269
A 4

S. MARTINI IN NOVENCARS ECCLE

BIBL. IN BOVENCARSPEL
SIGILL. ECCLE

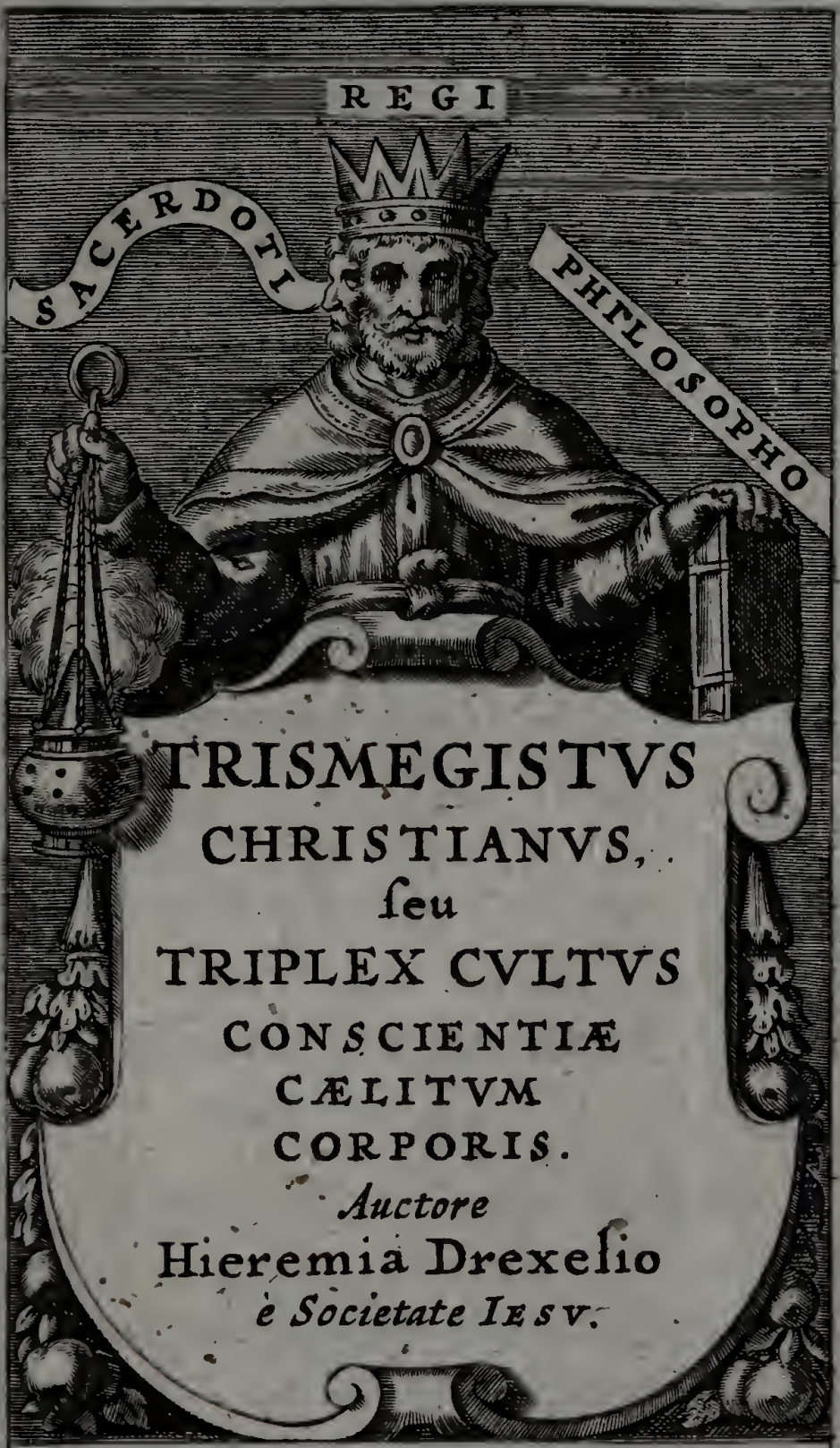

TRISMEGISTVS CHRISTIANVS, seu TRIPLEX CVLTVS CONSCIENTIÆ CÆLITVM CORPORIS.

Auctore

Hieremia Drexelio
è Societate Iesv.

Coloniæ Agrippinæ
Apud CORNEL. ab EGMOND,
Anno CIↃ IↃC XXXI.

B.mæ V.is

MARIÆ

Nobilissimis Sodalibus,

INGOLSTADIANÆ
MONACENSI
DILINGANÆ
AVGVSTANÆ
RATISBONENSI
OENIPONTANÆ
HALENSI
LVCERNENSI
FRIBVRGENSI HELV
BRVNTRVTANÆ
CONSTANTIENSI
EYSTADIANÆ
ENSISHEMIANÆ
NEOBVRGENSI
FRIBVRGENSI BRISO.

A

DOMINO, ET MATRE

Dominisalus æterna.

EX promisso ad vos redeo (Prosapia, Eruditione, Virtute ornatissimi Domini Sodales) unaque adduco *Trismegistum Christianum*, in uno tres viros, aut in tribus unum. Hic, meo jussu, tria vobis defert munera:

LIBRVM ut Philosophus, THVRIBVLVM quia Sacerdos, tanquam Rex CORONAM. Librum Sapientiæ, Thuribulum Pietatis, Coronam Regni symbolum esse non ignoratis. De triplici hoc symbolo, apud vos, bona venia vestra, Christianus hic *Trismegistus* disserere cupit. Opportune, puto, apud eos optimæ vitæ fundamenta jaciuntur, quibus omnis virtus amabilis est.

Sen Epist. 90. Verissime olim Romanus Sapiens dixit: Non dat Natura virtutem, ARS est bonum fieri. Hanc artem inter Christianos vix quisquã exacte discet, qui Libro illo, qui Thuribulo ac Corona illa uti nesciet. E Libro hoc Conscientiam tractare, à Thuribuli usu Cælites venerari, ab usu Coronæ Corpus regere, suavi compendio, quisquis voluit, didicit. *Fab. l. 12. Instit. c. ult.* Fabius hoc recte: Brevis est, inquit, institutio vitæ honestæ beatæque, si credas. Natura enim nos

ad

ad optimam mentem genuit: adeoque discere volentibus promptum est, ut vere intuenti illud magis mirum sit, malos esse tam multos. Brevem hanc ad integerrimos mores institutionem vobis exhibet *Trismegistus* qui ad triplex solum documentum aures & animos petit benevolos.

Primum est: Conscientiam scienter discutere.

Alterum: Cælites religioso cultu prosequi.

Tertium: Corpori nimium cultum detrahere.

Primam *Trismegisti* partem demonstrat Philosophi Liber, scrutandæ Conscientiæ signum, hac enim via ad veram Sapientiam itur. Res sane maximi momenti est, seipsum non assidue fugere, statis horis à seipso inveniri & cum Conscientia sua perite loqui posse. Malorum hoc proprium est, alienam conscientiam declinare, suam non timere. Nam, ut bea-

Zeno Sermon. de Fide. tus Zeno Veronenſis Antiſtes dixit: Qui ſuam conſcientiam non timet, is eſt qui Deum non timet. *Chryſ. hom. 26. in epiſt. ad Rom.* Optime aureus orator Chryſoſtomus: Etſi te, inquit, omnes accuſaverint; tu vero teipſum non condemnaveris, neque ipſa conſcientia reprehenderit, beatus es. itaque ne modicum & exile tibi videatur iſtud propriæ conſcientiæ forum.

Mihi credite, Sodales, nihil tam neceſſarium, neque magis cum cura dicendum eſt, quam qua ratione Conſcientiam ad examen quotidie vocemus. Ad omnia vitia perſananda, tam certum ac potens pharmacum vix eſt, quam frequens diligensque ſui diſquiſitio. Hanc quiſquis temere negligit, vitiorum dulcedini non invitus ſuccumbit. Nec enim prava emendat, nec noxia proſpicit, nec pœnitenda præcavet, ſed cœco quodam impetu in illa proruit, & ignorantia ſui, velut atra nube

involutus in præcipitium non unum devolvitur. Certe à quotidiani hujus examinis neglectu certissima sequitur *Ignoratio sui*, quæ misero homini eas tenebras offundit, ut aciem in cælestia intendere vix valeat, sed perpetuis erroribus ac labyrinthis inerret, è quibus se vix unquam explicabit, cæleſti sole subtracto. Facili negotio malus est, qui non quotidie serio vult esse bonus. nisi enim mens nostra hoc quasi continuo freno contineatur, identidem ad assueta & erubescenda dilabitur. Succumbunt vitiis virtutes si illa non cito odisse properaveris. Nunquam ex integro sanus erit, qui morbos à superficie tantum curarit, nec ad mali fontes descenderit: ita nec unquam ex solido probus erit, qui non sæpius in seipsum redierit, atque à se dicta factaque, sed & cogitata ad unguem explorarit. Ex habitu peccare facillime discit, quicunque

se perrato ac negligenter discutit. hinc enim necesse est vitia habitusque pravi in dies augmentum sumant, & fœdorum motuum ac turbarum causſæ crescant, unde proxima ruina est in varias vitæ labes.

At vero seria & non perfunctoria conscientiæ discussio, & mala retegit, & malorum causſas. hinc cuivis perfacile ad eorum remedia devenire. Hinc etiam sanctioris vitæ primarium subsidium est *Notitia sui.* nemo autem fortuito se suaque cognoscet. Magnum hîc studium assiduaque diligentia necessaria est, quam ii adhibent qui sua omnia ad quotidianam incudem revocant. Persuadet deinde hæc conscientiæ discussio rem omnium difficillimam, *Contemptum sui*, magnamque animi submissionem, cum in miseriarum nostrarum cognitionem nos deducat, milleque submississimæ men-

tis

tis cauſſas præbeat, ac quadam verecundia totum hominem perfundat.

Et hinc altera pars *Triſmegiſti* exſurgit, *Pia cælitum veneratio*, Sacerdotis Thuribulo deſignata. Quo quis enim egentiorem ſe agnoſcit, eo ſtudioſius ditioribus amicis ſe commendat, & quo plus ſuæ cauſſæ diffidit, hoc potentiores invocat patronos. Ita qui conſcientiam ſuam luſtrans, à virtutibus inopem ſe deprehendit, ad illos cæli theſauros, ad beatos cælites confugit, ſuæ inopiæ conſulturus. Qua in re divinis honoribus nihil ſubtrahitur. Alexander Macedo nil gloriæ ſuæ derogatum cenſebat, cum Siſygambis Darii mater, Hepheſtionem corpore cultuque præſtantem pro Alexandro ipſo nunquam viſo ſalutaſſet. cumque illa tandem ad Alexandri pedes provoluta, ignorationem nunquam antea viſi Regis excuſaret, *Curtius lib. 3. c. 12.*

Alexander manu eam allevans: Non erraſti mater, inquit, nam & hic Alexander eſt. Nec Deo diſplicet, per amicos adiri & rogari, de quibus ipſemet: Ego di-
Pſ. 81. v. 6. xi, Dii eſtis. Sane ſancti Angeli, ceterique Cælites libellorum ſupplicum velut magiſtri, Deo preces noſtras offerunt, ſuasque addunt. Cuicunque igitur ſua Conſcientia quotidianos errores & lapſus exprobrat, is merito in eam rem unice ſolicitus eſt, ut cauſſæ ſuæ patronos apud Deum quam plurimos inveniat, quo divinam largitatem *multiplicatis interceſſoribus* (prout Eccleſia precatur) facilius in ſe derivet. Ita *Notitia ſui* provocat *venerationem Cælitum.* At ſeria, & quæ imitatione potiſſimum conſtat, Cælitum veneratio, illud cumprimis exigit, ut, qui cæleſtes animos debito cultu velit proſequi, corpus ſuum non minium colat, & heri-

le

le imperium ſervo nequaquam committat.

Atque hinc Tertia *Triſmegiſti* pars emergit, quam Regis Corona ſignificat. Vere Rex eſt, qui novit regere ſeipſum, nec ſe ancillæ arbitrio permittit. Ancilla eſt, *Caro*, ſed malæ fidei, & in exitium ſui domini nunquam non ingenioſa. Hîc opus imperio ſeveriore: indulgere velle & parcere, ſæva bonitas, blandum & affabile odium eſt, neque hîc aliud quis agit, quam ut peſſime clemens ſceptrum amittat, & carnem amando animum occîdat. An illum dicamus Regem, cui muliercula imperat, cui pecuniola, cui gloria, & alii animorum tyranni? ille vere Rex eſt, & ſui potens dominus, qui imperat ſibi & ſuæ Carnis malignis cupiditatibus. En tibi Regem: non vitiis, nõ affectibus, non propriis blanditiis ſubjectum, & qui omnium minime ſerviat corpori. Magnæ libertatis

eſt

est, & vere Christianæ, audere corpori negare quæ inique petit. Corpus natura querulæ impudentiæ est, & hos modo cibos, has modo vestes sibi postulat. Si alterutrum duntaxat adipisci liceat, mavult lautius vestiri quam cœnare. Et hæc ævi nostri labes est, patrimonia vestibus impendere. Obsecro, Sodales optimi, urbium mores corruptissimos considerate, & una mecum libere pronunciabitis, vix quemquam uspiam reperiri, quem vestium luxus aut lusus tam varius nunquam deceperit. Sane rarissimæ jam virtutis est, modestiæ leges non calcare, & intra fortunam suam vestiri velle. Olim forsan vestimentorum usui præscripserit Temperantia fines terminosque; jam nulli sunt. A numis leges petimus. tam nitidam quisque nunc vestem habet, quam opulentam arcam. status ordinisve vix ullum à veste discrimen sibi constat. Cui

plu-

plurimum numorum, sæpe plurimum & vestium est, etsi nec sanguine is, nec eruditione inter ceteros emineat. Nec est fere ullum genus vitii, in quo tanta varietate, & lusu tam multiplici passim exorbitemus. Non enim multitudine tantum vestium, sed & pretio ac forma, sed & novitate ac curiositate, aliisque modis delinquimus. Ita quandoque Cælites nimis quam sobrie & parca manu colimus, in nostri corporis cultum crumenas totas effundimus: tum demum nobis ipsi liberales visi, si in corporis ornamentum exhauserimus marsupium. Nec ullus fere tam stupidus est, cui in stultam hanc solertiam non multum ingenii superfit. Hîc *Trismegistus* coronam suam quatit, monetque Christianos, meminerint in quam spem nati sint, ne, dum corpus tam operose colunt, perdant incultum animum.

Hæc

Hæc ego ad vos, Nobiliſſimi domini Sodales, ſub Triſmegiſti nomine ſcribo, non ut ullius hîc culpæ vos arguam, ſed ut illos quos caſtiſſimi veſtri mores tacite arguunt, una vobiſcum reprehendam publica voce. Hoc certe ago, ut quam plurimos alios ad æmulam veſtræ virtutis modeſtiam provocem, idque diverſis monitis. Ideo liber iſte triplicem præfert faciem, Philoſophi, Sacerdotis, Regis. Philoſophus Conſcientiam examinare; Sacerdos Cælites venerari; Rex Corpori imperare docet. Ad omnigenam virtutem compendio diſcendam, triplex hæc facies mihi viſa eſt ſemper momenti plurimum habere. Et id quoque eſt cauſſæ, cur eam vobis potiſſimum proponere in animum induxerim: effigiem veſtram ad virtutis leges compoſitam non inviti agnoſcetis. Atque,

Ô uti-

ô utinam. meum omnem in vos affectum vobis quam plenissime possim impendere. nimis mihi exiguum est, quicquid vestro aut honori aut utilitati laboro. Imo dum vetus apud vos nomen conor expungere, novum facio: *Horologium Tutelaris Angeli* vestro nomini consecravi: plus reddidistis, quam acceperitis. Sacræ liberalitati vestræ ut gratias agerem, *Nicetam* submisi. hîc iterum plurima precum vestrarum remuneratio secuta. Sic jam minus quam ante solvendo sum. nam & illud inter vestra in me beneficia numero, meas scriptiuncu-las tam benevole à vobis accipi. Neque mihi jam aliud superest, quam ingenue fateri, vos veris beneficiis, me pæne solo affectu certare, atque adeo à vobis longe superari. Cedo facilis. suave mihi est sic vinci, sed ne ingratus mo-

moriar, *Trismegistum Christianum*, quem scripsi, libens meritissimo jam vobis offero consecroque. Sit illi, oro, locus inter vos, qui prioribus meis libellis fuit. Scriptio non tantæ molis, nec ampla est. At hoc me solatur: Semen quamvis sit exiguum, cum occupavit idoneum locum, vires suas explicat, & ex minimo in maximos auctus diffunditur. Idem, spero, facient hæc *Trismegisti* monita. eadem enim est horum quæ seminum conditio. non late patent, sed in opere crescent: non multa sunt quæ traduntur, sed si illa animus vester plane idoneus exceperit, & in se traxerit, convalescent & exurgent.

Itaque, Sodales optimi, scriptionem hanc obsecro, non ab eruditionis censu, sed ab affectu meo æstimate. Omnium vestrûm castissimis precibus submississime

me

me commendo. Monachii, die S. Michaelis Archangeli. Anno Christiano M. DC. XXIV.

Vestrûm omnium

servus in Christo

Hieremias Drexelius,
è Societate IESV.

BENEVOLO LECTORI.

VIdisti, Lector, *in libri fronte* Trismegisti *nomen. Veniam dabis tam grandi titulo, si caussam audieris. Nosti,* Trismegistum *prisco ævo celeberrimum & Philosophum, & Sacerdotem, & Regem fuisse. Nam apud Ægyptios, sicut mos majorum ferebat, ex omni numero Philosophorum Sacerdotes, è Sacerdotibus Reges legebantur.* Trismegistus, *uti Philosophos sapientia, ita religione Sacerdotes, ita & Reges superiores omnes justitia superavit, doctus philosophus, religiosus Sacerdos, æquus Rex. Triplicem hanc personam ex decoro agere, prima laudis est, in hoc Orbis theatro. Ideo præcepta quæ huic instituto favent, minime spernenda.*

Et hoc, mi Lector, hi tres libri agunt, ut te faciant & Philosophum, & Sacerdotem, & Regem: Philosophum, arcana rimando, Sacerdotem, Cælites venerando, Regem, corpus gubernando. Arcana philosophia est, conscientiæ recessus penetrare, & discere seipsum nosse. Arcanorum arcanissima arcana hic latent, nec unquam deest quod scruteris. Pravum est cor hominis & inscrutabile: quis cognoscet illud? Sacerdotium est nemini non competens, supremum cæli Dominum, beatosque Cælites religioso cultu prosequi. Ea ratione divinus Petrus, omnes Christianæ professionis, genus electum, regale sacerdotium, gentem sanctam, populum acquisitionis appellat. Regnum est omnibus re-

Micr. c. 17. v. 9.

1. Pet. 2. v. 9.

gnis

gnis majus, in seipsum habere maximam potestatem, & corpori non servire. An non regem censes qui liberrimâ voce proclamat : Castigo corpus meum & in servitutem redigo? Non tibi rex videtur, qui generoso spiritu : Major sum, inquit, & ad majora genitus, quam ut mancipium sim mei corporis. Nunquam me caro ista compellet ad metum, nunquam ad indignam bono simulationem, nunquam in honorem hujus corpusculi mentiar. Cum visum fuerit distraham cum illo societatem, & nunc tamen dum hæremus, non erimus æquis partibus socii : animus ad se omne jus ducet. Contemptus corporis sui, certa libertas est. An non hæ voces sunt regiæ? Talem te regem, mi Lector, talem te sacerdotem, talem & philosophum te formare mens est. Ita tripartita hæc dissertatio mihi prorsus videbatur disjungenda, & in uno hominis capite vultus triplex ostendendus. Cælites perfunctorie colet, qui sui negligens, aut nullum animo cultum, aut, quod tantumdem est, omnem impendit corpori. hæc omnino inter se nexa sunt.

1. Cor. 9. v. 27.

Sen. epist. 65. proxime finem.

Hoc igitur est erudite philosophari, Conscientiæ latebras explorare, & in dies proficere notitia sui : hoc pie sacrificare est, Deum atque Cælites, rite venerari : hoc regie imperare est, corporis servitutem detrectare. Hunc talem Trismegistum *sibi formandum sumpsit hæc scriptio. Summa illius & ordo hic est :*

Primi Libri, Novem capita, de cultu Animi, & examine Conscientiæ agunt.

Secundi Decem capita cultum Calitum exponunt.

Tertii Vndecim capita cultum Corporis nimium persequuntur.

En tibi triginta universe capita, cultum Corporis, Animi, Calitum complectuntur, & quasi per tres gradus necessario sibi coharentes eunt. Calitibus locum medium ut honoratiorem jure assignavimus; Vltimum corpori, ut servo & mancipio; Primum Animo, ut hero & domino. Hoc te scire, Lector, sed & illud rogare volui; ut si tibi quandoque fastidire libuerit aut nauseare, non liberet hac legere. In lectione sacra serium & attentum lectorem multa effugient, nedum escitantem & fastidiosum. Sacra, & ea quae ad Animum sunt, non tantum legi, sed & capi ac intelligi, sed & cogitari ac expendi volunt. Ita fac, mi Lector, & bene vale.

Argu-

Argumentum
TRISMEGISTI CHRISTIANI.

LIBER I.

Animi cultum, & rationem docet erudiendæ conſcientiæ, per quotidianum illius examen.

LIBER II.

Modum tradit colendorum Cælitum, cum per menſtruam illorum ſortitionem, tum per alia pietatis exercitia.

LIBER III.

Corporis cultum ſupervacuum, & veſtitus inſolentiam caſtigat.

Imaginis sequentis brevis explicatio.

NOx hominem monet, ut nugas & crepundia, sed & negotia tantisper seponat; scribentem Conscientiam attendat, atque ab illa praterita diei actiones exigat. Et quia plerumque oculi animusque hominis ad ludicra potius quam ad seria & salubria eunt, ideo vellicat Nox, & Conscientiam audiendam monstrans, HVC, *ait,* RESPICE: *dimitte vana & negotium salutis age. At vero Conscientia mensam accumbens, tam noctu quam interdiu *Antigraphei vices fungitur, omniaque hominis non facta tantum, sed dicta, & ipsa etiam cogitata scriptione sedula in tabulas refert: sub serum vero vesperem, crucifixi Domini quinque vulnera ostendit, & operam quintuplicem sic imperat. 1. Deo pro beneficiis gratias age. 2. A Deo lumen pete. 3. Quid hodie peccaris, inquire. 4. Peccatorum veniam precare. 5. Emendationem seriam propone. Atque hoc est Conscientiæ tribunali se sistere. Non perit, qui quotidie cum conscientia sic rationes ponit.*

* Vertritt einen Gegenschreiber.

HVC RESPICE

LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

Ingressus ad sermonem DE ANIMI CVLTV, ET EXAMINE CONSCIENTIÆ.

Polychronius & Gerardus colloquuntur.

POLYCHRONIVS.

ANimi cultum is minime negligit, qui Conscientiæ curam religiose gerit: at vere conscientiam is optime curat, qui quotidiano eam examine à vitiis assidue purgat. Porro Examen conscientiæ, uti res est una omnium utilissima, virtuti per compendiũ assequendæ, sic forsan à paucis bene fit, ab innumeris omnino non fit. Quærere, quid Examen conscientiæ sit, quæstio mihi superflua censetur, optandum, ejus usus tam notus nobis esset, quam est natura vel definitio. quid sit, scimus, quantum prosit, vix scire laboramus. Atque adeo qui conscientiam suam vesperi perfunctorie, & quasi aliud agentes examinent, fortassis multos reperias, eos qui examen hoc utilissimum penitus intermittant: difficile est numerare.

Ro-

Romanus Sapiens queritur olim, & vere sic est: Hoc nos pessimos facit, quod nemo vitam suam respicit. Quid facturi simus, cogitamus; & id raro: quid fecerimus, non cogitamus. atqui consilium futuri ex præterito venit. Atque eo jam incuriæ plerique progredimur, ut examen istud, quod appellamus, *quotidianum*, vocari possit *menstruum*, aut etiam *annuum*, quando aliqui vix singulis mensibus semel, alii vix semel singulis annis id instituunt. GERARDVS. Ne mireris, Polychroni: seipsum accusare insuave negotium est, & tamen hoc examen aliter non constat. POL. Neglecti hujus examinis plures sunt caussæ, non nego hanc unam earum esse. Omnino, *sui ipsius accusatio*, tam pulchra est quam rara virtus. Hinc sanctus ille senex, Pastor, omnes virtutes ad unius domum commigrasse ajebat, extra quam frustra quis desudet in quærendis virtutibus, rogatus, quænam illa esset virtus? Seipsum, respondit, serio ac jugiter accusare. *Senec. epist. 83. initio.*

Et hoc docet Examen conscientiæ, in quo quisque reum se citat ad tribunal suæ mentis, quod ad vitam probam compendiosa via est.

I. D. Basilius, post documenta plurima suis tradita, demum sic concludit: Quæ quotidie feceris opera, vesperi tecum commemora, & cum iis, quæ feceristi pridie, conferto. Ita voluit, ut *Bas. serm. commonit. ad mon.*

omnes cum Conſcientia ſua prius loquerentur quam ſomno ſe permitterent. Ratus hoc unum, optimum fore ſtimulum ad illa omnia, quæ ab ipſo didiciſſent, in opus producendo.

Ber. de int. do. c. 28. & 29. D. Bernardus: Multæ, inquit, ſcientiæ hominum, ſed nulla melior eſt illa qua cognoſcit homo ſeipſum. Beatus homo qui ſe poteſt cognoſcere, probare, & improbare. Nam qui ſibi diſplicet, Deo placet; & qui ſibi vilis eſt, Deo carus eſt. Itaque tibi ipſi carus non ſis, accuſa teipſum. omnem animi morbum hoc emplaſtrum & malagma perſanat. Tardus es ad preces? in precibus vagus & oſcitans? plumbeus ad juſſa? volas ad menſam? effuſus es in riſum & confabulationes, fractus ad laborem, ſtudioſus libertatis, incurius tui officii? ſæpius forſan de die auribus, lingua & oculis peccas? huic malo remedium non eſt opportunius, quam veſperi conſcientiam convenire, diei errores in numerum, aut certe in cumulum redigere, & quid, quave ratione ſequenti luce ſit cavendum, ſtatuere. & niſi hoc modo, quotidie teipſo fias melior, ſecure credas, aut conſcientiam ſæpius non examinatam, aut obiter tantum & perfunctorie. Si ferveat hîc induſtria, non poteſt ei non par fructus reſpondere. Quod ſi levi brachio, anhelus ad lectum & ſemiſopitus, oculis in ſomnum jam turgentibus, ſolum in ce-

ceremoniæ morem, hoc conſcientiæ judicium inſtituas, non erit hoc verum ſed mentito nomine judicium, aut judicii larva, ſocors & ignava cogitationum diſcurſatio. ex hoc fonte talis emanabit rivus. Eadem poſt menſes & annos in te vivent vitia quæ prius: æque pronus in iram, facilis ad impatientiam, inſtructus ad ſuperbiam, & æque procax in verbis, aſper & mordax in dictis, diſſolutus & levis in moribus, verbo, eris antiquus *Dormitantius*. Et in promptu cauſſa eſt, nunquam domi tuæ es, nunquam te deprehendis, nunquam te obſervas, teipſum nunquã ſerio accuſas: vivis in tranquillo frigore, omnia fluere ſinis, ut fluunt, pacificus homo es, ſed malo tuo. Vitiis tuis quietem non turbas, cum defectibus tuis non litigas, cum concupiſcentiis tuis non pugnas. quid multis? pacificus homo es, in tuam maximam perniciem. alges & torpes; tunc ſolum vivaciſſimus, cum aut comedendum eſt, aut ludendum, aut etiam irafcendum. hîc in te vivunt omnia, hîc vir, hîc athleta es, & heros.

II. Ger. In me hæc omnia declamas, an in abſentem alium? Pol. Gerarde, ne metuas, nihil hæc contra te; niſi tu binominis ſis, & non tam *Gerardus*, quam *Dormitantius* audias. In *Dormitantium* omnia à me dicta ſunt & dicentur: illum, inquam, qui qualis olim fuit, talis eſt & hodie; qui in placido igna-

ignaviæ ſtatu perennat, qui nunquam obedientiorem habet ſomnum, quam cum ei cum conſcientia loquendum, qui in ſe nunquam aut raro admodum deſcendit: qui omnia alia ſcire ſatagit, præter ſe, miſerabili neglectu animi: verbo, qui dormit, cum vigilandum foret. At hac ratione nemini familiaris fit virtus, non enim natura dat virtutem, multo minus ſocordia; ars eſt, bonum fieri. hanc artem dat exacta ſui notitia, & quotidiani profectus ingens deſiderium. iſtam autem & iſtud non docet niſi examen conſcientiæ nullo die neglectum. Initium ſalutis, notitia peccati. qui peccare ſe neſcit, corrigi non vult. Ideo D. Bernardus tam ſollicitus in ſuos paterfamilias: Vnde, inquit, rogo dilectiſſimi fratres, ut unuſquiſque veſtrûm intret in cubiculum ſuum, ſcopet conſcientiam ſuam, ſe quærat in angulis cordis, circumeat latebras mentis. Idem inculcans alibi: Redeamus, inquit, ad nos & diſcutiamus conſcientiam noſtram. GER. Sed quæ lex, à quo, & quibus lata eſt conſcientiæ diebus ſingulis examinandæ? POL. Vt video, Gerarde, ex Volonibus non es, ſi lege vis cogi. Sed veniam da; ſenſim eo te ducam, ut ad ſolem cernas, quod etiamnum inter nubila videtur abditum. Primum erit ſcire, quam hoc prorſus novitium inventum non ſit.

Sen. ep. 28.

Bern. ſerm. II. in cœna Dom.

Proem. de inſt. do.

Certe.

Certe omni ævo fuerunt, qui ſicut ultimam, ita primariam diei actionem eſſe voluerunt, ſuam veſperi conſcientiam excutere, eoque vel ipſius naturæ lege ac luce præeunte ducebantur. Paucos è priſcis nominabo, tuendæ huic veritati.

CAPVT II.

Examen Conſcientiæ qui olim, & quomodo fecerint.

RAtio prorſus & Natura huc impellunt. & auſim dicere, hoc naturæ ſcitum eſſe: acto die diei acta cum animo ſuo repetere, ſimulque diſpicere quid in lucem poſteram aut omiſſu ſit futurum optimum, aut factu. Indi ſapientes, quos Gymnoſophiſtas dicebant, nullum ſuæ diſciplinæ adoleſcentem ad menſam admittebant, niſi is prius conſcientiæ ſuæ ſubiiſſet examen. imo quod pudorem nobis merito incutiat, menſam iis accumbere non licebat, qui in tertio hujus examinis capite (ad morem noſtrum loquor) non pulchre ſtetiſſent, impranſus, impotus, incœnatus ejiciebatur domo, qui nil præclari à ſe geſtum commeminiſſet. luculente id teſtatur ille à Madaura philoſophus. verba illius integra tibi admetiar: Igitur, ubi menſa poſita, priuſquam edulia apponuntur, omnes adoleſcentes ex diverſis locis & officiis ad dapem con- *lib. 1. Floridor.*

conveniunt. Magiſtri perrogant: Quod factum à lucis ortu, ad illud diei, bonum fecerint? hîc, alius ſe commemorat inter duos arbitrum dilectum, ſanata ſimultate, amicos ex infenſis reddidiſſe: inde alius, ſeſe parentibus quippiam imperantibus obediſſe: alius, aliquid meditatione ſua reperiſſe; vel alterius demonſtratione didiciſſe. qui nihil habet afferre cur prandeat, impranſus ad opus foras extruditur.

O pulchrum inſtitutum! & nunquid vel apud Chriſtianos melius poſſit? O legem ſaluberrimam! quæ ſi hodie vigeat, multi dies plurimis jejuni forent ducendi, quod ſeſe his judicibus vel non ſiſterent, vel pejus ſtarent in judicio. En legem, Gerarde, brevem & ſtrictam: *Aut non prande, aut prius Conſcientiæ rationem redde*. Vis eſſe? oſtende prius te laboraſſe. Et cur nos ipſi nobis non dicamus veſpere: Vis dormire? ante cogita, quam bene vigilaveris. Feſtinas ad lectum? prius tecum diſquire, qualis in templo, in foro, in domo, qualis in menſa, qualis alibi fueris. Adeone vero à recto ſenſu degeneramus, ut quod ſciverunt feceruntque idololatræ, id neſciant Chriſtiani, aut (quod pejus eſt) facere nolint quod faciendum ſciant?

Serm. 6. I. Phocylides, ſi Stobæo fides, primus omnium mortales docuit quotidie ſeipſum ad hoc Conſcientiæ tribunal ci-

ta-

tare. Pythagoras certe nominatus ille è porticu philoſophus, tam occupatus non fuit aut ſomniculoſus, quin prius in ſeipſum deſcenderet, quam ſomnum caperet; & quicquid die toto egiſſet, ſe judice damnaret vel abſolveret. unde apud Pythagoreos pulcherrimum hoc inſtitutum uſus quotidiani fuit: *Quid quoque die dixeris, audiveris, egeris, veſpere commemorare.* Et hoc eſt apud Conſcientiam ſuam examen inſtituere, & ſeipſum ſibi velut cenſorem aut judicum ferre. *Laert. Pythag. S. Hieron. l. 3. apol. ad. Ruff. c. 10. Auſon. Eidyl. 8.*

Quid prætergreſſus? quid geſtum in tempore, quid non?

Faciebat hoc idem Conſcientiæ examen & P. Sextius, eo ipſo vir optimus, & adeo ſibi nihil indulgebat, adeo & ſomnum vincere, & negotia differre, & cogitationes in poteſtate habere potuit, ut conſummato die, cum ſe ad nocturnam quietem recepiſſet (cum Seneca loquor) interrogaret animum ſuum: Quod hodie malum tuum ſanaſti? cui vitio obſtitiſti? qua parte melior es? O Pythagora, ô Sexti! quam nos Chriſtiani non paria vobis facimus, in conſuetudine tam Chriſtiana! Ah! quam hîc congrue illud Chriſti vociferarer: Viri Ninivitæ (viri idololatræ) ſurgent in judicio cum generatione iſta, & condemnabunt eam. *L. 3. de Ira c. 36. Matt. c. 2. v. 41. & Luc. c. 11. v. 32.*

Noſti, quid Vir bonus (hic titulus carminis eſt apud Maronem) de hoc quo-

quotidiano examine conſcientiæ moneat. Ille igitur Vir bonus

Iudex ipſe ſui, totum ſe explorat ad unguem.
Quid proceres, vanique ferat quid opinio vulgi
Securus juſto trutina ſe examine penſat,
Ne quid hiet, ne quid protuberet, angulus aquis
Partibus ut coeat, nil ut deliret AMVSSIS.
Sit ſolidum quodcunque ſubeſt: nec inania ſubtus
Indicet admotus digitis pellentibus ictus.
Non prius in dulcem declinat lumina ſomnum
Omnia quam longi reputaverit acta diei.
Qua prætergreſſus; quid geſtum in tempore, quid non;
Cur iſti facto decus abfuit, aut ratio illi:
Quid mihi præteritum; cur hæc ſententia ſedit.
Quam melius mutare fuit. miſeratus egentem
Cur aliquem fracta perſenſi mente dolorem:
Quid volui quod nolle bonum foret: utile honeſto
Cur malus ante tuli: num dicto aut denique vultu
Perſtrictus quisquam: cur me natura magis, quam
Diſciplina trahit: ſic dicta, & facta per omnia

Ingrediens, ortoque à vespere cuncta revolvens,
Offensus pravis, dat palmam, & pramia rectis.

En Virum vere bonum : tales simus ; Neque unus tantum alterve (quod quis objiciat) è Romanis Græcisque hoc fecit, & conscientiam vesperi discussit ; plures in hac classe numeramus, inter quos & laudatissimus ille L. Annæus Seneca, qui viros religiosos multos, qui Sodales Parthenios pleroscque, ausim dicere, aut æquavit in hoc, aut superavit.

II. Erat Seneca potens in aula, Imperatoris doctor & moderator, inter strepitus & discursus aulicos, & tamen examen hoc conscientiæ non omittebat : erat in conjugio cum uxore, & tamen vesperi conscientiam suam super diei actis audiebat : erat in studiis semper aut negotiis, neque tamen studia aut negotia potiora habebat, hac utilissima in seipsum animadversione : erat inter ampliſſimas opes, atque si voluisset, inter maximas voluptates & delicias, & tamen sub noctem, sepositis omnibus, solius conscientiæ negotium tractabat. Ipsum tibi testem sisto locupletissimum. de fide non est quod quidquam ambigamus : malim ego Senecæ narranti credere, quam multis aliis jurantibus. Vtor, inquit, hac potestate, & quotidie apud me causam dico. cum *L. 3. de Ira. c. 36.*

sublatum è conspectu lumen est, & conticuit uxor, moris mei jam conscia, totum diem mecum scrutor, facta ac dicta mea remetior. Nihil mihi ipse abscondo, nihil transeo. quare enim quidquam ex erroribus meis timeam, cum possim dicere: Vide ne istud amplius facias, nunc tibi ignosco.

Obstupesco, quoties hæc lego, nec sine admiratione & rubore unquam legi. Homini tot negotiis, tot studiis, nobili etiam uxore distracto, hæc tam arcta & quotidiana in seipsum inquisitio fuerit? Et, obsecro te, Gerarde, considera mihi, quæ vir iste incomparabilis, examinis hujus capita sibi statuerit, quos in seipso errores notarit, quid in dictis suis factisque culparit. Sic se-
Ibe. jam cit. c. 36. ipsum accusans: 1. In illa, inquit, disputatione pugnacius locutus es. Audite litigiosi. 2. Illum liberius admonuisti quam debebas: itaque non emendasti sed offendisti. de cetero vide, non tantum an verum sit quod dicis, sed an ille cui dicitur, veri patiens sit. Audite critici, & omnium censores. 3. Minus honorato loco positus, irasci cœpisti convivatori, vocatori, ipsi, qui tibi præferebatur. Audite superbi & iracundi.
Idem c. 37. 4. Non æquis quendam oculis vidisti, quia de ingenio tuo male locutus est. Audite invidi ac malevoli, & oculos atque dentes continere discite. En, quantus vir, quam opulentus, neque

tam

tam ad opes ſuas, quam ad ſuam conſcientiam fuit attentus. Poſſedit Seneca (quod ei Suillius opprobrat) ter millies HS. is modus nobis eſſet 7500000. hoc eſt, ſeptuagies quinquies centena millia philippicorum: ipſi ſeptem milliones auri cum dimidio. Opes pæne regiæ, fateor. Sed ô virum dignum opum vi majore! qui divitias, & quidem tantas in ſinu poſitas & circumfuſas ſibi, potuit non adorare, potuit ridere, contemnere. ô virum omni laude majorem, qui potuit in divitiis paupertatem non odiſſe, ſemetipſo & ex ſe naſcentibus bonis contentus eſſe. Divitiarum contubernio non corrumpi, ſane tam præclarum quam rarum eſt, quod Annæus hic noſter habuit, qui non cum ſuis numis, ſed cum libellis ſuis, ſecum ipſe aſſidue locutus eſt. & quod nos aliis libentiſſime facimus, hoc ipſe ſibi fecit, hoc eſt, de ſe apud ſe male exiſtimavit. *Apud Tacit. l. 13. Annal.*

Ita, mi Gerarde, Seneca examen conſcientiæ, perinde ac ſi lex cogeret, quotidianum ſibi eſſe voluit; nec ſine profectu. Nam ipſe de ſe: Hoc mihi ſatis eſt, inquit, quotidie aliquid ex vitiis meis demere, & errores meos objurgare. O virum vel hoc ipſo argumento non tantum magnum, ſed vere bonum! & qui non ſcripſit ſenſitque ſolum talia, ſed fecit. Et homines Chriſtiani, Sodales Parthenii, viri Religioſi, hunc ſtimulum virtutis rejiciant? *De vit. beat. c. 17.*

Cap. III.

Examen Conscientiæ quantæ utilitatis sit, & quam id à Sanctis impense commendatum.

VTilitatem hujus sanctissimæ in seipsum inquisitionis nescire non potest, nisi qui cæli & tartari securus, vivit in diem, & passim corvos sequitur; nec ullum post mortem tribunal aut judicem pertimescit. Viri mali, inquit Salomon, non cogitant judicium. Talem mihi da, & videbis quam is vel ab ipsis idololatris longe superetur: da inquam talem, & dices: Hic homo non insistit viam quæ ducat ad cælum: jocando, ridendo, cachinnando totos dies traducit, securus mortis, & post illam secuturi judicii. transacto die cœnat idem hilariter, cœnam confabulatio, confabulationem somnus excipit. hunc ille ordinem, hanc diei methodum servat.

Prov. c. 28. v. 5.

Pers. sat. 2.

O curvæ in terris animæ & cælestium inanes!

O mi homo, quid demum habes quod hîc obducas? sanctissimos illos eremi angelos, Antonios, Hilariones, Onuphrios imitari non vis? Senecas saltem, & Sextios, & Pythagoras te meliores esse non sinas. Et quæ tuæ occupationes tantæ, ut hoc non possis quod potuerunt

runt occupatissimi? Priscis illis persuasissimum fuit, diem pessime finiri, nisi sic finiretur: pæne periisse sibi censebant diurnas horas, quæ non haberent hanc diei clausulam, hoc somni proludium. Nimirum hinc maximum ad probos mores emolumentum capiebant, hanc unam ad virtutem viam compendiosissimam credebant, in hoc continuæ tranquillitatis portu persistebant. Ecquid enim pulchrius simul & utilius hac consuetudine excutiendi totum diem? qualis ille somnus post recognitionem sui sequitur? quam tranquillus, altus, ac liber, cum aut laudatus est animus, aut admonitus, & speculator sui censorque secretus cognoscit de moribus suis? Detumescit sensim superbia; mens avara se latius expandet; libido frænum recipiet; mitescet ira eritque moderatior; omnia vitia minus sibi licere credent, si sciverint sibi quotidie ad judicem esse veniendum. Sed in digitos mitto hujus examinis vespertini commoda. *Sen. l. 3. de Ira. c. 36.*

I. Somnus etsi tranquillus esse possit & placidus, tutus esse non potest, nisi præmittatur ei hoc conscientiæ examen. nam pæne idem est, ignis in sinu, & peccatum in conscientia. Is demum secure dormit, cui dicere licet: Iam rationes posui cum Deo meo; promptus paratus sum ad omnem Dei nutum. Nec vivere recuso, nec mori per-

pertimeſco ; bonum *Dominum* habemus. Huic ego me meaque omnia quam integerrime committo. Ades ſomne, & fac officium ; jam tuus ſum. Hoc eſt, mi Gerarde, inter brachia Chriſti Domini ſuaviter obdormire.

III. Aurora inſequens tanto erit jucundior, quanto fuerit compoſitior præcedens veſpera. Nam poſterum mane felicitatis ſuæ partem trahit à præterito veſpere. matutinas cogitationes nec lætas habebit nec ſanctas, qui pridie cum triſtibus aut pravis quietem auſpicatur. Hinc in cœnobiis lex pia & perpetua, Completorio, quod vocant, finito, linguæ ferias indicere, & altum ſilere. quies & taciturnitas tunc omnibus imperatur. vult quis loqui? Deum habet, cum illo ſermones miſceat: vult quis deambulare? in cælo poteſt, ſat amplum deambulationi hoc pratum eſt: cupit quis eſſe cum ſociis? innumeros habet Angelos, illis ſe jungat, ſed ſilendo, precando. ſi ſecus fiat, nec proximæ noctis, nec ſecuturæ diei preces ſuccedent; quicquid enim pridiano veſpere viderit quis, dixerit, egerit, recurret, & omnem orationis & actionis bonæ vim turbabit & elidet. Ergo, ne mane malus ſis, veſperi bonus eſſe incipe.

IIII. In omne genus vitii nil æq; pugnat, quam firmum animi decretum ac propoſitum CAVENDI, idque crebrius re-

reſtauratum. Atqui animus nitoris ſui amans, non opportunius hoc apud ſe ſtatuet, quam ubi veſperi errores ſuos ipſe recens deprehenderit. Hîc decernat, hîc ſanciat ac proponat quam firmiſſime CAVERE in poſterum, quæ toties male non caverat. Iuret, hoc eſt, firmiſſime ſtatuat cuſtodire judicia juſtitiæ Dei: non uno alterove duntaxat die, ſed per omnem vitam, æternum. Ad hanc animi deſtinationem facit, diſquirere ſecum, quo loco, qua ſocietate, quibus occaſionibus, ad noxas priores committendas, ſit inductus, & has conſtanter evitare, conatu generoſiſſimo inſiſtat. Id ſi quotidie (inquit Chryſoſtomus) diligenter facies, terribili futuri judicis tribunali lætus aſſiſtes. Hoc modo Paulus ſeipſum mundavit, ac ideo dicebat: Quod ſi noſmetipſos dijudicaremus, non utique judicaremur.

Pſ. 118. *verſ.* 100.

In cap. 12. *Matth. hom.* 43. 1. *Cor.* 11. *v.* 31.

IV. Maximi res momenti eſt, gratum eſſe Deo, idque ſi non ſingulis horis, diebus ſaltem ſingulis. momento quovis in nos Deus beneficus eſt. quid magni reddimus, ſi nos in ipſum grati ſimus, quovis die ſemel ſub veſperem? Æſtimare beneficium, magna hoſtimenti pars eſt, & referre cœpit, qui debere ſe confeſſus. Liberaliſſimus Deus eſt, nec vinci ſe patitur liberalitate: novis nos beneficiis aſſidue cumulat, quoties nos ea grate accipimus. Hîc veriſſime dicitur, *Gratia gratiam parit;*

Sophoc. in Oedip.

parit; neque nos unquam meritam Deo gratiam referimus, quin novam identidem gratiam obtineamus: Certat nobiscum Deus, sed armis imparibus; ille beneficia conferendo, nos solum gratias referendo, seu agendo; nec istæ unquam tot ac tantæ sunt, quin illa & multo majora sint & plura. Ita felicitatis nostræ est, hîc semper superari. Et quando autem commodius Deo gratos nos præbebimus, quam in vespertino examine conscientiæ, cujus primum caput est, GRATIAS AGERE.

V. Quoties dissensiones, lites, inimicitiæ plane letales oriuntur interdiu? jurgiorum, sane & discordiarum ubique plurimum est, nec ullus finis rixandi. orto igitur incendio tali, & nondum sopito, cubitum ire & somno se committere, facinus est audacissimum, & exitiosa plane temeritas. Si hac nocte subito (plurimis contigit) mors te configeret, ah! quo ires miser? quo migraret animus?

Est veneni genus lene, & quod non statim sæviat, sed eo hausto somnus letalis est. Et tu, mi Christiane, venenum hausisti, quod tibi Rixa, quod Odium & Discordia, quod Libido & Incontinentia propinarunt, & jam dormis? nec prius pharmacum adhibes, nec prius hoc toxico conscientiam liberas? Num tibi videris in plumis cubare? Mihi crede, ad ipsas inferorum fauces dormis:

dormis: levi fit impulsu, & in imum præcipitaris. Ergo prius venenum expue, conscientiam purga; ingemisce, pete veniam, & sic demum somnum admitte.

VI. Eadem est ratio omnium letalium noxarum. Conscium sibi esse vel unici letalis criminis, nec illud pœnitentia deleisse, nihilominus se somno committere, extremæ temeritatis est, & periculum proximum morti, idque æternæ. Et quis magis mortuus eo (ut Bernardus loquitur) qui portat ignem in sinu, peccatum in conscientia? nec sentit, nec excutit, nec expavescit. Vide, mi homo, si tibi Hispaniarum regnum, si Turcarum imperium, si totius Orbis dominium offerretur in præmium, ut vel nocte unica somnum caperes, letalis noxæ conscius, hæc tamen tibi omnia, velut frustillum fungi, rejicienda forent, præ illo formidabili periculo quod adires. Et discrimen non vides? aliquid quidem lucrari posses, sed infinite plus posses perdere. Iam vero nullum tibi præmium ponitur, minæ ingeruntur, supplicium proponitur, idque æternum, tu tamen ludibundus, hilaris, jocabundus, potulentus in plumas te abjicis, absque ullo Numinis pavore; nulla conscientiæ cura, nullo inferorum metu. ô crebram, sed nimis periculosam insaniam! At vero qui læsam Conscientiam, prout par est, vesperi curan-

dam ſumit, & male acta deplorat, etſi forte per diē letali nævo ſe inquinarit, eaq; nocte vi ſubita extinguatur, tamen *in refrigerio erit*, ſupplicium ſaltem æternum evadere cenſendus eſt. Et hoc vere eſt brevi dolore cruciatus æternos redimere.

Sap. c. 4. v. 7.

VII. Eſt ergo hæc conſcientiæ exploratio, noſtri in virtute profectus incitamentum primarium, & ut tale ſanctiſſimi quique ac doctiſſimi viri jam olim id nobis commendant. Hanc ſuis legem tulit Baſilius, ut quovis veſpere, ſuam quiſque conſcientiam rimaretur. Idem Antonius, idem Bernardus, Bonaventura, Caſſianus, Ignatius auctor Societatis IESV, aliique ſuis impenſe commendarunt. Caſſiani verba ſunt: *Quamobrem ita nobis adverſus hæc arripienda ſunt prælia, ut unusquisque vitium quo maxime infeſtatur, explorans, adverſus illud arripiat principale certamen, omnem curam mentis ac ſollicitudinem erga illius impugnationem obſervationemque defigens.* At vero de vitiis explorate judicare, nunquam ſciemus, niſi in quotidiano conſcientiæ examine naturam eorum noſſe didicerimus. Mercator ad incitas redigetur, niſi qua damni, qua lucri calculos creberrime ſubducat. & hic quidem ſi induſtrius ſit, tam acceptæ quam expenſæ pecuniæ rationes quotidie inſpiciet. ita prorſus Ephrem Syrus faciendum ſuadet iis qui dum vivunt, lucrari

Hom. 1. de Inſtit. mon. De, int. dom. c. 65. collat. 5. c. 14.

Tom. 3. ſer. aſcet.

cu-

cupiunt: Diebus, inquit, singulis vesperi & mane diligenter considera. quo pacto sese habeat negotiatio tua, ac mercimonii ratio, & vespere quidem ingressus cubiculum cordis tui, examina teipsum ac dicito: Putasne hodie Deum in aliquo exacerbavi? num in re aliqua fratrem irritavi? num alicujus famam detractionibus laceravi? &c: deprehensis noxis gemitum, dolorem, & lacrimas jubet superfundi.

De matutino examine: Facto jam diluculo, inquit, rursus eadem tecum meditare & dicito: Quomodo, putas, ista mihi nox præteriit? Lucratus sum in ea mercimonium meum? numquid improbæ ac sordidæ cogitationes invaserunt me, atque illis libenter immoratus sum? Eodem prorsus modo Dorotheus: Quo pacto, inquit, per singulos dies, nos ipsos purgare & propemodum expiare debeamus exactissime, docuerunt majores & Patres nostri. Nempe ut vesperi sedulo quisque perquirat & investiget, quomodo pertransierit diem illum. Rursus mane examiner, quomodo exegerit noctem illam. & pœnitentiam agat ac resipiscat coram Deo, si quo pacto (ut fieri potest) peccatum aliquod admiserit. Chrysostomus, de hoc ipso conscientiæ tribunali differens: Hæc, inquit, fiant singulis diebus, nec prius dormieris, ô homo, quam mente versaveris, quæ à te interdiu

Serm. 11.

Tom. 1. *in ps.* 4. *post med.*

diu perperam acta sunt: & die sequenti eris omnino tardior ad ea ipsa rursus aggredienda. Post paucula interjecta:
Ib. tom. 1. pag. 619. Singulis diebus, inquit, vesperi ab anima rationem exige, & cogitationem quæ peccavit, condemna, eam veluti in ligno suspende, & torque, & jube ne amplius ea aggrediatur. Quid clarius? Et an, Gerarde, notasti illud, *singulis diebus*, bis inculcari? Neque etiam nescis, hæc à Chrysostomo non monachis, sed civibus, sed Christianis omnibus serio dicta.

IV. Sed num vis, Gerarde, aliorum etiam Patrum testimonia recitem? GER. Satis me istis lapidasti Polychroni, & liquere puto, de hujus exercitii utilita-
Matt. c. 18. v. 16. te: *In ore duorum vel trium testium stet omne verbum.* Fateor, rem unam omnium utilissimam videri: modo ea etiam aut jucundior nobis videretur aut facilior. Et quis enim est qui non in se deprehendat & maximam proclivitatem peccandi, & peccatorum facillimam oblivionem? utrique malo, non dubitem, insigniter medetur quotidiana hæc conscientiæ perscrutatio. POL. Rem dicis, Gerarde: hinc & hinc miseri sumus, hinc nimis temere delinquendo, illinc propere nimis obliviscendo delicta. Opus foret propemodum facere,
Gr. 4. quod illi apud Climacum, qui pendentem à cingulo libellum chartaceum ferebant, in quem suas etiam cogitationes

nes

nes quotidie referebant. Et hæc viris sanctissimis causſa fuit, non semel tantum de die in seipsum inquirere, & in istud conscientiæ jus ambulare: una die sæpius id factitarunt. Societatis IESV patriarcha, sanctus Ignatius, horis interdiu singulis animum consuerat colligere, ac sepositis curis examine conscientiam urgere. Tum, si vis afferretur, quæ horam ei consuetudini negasset; proxima confestim resarcire. Ignatii sodalis, magistri sui felicissimus imitator, sanctus Franciscus Xaverius, eodem prorsus studio fervens, de die sæpius accurata perscrutatione intimos animi recessus inspiciebat, & ceteros ad idem faciendum magnopere hortabatur, ratus in eo perfectæ vitæ cardinem verti. Rari exempli sidus Franciscus Borgia, eodem magisterio eruditus, non satis habuit bis quotidie conscientiam pertentare, singulis horis diurnis seipse ad unguem excutiens exploransque, memoria repetebat dicta, facta ac prætermissa; inquirens in se graviter. Ab his exemplis, in legem res transiit, ut omnes in Societatem IESV adscripti, quotidie bis examinandæ conscientiæ accuratam navent operam. Sunt & alii hodieque religiosi homines, qui hanc legem tam exacte observant, ut non tantum bis quotidie conscientiam examinent, sed huic soli exa-

Ribad. l. 5. vitæ S. Ign. c. 1. & Maff. l. 3. c. 1.

Turs. l. 6. vitæ Xaverii c. 6.

Schot. l. 4. vitæ Borg. c. 4.

examini horam integram diebus singulis impendant.

IX. Re vera, nisi quotidie animi nostri hortulum ingressi, subnascentes in eo steriles herbas quam primum extirpemus, brevi silvam, non hortum habebimus. Quisque sibi dictum putet divinum illud: Constitui te hodie, ut evellas & destruas, & disperdas, & dissipes, & ædifices & plantes. Et nisi hoc semel minimum de die fiat, infelix lolium & steriles avenæ dominabuntur, surget gramen inexpugnabile. Nonne pigri & male feriati hominis domum stillicidia tandem demoliuntur? Nonne cum dormiret Isboseth, à latronibus jugulatus est? Nonne hoc pacto zizania dormiente patrefamilias excreverunt? *Transivi*, inquit Hebræus Sapiens, *per agrum hominis pigri, & per vineam stulti, & ecce totum repleverant urtica, & operuerant superficiem ejus spina, & maceries lapidum destructa erat*. Talis est animus hominis; silvescit & fit desertum vepribus fertilissimum, nisi conscientia identidem & quotidiana industria repurgetur.

Hier. c. 1. v. 10.

Eccli. c. 10. v. 18.

2. Reg. 4. v. 5.

Matt. c. 13. v. 28.

Prov. c. 24. 30.

Horat. serm. l. 1. sat. 3.

Neglectis urenda filix innascitur hortis.

Hic ligo nunquam manu mittendus, aut mox spinæ se prodent. Ligo iste aut sarculum, est examen conscientiæ, ad omne vitium, antequam ætatem & vires acquirat, ex animo evellendum. Bernardus: Quamobrem, inquit, noveris

Lib. 2. de consid.

veris te, ut inter anguſtias, quæ non deſunt, fruaris conſcientiæ bono, magis autem ut ſcias quid deſit tibi. nam cui non deſit? omnia illi deſunt qui nihil ſibi deeſſe putat. Neque ſatis, ut menſtruum ſit hoc examen, aut ut quot hebdomadibus, ſed ut quot diebus fiat, quod Clarevallenſis ille Antiſtes graviſſime urgens: Diſce, inquit, in eo ſecundum communis inſtituti leges tu tibi præeſſe, & vitam ordinare, & mores componere, & temetipſum judicare: teipſum apud teipſum accuſare, ſæpe etiam condemnare, nec impunitum dimittere. Sed eat judicans juſtitia, ſtet rea & ſeipſam accuſans conſcientia. Nemo te plus diligit, nemo te fidelius judicabit. Mane præteritæ noctis fac à temetipſo exactionem, & venturæ diei tu tibi indicito cautionem. Veſpere diei præteritæ rationem exige, & ſupervenientis noctis fac indictionem. Legem hanc quam aliis tulit Bernardus, eandem & ipſe ſervans: Propterea, inquit, ſtatuam me ante me, & judicabo meipſum, ut illius extremæ & tremendæ diei judicium evadere poſſim. *De int. do. c. 31.*

Et hæc examinis iſtius ingens eſt utilitas, in ſupremo judicio beata ſecuritas. Si nos ipſos judicaremus, non judicaremur à Domino, quem, uti D. Gregorius loquitur, tanto quis ſecurius expectat, *L. 25. mor. c. 5.*

pectat, quanto quotidie vitam suspectius examinat.

CAPVT IV.

Examen Conscientiæ, quantæ sit necessitatis, & quod dispendium, illud negligere.

DIxi jam de utilitate; attexam paucula de necessitate, quæ hîc tanta est, ut affirmare ausim, in plerisque omnibus frustra nos agere, nisi & hoc agamus. Potest concionator clamare & clamando rauceſcere; frangentur pulpita, rumpentur columnæ, trement sedilia. omnia frustra, nec in te quidquam fere proficiet, nisi tu ipse tibi vesperi concioneris, tuam ipsius & reprehensionem & adhortationem audias. Frustra monetur, qui se vult negligere; frustra custoditur, qui se vult perdere. Sic & Confessarius docebit te, sed frustra; monebit & incitabit, frustra & hoc; instabit & præscribet pœnam, frustra omnia. sæpius tibi dicet: Hoc vitium nominatim fuge; hos sodales, has ædes singulariter cave; hac via, ut scias, ad cælum non itur. hîc teipsum vince, hîc abstine, hîc tuos impetus coërce; hîc autem generose sustine, hîc dura, hîc te virum gere, hîc te Christianum ostende &c: omnia hæc futura sunt frustra, nisi tu ipse tui curam geras, nisi hoc ipsum velis aut

nolis

nolis, quod velle aut nolle juberis, nisi noctu quotidie tuam ipsius confessionem audias, & à te confessario vel absolvaris vel damneris. Sic & magister in schola commendabit quidem diligentiam in studiis, parsimoniam temporis laudabit, probitatem in moribus majorem desiderabit, pietatem in omnibus constantiorem à discipulo postulabit, sed quo effectu aut fructu? nisi tu tuus ipse sis præceptor vesperi temet instruendo, examinando, puniendo, non hilum proficies; perdidisti minerval.

Sic & prætor, aut judex, seu alius quis magistratus, vinculis te addicet aut eximet; non tamen ideo vere liberis aut nexus, nisi tu ipse tibi laxes carcerem, aut obseres; nisi caussa cadas vel vincas teipso judice. Atque ita conciones, correctiones, admonitiones, castigationes pleræque frustra sunt, nisi tuus ipse sis & concionator, & confessarius, & præceptor, & judex, quod esse potes, & debes in quotidiano examine conscientiæ. Optima illa disciplina est, quam quisque sibi ipse necessario adhibet, saluberrima mulcta, quam quis ipse sibi imponit. Multam, inquit Siracides, inveni in meipso sapientiam, & multum profeci in ea. Ah, quid tandem sapientiæ invenit in seipso vel sapientissimus, nisi seipsum nosse, & ad æquam judicii trutinam appendere? quod tum fit, cum quis suam conscien-

Eccl. c. 51. v. 22.

tiam ad usque fundum penetrat, & boni malique congeriem secernit districto examine. Hæc illa *multa sapientia* est, quam cuivis in seipso licet invenire, in eaque quotidianis incrementis proficere. Vanum est in omnibus aliis altum sapere, absque hac sapientia.

Libell. II. *num.* 48. I. Refert è Græco Pelagius interpres, ascetam senem apud religiosum juvenem de domo conscientiæ semper purganda sic disseruisse: Diabolus est inimicus, & tua conscientia domus. Igitur ingenium inimici tui noris: nunquam non sordes tractat, gaudetque unice, si illas, quas odit, domos sordibus oppleverit. hoc ergo agit, ut, quicquid potest immunditiarum, in te effundat. Tuarum vero partium est, immissas spurcitias continuo regerere, & conscientiæ domum solertia quotidiana conservare mundam. Si neglexeris, tua tibi domus illuvie tanta implebitur, ut ad eam vix ipse reperias aditum. Igitur principiis obsta, & sicut inimicus tuus quotidie aliquid sordium in te conjicit, ita tu quotidie, quicquid inquinamenti per diem resederit, hac velut spongia deterge, suum illi cœnum nullo non die remitte. sic nitidam servabis domum: cesset hæc cura, mox hara fiet conscientia, & immundum cubile vitiorum. In navigii sentina quid fiat, nosti: uti ea semper aliquid aquarum recipit, ita est qui semper exhauriat,

riat, quod perſtillantium undarum receptum fuit, aut navis paullatim illabentibus & creſcentibus aquis ſuaviter ſubmergitur. Eodem prorſus modo cum quotidie aliquid pravi operis, aut incauti ſermonis, aut immundæ cogitationis, nobis etiam vigilantibus ſubrepat, neceſſarium omnino eſt, ut id quotidie hoc velut hauſtro, in dies ſingulos egurgitemus, aut ſane in dulcem ſuccumbemus interitum. Ergo tuam veſpere, mi homo, ſentinam exhauri; tempus eſt, exhauri ſentinam. I modo, & vide, reperies ſemper aliquid illabentium aquarum. Bernardus, de hac ipſa mentis ſentina diſſerens: In illud ſiquidem repoſitorium, inquit, velut in ſentinam aliquam tota decurrit abominatio, & immunditia tota defluit. Tu itaque exhauri, ne per noctem proximam, in navim excurrat ſentina & mergaris. Ergo exhauri, veſper eſt, exhauri. Non facile peribit, qui quovis die ſerio cavet, ne pereat. *Ad mil. de perſec. ſuſt.*

II. Si ligno aut ſaxo ſimiles eſſemus, hoc luſtrandæ toties conſcientiæ labore facile ſuperſedere poſſemus. Aſſer dolabra ſemel dedolatus, lapis ſcalpro ſemel levigatus permanent, quales eos vel aſcia vel cavatorium ferramentum fabri formavit. At nos, hoc ipſo miſeri ſumus, quia tam mutabiles ſumus & varii. Vno anno, una ſæpe hebdomade, quandoque etiam die uno, & virtu-

ti & vitio ſacrificamus; eadem frequenter hora & in ridiculum furorem excandeſcimus,& manſuetudinem non duraturam deſcendimus. Stomachum ſubinde nobis movet luxuria; cito tamen cum illa redimus in gratiam. Sic arbori creſcenti, aut luxurianti palmiti ſimiles ſumus: hæc duo ſæpius putanda & circumcidendia ſunt,ne nimium luxurient, ac in vitioſam ſeſe amplitudinem diffundant, aut inutili fronde, aut pampino ſuperfluo. Seipſam vermibus pro domo locat arbor, quæ nulla unquam brachia olitoris cultro præbet præſecanda, in ſilvam degenerat vitis, quæ lacrimare non vult,quæ ſecari non ſuſtinet. Legibus ſuis pareat hortulanus neceſſe eſt, & nec viti parcat nec arbori: ſecet, ſtringat, vulneret, incîdat, amputet, quidquid vitioſi germinis ſubnaſcitur, nulli ſtirpium libertas ſit à purgante ferro, ſi quidem non flores tantum deſiderat olitor, ſed & fructus. Sic & homo (niſi ſui nimium ſit amans) in ſeipſo nunquam non reperit, quod purget, quod inſerat,quod reſecet, quod excutiat. Et ſicut humanis membris, inquit Theologus ille, ab evaporatione ſuliginoſi & mali humoris per poros, ſemper aliquid ſordium accreſcit, ita ſi caput non pectas, laborabis porrigine; ſi oculos non colluas, lemis; ſi dentes non defrices, ſcabritie; ſi faciem non laves, illuvie; ſi ungues

Delrius ſacra lect. 12. de ſui not.

gues non reſeces, in imo fient redivioſi, à ſummo nigreſcent & excreſcent aquilarum more: ſi pedum curam negligas, pedore obſoleſcent. Sic animus & conſcientia, ob concupiſcentiæ ſomitem perenni ſcaturigine inhærentem, paullatim contaminabitur, & facies illius in carbonem mutabit. ita imago illa & ſimilitudo Dei nobiliſſima, Chriſti ſanguine lota & reſtaurata, ſenſim fœdabitur, & prototypo ſuo fiet diſſimillima. Tam neceſſaria eſt hujus examinis cura: contra nihil pernicioſius eſt ejus negligentia & omiſſione, quæ revera tabes quædam eſt animum exedens; eſt quædam ſcabies, ſeu potius clancularia lepra, quæ minuta ſed crebra lethalium puſtularum congerie animum male infectum conficit.

Facilis pereundi modus eſt, minuta non cavere, & paullatim prolabi ad grandiora: Nec ille unquam nævis carebit, qui ſeipſum raro aut nunquam reprehenderit.

III. Rex Hebræus: Lavabo, inquit, per ſingulas noctes lectum meum. Lectus hic quotidie lavandus, conſcientia eſt. nam uti lectulus fatigatis & ſanis quies eſt & dulce fomentum, ſic ægris ingens tormentum; hos urit, hos affligit & cruciat, illos recreat & ſuaviter ſopitos, molli gratoque calore circumtegit. Ita prorſus conſcientia, ægro à vitiis animo urens lectu, aut ca- *pſ.6. v. 5.*

taſta & equuleus eſt ; animo à vitiis libero & ſano gratiſſimus thalamus eſt, cui ille quietem ſuam omnem in acceptis referat. Veriſſime ille è D. Auguſtini familia : Gaudebis, inquit, ſemper veſpere, ſi diem expendas fructuoſe. Vigila ſuper teipſum, excita teipſum, admone teipſum : & quicquid de aliis ſit, non negligas teipſum. Neque hoc nimis crebrum putes ; quotidie lavanda ſunt, quæ quot diebus ſordeſcunt. Lava ergo hunc tuum lectulum quotidie, *per ſingulas noctes*, quovis veſpere. Niſi hoc à te impetres, ut ille tuus lectulus ſemper quaſi recens ſit lotus, nunquam tu quietus eris. Et quæ illa conſcientiæ quies ſit, optimos dies totosque ſoles fabulis, jocis, poculis, nugis, deambulatiunculis frangere, noctu ad lectum, velut feſſus equus ad ſtabulum, feſtinare, vix paucas voculas precari, & in ſomnum defluere, conſcientia fruſtra inſuſurrante: Perdidiſti diem, homo, diem perdidiſti, jacturam cogita, fors ſequenti die aſportandus es ad tumulum. Hanc ſurdo fabulam occentat conſcientia ; non audit ille, jam ſomno ſepultus ſtertit, de craſtina luce ſecuriſſimus. Hoccine vivere eſt, & conſcientiæ tranquillitati ſtudere? unam quamlibet rem vix ad perfectum adducit aſſidua vigilia & intentio, ubi jam in utramque aurem dormire quis incipit, antequam ad rem ſuam vigila-

Thomas à Kemp. l. 1. de Im. Chriſti c. ult. fine.

re

re, nil unquam præclari operis prodibit. Statuarium aut lapicidam mihi considera, centies uno die regulam suam applicat, ne quid in artis suæ leges peccet, ne quid curvi relinquat, ne quid debitam mensuram excedat: Et nos nec semel quidem de die ad conscientiæ nostræ lineam opera nostra revocemus? Aspice mihi Chrysostomum, & vide quam solerter, ad suam ille regulam opus suum diurnum examinet! Expendimus, inquit, diem ô anima, quid boni fecimus? aut quid mali operati sumus? Et si quid boni feciſti, gratias age Deo: si quid mali, de cetero ne facias. Nihil est, inquit Augustinus, quod sic quisque debeat cogitare, nisi ut in semetipsum oculos conjiciat, se discat, se discutiat, se inspiciat, se quærat, & se inveniat; & quod displicet, necet; & quod placet, optet & plantet. *Hom. 2. in Pſ. 50.*

Hoc est quod regius Psaltes suasit: *Et in cubilibus vestris compungimini.* Spinis indormit, qui læsam conscientiam ad lectum defert. *Pſ. 4. v. 5.*

CAP. V.

Examinandæ Conſcientiæ quis ſit modus.

Hier. c. 31. v. 21.

DIvinus vates Hieremias, modum examinis hujus inſtituendi, breviſſimo effato docens: Statue, inquit, tibi ſpeculam: pone tibi amaritudines: dirige cor tuum in viam rectam. Speculam principio vult collocari, è qua Dei beneficia die illo nobis impenſa contueamur, & pro iisdem gratias agamus, ſed non cum Phariſæo illo, qui dum gratus fuit in ſuis, maledicus extitit in alienis. Verum de gratiarum actione poſtea.

I. Cœnante *Domino* cum ſuis ultimum, & jam jam ſuum corpus in cibum, ſanguinem in potum porrecturo, cœptum eſt examen conſcientiæ. Nec enim quidquam dubitem, quin Apoſtolorum quilibet, excepto Iſcariote, ſuam prius conſcientiam, dein & Chriſtum interrogarit: *Nunquid ego ſum Domine?* Perinde ac ſi pro ſe quiſque diceret: Ego, mi Domine, modo meam conſcientiam ſuper vaticinio tuo examinavi; nil illa horum fatetur, nec me reum dicit, ſi quid tamen in me, me forſan inſcio, proditionis lateat, velim, Domine, mihi non parcas, ſed proditorem tuum, quiſquis ille ſit, palam

Matt. c. 26. v. 22.

lam nomines, etiamsi me nominaris: erubescere non recuso, si reus sim. si mihi tantum flagitium celarit conscientia, te, Domine, loco conscientiæ appello, & fidenter interrogo: *Nunquid ego sum?*

En mi Gerarde, qua ratione corpus Dominicum epulaturi Apostoli, suam prius convenerint conscientiam, si quid occultæ proditionis in ea deprehenderent. Dixerat Servator: Amen dico vobis, quia unus vestrûm me traditurus est. At illi ob hoc lugubre vaticinium tristes, se reos esse, nec fateri nec negare ausi, quæsiverunt singuli: *Nunquid ego sum Domine?*

Ita nos vesperi cubitum ituri, à nobis ipsis quæramus: *Nunquid ego sum Domine?* qui hodie preces multas recitavi, & ad illas nihil auscultavi, lingua garriente, corde absente: *Nunquid ego sum Domine?* qui hodie meas ipse laudes tam liberali ore decantavi, alios sprevi, me cælo extuli: aliorum famæ detraxi, meam immodice auxi, lividos dentes aliis infixi, mihimet blande indulsi, verbis incautus, levis, sordidus, maledicus. *Nunquid ego sum Domine?* qui tot impuras hodie ac fœdas cogitationes hospitio non exclusi, cum iis, tamquam id nemo cerneret, colluси, veritæ delectationis avidus, & occultus castitatis hostis. *Nun-*

quid ego ſum Domine? qui diem hunc perdidi, & tam male tot bonas horas, partim colloquiis vaniſſimis, partim luſu & otio ſteriliſſime combuſſi? *Numquid Domine ego ſum?* qui Gulæ hodie ventrique cibo potuque nimio ſacrificavi: qui cœcus & furens ira, in hos & illos fulmina miſi, ad Orcum illos, ſi licuiſſet, detruſurus. Ah, mi Domine, numquid ego ſum piger ille & digniſſimus ſervulus? Multis quandoque ſic interrogantibus, Chriſti nomine, reſpondebit conſcientia: TV DIXISTI; agnoſce & corrige.

Hîc occurrit, cujus primo loco videmur monendi, ut ſcilicet hoc cognoſcendæ conſcientiæ negotium conficiatur INTEGRE. ſuum illi tempus aſſignemus, & tantiſper alia omnia mittamus, dum hoc perfecerimus. Optimus hic modus eſt, ut quiſque totum diem ſecum ſcrutetur, factaque & dicta illius diei omnia noctu remetiatur, ut ubi viderit, quo maxime morbo laboret, ei potiſſimum mederi curet. Quicquid in ſe non ſani deprehenderit, eo magis illud perſanare conetur, quo minus id videtur ſanabile; & hoc ipſum fortius ſemper aggrediatur & quatiat, quod contumacius reſiſtit. Nullum ſit tam potens aut frequens & familiare nobis vitium, in quo dediſcendo deſperemus: modo id quod facimus, faciamus integre, qua modum, qua tempus, qua omnes hujus

exami-

examinis partes. Pleræque res hoc ipso non bene fiunt, quia fiunt non integre.

Neque tamen integre solum, hæc vespertina in Conscientiam quæstio instituenda, sed & accurate, ut jam dicam.

II. Hebræorum Regum optimus, David, non solum designavit tempus explorandæ conscientiæ, sed quam accurate id faciendum, exemplo suo docuit. Non ignorabat Rex sapientissimus, quanti referret hîc vigilare, ideo quæsitor sui quotidianus: *Meditatus sum*, inquit, *nocte cum corde meo, & exercitabar, & scopebam spiritum meum.* Neque id feci obiter, non levi brachio, non incuriose, non oscitanter aut perfunctorie, sed intentus operi, attente, & accuratione magna, omnes conscientiæ meæ angulos rimabar, & quicquid sordium ac minimi pulvisculi reperiebam, id totum cum ramento everrebam. *Nocte cum corde meo meditatus sum*, ita ut integras quandoque noctes consumpserim, mecum ipse colloquendo, *& exercitabar* cogitando, varieque super delictis meis ratiocinando, *& scopebam spiritum meum*, huc atque illuc quasi scopis cogitationum versabam illum, animumque partes in omnes dividebam, penitissimos mentis meæ recessus scrutabar. Non auri venas in suffossis montibus, sed animi noxas scrutatus est David, de quo pulchre Augustinus: Ps. 76. v. 7.

Aug. in Ps. 76. ſtinus: Quanta, inquit, homo habet intus, & non fodit? Scrutabatur iſte ſpiritum ſuum, & cum ſpiritu ſuo loquebatur, ſeipſum enim interrogabat, ſeipſum examinabat, in ſe judex erat. Vere non blandiebatur ſibi rex iſte potentiſſimus, non excuſabat, ſed Catonianam in ſeipſum cenſuram inſtituebat, & omne pectoris ſui arcanum rimabatur exactiſſime, & quicquid hîc latentium ſordium deprehenderat, atroci conatu effodiebat. Cenſet Gregorius hoc nobis imperari ab Iſaia, qui ſuc-clamans: Ingredere, inquit, in petram, abſcondere in foſſa humo à facie timoris Domini. Petram ingreditur, qui cordis ſui duritiem penetrat: à facie timoris domini defoſſa humo abſconditur, qui cogitationes terræ inhiantes egerens, in imo ſuæ vilitatis, magna ſubmiſſione ſe contrahit. O cor humanum! ô rupem Marpeſiam! ô ſurdum ſaxum & immobile! ô duram petram, præſertim cum monitis pulſatur! Vociferatur è cathedra Eccleſiaſtes, inſtruit in pœnitentiæ tribunali ſacerdos, hortantur probi, exempla invitant, funera monent, libri docent, leges urgent, clamat Chriſtus, & tamen cor hominis, velut duriſſima petra, ad hæc omnia obſurdeſcit. Sic petra iſta, nec voces, nec vociferationes illas, nec monita nec clamores hos audit, niſi quis hanc ſuam ipſe petram ſubeat, & in omnia à ſe di-

In Iob. l. 31. c. 21. Iſ. c. 2. v. 30.

cta,

cta, cogitata, cupita, omissa severus judex inquirat. Et hoc alterum est, quod ad istius examinis modum pertinet, ut id fiat ACCVRATE.

III. Tertium in hujus examinis modo spectandum, ut id fiat cum sensu & DOLENTER. Hieremias Propheta ad hoc cohortatur: *Pone*, inquit, *tibi amaritudines*. Hoc jubet vates, ut cum quis præteritæ diei noxas & errores deprehenderit, non illos tegere, non excusare, non defendere conetur, sed seipsum accuset, & omnem in se culpam derivet, doleatque, toties, tam proterve & petulanter, tam procaciter & impudenter, Deum offendisse. Et quæ animi nostri levitas est? pecuniolam perdimus, aliquot obolorum aut rei vilissimæ jacturam facimus, & lacrimis maxime seriis damnum deflemus: Deum lædimus, tempus prodigimus, cælum amittimus, & etiamnum ludentibus oculis hilarissime ridemus, nec damni magnitudinem sentimus; stat etiamnum exporrecta & serena frons, nec ullum luctus indicium se prodit. O audacissime mortalium, *pone tibi amaritudines*. Deum offendisti? ingemisce, dole, pectus tunde, de teipso pœnam exige, & quantum ex immoderato usu rerum habuisti delectationis, tantum tibi nunc doloris scias esse animo capiendum. Rex Ezechias accurate hoc observans: Recogitabo, inquit, omnes

Cap. 31. *v.* 21.

Is. c. 38. *v.* 15.

omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Ita quivis vesperi serio dicat: Omnes horas quas per otium expendi, omnia momenta quibus Deum offendi, in amaritudine animæ meæ recogitabo, nec ante lætitiam animi resumam, quam Deum peccatis meis propitiavero. Iobus infensus sibi ipsi: *Nunc autem* inquit, *oculus meus videt te. idcirco ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in favilla & cinere*. Ah quoties, mi Gerarde, possim ego vesperi dicere: O mi Deus, tui oblitus sum die isthoc integro: vagabar huc illuc, quo me vel oculorum curiositas, vel mentis libido egit: hîc colloquiis miscendis, illic pecuniis numerandis intentissimus; istic libri & chartæ, hîc alveus lusorius & tesseræ me sibi totum rapuerunt: tu mihi, ô mi Conditor, nunquam in oculis, nunquam in memoria eras hac tota die. *Nunc autem oculus meus videt te*; vix sero tandem, & sub exitum diei recordor tui, ô mi amantissime Domine, *idcirco ipse me reprehendo* & ago pœnitentiam, ob tam turpem & prolixam tui oblivionem.

Iob. c. 42. v. 5. & 6.

Bern. de int. Dom. c. 24.

De hoc conscientiæ dolore præclarissime sane differit Bernardus, cujus verba omnia, prout omnino digna sunt, fidelissime recitabo: De diversis igitur mundi partibus, inquit, in quibus cor vagum & profundum tenetur, vel vane occupatur, ad seipsum redeat, & seipsum discutiat, cumque invenerit culpam.

pam, timeat pœnam. Quærendo autem culpam, nuſquam illam niſi in ſe reperiat: reperta autem culpa & pœnæ cauſſa, ſeipſum puniendo, ſe ante ſe ſtatuat, & tanquam alium ſe judicet. Se equidem culpatum, ante ſe afflictum: ſe reum, ante ſe judicem ſeverum: ſe impium, ante ſe ad pietatem reverſum: proponat ſe ante ſe, decernat quid à ſe faciendum ſit de ſe, juſte in ſe injuſto infligat juſta flagella. Loquatur etiam ſic ſibi: Quia pacem deſeruiſti apud dominum Deum tuum, & bellum incurriſti apud teipſum, ſciſſuram pateris, ut tu à teipſo condemneris, quia pactum pacis rupiſti. Vis quod non vis, & non vis quod vis, à teipſo condemnaberis. Nolenda vis, volenda non vis. Ecce de ore tuo te judico ſerve nequam. Afflige itaque te, & ſtatue contra faciem tuam, & recogites ſtultitiam tuam. Sic igitur in miſeriis ſuis ad ſeipſum convertitur cor, & ſiſtitur cor ad cor.

Audis, Gerarde? prius nobis miſeriæ noſtræ guſtandæ, quam quies. Nemo ſomnum ſuavius aut ſecurius admittit, quam qui tale pœnitentiæ & doloris præmittit exordium. Ergo conſcientiæ nævi, cum ſenſu, & DOCENTER abſtergendi: hîc omnis ex animo eradenda eſt nequitia. Ergo, ut idem Bernardus monet, Baptizemus lacrimis conſcientiam noſtram: abſtergamus & *Bern. ſerm. 10. de modo bene viv.*

& eradamus, quicquid ei vitiositatis inhæret.

IV. Amaritudines sibi posuisse, uti Hieremias vates loquitur, satis non est, nisi & illud quod addit, sequatur. *Dirige cor tuum in viam rectam, in qua ambulasti.* Præteritam culpam horres? ergo & futuram cave. agnoscis morbum? ergo & de remediis jam cogita. Deprehendisti forsitan cor tuum procul à cælo, procul à Deo in vias avias evolasse; retrahe, & dirige in viam rectam. Erit fortassis cum accusante conscientia fateri cogêris: Hodie bis litigavi, unum aliquem in via prætereuntem irrisi, convitia jeci non pauca in domesticum, absentium nomen detractionibus laceravi quinquies, uni amicorum beneficium exprobravi, ter imprudenter & incaute respondi, diras omnes & devotiones pessimas in alios deprecatus sum sexies, temere juravi ultra quam decies, semel iterumque verbum lascivius mihi excidit, in mensa mihi contradicentem audaci dicterio momordi, ut minimum quater mentitus sum, ad morosius imperium eloquenter & copiose obmurmuravi, in cœna virtutes meas nescio quas vanissima ostentatione jactavi, & dives fui promissis, quibus nunquam stare cogitavi: Sed & illud memini, quod in amici aures plaustrum querelarum exoneraverim, simul & susurronem egerim, atque ab uno audita ad

Hier. c. 31. v 21.

alium

ad alium detulerim amicitiæ dissociandæ. Sed & illud recordor, quod in colloquentium circulo duorum mores temeraria censura vituperarim : porro verborum otiosorum nullum est inire numerum.

Et hæ tot pestes à sola lingua sunt: quid jam oculi, quid aures, quid manus, quid ingentia cogitationum agmina die uno non delinquent ? Dirigam ergo cor meum, & cum eo meos oculos, aures, & manus meas, meamque linguam in viam meliorem. ita propono, ita sanctissime statuo, neque solum memoriæ hoc tradam, sed & in opere tentabo. nunquam probus ero, si scivero tantum hæc cavenda, nisi & cavero, & fugero vitia. hoc est enim esse sanctum, non si à sceleribus abes, sed si ea refugisti. hunc laudemus, *Qui potuit transgredi & non est transgressus, facere mala & non fecit*. Ergo hoc unum agam, ut in ea quæ jam detestor, non recidam, aut id pœna præsenti luam : certe toties mentiri, jurare, male imprecari, aliis detrahere, similiaque vitia quæ me toties implicuerunt, posthac studiosissime fugiam. & in hoc obstinabo animum : Dixi custodire legem tuam ; Iuravi & statui custodire judicia justitiæ tuæ. Scio, tantum quisque proficit, quantum conatur, & vult. Huc ergo cunctas faciendi & non faciendi rationes dirigam. Etiamsi laboriosum

Eccli. c. 31. v. 10.

Psal. 118. v. 57.

erit, faciam tamen, quod faciendum jam video, & quod facturum me recipio. Simili ratione, quicquid jam turpe judico, etiamsi pecuniam, etiamsi voluptatem ferat, tamen non faciam. Ab honesti amore re nulla deterrebor; ad turpia spe nulla invitabor. decretum est, non committere, ut in antiquas sordes revolvar. Dixi, statui, juravi, hujus tenoris mei permanere, & hanc animi obstinationem quotidianis stimulis urgere. Et modo hoc exercitii genus serio tentem, usu ipso fiet facile. acerrimus quisque labor sæpe ad oblectationis dulcedinem mansuescit; nec quidquam est quod principio sui possit perfici. quod aliquanto tempore vix ullum successum habet, tandem succedit. Et quem unquam ista destituêre tentantem? cui non faciliora apparuere in actu? Non quia difficilia sunt, non audemus: sed quia non audemus, difficilia sunt. Ergo audendum & incipiendum; ergo persistendum in cœptis & perdurandum. Et hoc est CONSTANTER, ac novis quotidie sanctionibus animum ad optima quæque impellere. Alioqui desultoria est nostra probitas, & nos ridiculi judices sumus, qui in die mutamus & nostra decreta ipsi convellimus; grandes pœnas minamur, sed minamur tantum, & cum jam tenemus fatentem reum, mussitamus occulte *Sit venia facto, dissimuletur hoc; cur meu*

ipſ

ipse sim carnifex? Hoc non est CONSTANTER agere. Sed hoc ipsum paullo luculentius octavo capite demonstrabo.

V. Vltima est, sed primaria ratio examinandæ conscientiæ, ut illi vitio magis insistas, à quo magis infestaris. Et hoc ego appellem, Conscientiæ ACCOMMODATE mederi. Quid digitum obligas, cum stomacho labores? quid pedi applicas malagmata, cum in pulmone sit vitium? quid pilos præscindis, cum membrum resecandum est, ne pars sincera trahatur? Illam partem potissimum cura qua æger es. Quid tecum ipse litigas, quod incautus somno cesseris, quod die vetito jusculum è carne nescius sorbueris, quod lævo pede è lecto surrexeris, pransurus manus non laveris, die Veneris ungues secueris? quid in his tricaris? si te luxuria urit, si te coquit invidia, si accendit ira, si pungit avaritia, si inflat superbia. Medere tu prius tuæ libidini, aut ambitioni tuæ; malum expugna robustius. Quid Gabaonitas obsides? Hethæos, Gergezæos, Amorrhæos, Chananæos, Pherezæos, Hevæos & Iebusæos impugna, hos pete, hos ad internecionem cæde, hos extingue, sed paullatim & per partes.

Ego quidem minores noxas non ajo negligendas, sed vitia maligniora potentius subigenda. qui omnem conatum confert ad extirpationem unius capi-

talioris vitii, is una etiam tollit radicem & fibras aliorum multorum. Quisquis itaque serio vult proficere, ante omnia norit, cui vitio sit proclivior, in quem animi morbum propensior. Nam uti sua cuique crux est, quam Servator commendat portandam, ita suum cuique est vitium, quod idem imperat superandum. In multis offendimus omnes.

Horat. l. 1. serm. sat. 3.

Nam vitiis nemo sine nascitur: optimus ille est,
Qui minimis urgetur ——

Plut. de ira cohib.

Quotusquisque est, cujus inter illustria decora non aliquis nævus extet! Hic non penitus iracundiæ, ille non linguæ est potens. Alteri in curando corpore necessitatis imponit species, non nemini species divinæ laudis in suis factis virtutibusque commemorandis. Vir usquequaque sui dominus, perrarus est. Errare, labi, decipi humanum est. Suus cuique nævus, suum cuique domesticum est vitium. Huc vires, huc conatum & industriam, huc machinas & arma transfer ad expugnandum. in hoc vincendo & penitus extirpando quotidie teipso fias fortior. Ira te inflammat? ad iram ergo, sub imperium & potestatem rationis cogendam totus incumbe, crebra eam mansuetudine retundere, vires illius & impetum aliorsum divertere, omnia ei fomenta subtrahere, illam denique quomodocunque com-

comprimere, idque quotidianis victoriis assequi stude. Superbia te tumefacit? ad superbiam ergo evertendam, quantus es insurge, eamque frequenti submissione ex alto dejicere, & nullo non die sub jugum mittere conare. ad ima descende, ubicunque supercilium & fastus in altum te invitat; in omnibus subesse disce. Libido te stimulat? ad libidinem ergo coercendam, omne consilium confer. hoc cogita, hoc meditare, quibus artibus hanc pestem à te penitus excutias: cave & fuge quicquid vel libidinis suspicionem olet. Quæcunque pudica, quæcunque casta sunt, grata tibi sint & amabilia. sentiat te libido capitalem hostem, & sibi nusquam non adversari. Qua vero ratione contra libidinem unoquoque die fias robustior, sub noctem cum tua ipse conscientia expende. Idem affero faciendum cum aliis universis vitiis. Præclare dixit Musonius, eos qui sani esse velint, ita vivere debere ut perpetuo curentur. Nisi hoc agimus, frustra agimus. Nunquam non intenti simus in hanc animi curam. qui animo valere vult, diligentiam assiduam conferat in hanc valetudinem. Illud autem caput rei est, nosse in quod quisque vitium feratur proclivius. Si sic, Gerarde, inquilino malo mederi vellemus, è facili & brevi possemus sanari.

At nos sæpe decimamus mentham,

& anethum, & cyminum, & relinquí-
Matt. mus quæ graviora sunt legis; excola-
c. 23. mus culicem & glutimus camelum.
v. 24. Terrores conscientiæ nescio quos in minimis fovemus, & negligimus maxima, integro brachio emplastrum imponimus, cum exulcerati renes suppurent. Quid agis homo? tu tuum ulcus cura: tu tuam iracundiam persana, tu fastum & tumorem tuum deprime, tu tuam libidinem extingue: at tu invidiam tuam digere, tu gulam substrin-
Ep. 68 ge, & de hoc tecum ipse loquere. Quid autem, inquit Seneca, tecum loquaris? quod homines de aliis libentissime faciunt, de te apud te male existima. Assuesce & dicere verum, & audire (præsertim à teipso.) Id autem maxime tracta, quod in te esse infirmissimū senties. Nota, Gerarde, nota: ei parti præcipue medendum judicat Romanus Sapiens, quam sensserimus infirmissimam. Et hoc inde liquet. nota habet quisque corporis sui vitia: itaque alius medicamentis exterioriis levat stomachum, alius interposito jejunio corpus exhaurit & purgat. Hi quorum pedes dolor repetit, aut vino abstinent aut balneo; in cetera negligentes, huic à quo sæpe infestantur, occurrunt. Sic in animo nostro sunt affectæ partes, in pectore collectio & vomica est, cui adhibenda curatio. Quales vomicæ, quam maligna ulcera, Superbia, Libido, Avaritia,

In-

Invidia? Quocirca quotidie ulcus tuum cura, vomicam tuam exterge, aut crescente malo interibit animus. Et hic est modus sua dicta, facta per diem exacte recognoscendi, si quis conscientiam suam INTEGRE, si ACCVRATE, si DOLENTER, si CONSTANTER, si denique ACCOMMODATE, ut jam diximus, conetur excutere. Vnum hoc supereſt, non scire hæc tantum sed exsequi, & usu quotidiano facere faciliora. GER. Etiam de partibus hujus examinis dicturum te spero.

CAPVT VI.

Examinandæ conscientiæ quot, & quæ sint partes.

POLYCHRONIVS.

REs pridem nota; plerique omnes, quibus de hac re sermo, partes assignant QVINQVE, quas nunc paullo explicatius proponemus.

I. Pars prima: *Gratias agere Conditori, pro acceptis beneficiis.* D. Basilio teste, optimus precum prologus est, Gratiarum actio. Et hæc, vel ea etiam de caussa, loco principe ponenda, ut nostra improbitas liberalitati divinæ collata, vehementiorem nobis pudorem incutiat. Hac prorsus methodo divinus Nathan, unà cum Hebræo rege Davide conscientiæ examen orsus est: Primo loco quæ Deus in eum beneficia conferta manu effudisset, recensens: Rex, in- *In constit. mon. c. 2. post init.*

quit, unctus es, insidias Saulis evasisti, domum opulentissimam nactus es, imperium tibi in Israelem & Iudam commissum est: & si quidem tibi parva hæc videntur, paratus est Deus adjicere majora. En, quam suaviter & aulice (sic dicam) rex iste invitatur ad agendas gratias. Hoc primum istius examinis caput. Alterum: mox enim cæcicatis illum insimulans, & oculos adhuc clausos vi diducens: *Quare*, inquit, *contempsisti verbum Domini, ut faceres malum in conspectu meo?* Hoc secundum examinis caput, cui mox adjunctum & tertium hoc modo: Vriam occidisti, uxorem illius rapuisti, adulter & sicarius, gemini sceleris compendio. Ergo, primum in hac conscientiæ tractanda caussa, caput est, Agere Deo gratias. omnia facienda sunt ut Deo quam gratissimi simus. Et quid enim Numini magis debemus quam gratiarum actionem. Dei beneficia nostris non tantum non vincere, sed nec exæquare; non tantum non paria iis, sed nec inferiora possumus reddere. Tanti nos non sumus, ut in Deum possimus esse benefici. penes nos sola est potestas referendæ gratiæ. Quotidie, quavis hora, (quid dico?) quovis momento, alia atque alia beneficia confert in nos Deus. singulis momentis hoc agit, perinde si nos recens & denuo creet, atque insuper donis auget quam plurimis. Et quod

2. Reg. 12. v. 9. & seqq.

hoc

hoc monstrum ingrati animi, in tantorum beneficiorum mari natare, & nec semel quidem per diem benefactoris meminisse? miselli, nec digitum quidem movemus, Deo non juvante, à quo nobis cibus, potus, vestis, corpus, animus, bona omnia. Quid autem hoc magni sit, semel per diem oculos cælo attollere, & benefactorem suum venerari his voculis, AGO GRATIAS. Num possumus liberalissime danti, minus reddere? qui meminit, sine impendio gratus est. Pluit in nos beneficiis Deus, idque sine mercede, & nobis grande quid videatur aut grave, vespere fateri & dicere: ACCEPIMVS. O mortales tam beneficiorum avidi quam iis ingrati! quoties hominem exuitis & in bestias degeneratis? sit verbo venia, sic solent porci sub ilice pascentes, in dejectum pabulum cupidissime feruntur, quis dejecerit, curæ ipsis non est; quicquid oculorum habent, in glandibus hæret, ad pastorem suum in arbore non suspiciunt. ita nos novis semper cupiditatibus occupati, non quid habeamus, sed quid petamus, inspicimus, non in eum qui dat, sed in illud quod datur, intenti. Nihil carius æstimamus quam beneficium quamdiu petimus: nihil vilius, cum accepimus. Sæpe apud nos & gratia beneficii, & memoria omnis adeo intercidit, ut nec confessione quidem grati simus. Quod in prima parte

animi positum esse deberet & semper occurrere, ita seponimus ac abjicimus, ut in oblivionem ac ignorantiam vertatur. Inde non mirum, inter plurima maximaque vitia nullum esse frequentius, quam ingrati animi crimen. GER. Putem ego, Polychroni, plurimos hominum non improbitate ingratos esse, sed oblivione. POL. Et hoc tibi videtur non grandis culpa? Ingratus est, si Senecæ credimus, qui beneficium accepisse se negat, quod accepit: ingratus est, qui dissimulat: ingratus, qui non reddit: ingratissimus omnium, qui oblitus est. En, oblivioſum infra omnes deprimit: & apparet, illum non sæpe de reddendo cogitare, cui quidem obrepit oblivio. Et hanc turpissimam oblivionem pars prima in examine conscientiæ nobis eximit, quæ hoc unum apertissime monet: AGE DEO GRATIAS.

Lib. 3. de Benef. c. 1.

II. PETE LVMEN à DEO, cernendis erroribus per diem illum commissis, pars altera est examinis istius, & quidem summe necessaria. In vitiis alienis lynces, in perspiciendis propriis talpæ sumus. Nævos nostros ab aliis videri aut notari non ferimus, nec eos ipsi videmus, nec tamen cæcutire nos fatemur. In his tenebris lumine è cælo nimis quam egemus, ut cernamus tandem errasse nos. Eo hoc conscientiæ judicium instituitur, ut quis meliorem

se

se ipse quotidie faciat ut aliquid ex erroribus suis ponat, ut intelligat sua esse vitia, quæ putarat aliorum. Iucunde narrat Seneca, onus hæreditarium sibi in domo remansisse, uxoris suæ fatuam. Harpasten. hæc subito desiit videre, nesciebat tamen se cæcam esse, & subinde pædagogum suum rogabat ut migraret, neque oculis suis sed ædibus culpam impingebat, ajebat enim domum esse tenebrosam. Hoc, inquit Annæus, quod in illa ridemus, omnibus nobis accidere, liqueat tibi. nemo se avarum esse intelligit, nemo cupidum. Epist. 50.

Crebræ sunt conciones, quæ in Avaritiam, in Superbiam, in Libidinem, in Iracundiam & Invidiam, in Vsuram & improbum Fœnus, in fraudes & dolos disertissime invehuntur, sed quam paucos reperias qui sibi ipsis oggerant: Hæc tibi dicuntur, tu ille Avarus, tu Superbus ille es, tua Libido damnata est, tua Iracundia, Invidia tua hodie flagellata est, tu es ille nequam fœnerator: hoc sibi nemo insusurrat, nemo. Plerique omnes dicere solemus: Euclionem illum sordidissimum hodierna concio insigniter perstrinxit; litigiosum vicinum meum optime notavit Ecclesiastes; suis elogiis hodie ac titulis insigniti sunt superbi: contra Venerem acriter hodie dictum est, Iracundos hodie frigida perfudit concionator; certe Invidis excussit dentes; notus ille in foro

foro usurarius non immerito è cathedra vapulavit. Ita suaviter à nobis saluberrimam concionis acrimoniam in alios derivamus, nec fatemur nos tales esse quales depinguntur,& quis est qui in se commotior sibi dicat? T *ues ille vir, qui feciſti hanc rem.* Cœci sumus, & tamen, cum cœci ducem quærant, nos sine duce erramus, & dicimus: Non ego ambitiosus sum, nemo aliter Monachii, nemo Augustæ aliter potest vivere; urbes ipsæ magnas impensas exigunt. Non est meum vitium quod iracundus sum, quod pessimos non laudo, quod liberior vivo; illud natura, hoc adolescentia facit. ita difficillime ad sanitatem pervenimus, quia nos ægrotare nescimus, aliena discutientes, ut loquitur Chrysostomus, & propria non inspicientes. Dic tu jam, Gerarde, an non opus sit lumen à Deo petere,ut nostros ipsi errores deprehendamus,accusemus, puniamus? Et hæc vespertini examinis, ut dixi, pars altera est,cupere suum malum nosse. GER. Venia tua, Polychroni,hæc inter prima litterarum rudimenta puer didici. Agendas Deo gratias, scimus: petendum à Deo lumen, & hoc scimus. sed, an sola mente,an conceptis verbis, & quibus id faciendum, hoc arbitror, multi nesciunt, quod tu tamen nondum docuisti; hanc à te institutionem sperabam, cum de modo explorandæ conscientiæ differeres.

2. Reg. 12. v. 7.

Hom. 43. in Matt.

tes. Pol. Num vidisti, obsecro, libellum, cujus frons hanc præfert inscriptionem, HOROLOGIVM TVTELARIS ANGELI? Hoc opusculum hora diei duodecima (hæc ejus est partitio per horas) verbis conceptissimis docet, qui utrumque illud sit præstandum. Repetam id in tuam gratiam. Deo agendæ sunt gratiæ, hoc modo:

O infinita Bonitas, gratias tibi ago pro omnibus beneficiis tuis, quæ mihi hodie & tota vita mea contulisti. tibi laus & gloria in infinitas saculorum myriadas.

Lumen à Deo sic petendum:

O immensa Majestas, da ut quicquid tibi hodie in me displicuit, id mihi in memoriam integre redeat.

En tibi precandi formulas. Aut, si mavis, cum Iobo Deum alloquere: Quantas habeo iniquitates & peccata? scelera mea, & delicta mea ostende mihi. Habes meliores? utere iis. cupis prolixiores? inventis addere, non magnæ artis est. vis breviores? hoc te velle vix puto, nisi omnino nolis precari. satis breves sunt precatiunculæ istæ, sed & longæ satis, modo non in solis labris nascantur, sed magno & ardente affectu, è corde ad Deum recta evolent. ideo enim tam breves proponuntur in exemplum, ut in eas minus possit licere vagis illis & importunis cogitationibus. *Iob. c. 13. v. 23.*

III. Tertia pars in trutinanda conscien-

ſcientia eſt, ſecum hoc diſquirere: QVID FECI? quæſtionem hanc ſequatur altera: QVID DIXI? ſed & ulterius progrediendum interrogando: QVID COGITAVI? imo etiam quærendum: QVID NON FECI? quid omiſi, quid neglexi faciendum? Vbi hæc tuam conſcientiam interrogaris, audi & tace; attende quid illa reſpondeat. Conſcientia natura ſua tam eſt facunda & impatiens ſilentii, ut juſſa dicere, mox quicquid ſciverit, eloquatur. Citharædus aut fidicen ſi vel digitulo uno chelyn ſuam aut teſtudinem carpat, vocem illa protinus reddit: ita conſcientia velut garrula & ſonora chelys, vix tacta reſpondet, & ſuam homini malitiam exprobrat diſerte. Reticere illa & cælare non novit, niſi prolixa nequitia & ſcelere continuato exſurdata, & jam propemodum extincta. Si ſana ſit, modo ei dicendi ſit locus, non tacebit, præſertim interrogata: modo ei veſpere, loquendi detur ſpatium, fideli narratione totius diei geſta percenſebit: ubi dubitaverit, hoc ipſum, dubitare ſe, candide fatebitur. Ergo ſuam quiſque conſcientiam loqui ſinat veſpere, non experietur mutam. quod ſi vel ſola lingua & oculi ad hoc conſcientiæ tribunal citarentur, ſatis eſſet rerum diſcutiendarum, Quid die uno unica lingua malorum aut etiam peſſimorum verborum non effundit? quid non delinquunt

oculi

oculi, lenones omnium vitiorum, & raptores ad culpam? Et quanta egent discussione vel tantum preces nostræ? An non hîc quærendum? Num me ad precandum dispositi? an preces statas & debitas recitavi? an ad id quod precabar attendi? an cogitationibus meis liberam evagationem & excursum permisi? an oculos inter orandum continui? an verba præcipiti lingua deproperavi? an voces fastidiose & frigide pronunciavi? an sub precibus in somnum declinavi? an instar somniantis, sine sensu & affectu, ore solo, quod cor esciret, demurmuravi? Crede mihi, delicata res est, serium ac plenum formidinis negotium, cum Deo colloqui. Si uspiam in ulla re, hîc certe attentione opus vigilantissima: Deus non irridetur. Ita longa satis & intricata est quæstio, QVOMODO ORASTI? Vbi jam ceteri errores per diem & lapsus? Ego quidem existimo, noxas quotidianas pleraque omnes hoc brevissimo indiculo contineri. En illum: *Ad Gal. c. 6. v. 7.*

Qualis { In precibus, & re divina, / In occupationibus, / In verbis & sermone, / In mensa, } fuisti?

An nihil hodie temporis perdidisti?

An

An nulli detraxisti, neminem offendisti?

An nunquam iratus, nunquam impatiens extitisti?

An omnes malas, acerbas, impuras cogitationes repulisti?

An quod heri statueras tibi faciendum, aut cavendum, feciſti hodie, aut caviſti?

Si quæ graviora sunt rixarum, perjuriorum, furtorum, ebrietatis, libidinis & luxuriæ peccata, in memoriam facile revocabit conscientia; modo illa loqui permittatur, non dissimulabit has animi labes; producet in medium hæc monstra, ut plectantur. Conscientia, fidelissimus est antigrapheus noster, à Deo assignatus, qui, quotiescunque postulatur, rerum à nobis gestarum commentarium producit. Ita pars tertia examinis vespertini hoc præcipit: EXPENDE QVID PECCARIS.

IV. Priorem illam ordine naturæ sequitur hæc quarta pars: PECCATORVM VENIAM PRECARE. Formulæ, quibus & anteacta deprecemur, & futura constituamus, hæ sunt:

O inexhausta Misericordia, ignosce mihi quicquid hodie peccavi contra te. Ego omnes offensas hujus diei, & totius vitæ meæ, in abyssum misericordiæ tuæ depono, & per mortem Filii tui te precor, ô Deus, dimitte mihi quicquid unquam in te peccavi.

Emen-

Emendationis consilium & conatus sic restaurandus :

O Æterna Sapientia, Christe Iesu, firmissime propono, non peccare amplius.

Quarta ergo hujus examinis pars est, supplicium promeritum ab se deprecari. *Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua, & roga Deum, si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.* Ah, quoties toti dies nobis effluunt, quibus nec semel quidem recordamur Dei, æquissimum prorsus ut vel sero tandem, sub finem diei, cum dolore & gemitu vagabunda mens redeat ad Deum. Moyses Deo familiarissimus, promittens : *Cumque quæsieris*, inquit, *ibi Dominum Deum tuum, invenies eum, si tamen toto corde quæsieris eum, & tota tribulatione animæ tuæ.* Quæri vult offensus Deus, vult & inveniri, sed ab iis qui quanta possunt industria quærunt : invenies eum, si tamen toto corde quæsieris eum, & tota tribulatione animæ tuæ. Non ignorarunt hoc puræ conscientiæ amatores. quantis enim lacrimis sanctissimi homines deflerunt nævos non grandes, crimina non summa, verbulum imprudentius, molliorem offensam, risum leviorem, copiosiorem cœnulam, aspectum incautiorem, negotium solutius curatum, temporis exigui dispendium, cogitationem tardius expugnatam, sanctioris operis licet non imperati neglectum, aliaque ejuscemodi piacula minora.

Act. c. 8. v. 22.

Deut. c. 4. v. 29.

Hinc ille manum, hinc linguam, iſte oculum pœnis mulctat graviſſimis poſt errorem non magnum. Euagrius ſacerdos, ob neſcio quod detractionis verbum ſemel prolatum, dies quadraginta, perdius & pernox ſub dio perduravit. Euſebius monachus ob oculos in agricolarum opus evagatos licentius, & hos & omne corpus ſeveriſſimis legibus caſtigavit. Moyſes abbas reſponſum duriuſculum horribili luit ſupplicio. Maurilius epiſcopus, quod pueri mortem ſacro fonte non prævenisſet, ſeipſum ſede ſua emovit, & peregrinationis pauperrimæ damnavit. Maria Ogniacenſis, in commemorandis veſperi actionibus ſuis, ſi vel minimas noxas deprehendiſſet, acerrimo dolore in eas vindicavit. Timeri vult Deus, etiam ab amiciſſimis. Proclamat David: Timete Dominum omnes Sancti ejus. Injuriæ Deo illatæ, etiam minimæ, dolore non perfunctorio expiandæ ſunt; ex imo pectore trahatur gemitus, quo peccatum abolere cupimus. Placari ſe ſinit Deus, ſed *tota tribulatione animæ.* Regii vatis monitum eſt: Et in cubilibus veſtris compungimini. Niſi dolor de diurnis lapſibus conceptus pungat animum atque fodiat, vanus eſt, & obtuſus ſine mucrone gladius, non penetrat ſaxeam mentis duritiem. Tale ſequetur CRAS alterum, quale præceſſit HODIE. ſic multa agendo nihil proficimus, ſemper diſcen-

Theod. in Hiſt. SS. PP. ſect. 4.
Caſſ. l. 7. coll. c. 27.
Iac. de Vitr. l. 1. vitæ illius c. 6.
Pſ. 33. v. 10.
Pſa. 4. v. 5.
2. Tim. 3. v. 7.

discentes, & nunquam ad scientiam veritatis pervenientes. Dolor de offenso Deo sincerus & pungens, non solum noxas præteritas delet, sed & cavet futuras: Satis est, ait, lapsum esse, tu jam provide, ne lapsu repetito gemines malum; attende tibi ne posthac tanti emas pœnitere. Nota vox Caligulæ, cum occidendum, juberet lentius torqueri: *Sic feri, ut mori se sentiat.* Idem & huic dolori esset imperandum: *Sic punge, ut sentiat se peccasse.* Idcirco non semper satis erit dolere, nisi & sentias unde plus doleas. Adjungendus erit quandoque comes dolori, afflictatio voluntaria. Fecerunt id integerrimæ vitæ homines. Fuit, qui ubi deprehendisset vesperi crebrius se verbo lapsum, dentibus linguam acrius commordendam objiceret. Germanis verbum vetus est: Suavius digitum admordeas, quam hæc talia lingua effutias. Fuit, qui errores suos, quos noctu observasset, flagris expiaret, & pœnam hanc ad delicti modum attemperaret. S. Agathon ut silere disceret, ipso triennio lapillum ore versavit. S. Ignatius Loyola circa initia sanctioris vitæ, contra risum sic dimicavit, ut quoties per diem se risisse numeraret, tot sibi plagas ante somnum infligeret.

Non satis est, mi homo, ut tuus ipse sis accusator, & testis, & judex, nisi sis ipse tuus carnifex. Multi sunt errores,

quos etsi defleas, eosdem tamen facillime repetes, nisi & punias. Ejus genii est Caro, ut ubi aliquid furtivi mellis gustarit, ad furtum identidem redeat, nisi flagellata discat, deinceps nolle furari. Mos erat priscis monachis, si quis silentii leges violasset, triduo sine mensa simul ei prandium & cœnam (sed post quam non sunt lavandæ manus) hoc est, panem cum frigida apponere. Nimirum tacere citius non discit incontinens lingua quam ab hoc pharmaco.

His insuper afflictationibus voluntariis, offenso Deo facile satisfacimus, & favorem illius ad ampliora emeremur. Parum habet obsequii & meriti, quod ab invito, quod à coacto fit. Honestum voluntarium est: admisce illi pigritiam, querelam, tergiversationem, metum; quod habet in se optimum, perdidit. *Voluntarie sacrificabo tibi*. Hoc nomine Daniel vates se suasque preces mire Deo commendavit. Nam & Angelus recreando illi submissus: *Noli*, inquit, *metuere Daniel: quia ex die primo, quo posuisti cor tuum ad intelligendum ut te affligeres in conspectu Dei tui, exaudita sunt verba tua*: impetrasti quod rogabas, quia precibus rogasti armatis. Suavissimus Deus facillime se finit expugnari, si preces armentur jejuniis, aliisque corporis castigationibus. Infantulus, si lacteum fontem à matris ubere, signo solum aut plaudentibus manibus

Sen. ep. 66.

Ps. 54. v. 8.

nibus poſcat, ſæpe fert repulſam, nam ſubinde aut negat mater, aut differt, at ſi ploratu & contentioſis lacrimis agat, ac ſeipſum affligat flendo, non continent ſe diutius materna viſcera, jubent dari quod ſic flagitat. Ita fere nobiſcum bonus Deus ſolet agere. Optimæ ſunt preces illæ: Domine, da mihi conſtantem patientiam. Mi Domine, largire donum caſtitatis. Da, ô Deus, victoriam in hoc prælio. Amem te, mi bone IESV. O Chriſte, fac me mitem & humilem. Optimi deſiderii ſunt hæ petitiones, ſed ſi ſolis conſtent verbis, interdum repulſam, frequenter dilationem patientur. Suos Deus impenſiſſime amat, tunc autem maxime, cum cernit eos ſponte afflictos. Hinc illa tam crebro imperata: *Affligetis animas veſtras.* Lev. c. 16. v. *Omnis anima quæ afflictā non fuerit die hac, peribit de populis ſuis.* 29. & *Si voverit & juramento ſe conſtrinxerit, ut per jejunium vel ceterarum rerum abſtinentiam affligat animam ſuam &c.* 31. & c. 23. v 27. & 29. In quæ verba Origenes: O mira, inquit, feſtivitas! dies feſtus vocatur, animæ afflictio. vide ergo ſi vis diem feſtum agere, ſi vis ut lætetur Deus ſuper te, affige animam tuam, & humilia eam: non ei permittas explere deſideria ſua, nec concedas ei laſciviis evagari: cum enim afflicta fuerit anima & humiliata in conſpectu Domini, tunc repropitiatur ei Deus. Ita omnino ſolet optimus Num. c. 29. v. 7. & c. 30. v. 14.

Deus; sibi charissimos in deliciis non nutrit, sed assidue mergit dolorum & amaritudinum mari. Ergo, cui animus est dolore peccata expungere, serio doleat, & ut sentiat se dolere, ultro subinde addat, quod fodicet refractariam carnem. Videat reus ad hoc tribunal consistens, ut gemitibus, suspiriis, lacrimis, quandoque & flagellis, aut aliis ad institutum aptis suppliciis, quibus hîc decernendis proprius locus est, labes animi expientur: hoc agat unice ut cum Deo suo in gratiam redeat, & offensum placet, quacunque de seipso sumptæ vindicta: non expectet ultorem Deum, sed voluntariis pœnis sæviora supplicia deprecetur. Nec prius in dulcem declinet lumina somnum, quam Deum & Cælites ex offensis propitiatos sibi habeat atque reconciliatos. Et hæc quarta pars hujus examinis: PECCATORVM VENIAM PRECARE.

V. Sequitur ultima: EMENDATIONEM QVAM MAXIME SERIAM PROPONE. Vis omnis & efficacitas nocturni hujus judicii, non in audiendis testibus sita est, sed in sancta erubescentia in dolore legitimo, in severa sui ipsius vindicta, in solerti culparum castigatione, in generoso animi proposito, non deflectendi amplius à vero rectoque tramite virtutis. Hîc quisque cor suum dirigat in viam rectam: statuat apud se

ſeſe, alius eſſe aliis atque aliis diebus, & in eam rem, pœnam ſibi ſanciat, ſi, quæ recte propoſuit, tardius aut nunquam exequatur. Deprehendit quis forſan hodie minus pudicum oculum, magis effrenem linguam; illi pudicitiam, huic ſilentium imperet, in utroque membro nimiam libertatem caſtiget. Fuit fortaſſe alius quis in precibus ſomniculoſus aut vagus, ad fabulas attentus & vigil: ſomni & cibi plus æquo liberalior, ſtipis erogandæ parcior: forſan obedire juſſus non paruit, ſilere monitus non tacuit, ad meliora inſtructus non audivit, ad divina cogitanda incitatus, faſtidivit: jam ergo apud animum ſuum decernat, in precibus vigilare; aure ſurda fabulas & quicquid eſt obſcœni colloquii tranſire; ſomnum & cibum ad dimenſum ſibi dare; ſtipem liberalius erogare; negotium ſalutis contentius curare, æterna præ his fluxis avidius aſpirare. Quod ſi Athenienſem ſe eſſe obſervet, qui ſemper decernat, nunquam faciat quod decrevit, mulctam etiam addat, & à ſeipſo pœnas exigat. Ita duo juvenes illi Beatiſſimæ Virginis matris Sodales fecere, qui ante quindecim annos litteris atque virtuti navantes, examen conſcientiæ hunc in modum inſtituerunt. Ille quidem prior in minimas etiam labeculas ſevere vindicavit, nec ſibimet ignovit, nec timidam cenſuram exer-

cuit, rigidus in se testis, & accusator, & vindex. quotquot enim noxas in pugillares suos referebat, tot sibi reo colaphos infringebat generosa manu. O dextram heroicam, & præ ambusta illa Scævolæ robustam! Nam nisi Mutius spectatores habuisset, ad ardentem foculum dextram non rapuisset: juvenis ille quia solus & sine teste, suam in se manum armavit, spectatores habere meruit & laudatores superos Divosque omnes. Idcirco poeta, suum illud de hoc verissime pronuntiarit:

Martial. l. 1. epig. 34.

Ille dolet vere, qui sine teste dolet.

Alter, huic non multum impar, quotquot vana seu otiosa verba per diem proximum excidisse sibi annotasset, tot terræ fixit oscula, simul & minatus sibi suæque dicacitati Virgilianum illud:

Post mihi non simili pœna commissa luetis.

Et, redeas modo: ajebat ipse secum, cum tot linguæ delictis, non ea os tantum, sed & tergum sentiet. Hoc est seipsum gloriose in triumphum ducere pompa non magna. Addo & tertium, si libet audire. GER. Totus jam auris sum. POL. Miles fuit, qui in pessimam jurandi, & quod huic vicinum, pejerandi consuetudinem deflexit: tandem adducto in consilium animo, sic ipse secum loquebatur: Vide, animum ve-

nalem circumfers, & mors tibi in oculis ſemper eſt; quocunque ſtes loco, ſepulchrum tuum calcas: vel unius tantum glandulæ ſibilus te tangat, & totum hoc egiſti, MORI. At quo ires ſi ſic obires in tanta vivendi, jurandi præſertim & pejerandi licentia, (ô bonam conſcientiæ propriæ accuſationem!) quid anima tua fieret? Agedum, legem tibi figo, quam aut violes nunquam, aut illico violatæ des pœnam. Lex hæc erit: Nunquam in poſterum jurare, aut terram toties oſculo ſalutare, quoties jurare contigerit. Et hanc ego legem, ſi vir, ſi miles ſum, ſanctiſsime ſervabo, ita me Deus amet, & hoc meum decretum fortunet ac firmet. Sed audi obſecro rei eventum admirabilem. Conflictus inſtabat cruentus & atrox, nec niſi multorum ſanguine finiendus. Concurrunt tandem acies geminæ, & ſuas quiſque vires in altero experitur: illi cominus acriter inſtare, iſti haud timidi reſiſtere, inter quos noſter hic miles fuit. Volant utrinque glandes ferreæ, incerti ictus, vulnera improviſa, utrinque cædes & funera plurima. Inter hæc miles ille, quem dixi, legis ſuæ immemor, devotiones peſsimas deprecari, diris hoſtem omnibus execrari, omnia demum alia contra animi ſui propoſitum & dicere & agere. At en, in ipſo prælii ardore, legis à ſe latæ recordatur, nec

differt aut deliberat, sed mox pronus ruit in terram toto corpore, & matrem suam osculatur. Dum hoc facit, glans ignita ferrea supra tergum jacentis volat, ictu certissimo trajectura stantem, quem jacentem impune transiit, & sine omni noxa. Non multo post prælium inde diremptum, ille salvus è cruento campo digressus, & narravit ipse, & ab aliis narrari audiit quod in se observassent: Deum etiam miraculi providentissimum auctorem veneratus est, hancque sibi legem æternam esse voluit, ut toties pronus in terram rueret, eamque lingua lamberet, quoties lingua peccasset. Factum egregium, & conscientiæ probum examen. imitari possumus, imo debemus, aut cælum fugimus. Nam Paulinum illud æternum & inconcussum manet: Quod si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur. Iudicis autem est, non tantum absolvere, sed & damnare, & mulctam dicere. Accusatores & testes ridiculi sumus, nisi simus & judices in nosmetipsos, & plectamus quicquid male deliravimus. Vtique utilissimum est, & emendationis seriæ principium, pro noxarum modo & numero, etiam pœnam injungere. exemplum nobis positum sit hujusmodi, mulctam sibimet irrogantis:

1. Cor. c. 11. v. 31.

1. Orationem dominicam & Angeli salutationem jam quinquies recita.

2. Psal-

2. Psalmum quinquagesimum (Miserere &c.) passis brachiis, & lente, mox pronuncia.
3. Precum hodie segniter omissarum neglectum, nunc compensa.
4. Ob tale delictum jam toties repetitum, cœna semel abstine.
5. Carnis petulantiam, aut nunc flagro, aut cras mitiga cilicio.
6. Graviora meritus, terram novies osculare, & sepulchrum cogita.
7. Quia famæ aliorum detraxisti, nunc tuæ detrahe pecuniæ, & tot sestertios cras in stipem expende.
8. Pro iis quos offendisti hodie, crastina tot preces persolve.
9. Inter tot oculorum, linguæ, aurium, cordis & operis noxas, Confessionis & Eucharistiæ Sacramenta, ad illum aut illum diem repete.

Hæc vero in specimen duntaxat proposui monstrandæ rationi, qua quis seipsum, ut reum suo bono puniat, si quidem proficere cupiat ad virtutem: Alia atque alia pro gravitate aut numero culparum, aliis atque aliis diebus sibi quisque imperet. Ita quinque sunt partes, ut jam demonstratum est, vespertini hujus judicii:

1. Age Deo gratias.

2. Pete

2. Pete lumen à Deo.
3. EXPENDE QVID PECCARIS.
4. Peccatorum veniam precare.
5. Emendationem quam maxime seriam propone.

Sed quæso te, Gerarde, dic etiam tu aliquid, ut duo simus: nolo mihi tradas omnes loquendi vices. GER. Si ita vis, Polychroni, loquar equidem, sed contra te: multa hîc habeo obducere. Examen conscientiæ multa sunt quæ suadeant, neque id nego, sed æque multa sunt quæ impediant. Sit hoc genus sacri studii utilissimum, sit omnino necessarium, quam id autem multis sit factu difficile, facilis conjectura est. POL. Age, Gerarde, adversare quantum placet; oppositionum plaustro non terrebis.

CAPVT VII.

Examini conscientiæ objici solita diluuntur.

GERARDVS.

OPtime te dixisse affirmarem, si ad Examen conscientiæ instituendum, tantum mihi semper otii esset, quantum animi. POL. Itane vero, Gerarde, tam occupati sumus? tam non vacat, parare se cælo? Et quis nostrûm æque multis districtus est, atque fuerat rex David? & tamen media nocte surgebat, singulis noctibus conscientiam excutiebat, septies de die preces fundebat. Sunt hodieque optimates, prin-

principes, reges, qui quotidie vesperi multum temporis huic curæ impendunt. Illis hoc tempus supereſt, & nobis desit? præ illis nos in otio sumus, & vacamus. Et quod illud negotiorum aut occupationum genus tam varium ac multiplex, ut ante salutem animi curandum sit? Et quamvis tempus deforet ad petendum cordis sui secretum vesperi, pars tamen studiis potius aliisve negotiis detrahenda esset, quam omittendum illud. Adeo vilis est nobis animi salus? ecquid ei minus demus? pretiosissima gemma est Fama bona, at si hanc retinere non possim nisi velim perdere conscientiam, dico libere; abi Fama, abi, abi: mea mihi carior est conscientia. Et hîc illud Annæi libenter exaudio: Nemo, inquit, mihi videtur pluris æstimare virtutem, nemo illi magis esse devotus, quam qui boni viri famam perdidit, ne conscientiam perderet. Vere magnum & majus bonis omnibus est TRANQVILLITAS ANIMI. Tranquilla conscientia est, inquit Bernardus, quæ omnibus dulcis est, & nulli gravis, utens amico ad gratiam, inimico ad patientiam, cunctis ad benevolentiam, & quibus potest ad beneficentiam. Huic comparandæ, non ego partem horulæ libens quotidie impendam? Abite litteræ, si non possim esse doctus, nisi simul sim impius, Abite. Quid mihi cum Grammaticorum libris,

Sen. ep. 81. circa med.

Bern. c. 21. de int. dom.

bris, quando meæ conſcientiæ librum inſpicere oportet? illi de litteris, accentibus, ſyllabis, diſpunctionibus altercantur, iſte me vitiis docet obſiſtere. quid mihi ſyllabarum enarratio, verborum diligentia, fabularum memoria, quid verſuum lex ac modificatio, ſi meipſum ignorem? Quid mihi cum hiſtoricorum, poëtarum, philoſophorum libris, qui non raro vana, ridicula, ſpinoſa, incerta, falſa, obſcœna propinant. Procul ô procul omnes hos codices, ſi propter illos conſcientiæ meæ liber ſit negligendus. Quid mihi Medicorum, quid Iuriſconſultorum aut Theologorum volumina, ſi nequeam conſcientiæ meæ inextricabile volumen quotidie inſpicere: illa alia febrim pellere, aut litem componere, aut religionem propagare me docent, at vero hic conſcientiæ codex docet me quî meipſum noſſe poſſim, & melior fieri. Clariſſime de hoc Bernardus: Vnicuique, ait, liber eſt ſua conſcientia, & ad hunc librum diſcutiendum & emendandum omnes alii libri inventi ſunt. Anima vero cum de corpore egreditur, nullum alium librum præter librum conſcientiæ ſecum poterit portare, atque in illo cognoſcet quo debeat ire, vel quid debeat recipere. Ex his quæ ſcripta erunt in libris noſtris, judicabimur. Illos ergo aliorum ſcriptorum libros rejicere non debeo, ſed hunc quem Deus ſcripſit in corde meo,

Lib. de conſc.

meo, præferre. Ergo cedant alii, cum iſte mihi legendus & corrigendus eſt.

I. Ger. Legendum hunc librum non nego, ſed legendum in quiete, procul turbis & ſtrepitu. At impediri multos & turbari ſæpius, facile crediderim, & ego id domi meæ ſatis experior. Pol. Quæ demum hæc impedimenta, quæ turbæ? Si conſcientiæ ſit locus, ut plurimum aut fabulæ nos impediunt, aut ſomnus, nam ita quidam cœnare ſolent, ut menſam inter fabulas claudant, ubi fabularum ſatis eſt, jamque ſomnus invitat, & ocelli nictant ac claudûntur, tum vero rectiſſima via itur ad lectum. Hîc raptim unoque tractu diffibulatur thorax, volat collare, excutiuntur pedibus ſoleæ, fluunt reliquæ veſtes omnes, ita denique excuſſis abjectisque laciniis, uno ſaltu lectus inſilitur, operitque ſuum Curtium mollis hic & plumeus hiatus. O feſtinationem alibi malam, hîc peſsimam! quis ita ad ſcholam uti ad menſam, ad templum uti ad lectum, ad laborem uti ad ſoporem properat? an non prius figendi humi poplites, cælo manus extendendæ, preces ad Deum fundendæ, elapſæ diei acta omnia repetenda ſunt? ita beſtiæ ſomnum ineunt, ut ubi notum cubile obtinent, primo ingreſſu terræ affundantur, membriſque projectis corpore toto ſomnum admittant. Vincere has debet, qui homo eſſe vult, ne dicam Chri-

Christianus, Catholicus, Religiosus. Somnus licet urgeat ac invitet blandissime, moram tamen is ferre & pati imperium potest; diurna licet fatigatio lectum monstret, & quietem anhelet, illa tamen ad horulæ partem dilata non succumbet.

II. Ger. At difficilis est lucta contra blandientem somnum; fatigato protracta quies, crux est maxima. Pol. Sed obsecro cogitemus, mi Gerarde, quotiescunque serus nobis obtingit vesper, adstare tutelarem Angelum, adesse cæli Reginam, Christum ipsum in aurem dicere illud: *Non potuisti una hora vigilare mecum?* Tune has voces audies, & in lectum ac somnum corrues? Angelum custodem contemnes, Domini matrem repelles, Christum monentem negliges? Itane non possis vigilare, non dicam hora una, sed parte horulæ vel unica, cum tuo & in gratiam tui Angeli, tuæ Dominæ, tui Principis, imo in gratiam tuam, tuique animi? Quin ergo in teipsum excandescens, his temet ipse verbis alloqueris? Excute noctem dormitator; causa tibi dicenda est; adesdum, judici te siste; præteritæ lucis facta, dicta, cogitata tecum expende: differ paullisper somnum: libellos profanos remove; fabellas inutiles abrumpe: cum Deo colloquere, divina beneficia recole, noxas tuas inspice, & ingemisce, emendationem promitte. Nisi

tecum

tecum ipse sic egeris, vere dicere poteris cum Tito, imo verius quam Titus : AMICI DIEM HVNC PERDIDI. Multum enim perdit, imo perdit omnia, qui nunquam ad calculos sedet, cui ratio expensi & accepti non constat : multum perdit, qui quod lucrari potest, negligit, multum perdit, qui debita cum potest, non dissolvit. Talis omnino is est qui dies, & menses, & annos ita traducit, ut ephemeridas & diaria sua raro, & non nisi hallucinante & connivente oculo inspiciat, qui quotidie plurimum delinquit, nihil dolet de delictis, beneficia plurima accipit, nec gratias agit pro acceptis, plurimam ad exercendas virtutes occasionem habet, nec hanc arripit, nec illas acquirit, stertit ad commoda sua, in perniciem suam vigilat. Tale quid omnino examen conscientiæ est ; ephemeris est & diarium vitæ, in quod redigenda sunt omnia quæ facimus, loquimur, cogitamus : codicillus est tam peccatorum quæ ipsi committimus, quam beneficiorum quæ à Deo accipimus : stimulus & instrumentum est ad omnem virtutem aptissimum. Is vero nusquam est, qui raro domi suæ est : facultates perdit, conficiendas rationes negligit.

III. GER. Hominis conscientiam suam fugientis & somniculosi personam cœpi agere, hanc sustinebo, dum missionem dederis, Polychroni, ex hoc theatro.

tro. Vis ut ignavorum pulcherrima dicta congeram? tuum erit ea dissolvere. POL. Placet; audiamus. Sed verbis Gerarde, vapulabis, prædico. GER. Non recuso. vapulem ego, modo alii sentiant. POL. Ergo, hoc dico: Vesperi domi tuæ sis, in teipsum descende, inquire in teipsum, rationes collige & dispunge. GER. Vellem, modo possem. POL. Pigrorum hic clypeus est. Sed tuas tibi voces reddo: posses modo velles. *Nolle* in causa est: *non posse* prætenditur. quid enim? occupationes impediunt? at hæ differri possunt. negotia remorantur? vix hæc tanta erunt, ut horæ partem tibi non relinquant. GER. At tot preces nimium sibi temporis petunt. POL. Si somno, si desidiæ, si sphæristeriis, si confabulationibus, si discursationibus, si jocis, lusibus, symposiis temporis partem subtraheremus, esset quod animo, quod huic examini, quod Deo daremus. GER. At quandoque imperium heri aut jussa patrisfamilias obsistunt. POL. Fac quod juberis, sed hoc non omitte: Dei jussa potiora sunt quam hominum. GER. Domesticis parendum est. POL. Pare illis, magis tamen, & ante omnia Deo: GER. At socii quietem obturbant. POL. Tu tibi pessimus es socius. Quod si socius hic velit esse frugi, nemo intercedet. Hîc ego pæne idem insusurrem tibi, quod olim Diogenes juveni se secum loqui affir-

affirmanti, tacite ingesserat: Vide ne cum malo homine loquaris. GER. At turbæ domesticæ mea me agere non sinunt. POL. Inter ipsas turbas, in medio urbium fremitu brevis tibi solitudo quærenda est: animus sibi sit intentus, & nulla vox te tibi excutiet; omnia licet foris resonent, dum intus nihil tumultus sit, dum inter se vagæ cogitationes non rixentur. nam quid prodest totius regionis silentium, si affectus fremunt? GER. Commodus locus deest. POL. Non multum ad hoc locus confert, nisi se sibi præstet animus, qui secretum, & in occupationibus mediis, si volet, habebit. GER. At unde mihi cera vel sevum? candelæ desunt. POL. Huccine rerum devenimus, ut etiam noctem accusemus? in tenebris teipsum melius reperies, & sincerius judicabis, uti olim Areopagitæ. GER. At tempus est eundi cubitum, & lectus jam vocat. POL. Responde tu, post horæ partem te venturum, modo tibi esse quod cum Deo transigas. GER. At somnus invitat. POL. Excute somnum, & cave venientem annuentibus oculis excipias. GER. Obrepit incauto. POL. Recte dicis incauto: cavere hunc posses & vincere, si velles. GER. At oculos ex insidiis invadit, & reluctantes claudit. POL. Parva hîc lucta est, ubi hostis ceremoniis tam blandis recipitur. GER. At opprimit me & terræ affundit. POL. Nimirum ce-

Sen. epist. 54.

dentem ipsi & volentem vinci. Si vir fis, surges, stabis, in genua procumbes, ambulabis, pectus tundes, suspiria duces, de debitis solvendis, de noxis eluendis cogitabis, non de somno, non de lecto, nisi de eo qui apud inferos damnatis sternitur è flammæ purpura.

IV. Et quæso quæ illa temeraria securitas, & exitiabilis socordia est, cubitum facessere & somnum capere lethali peccato? Satius esset noctem illam insomnem ducere, aut virulentissimam viperam ad dormituri latus applicare, quam ita in stratum se abjicere, ut si somni soror mors lectum invadat, à somno transeundum sit ad vigilias, sed ærumnosas, sed tartareas, sed æternas. Ah! audax & temerarium hominum genus!

Mirabatur Augustus Imp. olim, equitem Romanum ducenties HS. hoc est, quingenta millia philippicorum debuisse, & dormire potuisse: adeo illi creditorum voces somnum non rumpebant. Quare, ubi supellex mortui, voci præconis & hastæ subjecta est, ex omni ea Imperator solum sibi emi voluit cervical, cui consuesset indormire tantus debitor. Et quæso quodnam cervical, quinam pulvilli sunt isti, quænam hæ culcitræ, quæ hominem post contractam, nec prius deletam lethalem noxam, securum jubeant somnum ducere,

Macr. lib. 2. Satur. c. 4.

nisi

niſi extrema ſalutis incuria, cæli oblivio, inferorum irriſio, mortis incogitantia, impia denique vitæ ſecuritas, & Numinis contemptus? Hæ ſunt illæ culcitræ, hi pulvilli, quibus indormiunt, qui conſcientia per diem læſa, nec per nocturnam pœnitentiam ſanata; plumis ſeſe immerſos ſepeliunt, & ſoporem in altiſſimam lucem deducunt. At hoc cum Deo ludere eſt, & cælo per jocum valedicere. Neque tamen interea talis à conſcientiæ ſtimulis & vulture cor fodicante penitus liber aget; recurſabunt ſubinde domeſtici teſtes, & à ſuis conſcientia furiis infeſtabitur, quibus quidem ſubinde ſe ſubducere, eas tamen nunquam poterit omnino effugere, niſi per unicum & ſumme neceſſarium hoc amuletum, veſpertinam conſcientiæ cenſuram. Pulchre & vere Minucius Felix contra idololatras diſſerens: Apud nos, inquit, & cogitare peccare eſt: Vos, conſcios timetis, nos etiam conſcientiam ſolam, ſine qua eſſe non poſſumus. neque enim conſcientiam ſuam decipit, qui fallit alienam. Et ô felicem illum qui eam ſic tractat quotidie, ut nec aliorum elogia deſideret, nec monitis egeat aut reprehenſionibus, dum eam factis mereri laudem conatur, quam etſi ab aliis non impetret, à conſcientia tamen nunquam non obtineat, dumque iis ſeipſum objurgationibus urget, quas etſi ab aliis non

Minu. in Octav. propius fin.

audiat, hæ tamen occultæ ad emenda-
2. Cor. tionem sufficiant. *Gloria nostra hæc est,*
c. 1. *testimonium conscientiæ nostræ.*
v. 12. V. GER. At si quis diem optime expenderit; & nihil nævorum reperiat?
1. Ioã. POL. *Si dixerimus, quoniam peccatum non*
c. 1. *habemus, ipsi nos seducimus, & veritas non*
v. 8. *est in nobis.* Nemo nostrûm non peccat,
2. Par. neque enim est homo qui non peccet,
c. 6. homines sumus. Septies in die cadet ju-
v. 36. stus, & resurget. Verum sit ita, nullos
Prov. die aliquo nævos tibi videaris contra-
c. 24. xisse, non tamen ideo superfluus hic la-
v. 16. bor, qui eo suscipitur, non ut semper reperias culpanda, sed ne reperias. GER. Sed si aut stultitia est, venatum ducere invitos canes, aut invitos boves plaustra inducere, quemadmodum nauseanti stomacho cibum obtrudere non expedit, ita hîc prorsus putem minime succedere quod à nolentibus extorquetur. quid in nausea & fastidio vexanda conscientia? POL. Etiam ii qui mari se credunt, nauseant & eversi stomachi tributum fideliter mari pendunt, neque tamen cœptam viam desinunt; progrediuntur, & spe contingendi portûs solantur stomachum, contemnunt
Bern. nauseam. Virtutis est evictis fastidiis
c. 29. inchoatum opus pertexere. Triumphat
de int. diabolus si eam inducat nauseam, ut à
dom. precibus abducat. Nondum precari didicit, qui tædio cedit. Quod resistentem fatigat, vincentem coronat. GER. At

sub-

subinde ingens & monitorum impatiens obrepit tædium. Pol. Vincendum est, & illud prius excutiendum quam conscientia. Si precari nolis, nisi voluptatem inde trahas, & velut mel lingas, multi quandoque dies sine precibus abibunt. Si vesperi plura non possis, dic corde, & ex animo: Deus propitius esto mihi peccatori. Aut; Miserere mei Deus: secundum magnam misericordiam tuam; deinceps ero alius, ô mi Deus. Ger. Sed quid opus præterita in mentem revocare? Quæ quidem retro sunt obliviscens, inquit Paulus, ad ea vero quæ sunt priora, extendo meipsum. Pol. Quam hoc argute! vana est, fateor, præteritorum memoria, si nulla eis, aut ex eis fieri possit medicina. Hîc vero errorum cum dolore meminisse, est errores tollere. An non sapientissime Seneca, de quo jam supra: Hoc nos, inquit, pessimos facit quod nemo vitam suam respicit. quid facturi simus, cogitamus, & id raro: quid fecerimus non cogitamus. atqui consilium futuri ex præterito venit. Ger. At pauci sunt, puto, qui quotidiana hac censura se notent, & peractum diem ad calculos revocent. Pol. Vox ista, PAVCI, tantum abest ut hîc terreat, ut etiam animet. Quoties proclamat Christus: Arcta est via ad vitam, & PAVCI inveniunt eam. Præstat cum paucis cælo recipi, quam cum plurimis

Phil. c. 3. v. 13.

perire. GER. At durum est, seipsum reprehendere, & reprehensum insuper pœnis coërcere. POL. Durum sit; at pulchrum est & utile, & via recta ad vitæ sanctimoniam. Vis esse sanctus? Circa tuam vitam esto austerus, circa alienam autem benignus & mitis: Ignosce aliis plurima, tibi nihil. Sed discussæ videntur pigrorum voces & querelæ. Ignavorum personam, Gerarde, insigniter egisti, dignus cui lucar persolvam. Supereſt videre, quo fine conscientia sic urgenda, aut quo potissimum in examine conscientiæ animus sit attendendus.

CAPVT VIII.

In examine conscientiæ quo potissimum collineandum,

ET,

Quanta humanæ voluntatis sit inconstantia.

LAmiis ajunt exemptiles esse oculos, quos tunc primum fronti inserant, cum foras prodeundum est. Lamias, Gerarde, sæpe imitamur, & domi nostræ ad nostra vitia malumus carere oculis, quam ea cernere, & dolere: at vero cum ædes alienæ sunt penetrandæ, cum vitia non nostra sese offerunt, tunc tales fronti oculos imponimus, ut suos videri possit mutuos dedisse serpens Epidaurius. Hinc tam prom-

prompte vitiositatem alienam damnamus, quam callide excusamus nostram. Vitia nostra quia amamus, defendimus, & malumus excusare illa quam excutere. Quid culpis vana nomina præteximus, miseri, & deformitatem nostram augemus, elegantiam affectando inconstantissimam? Homines sumus, miseriis, defectibus, vitiis ditissimi, & hoc uno nomine vere miserabiles, quia non tantum vitiosi, sed & in vitiis cernendis cæci sumus, plurimaque lippis oculis transimus quæ stirpitus sunt evellenda. Oculatam hanc cæcitatem emendat EXAMEN CONSCIENTIÆ, si eo quo debet instituatur fine, qui fere triplex. Primus, ut culparum numerus decrescat, fiantque ex multis defectibus pauciores, & paullatim nulli. Alter, ut errores antea magni, transeant in minores, & sensim, quantum id fieri potest, in nullos. Tertius, ne semper sint iidem: eandem enim culpam iterum iterumque ac sæpius repetere, eodemque luto hærere, magnæ socordiæ argumentum est. Hîc, Gerarde, hîc Rhodus, hîc saltus; hoc opus, hic labor, ut non solum VELLE nostrum, sed & FACERE vires habeat. Sæpe multa proponimus facturos, at opus inter oblivionem & tædium subinde brevi evanescit.

Sen. epist. 116.

I. Vult & non vult piger, inquit Salomon. Novum hoc auditu, & quod vix capi

Prov. c. 13. v. 4.

capi possit. Si enim vult, quomodo non velle affirmatur? quod si non vult, qua ratione velle asseritur? Hieronymus eleganter in hæc verba differens: Imperare vult, inquit, cum Christo, non subesse pro Christo; præmium amat, non prælium. Vult ergo desidiosus ille, victoriam sine prælio, coronam sine certamine, sine lucta præmium, sine sudore gloriam. Vis, ô bone (te compello, qui nunquam te talem geris, qualem promittis) vis cælo admitti? Volo. Vis pecuniam non tuam reddere? Non possum. Rectius dixisses, Nolo. Vis beatis adscribi? Volo. Vis vitiis finem imponere, peccandi occasiones fugere? Volo, sed nondum. Vis vitam immortalem auspicari? Volo. Vis palinodiam canere, & ereptam famam restituere? Non audeo. Vis Christo placere? Volo. Vis inimico parcere? Nec possum, nec volo. Vis virtutes adipisci? Volo. Vis adipiscendis illis nervos intendere, industriam omnem adhibere? Nimis hoc operosum est. En tibi, vult & non vult piger, simillimus Balaamo sic optanti: Moriatur anima mea morte justorum, & fiant novissima mea horum similia. Improbus erat Balaam, proborum tamen obitu decedere volebat, in vitiis vitam agere, cum virtute mortem obire cupiebat. Perinde ut ille qui olim interrogatus, uter esse mallet, Crœsus an Socrates? In vita, inquit,

Num. c. 23. v. 10.

Crœ-

Cræsus; in morte Socrates. Vult & non vult piger; finem optimum, non item ea quæ ducunt ad finem. Deus per Isaiam de his graviſſime queſtus: Me etenim, inquit, de die in diem quærũt, & ſcire vias meas volunt, quaſi gens quæ juſtitiam fecerit, & judicium Dei ſui non dereliquerit: rogant me judicia juſtitiæ, appropinquare Deo volunt. Sed nolunt cum labore, ſed nec vitia, quibus aſſueverunt, deſerere volunt. Hoc vere & velle, & nolle eſt. Tu, quiſquis hanc notam ſubire non vis, eſto firmus in via Domini. Sed ſcholaſticæ inconſtantiæ clarum paradigma tibi nunc ſubjiciam, è quo facile erit perſpicere, quantum noceat inconſtantia in corrigendis moribus, ſi ea ſic obſit in diſcendis litteris. *Iſ.* c. 58. v. 2. *Eccli.* c. 5. v. 12.

II. Cernimus quotannis ab adoleſcentibus non paucis in ſtudiorum inſtauratione, toto virium complexu diſciplinas arripi, chartarum integra volumina, quaſi totos Muſarum campos exaraturi ſint, parari, ſtilos centum, calamos ſexcentos exacui, aures arrigi, magiſtros attendi, dicta bibi, dictata ſcribi, multa extra ordinem notari, lectitari, ſcriptitari, vigilari, & prope pervigilari, denique tantum improbo labore promitti, ut jures uno die, eademque hora Corinthum perventuros, tanto diſcendi œſtro percuſſi ad ſtudium ingrediuntur. Sed ubi labor & ope-

opera ſenſim creſcunt, prælectiones geminantur, ſcriptiones, diſputationes, exercitationes duplicantur, ubi magiſter vel poematis condendi hypotheſin ſubjicit, vel orationi ſtruendæ quæſtionem proponit, vel ſuorum auditorum ingenia periclitari & tentare incipit, & nunc latinæ, nunc græcæ, nunc ſolutæ, nunc ligatæ ſcripturæ penſum exigit, jubetque ſuo quemque Marte quæ dicenda invenire, inventa loco & ordine componere, compoſita perpolire, tum diſcipulus in muſeo domi quærere, hærere, ungues rodere, caput ſcabere, libellos volvere, revolvere, nihil reperire, faſtidire, projicere, ſurgere, teſtudinem aut chelyn arripere. fides tentare an melius quam libri reſpondeant: aut ſi indoctus lyræ, pilam vel luſorias chartulas promere, numos deponere, calicem ducere, potare, ludere, ridere, dormire, & pro armis viriſque canere:

Tityre tu patulæ ſtertens ſub tegmine plumæ.

Nec corpus levare, donec clarum mane feneſtras intret, & in lecto pandiculantem oſcitantemque deprehendat. Siccine itur ad aſtra, ô adoleſcentes, hoc ſtudere eſt? hoc ſudare, algere, vincere? Quid deinde cum in gymnaſio claſſica canunt? Muſis magiſtriſque morbos excuſare, pedes, caput, dentes, oculos dolere, negotia prætexere, heros, populares, parentes, ne ferulam

ſub-

lubeant, adducere, de litteris & progreſſu nihil curare, alia omnia cogitare, imo deſperare. Ita qui primis menſibus Cleanthes omnes & Demoſthenes ſuperaturi videbantur, tertio, quarto, quinto, & ſequentibus, fracti animis, & luxu abducti, lurcones fiunt, Endymiones imitantur, glires ignavia vincunt. Nimirum, aliud eſt incipere, aliud incœpto non abire: felix principium ducere, & finem non diſparem ſubjungere. En, Gerarde, quam brevi tempore ſcholaſticus hic fervor elangueſcat! Idem in moribus eſt obſervare. Par enim fere ratio eſt vitæ & virtutis, piorumque operum & litterariæ palæſtræ. Et quamquam hæc, quæ in bonis artibus inconſtantia, ingens detrimentum inferat, tanti tamen non eſt, quanti ea, quæ in bonis moribus. A litteris ceſſare, tametſi turpe adoleſcenti, cujus hoc unum eſt ſtudium ut ſtudeat, in eo tamen fortunæ Græciæ ſitæ non ſunt, non vita, non ſalus, non beata ac perennis immortalitas hîc periclitatur. Abſque librorum comitatu viam ad cælum reperies, ſed non abſque virtute, vitæ ſanctitate, morum innocentia; cujus elegantiam ſi corrumpas, & ab integritate deficias, ſimul ſpem & rem, & omnia perdas. Hîc opus conſtantia.

III. Verum, O quoties optimis deſideriis turgemus, velut prægnantes ac fœti copioſa prole; videmur mira pa-

rituri;

rituri, magnam morum emendationem, & seriam ad Deum conversionem: tandem turpiter abortimus, & auram atque ventum parimus. Statuimus grandia, & nihil fit; promittimus multa, & æque nihil fit. Sancta sunt quidem proposita nostra, sed nullum sortiuntur effectum; proles abortivæ, quæ lucem non aspiciunt, sed ante partum extinguuntur. Iuramus Deo, hæc, & hæc, & hæc etiam non amplius facturos, sed brevi frigescente hoc juramento redimus ad ejuratas sordes. Laudatur Israëlis populus ab hoc facto: Iuraverunt-que Domino voce magna in jubilo & clangore tubæ, & in sonitu buccinarum, omnes qui erant in Iuda, *cum execratione: in omni enim corde suo* juraverunt, *& in tota voluntate sua* quæsierunt eum & invenerunt. Iurant multi, sed non *in omni corde suo*; quærunt Deum, sed non *in tota voluntate sua*; damnant peccatum, sed non *cum execratione*, nec istud serio & ex animo detestantur, hinc facilis ad illud regressus. Ægyptio tyranno Pharaoni simillimi sumus, hac tanta voluntatis inconstantia. Quoties improbus ille ingemiscens: Peccavi, ait, in Dominum Deum vestrum, & in vos. Sed nunc dimittite peccatum mihi, *etiam hac vice*. Sunt qui sæpius in anno, confessione piaculari se lustrent, eadem tamen vitia plerumque referant & illud, *etiam hac vice* sexcenties occentatum;

2. Par. c. 15. v. 14. & 15.

Exod. c. 10. v. 17.

tatum; identidem adhuc ingeminent, *etiam hac vice*. Condonat illis Deus delicta, *etiam hac vice*, sed illi ad ingeniū redeunt *etiam hac vice*, & condonatam culpam omnem repetunt *vicibus innumeris*. Monuit quidem Pharaonem Moyses, & : Veruntamen, inquit, noli ultra fallere, ut non dimittas populum sacrificare Domino. Veruntamen fefellit ultra non semel, sed sæpius. Monet & nos sacerdos auctoritate divina: Veruntamen noli ultra fallere, ut toties repetita, & quæ pridem emendasse oportuit, repetas : Ecce sanus factus es; jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.

Exod. c. 8. v. 29.

Ioan. c. 5. v. 14.

At nos post paucos dies, post paucula sæpe horas, & ultra fallimus, & noxas sexcenties condonatas repetimus, millies sanati, nos ipsos iterum iterumque vulneramus, & quicquid demum nobis accidat, ex integro animose peccamus. O volubilem rotam, ô globum erraticū humanæ voluntatis! Lunā mutabilitate vincimus, & modo tam nobis promptū est *Nolle*, quam erat antea *Velle*.

I V. Insistendum est cœptis, ne desit manus ultima; urgenda sunt sanctiora proposita; magnis conatibus agendum ut in opus exeat, quod pulchrum erat statuere. Clavum per parietem adacturus, non eum semel duntaxat iterumve malleo leniter ferit, sed tam diu ictus ingeminat, ac toties reducit malleum in caput

Ita Ludov. Gran. l. 2. Duc. Peccat. c. 3.

caput clavi, dum is totus afferem penetrarit, & jam fixus firmusque hæreat. Ita non satis est qualecunque propositum obtinendæ virtuti. Proposuisse, ô mortales, non sufficit; ulterius tendendum est, & proposita persequenda. Parum est statuisse *facere*, nisi, cum licuit, *fecisse* constet, quod fuerat statutum. Eo spectet quotidianus conatus, ut è rebus omnibus quæ cernuntur, audiuntur, leguntur, cogitantur, majus atque majus in dies eruatur peccati odium. Hoc quanto magis creverit, tanto feliciore incremento se prodet virtus. Atque ut his vestigiis tenacius insistamus, hoc sibi quisque certissimum persuadeat, si in libræ lancem unam mala & supplicia simul omnia, quotquot adhuc ab Orbe condito fuerunt, si egestas, si ærumnæ, carcer, catenæ, si cruces, rotæ, ignes, si membrorum lacerationes, si morbi, dedecus, dolores, si mors, si omnes humanæ vitæ formidines, si universi inferorum cruciatus, in unam, inquam, lancem componantur; in alteram vero unum atque unicum lethale peccatum immittatur, ab hoc unico, illa prorsus omnia, immani pondere superanda. Eheu! ô IESV mi amantissime! Et nobis tamen jocus est, peccato lethali se obstringere. Parum est cæcos nos appellari; insani sumus, & cum insanientibus furimus. Atque ut nosipsos amplissime decipiamus, benigne persuademur, ad

animi

animi ſalutem ſatis id eſſe, ſi vel olim ad valetudinem redituros ſtatuamus. Perinde atque ſi omnia vitæ noſtræ momenta noſtri ſint arbitrii, ut quamdiu lubuerit, liceat inſanire, & tum demum ad bonam mentem redire, cum viſum nobis fuerit, inſaniam deſinere. Ah! miſeri, quid voluptatis eſt, ſic erudite falli, & ſolis ſe ſolari propoſitis? Qui nunc modus peccatorum eſt, olim & ſupplicíorum erit.

V. GER. Liceat interfari. Bene proponere, & nunquam exequi, aut male, cum oblivionis, tum imbecillitatis humanæ ſigna ſunt. POL. Verum te dicere credam, ſi addas, cum pigritiæ tum malitiæ probra ſunt. Aliquid, non negem, boni propoſiti decerpit oblivio, aliquid imbecillitas hominis & corruptior natura: non minus tamen honeſtum propoſitum ſubvertit pigritia; nequitia vero plurimum. Hinc menſibus, hinc annis ſingulis eadem atque eadem vitia, ſæpe plura & graviora ad ſacerdotis aures redeunt, quia licet bene incipiamus, cœptis tamen deſumus, aut novo languore victi, aut veteri perverſitate.

Apologum tibi recitabo ſapienter factum, in noſtrorum propoſitorum vanitatem. Lupo in caula deprehenſo mortem minatus eſt opilio. Lupus ad doloſæ facundiæ artes confugiens: Mi domine, inquit, non redibo huc amplius,

ſed & greges tui poſthac à me tutiſſimi erunt. ita promitto, ita ſpondeo, & fidem meam do. Cui paſtor: Non me, inquit, decipies nequiſſima beſtia. & vero tunc non redibis amplius, cum te jugulavero. nimis crebro fefelliſti fidem. Et cur ego tibi parcerem, cui non ſatis eſt meos agnos & oves in campis lacerare, ſed & in ſtabulum clam ſubrepere, & ſola nocendi libidine, fame non urgente, inſontes pecudes diſcerpere. Nunc lues, non parco. Ad hanc vocem lupus: Agnoſco, inquit, mi domine recordiam meam, & quid vis? habes confitentem reum, ſed quem nequitiæ ſuæ pœniteat ex animo. & patieris, ſcio, me bonum fieri. Deinceps aliis vivam moribus, nec quidquam rapiam, niſi cogente fame. & licet dira me fames coëgerit, non tamen niſi ſeptem obolis cœnabo.

Motus paſtor tam ſincera confeſſione, tamque ampla pollicitatione: Ergo abi, inquit; ſed memento te vitam liberalitati meæ debere: vide ſtes promiſſis.

Abit lupus; & jam dulcius ei erat vivere, poſt hanc vitæ factam gratiam. In itinere ſecum meditatur frugaliorem abſtinentiam, & menſam ſeptem obolorum. dumque cogitationibus merſus lentiore paſſu progreditur, en tibi vervex pinguiſſimus venit obviam. O nimium potentes illecebræ! quis hîc tam

lapis

lapis sit, ut dentes saliva natantes substringat? Ergone, inquit lupus, mihi ultro prandium occurrit? nefas videtur fortunam tam propitiam non salutare: Sed quî palpum obtrudam opilioni in jus trahenti! quo nomine hanc culpam purgabo, si fidem frangam, si fœdus negligam? Ponamus ergo rationes: Vervex nihil valet; ego certe illum non emerim tribus obolis. hoc tantum triobolare est prandium. itaque prandere non differo. mox vervecem invasit, discerpsit, devoravit. Altero ab hoc die bovem & una pascualem vitulum habuit obvium. Hîc lupus priore facinore jam audacior: Bene est, inquit, bos iste quatuor obolis censeri potest, vitulus tribus. hac ratione tota cœna septem obolos non excedet. Hoc joco & istud scelus prætexuit. Quid tibi videtur, Gerarde, an non mutato nomine de nobis fabula cantatur? An non multi sub humana specie lupo illi paria faciunt? Hos ubi arcanus judex, sacerdos cavere jubet: exitium æternum his talibus imminere, ipsi omnia se facturos recipiunt; ille furtum, hic crapulam, iste adulterium detestatur; crederes eos jurare in leges sanctimoniæ. Sed enim quid jam? pauculi dies abeunt, redeunt occasiones pristinæ delinquendi, invitant socii, blanditur caro, cacodæmon instigat; ita miseri paullatim audent antiqua omnia, & ne conscientia vehe-

mentius reclamet, repetitam culpam, ut lupus, variis pigmentis extenuant. Est qui ad popinam aut choreas invitet. Cui alter: Comitarer, inquit, ni promisissem, eo loci me non rediturum. Mox prior: Non, inquit, tabernam, sed crapulam, sed luxuriam inter prohibita numeremus. mens subinde à seriis avocanda est: eamus. Itur, & in seram noctem bibitur, dum

Iuven. sat. 6. v. 304. —— *jam vertigine tectum*
Ambulet, & geminis exurgat mensa lucernis.

Multo latentius libido sollicitat; tenuissimis sæpe principiis inserpit animo. Munuscula, cantiunculæ, epistolia, picturæ & libelli molliores placere incipiunt: laudatur aliena forma, colloquia quæruntur petulantiora, & insidiosa blandimenta aurium, & quo prævolant oculi, paullatim sequuntur manus. Ita demum omne castimoniæ propositum corruit. Ita in aliis etiam vacillamus, & animi nostri decreta ipsi facillime convellimus.

VI. Hunc lusum Hebræi millies luserunt cum Deo. quantam sæpius promiserunt obedientiam? mox ad ingenium redierunt, & ad jam notam perfidiam: *Cito fecerunt, obliti sunt operum ejus, & non sustinuerunt consilium ejus.* Cum hostis hæreret à tergo, cum serpentes ignei morderent, cum varia eos necessitas premeret, quantis clamoribus apud

Psal. 105. v. 13.

Deum

Deum egerunt, ut ſervarentur? *Et clamaverunt ad dominum cum tribularentur, & de neceſſitatibus eorum eripuit eos.* Nihilominus: *Exacerbaverunt eloquia Dei, & conſilium Altiſſimi irritaverunt.* Tales poſt correctionem, quales antea. Ab hac tam flagitioſa inconſtantia non multum nos abludimus; nimium frequenter Iudæi ſumus. In morbo, vitiorum omnium inimici videri poſſumus: at ubi morbus valedixit, nos ſenſim cum vitiis in gratiam redimus, & poſtliminio morbi, novam jungimus amicitiam cum antiqua Superbia, aut Libidine, aut Avaritia. Si facerent ſani, quæ facturos ſtatuunt ægroti, brevi Chriſtianus Orbis faciem indueret meliorem.

Pſal. 106. v. 6. 13. 19. 28.

Videns Pharao quod ceſſaſſet pluvia, & grando, & tonitrua; auxit peccatum. Ita nos, cum adverſis urgemur, grande odium indicimus peccatis; cum redit fortunæ ſerenitas, hilari cachinno peccatum reſalutamus, & hoſtem toties ejectum, largiore, quam ante, benevolentia recipimus. Et hoc eſt non tantum parentum ſuorum, aut ſui nominis oblivi ſci, ut Meſſala Corvinus, ſed ſui ipſius, quæ omnium eſt damnoſiſſima oblivio.

Exod. c. 9. v. 34.

Hebræis inter alia monimenta plurima, & fimbriæ violaceæ erant in veſte, ne ſui ipſorum Deique obliviſcerentur. Ita Deus Moſi: *Recordentur*, inquit, *omnium mandatorum domini, nec ſequantur cogitationes ſuas & oculos, per varias res fornicantes:*

Num. c. 15. v. 39. &c.

cantes: ſed magis memores præceptorum Domini, faciant ea, ſintque ſancti Deo ſuo.

Iſa. c.23. v.ult.

Iſaias: *His*, inquit, *qui habitaverint coram Domino, erit negotiatio ejus, ut manducent in ſaturitatem, & veſtiantur uſque ad vetuſtatem.* Pœnitentia & ſanctioris vitæ deſideriis ſæpius benè veſtimur, ſed non *uſque ad vetuſtatem.* Non licet per nos his veſtibus ad ſenium pertingere: vix eas induimus, mox petulanti manu laceramus. Inde merito nobis objicitur:

Apoc. c.3. v. 17.

Et neſcis quia tu es miſer, & miſerabilis, & pauper, & cæcus, & NVDVS. Petulantiæ tuæ age gratias, quod optimam veſtem innocentiæ tam cito laceraris, & hoc egeris, ut jam virtutum indumentis careas. Ita poſt initia ſæpe bona, progreſſus malus, peſſimus exitus.

VII. Ah! quæ noſtra eſt hodie rerum gerendarum inconſtantia? Non ſic, quicunque ulla in re clari magnique fuere, ſeſe tractavere. Philoſophiæ princeps evaſit ille Stagirita, ſed viginti totos annos audivit Platonem. Celebrati Pythagorei, ſed annis pluribus tacere prius quam loqui didicere, quamquam rectius ſemper tacuiſſent, quam poſt multos etiam annos ita locuti. Laudatur hodie Apelles, ſed nullum abire diem ſine ducta linea paſſus eſt. Ageſilai dictum mihi ſummopere ſemper placuit. Hic admonitus; ipſe ſibi parceret ob incertam fortunam: at ego, inquit, meipſum aſſuefacio, ut in nulla mu-

mutatione admittam mutationem.

Iusserat Dionysius, notus ille ab Sicilia tyrannus, ut omnes qui convivio interessent, in veste purpurea saltarent. Recusavit Plato id facere, neque enim philosopho hoc tale vestimentum convenire. At vero Aristippus & vestem eam induit, & imperatas choreas ingressus: Qui vere, inquit, pudicus est, nec inter bacchanalia corrumpitur. Vterque Christiane & constanter, iste dicendo, ille faciendo.

Atqui hæc ego profanis relinquo. In Christiana Republica, Superi quæ constantiæ suppeditant exempla? Tacebo veteris memoriæ Abrahamos, Iacobos, Moses, Iosephos, Iobos, Tobias, Iudithas. Paulum nostrum, Ecclesiæ columen, gloriantem audi, qui immensis laborum, ærumnarum, periculorum malis terra marique exantlatis exclamat: Cursum consummavi, fidem servavi, de reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus, in illa die justus judex. 2. Tim. c. 4. v. 7. & 8.

Fortissimas innumerabilium martyrum legiones, ad mortem & ultima supplicia decertantes intuere, ô vagi & inconstantis animi homo. Anachoretarum patientiam constantiamque vix credendam contemplare, videbis multos ad quinquagesimum, octogesimum, centesimum annum in summa vitæ egestate, penuria, asperitate, labore, æstu,

frigore, siti, fame constantissime perduraſſe. Noti nobis Pauli, Antonii, Macarii, Hilariones, Simeones, Danieles Stylitæ, quorum æternæ ſtationes, eſuritiones, precationes, pervigilia omnem omnium ſæculorum poſteritatem in admirationem ſummam adducunt. Hæc magna, hæc præclara, hæc divina ſunt. Nos ægre ſubinde per cineralia, per menſem, per diem, ne dicam per horam, pravos animi affectus in officio continemus. Ita ſæpe quidem inchoamus, initium ducimus, facienda deſtinamus, ſed deſtinatis non inſiſtimus. Non tantum in fine, ſed & ante finem corrumpimus.

VIII. Hîc te, Gerarde, velim eſſe prolixæ patientiæ. Nihil hîc nimium dicitur, quod dicitur, vix ulli ſatis creditur; nihil nimium inculcatur, ea eſt hujus morbi pertinacia & malignitas. Et plerique omnes hoc malo corripimur. Sumus promiſſores grandi hiatu, hoſtes noſtros debellamus ſuper menſam uno halitu, at ubi conſtanti conatu & ardore progrediendum eſt, terga vertimus, & laborem exoſi revolvimur ad eandem ſegnitiem. Noſti quid dicat Thomas à Kempis: O quanta fragilitas humana, quæ ſemper prona eſt ad vitia! Hodie confiteris peccata tua, & cras iterum perpetras. Nunc proponis cavere, & poſt horam agis, quaſi nihil propoſuiſſes.

Imit. Chriſti l. 1. c. 22. n. 6.

Fin-

Fingebant priſci Tithonium immortali ævo ab Aurora donatum, eum tamen & ſenuiſſe & defeciſſe, in cicadam denique mutatum eſſe. Et nos quandoque propoſitis noſtris immortales nobis videmur & æterni. Eſt cum & noſtrûm quis audet has voces jactare: Non movebor in æternum. Ita David tot victoriis clarus: Dixi, inquit, in abundantia mea, non movebor in æternum. At mox ſubjecit: Avertiſti faciem tuam à me, & factus ſum conturbatus. Paullo ante ſerenitas, lux, decus, felicitas me circumdabant; fortiſſimus mihi videbar, & maximarum virium. Sed heu, robur hoc meum, à me non erat, à Deo erat: vertit ille ſe, & ego iam levi ventulo impugnor & dejicior. Princeps ille Apoſtolorum quantus erat ante pugnam, & quam ingentibus promiſſis alacer? etiamſi oportuerit, inquit, me mori tecum, non te negabo. Vix abierunt tres horulæ, cum jam plenus trepidatione, & ad ancillæ ſibilum exterritus, timidiſſimas voces ſpargit: Non ſum, non novi hunc hominem, neſcio quid dicis. Et ceteri quid? dilapſi ſunt, fugerunt, latebras quæſiverunt. Sed an non omnes in mortis ſocietatem cum *Domino* conjurarunt? ita prorſus: *Similiter & omnes diſcipuli dixerunt*. Sed aliud eſt dicere, aliud facere; aliud proponere, aliud quæ propoſueris, in opus producere. Et

Pſ.29. v.7.

Matt. c.26. v. 35. & 36.

Ibid.

ne miremur adeo tibi dissimiles fuisse discipulos Domini intra pauculas horas. Moniti erant & VIGILARE & ORARE; neutrum fecerunt. hinc in pugna victi, quia ante pugnam imparati. Mala in pace securitas, incertam facit in bello victoriam.

Dicere solebat Cato: Illum sibi militem, omnium minime probari, qui ambulans manus moveret, pugnans pedes, clariusque sterteret quam inclamaret. Nunquid, Gerarde, nos tales sumus? qui antequam in conspectum hostis veniamus, grandia spiramus facinora, & pæne jam cælum rapimus magna proponendo: at ubi cominus salutandus hostis, ubi ardua fortitudinem, dura patientiam, abjecta submissionem, illecebrosa continentiam nostram desiderant, hem, non jam manus sed pedes agitamus, & imbelli fuga præcipites abimus ad Impatientiam, ad Languorem, ad Fastum, ad Luxuriam. O athletas! ô milites, qui hostes suos inter poc. 2. *ad Tim.* 2. *v.* 5. cula exarmant! Non coronabitur, nisi qui legitime certaverit. At neminis ullius certamen legitimum fuisse dixeris, quod ad finem debitum non fuerit perductum.

IX. Arbor, quamvis primo vere in frondes sese induat, flore triumphet, fructusque uberrimos polliceatur, nisi tamen ad maturitatem baccas provehat, aut speratum cultori pomum largiatur, inuti-

inutilis habetur ac penitus extirpatur: Vites quamvis gemmantes ſpem lætam vinitori oſtendant, niſi mites uvarum botros educent, à radicibus convulſæ Vulcano conſecrantur: Architectus quamvis alta palatiorum turriumque fundamenta recte jaciat, ſubſtructiones moliatur, parietes erigat, ſi deficiat in tecto, exponit ſe ludibrio. Par fere ratio viræ & virtutis; frondemus, floremus, fructus ſpondemus, nullos damus; fundamenta jacimus, ſed domum ad tecti faſtigium non perducimus: cum Oratoribus ſæpe exordimur; cum nautis ſæpe vela damus, ſed ingruente procella, ad littus, unde ſolvimus, redimus; carceribus evolamus cum curſoribus, ſed medio in curſu frangimur, languemus, labimur, jacemus. Primus & ultimus eſt Cacodæmonis aries quem admovet, ut à bene cœptis retardet, ubi hoc impetravit, ſenſim ſine ſenſu ad alia atque alia, & ſemper ad deteriora pertrahit. ita quovis die ſi non pejores, ad malum certe proniores evadimus, niſi cœpta conſtantiſſime urgeamus.

Quoties victrices manus cum Moſe tollimus, ſed mox ad primam fatigationem, victas iterum demittimus, ſic nunquam ſerio vincimus. Heu vitam conſumimus ædificando, deſtruendo, & ſaxum Siſyphi volvendo, quod ubi ad montis umbilicum aſcendit, quaſi pœni-

Exod. c. 17. v. 11.

nitens tam ardui itineris, repentino lapsu ad imum revolvitur. Ita nos identidem post brevem pietatem ad inolitas consuetudines revertimur, velut diuturnioris sanctimoniæ jurati hostes. Ita Penelopes telam semper teximus, ac reteximus; ita omnis ætas elabitur incipiendo, & nunquam finiendo.

Iob. c. 15. v. 33. Lædetur, inquit Iobus, quasi vinea, in primo flore botrus ejus, & quasi oliva projiciens florem suum. Flos olivæ delicatissimus, quamcunque cæli injuriam non sine grandi damno accipit. Refloresçimus nos, velut oliva, quoties peccasse ingemiscimus, & mores emendatiores promittimus; at ubi vel strictior malignæ impugnationis, vel mollior amœnæ occasionis aura nos rangit, mox omnem floris opulentiam excutimus, arbores nimis delicatæ. quæcunque temporis injuria aut vicissitudo urere nos aut dejicere potest. Vide mihi Danielem vatem quotidie ter constantissime orantem. non eum æmulorum insidiæ, non leges regiæ, non capitis periculum ab hoc vitæ instituto poterat absterrere. ita decreverat facere, & quod recte ab se decretum fuerat, in eo constantissima mente censuit esse perseverandum. Nos crebro decernimus pie vivere, sed decretis nostris non diu, non pertinaciter inhæremus: corpus habemus, sed nervos non habemus: sidera sumus, sed errantia; manus

nus quidem aratro, ſed oculi tergo inhærent. Nimirum ſtultus ſicut luna mutatur: homo autem ſanctus in ſapientia manet ſicut ſol. Vox illa priſca de Chriſtianis hîc veriſſima eſt: Mane pſalterium, meridie convivium, veſperi convitium & propudium. Nimirum his gradibus ad cælum nos aſcenſuros ſomniamus. Sic ſtulti ſumus, ut cum ſpiritu cœperimus, carne conſummemur. Non ſic, ô Chriſtiani, non ſic ad alta pervenitur; hoc non eſt aſcendere. Attendite vobis, in diſciplina perſeverate; eſt facilis deſcenſus Averni. Qui in via ad æternitatem non continuo aſcendit, atque de die in diem proficit, îs ſane in declive fertur, & de die in diem deficit. In Dei obſequio non progredi, eſt regredi. Quatuor animalia illa Ezechieli viſa, illuc gradiebantur, quo ſpiritus impetu ferebantur, & non revertebantur. In hoc itinere velle conſiſtere, eſt velle reverti. Luna creſcit, dum ad plenum orbem diteſcat, flumina currunt dum in mare ſe provolvant, aſcendit ignis dum ad ſuam ſphæram pertingat. Sic omnino dum vivimus, neceſſum eſt creſcere, currere, aſcendere conſtanti virtutis cultu. Ariſtotele monitore, ad virtutem requiritur, firmiter & immobiliter operari. Qui monitis his parent, ibunt de virtute in virtutem.

Eccl. c. 27. v. 12. *Gal.* c. 3. v. 3. *Hebr.* c. 12. v. 7. *Ezech.* c. 1. v. 12. 2. *Eth.* c. 4. *Pſ.* 83. v. 8.

X. Ger. Optime dicis, Polychroni, & veriſſime dicis. Sed quicquid dicas; Ho-

Homines ſumus, qui ad aſſueta uſque, & uſque, & uſque relabimur. & quam facile eſt conquiniſcere, cum ſic ſomnus urget? POL. Hoc ipſum nos urgeat ut hunc animi lethargum acrius expellamus, cum ille nos tam nulla vi vincat. Si minus huic hoſti pateremus, eſſet aliqua ceſſationi noſtræ venia, nunc vero cum conſtet, nihil nobis facilius eſſe quam à bene cœptis deficere, & male agere, quid eſt quod adeo in noſtram perniciem torpeamus? An genium noſtræ voluntatis ignoramus? quæ ubi virtutis conſortium declinare incipit, in vitiorum amicitiam mox tranſit. Putei ſitulam mihi conſidera. hæc etſi jam ad ſupremum os fontis aſcenderit, ſi tamen manum ab ea retinenda ſubducas, mox impetu deorſum ruit in imam ſcaturiginem: ita voluntas noſtra ſibimet permiſſa, ſine duce ruit in vetitum, pæne in dies aut pejor, aut certe ad bonum remiſſior. Idcirco illi Deo familiares viri quotidianis incrementis ſe uni conſtantiæ parabant. Iſaacum, Moſen, Davidem aſpice ſeipſis quotidie fortiores. Non eſt bonus, qui non vult eſſe melior, & ubi quis incipit nolle eſſe melior, ibi & bonus eſſe deſinit. Quæ quidem retro ſunt, inquit Apoſtolus, obliviſcens, ad ea vero quæ ſunt priora, extendens meipſum, ad deſtinatum perſequor. Perſequar inimicos meos (jurat David) & comprehendam

Philip. c. 3. vi. 13. & 14. Pſ. 17. v. 38.

illos,

illos, & non convertar donec deficiant. O male fundatos conatus noſtros, quos aut robur aut conſtantia deſtituit. Vitia noſtra, hoſtes noſtros quandoque cædimus, ſed non perſequimur cædendo, non comprehendimus; convertimur & deficimus. Pachomius ſuorum aures aſſidue obtundebat hoc monito: Fruſtra ad ſalutis bravium currimus, niſi ſic curramus ut comprehendamus; fruſtra cum hoſte confligimus, niſi certemus ut vincamus. Hoc ipſum nobis aſſiduiſſime & quot horis occentemus: Vrge negotium, urge, urge: cœpiſti manſuetus eſſe? perſevera hanc manſuetudinem. cœpiſti caſtus eſſe? laſciviam ne repete, retine caſtimoniam. cœpiſti è pigro laborioſus fieri? perpetua laborem. multas vitiorum ſordes evomuiſti? ne redi ad vomitum. Hoc negotium urge, hîc tibi ſis ſimilis, hanc telam pertexe & in bene cœptis perdura. Petrum Aldobrandinum purpuratum Romanum ſenatorem ferunt ſolitum dicere: Perſeverantia eſt virtutum baculus, quo niſi nitantur omnes, corruunt. Pars certe magna profectus eſt, quotidie idque ſerio velle proficere. Bilanx aurifabri tam mobilis eſt, ut leviſſima quavis feſtucula deprimatur: ita nos vel ipſa occaſionis umbra, aut aſperior iracundiæ ventulus ab honeſti rectique via depellit, & jam iterum ad vitæ prioris ſordes revertimur, & cum probe circumſpe-

Meta-phraſt. & alii.

ſpexerimus, nos in ipſis principiis vitæ bonæ deprehendemus, quos pridem longius progreſſos putabamus. Ita demum fama de nobis non bona in cælo
Luc. inter Angelos ſpargitur: *Quia hic homo*
c.14. *cæpit* ædificare, & nõ potuit conſumma-
v.30. re. Exorſus eſt bene, progreſſus eſt aliquamdiu, collapſus eſt ad extremum.
1.Reg. Geminæ illæ boves ad Arcam Domini
c.6. trahendam junctæ, nec dextra nec læva
v.12. declinabant per viam Bethſames: & licet vituli matrum abſentiam inclamarent, illæ tamen cœptum iter perſeverabant. Iugum Domini ah quoties in nos recipimus, & virtutis via incedimus, ſed heu brevi illud excutimus, & ad vitulos noſtros redimus. Quid agis, non bos, ſed homo? progredere, non deſiſte; ut cœpiſti, ſic perge: mugiant licet concupiſcentiæ, invitet notum ſtabulum, tu perge: & quamvis conſuetudo reclamet, ſocii alio trahant, tu vero perge & nec reſponſo dignare avo-
2.The. cantes. Paulinum illud aſſidue cogita:
c.3. Fratres nolite deficere benefacientes.
v.13. XI. Ergo, bonum facientes non de-
Gal. ficiamus, tempore enim ſuo metemus
c.6. non deficientes. In morte, bonum fuiſ-
v.9. ſe, non ſufficiet, ſed ad mortem bonum
Luc. permanſiſſe. Beatus ſervus ille, quem,
c.12. cum venerit dominus, invenerit ita fa-
v.43. cientem, non, ita feciſſe. Si prudentia
2.Reg. Samſonis, & ſapientia Salomonis ad
c.11. ſuum finem ematuruiſſent, nec ille vi-
v.11.

res

res amisisset, nec iste regnum scidisset. In Christianis non principium, sed finis attenditur. male cœpit Paulus, bene finiit; bene cœpit Iudas & male finiit. Currit incassum qui prius succumbit quam cursum absolvit. Ad desertum cum Hebræis perveniunt multi, in terras illas fertiles vix ullus. Monstrosum opus, cujus principium est ratio, finis libido. Centauros & chimæras enitimur; habent hi partus nostri caput humanum, sed pedes equinos aut leoninos. Initia Saulis fuerunt optima, sed quia in recte cœptis non perstitit, morte pessima finivit. Vxor Lothi, vitæ & salvti consuluit urbem egrediendo, vitam & salutem & omnia perdidit, ad urbem respiciendo. Sunt qui icti sapere incipiant, & fallacissimas mundi vanitates execrari; at mox cum Lothi conjuge curiosum oculum ad vetitas oblectatiunculas reflectunt: vident, ardent, vincuntur, pereunt. O miseri! brevis est labor, præmium erit æternum, momento stat pugna, æternitate tota permanet corona. *Gen. c. 19. v. 26.*

Narrat sacra pagina virum Leviten apud socerum suum diversatum, laute & humaniter habitum esse triduo, quarto demum die Levites, ne hospitis sui liberalitate abuteretur, profectionem adornavit. Cui valedicenti socer: *Gusta prius*, inquit, *pusillum panis, & conforta stomachum, & sic proficiscēris. Sede-* *Iud. c. 19. v. 4. & seqq.*

runtque simul, ac comederunt & biberunt. Vesperascente die rogat iterum socer: *Quaeso te, ut hodie hîc maneas, pariterque lætemur.* Levites, *cœpit* quidem *velle proficisci*, sed non profectus est. sic eâ die, hospitali domo pedem non extulit: mansit, lætatus est. Postero mane, parabat rursum Levites iter. quem denuo socer blande detentans: *Oro te*, inquit, *ut paululum cibi capias, & assumptis viribus dum increscat dies, postea proficiscêris.* Persuasus juvenis blandissima hospitalitate, jentare cœpit, sed hoc jentaculum nec ad meridiem finiit. Atque ubi solem pomeridianum notavit, subito è mensa consurgens itineris jam certus valedixit. Cui rursum socer: *Considera*, inquit, *quod dies ad occasum declivior sit, & propinquat ad vesperum: mane apud me etiam hodie, & duc lætum diem, & cras proficiscêris.* Talis omnino est, Gerarde, profectio nostra in patriam, veram illam & beatam, moramur & tricamur dum dies abit. Iam hoc, jam illud vitium suavissime invitans: *Mane apud me*, inquit, *etiam hodie, & duc lætum diem, & cras proficiscêris.* Quid nos ad hæc? incipimus *velle proficisci*, non tamen proficiscimur, manemus etiam hodie, & ducimus lætum diem. Altero mane profectionis occasio urget, consurgimus velut jam jam abituri, cum autem tanta humanitate ad jentandum invitamur, non difficillime persuademur; ma-

Iudit. c. 19. v. 4. & seqq.

manemus iterum, etiam hodie, & cras (dicimus) proficiſcemur. Ita craſtino, & perendino, ita quinto & ſeptimo, ita multis diebus aliis manemus. Et licet quandoque pedem domo proferamus & in viam nos demus, mox redimus, & veterem noti hoſpitii benevolentiam inquirimus. Sic iter nullum abſolvimus, etſi plurima ineamus, conſtanti, ſeu rectius, pertinaci inconſtantia. Hoc illud voluntatis noſtræ contagium eſt. O vacillantes animi! ô homines ventoſiſſimi! Attendite, obſecro, ad extremam patientis Domini vocem: CONSUMMATUM EST. Hæc vox è cruce in Paradiſum iter aperuit, Standum, perſeverandum, conſummandum eſt. Patientiæ ſoror eſt Perſeverantia, illam ſibi non conciliat, qui hanc à ſe procul amandat.

XII. Abrahamum ſacrificio intentum, ſubito agmine volucres advolarant, turbaturæ virum, ſi ille ſe turbari fuiſſet paſſus, ſed enim in ſacrificii parte ponebat Abraham, conſtantiam non perdere, aves abigere, & carnes ab iis intactas ſervare. Et quanta cogitationum agmina nos invadunt, cum preces fundimus, & Numini ſupplicamus? Tu vero abige muſcas, perge precari, orationis exordio ſuum epilogum annecte, quod inchoaſti perfice. Verum, *in imagine pertranſit homo*. Imago hominis quem pictor ſedentem aut ſtare paran- Pſ. 38. v. 7.

tem pinxit, nunquam ſurgit, nunquam ſtat, etiamſi videatur velle ſurgere & ſtare. Millies hanc imaginem intuere, & nunquam ſurrexiſſe cernes, ſed ſurgere tantum molientem. Tales plerique omnes pictæ imagines ſumus, videmur velle ſurgere, velle ſtare, non ſurgimus, nec ſtamus. Surgere nos jubet dies Chriſti Naſcentis, molimur ſurgere, non ſurgimus: ſurgere nos jubet dies Chriſti Reſurgentis, nec jam aliud quam antea facimus: ſurgere nos jubent & alii per annum ſacratiores dies, ſed nos moris noſtri ſumus, æque lenta ſunt noſtra molimina ad ſurgendum, nec tum ſurgimus, aut certe mox iterum ſedemus, cadimus, jacemus. ita ſane, *in imagine pertranſit homo:* cadit ut vivus, ſurgit ut pictus.

Pauſanias in Atticis l. 35. c. 7. Philoſtratus, Suidas, Strabo, & alii.

Apud Ægyptias Thebas, Memnonis ſtatuam olim fuiſſe ajunt è nigro lapide ad ortum ſolis converſam. Hæc imberbem adoleſcentem referebat, cujus ambæ manus ſedi ſic innitebantur, ut hominis ſurgere volentis ſimilitudinem exprimerent: videbatur enim ſaxeus ille adoleſcens orienti ſoli velle aſſurgere. Oculorum autem & totius oris conformatio, hominem jamjam locuturum repræſentabat. Et ſunt qui dicant ab hac ſtatua ſonum edi ſolitum, cum illam ſol oriens radiis ſuis attigiſſet. Huic ſimulachro nos prorſus ſimillimi ſumus. In molli vitiorum ſede, dies & an-

annos velut clavis affixi hæremus. Et licet surgere velle videamur, & abitum moliri, nunquam tamen surgimus, à vitiis nunquam serio abimus. Videmur etiam velle loqui, & commissas noxas velut non amplius repetendas efficacissime detestari. Sed heu quam fracte loquimur! inanis sonitus non ab imo pectore, sed à summis labris evolat. languidas aliquot voculas ab ore fundimus: *Doleo, nollem feciſſe, inconsiderate egi.* Vbi dicta illa robustiora? Ex animo me pœnitet omnium noxarum, extreme damno quod feci, mallem fluxa hæc omnia perdidisse, quam Deum offendisse, sed statuo, cum Psalte juro, firmissime propono, justificationes Domini custodire, & has noxas non amplius repetere: mori malo quam talia denuo patrare: totis posthac viribus in mei emendationem incumbam.

Paucorum hæ voces sunt, & sint licet, verbis tamen non respondent facta, nec sermo cum vita concordat: dicimus & non facimus, statuimus & nil perficimus, decernimus & non exequimur. Nimirum saxei homines sumus, in pravas consuetudines pessime obstinati. & hoc ipso illi lapideo adolescenti non absimiles, quod ad maturam sanctioris vitæ senectutem vix unquam pertingamus, atque ita maneamus lapides.

In vestis Aaronicæ ora infima inter campanulas aureas, mala punica pur-

puraſcebant; hæc inter arborum fœtus excellunt, & rectè virtutum præmiis conferuntur, ſed illa non ad ſupremum veſtis marginem, non ad umbilicum, ſed imam fimbriam appendebantur: ita præmium virtutis non incipientibus, non progredientibus, nec in medio hæreſcentibus, ſed finientibus cedit. Eſto
Apoc. *c.2.* *v.10.* fidelis uſque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.

Itaque in omni bene beateque agendæ vitæ inſtituto conſtare nos nobis ipſis decet, ut ſemper iidem ſimus, imo & meliores ſimus, eademque animi & majori ſemper alacritate curramus qua cœpimus. Si quo forte vitii diverticulo, juſtitiæ iter fuerit interruptum rurſum ad illud per pœnitentiam revertamur, quoniam autem revertendi facultas interdum morte præciditur, divertere periculoſiſſimum, continuare ſemper tutiſſimum. Serviamus illi in ſanctitate & juſtitia coram ipſo, *omnibus diebus noſtris.* At nos neſcio quam moroſe vitæ noſtræ ſeriem numeremus; longum nobis videtur triginta, quadraginta aut ſexaginta annis, integros caſtoſque mores perſeverare; pæne tot ſæcula quot annos computamus. adeo levi morula noſtra omnis elangueſcit Conſtantia. O homines pufilli animi! Noëmum videre, juſtum, perfectum, cum Deo ambulantem. Hic cum moliendæ arcæ manum admoveret, quingento-

Luc. *c.1.* *v.75.*

Gen. *c.6.* *v.9.*

rum

rum annorum erat. Finito sæculari opere illo, sexcentas jam æstates viderat; cum morti concederet, annos vitæ numerabat nongentos quinquaginta. Eo ævi constantissimam innocentiam perduxerat maturus hic cælo senex. Vbi jam anni nostri pauculi, è quibus vel unicum, innocentiæ integrum donare, nimia nobis videtur liberalitas. A custodia matutina usque ad noctem speret Israel in Domino. Melius est non cœpisse, quam non finivisse. Nihil est quod non expugnet pertinax opera, & intenta ac diligens cura. Hæc Christianorum vera demum est gloria, cum Christo posse dicere: Opus consummavi, quod dedisti mihi ut faciam.

Psal. 129. v. 6. Aug. de Continin. Sen. ep. 66. Ioan. c. 19. v. 30.

CAPVT IX.

Examen conscientiæ commendatur Religiosis.

I. VOs ego nunc maxime appello (sed reverenter & submisse) quorum leges quotidianum esse volunt hoc conscientiæ tribunal. Hîc ego oro & obsecro, (nihil enim in me imperii) si quid facitis, id recte & integre facite. Animus domi suæ sit, vigilent oculi, perseverent genua, lingua suis partibus ne desit, opus suum faciant & manus, atque in pugillares, chartam, tabellas referant, si quid debitorum

contractum, aut si quid rerum aliarum huc spectantium subnotandum est.

Inter profanissima veterum sacra clamabat olim præco: HOC AGE. Hoc ipsum quisque sibi sub noctem severius occlamitet: HOC AGE, conscientiam tuam rimare, & omnes illius angulos excute. Neque unquam deerit quod rimeris & excutias. Si Bernardo credimus, conscientia tam nostra quam aliena, abyssus & nox est inperscrutabilis. Ergo inquire in teipsum, de teipso fer sententiam non connivente oculo, attentisque auribus, HOC AGE. Sed actum te agere scias, nisi jam hoc unum, idque serio agas. Ergo hunc diem tuum recognosce, affectus insolentiores compesce, marcentia in te excita, soluta constringe, contumacia doma, cupiditates tuas jugula: & istis dicentibus, Quousque eadem? responde, Ego debeo dicere, Quousque eadem peccabitis? remedia ante vultis quam vitia desinere. Ego vero eo magis dicam, & quia recusatis, perseverabo.

Bern. serm. 4. de advent. Dom.

Senec. ep. 89. propius finem.

Hoc ergo agendum est, ut, quod censuram meretur, reprehendi & extirpari, quod laudem, commendari possit, & altius animo inseri. beatus, qui

Iudex ipse sui se totum explorat ad unguem,
——nil ut deliret amussis:
Cogitat, & justo trutinat se examine pensat.

Auson. Eidyll. 8.

Antequam veniat tibi somnus, inquit Chrysostomus, profer in medium, codicem conscientiam tuam, & reminiscere peccata tua, si quid in verbo, seu in facto, vel in cogitatione peccasti. Cum Romano Sapiente hîc quivis optime dixerit: Hoc mihi satis est, quotidie aliquid ex vitiis meis demere, & errores meos objurgare. O quoties per diem nosmet amittimus, & vaga licentia errantes velut perditi, aut in Iræ, aut in Impatientiæ, vel etiam in Socordiæ dominium impingimus. Vesperi, quisquis voluerit revocare gradum, poterit, & à tam barbara servitute se vindicare. Inæstimabile bonum est, suum fieri, & in seipsum habere maximam potestatem, nec ulli rei affectu nexum esse, nisi uni Deo, cui, an mens hominis se ita donarit, non otiose ad conscientiæ tribunal disquirendum. Hoc opus, hic labor, ut quod tunc faciendum, non oscitanter, non perfunctorie, non somniculose fiat. quis enim non dixerit stultitiæ proprium esse, illud quod quis cura & studio vix recte faciat, hoc ignave ac segniter facere, & alio corpus impellere, alio animum. Quicquid obsequii Deo defertur, id quam potest, studiosissime & accuratissime deferendum est: dignissimus est Deus, in cujus cultum nervi omnes, cum animi tum corporis intendantur. Nec in levi negli-

Hom. 2. in ps. 50. post. med.

Sen. de beata vita c. 17.

gentia ponendum quicquid hîc paullo negligentius curatur. Divinus Paulus precatur: Orabo, inquit, ſpiritu, orabo & mente. Nimirum in aliis ſatis fuerit partem hominis fatigari, hîc totus homo nunquam ſatis laboraverit. Sedulos miniſtros vult Deus, & qui id quod agunt, toti agant. O Religioſi! an non ſæpe hoc conſcientiæ negotium remiſſe agitur, cum tædium, nauſea, faſtidium ſe inſinuant, cum ſomnus & torpor obrepunt, cum curſim & obiter conſcientia inſpicitur? Gratiæ aguntur Deo, ſed languide; Lumen à Deo petitur, ſed in oculis nictantibus & ſemiſopitis jam nox eſt; Culparum venia rogatur, ſed frigide & mente alibi occupata; Emendationis in poſterum fit promiſſio, ſed ea nec firma nec valde ſeria. Ita hæc conſcientiæ quæſtio & cauſſa per tranſennam agitur, & dormitante judice, à quo merito provocatio fiat ad vigilantem; ita rei accuſatio, damnatio, caſtigatio ſomniculoſa celeritate deproperatur, jamque pedes ad lectum feſtinant. O Simon, dormis? ô ſervi Numinis, hæc actæ diei clauſula eſt, hoc ineundæ noctis exordium? Aliquando ad unumquemque horum talium, vox veniet non blanda: O Religioſe, ſic non potuiſti, non dicam hora, ſed nec una horulæ parte vigilare mecum? Nunc mors tibi dies & horas computat, tu

1. Cor. 14. v. 15.

cogi-

cogita ãn non annis præteritis ſexcenties & amplius, conſcientiæ cauſſam dormiens tractaris ? difficile tibi non erat ad rerum novarum narratiunculas attentiſſimis auribus vigilare; at mecum per horulæ partem rationes componere, faſtidii plenum videbatur. O Religioſe, rebus tuis conſule, ne & illa vox te feriat : quia te non videns placuiſti tibi, diſplicebis & mihi cum judicaberis, & tibi cum ardebis.

Idcirco ſui muneris eſſe quiſque credat cum Iſaia profiteri : Super ſpeculam Domini ego ſum, ſtans jugiter per diẽ, & ſuper cuſtodiam meam ſtans totis noctibus : Confitebor adverſum me injuſtitiam meam, & Dominus remittet impietatem peccati mei. *Iſ. c. 21 v. 8.* *Pſ. 31. v. 5.*

Dorothei conſilium eſt, non fibras tantum noxarum amputandas, ſed ipſas etiam vitiorum radices & indagandas & extirpandas, quod ſane nunquam fiet, niſi quotidiana Vigilantia conſcientiæ hoc examen quam exactiſſime inſtituat. Ergo, ô Religioſi, HOC AGITE quod agitis. non ſatis hîc inæqualem ſuperficiem utcunque complanaſſe; ardentiore conatu opus, altius fodiendum eſt, & ad ipſas errorem origines penetrandum. Vigiliis hæc res agenda & ſolertiſſima cura, nec parcendum operæ : Nemini unquam ſua probitas parvo ſtetit. Sane dormiendo vitia non de-

di-

discimus. Summum vitæ gaudium bona conscientia; summum vitæ supplicium mala conscientia; maximum vel in gaudiis tormentum, conscientiæ laniatus; maximum vel in dolore levamentum, pax & tranquillitas conscientiæ. Hanc quisque tanto curat impensius, quanto sincerius amat.

II. *Idem Beatissimæ Virginis Sodalibus commendatur.*

LEges etiam vestræ, ô Sodales integerrimi, hanc vobis lineam ducunt, ad quam omne opus diurnum exigatis. At si bene calculum pono, triplex fere inter vos est factio. Sunt qui dicant: Conscientiam sub quemlibet vesperem examinare, non vacat. Alii paullo protervius: Non lubet, etsi vacaret. Demum vero nomine sodales: Et lubet, inquiunt, & ut vacet, nos curabimus. Sed nescio an primi illi, his alteris censendi meliores. Inter illos & istos exiguum est discrimen, nisi quod illi excusationis mantelum præpandant culpæ, non vacat, ajunt; isti socordiam aperte professi, dissimulare nolint vitium, non lubet, inquiunt. Itane vobis, ô boni, non vacat? Nimirum ad alia omnia vacamus, præterquam ad salutis negotium. suas horas studiis, suas lusibus, & somno suas idque liberalissime par-

ortimur: ſuas ſibi horas menſa habet, una conſcientia nec horæ quadrantem ſibi ulla ratione impetrat. Ad quaſcunque nugas abundamus tempore, cum vero à maculis eluenda conſcientia, *non vacat*. Sic tempus avariſſima tenacitate virtutis ſtudio negamus, quod turpiſſima prodigentia, in ſomnum, in ludos, in conſabulationes effundimus. Cum ſalutis res agitur, *non vacat*; cum ſordes animi detergendæ, *non vacat*; cum actiones præteritæ diei magno emolumento remetiendæ, *non vacat*; cum horæ quadrans ſaluberrime ſuiipſius notitiæ dandus, tam anguſtum nobis tempus, ut nec tum vacet. ſic ad virtutem contendimus, inter vitia diſtricti, pudet dicere, honeſta non colimus, niſi quantum vacat. At quantum præmium nos expectat, ſi occupationes noſtras, & mala hæc tenaciſſima abrumpamus? *Has ergo habentes promiſſiones, chariſſimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus, perficientes ſanctificationem in timore. Non enim vocavit nos Deus in immunditiam, ſed in ſanctificationem. Hac eſt voluntas Dei, ſanctificatio veſtra.* 2. Cor. c. 7. v. 1. 1. Th. c. 4. v. 3. & 4.

At ſunt, quibus ſua placet ſegnities, etiam ſine pallio. nil excuſationis opponunt; hoc labore ſuperſedere ſe poſſe autumant, modo dicant, *non lubet*. Quod tantundem eſt dicere, ac, nolo facere

facere quod officii mei est, sodalium legibus parere non volo, conscientiæ tranquillitatem tanti non facio, ut eam his impendiis emam. Ah! miseri, quousque tandem vestrum illud ignavissimum, *non lubet?* Filii hominum usquequo gravi corde! Conscientiæ puritas tanti est, ut operæ pretium sit omnino, eã vel maximis laboribus, vel quantavis molestia redimere. Suppliciorum extremum est, in vitio sibi facere delicias, & mentem cauterio resectam gerere. Beatus Gregorius: Quisquis, inquit, vitæ suæ custodiam negligit discutere, quæ agit, quæ loquitur, quæ cogitat, aut despicit aut nescit, sibimetipsi præsens non est, quia semetipsum quotidie exquirere atque cognoscere sollicitus non est. Ille autem veraciter sibi in præsenti est, qui se in suis actibus tanquam alium attendit. Nam sunt multa peccata quæ committimus, sed idcirco gravia nobis non videntur, quia privato nos amore diligentes, clausis oculis, in nostra nobis deceptione blandimur.

Ps.4. v.3.

Greg. hom.4. in Ezech.

E veteri memoria in vos testes non producam: videte obsecro vel tantum sodales vestros alios, quibus hoc unice curæ & cordi est, conscientiam quotidie in sincerum nitorem repurgare: nullum illi diem finiunt, cui hanc clausulam non apponant: nullam illi noctem inchoant cui hanc præparationem non præ-

præmittant; nunquam illi prius in lectum quam in seipsos descendunt: errores suos quotidie objurgant, quotidie aliquid ex vitiis suis demere conantur. De his optime, quem modo dixi Gregorius: Electorum est, inquit, actus suos quotidie ab ipso cogitationis fonte discutere, & omne quod turbidum profluit, ab intimis exiccare. Metuunt in his quæ se egisse meminerunt, & puniunt flendo, quod perpetrasse se intelligunt: timent subtilia divina judicia etiam de his quæ in semetipsis intelligere fortasse non possunt. Vident enim videri divinitus, quod ipsi in se per humanitatem non vident. Atque in hoc secreto interioris judicii, ipsa mentis suæ executione constricti pœnitendo feriunt quod superbiendo commiserunt. Ibi namque adversum se, quicquid se impugnat, enumerant, ibi ante oculos suos omne quod defleant coacervant: ibi quicquid per iram districti judicis decerni possit, intuentur: ibi tot patiuntur supplicia quot pati timent, nec deest in hoc judicio mente concepto, omne ministerium quod punire reos suos plenius debeat. Greg. l. 25. mor. c. 6.

Mercatores sunt qui maria terrasque assiduis itineribus circulantur; nunc Romæ, nunc Mediolani degunt, jam Parisios, jam & Constantinopolim appellunt, domi suæ vix unquam sunt. Pace

ve-

vestra dixerim, tales & vos estis, vaga curiositate omnium domorum incolæ, una conscientiæ domo pertinaciter devitata, ita vix unquam domi & apud vos ipsos estis. O Sodales, nusquam est qui ubique est, foris argus, domi talpa. Quam autem hoc congruum rationi, ut qui per diem tot aliis, vesperi secum ipse, & cum sua conscientia loquatur. Ingredere & includere in medio domus tuæ; monet Ezechiel. Tuta domus, arcanum conscientiæ: miser est, & nec Deo, nec sibi vivit, qui hac domo habitare nescit, qui cum conscientia convenienda est, inertissimum illud objicit, *non lubet*. Sibi dictum putet unusquisque sodalium, quod Hugo Victorinus in hæc verba submonet: Redi ad cor tuum, & subtiliter discute teipsum: considera unde venis, quo tendis, quomodo vivis, quid agis, quid amittis, quantum quotidie proficis vel deficis, quibus cogitationibus magis incursaris, quibus affectibus tangeris, quibus tentationum machinis à maligno spiritu acrius impugnaris: & cum totum interioris & exterioris hominis statum plene cognoveris, non solum qualis sis, verum etiam qualis esse debeas, de cognitione tui poteris sublevari ad contemplationem Dei. Conscientiæ rationes quisquis bene vult subducere, quotidie subducat: hoc ipso male

Ezech. c. 3. v. 24.

Hugo lib. 3. de anima.

cura-

curatur conſcientia quia rarins. Ah, quam male eſt extra legem viventibus, quicquid meruerunt, ſemper expectant. Nam conſcientia accuſat, ratio judicat, timor ligat, dolor excruciat. Quod judicium eo certius punit, quo interius ſævit. Præclariſſime Bernardus: Conſcientia mala, inquit, contriſtat animam, eamque Deo exhibet immundam, angeliſque & hominibus fœdam & ſibi ipſi turbatam & inquietam. Nulla enim pœna major eſt mala conſcientia. Omnium ſiquidem delictorum noſtrorum ipſa eſt teſtis, ipſa judex, ipſa tortor, ipſa carcer. Ipſa accuſat, ipſa judicat, ipſa punit, ipſa damnat. At vero conſcientia bona, templum eſt Salomonis, ut idem Bernardus loquitur, ager benedictionis, hortus deliciarum, aureum reclinatorium, gaudium Angelorum, Aula Dei, habitaculum Spiritus ſancti, liber ſignatus & clauſus, & in die judicii aperiendus. Nihil eſt jucundius, nihil tutius, nihil ditius bona conſcientia: premat corpus, trabat Mundus, terreat diabolus, illa erit ſecura uſque in finem.

Arb. ſatyr. Greg. l. 25. mor. c. 6. Bern. l. de conſc. proxime ſi-nem.

III. *Idem aliis quibuſcunque commendatur.*

NEmo hîc præmoliatur, ſe lege non teneri. Piacularis confeſſionis lex neminem habet eximium. Atqui vero huic rite inſtituendæ, neceſſarium prorſus eſt, conſcientiam excutere & in notitiam deducere delictorum. Iſtud ſane quo rarius, hoc & pejus fiet atque remiſſius; ipſa exercitatione in hanc induſtriam roboramur. Qui in re familiari neglectum omnem cavere vult, expenſarum rationes quotidie inſpicit; ubi moræ & dilationes creſcunt, rem familiarem decreſcere neceſſe eſt. Idem prorſus hîc, ſeipſum noſſe non diſcit, qui ſeipſum raro inſpicit. Horologii æquabilis ordo directricem manum quotidie poſtulat: conſcientiæ ſanitas quotidianis vult ſubſidiis fulciri. Epictetus pulchre ſubmonens: Quemadmodum, inquit, in ambulando caves ne clavum calces, pedemve diſtorqueas, ſic in degenda vita cave, ne gubernatricem actionum, mentem tuam lædas. Quod ſi in re unaquaque obſervabimus, omnia cautius aggrediemur. At ſi ſpinam aut clavum pede indueris, an non ea mox hora, eo certe die extrahes, ne pars læſa in malignum ulcus ſuppuret? ita pedi conſu-

lis.

lis. Et conſcientiam ſi læſeris (ſepties enim in die cadet juſtus) non eodem mox die medicinam facies? mucronem ſubtiliſſimum pedi eximis, & lethale vulnus tolerabis in conſcientia? Videte itaque, fratres, quomodo caute ambuletis, ut ambuletis digne, Deo per omnia placentes. In quæ verba inſigniter Auguſtinus: Dicitis, inquit, quid eſt ambulare? Breviter dico, *proficere*, ne forte non intelligatis, & pigrius ambuletis. Proficite, fratres mei, diſcutite vos ſine dolo, ſine adulatione, ſine palpatione. Non enim eſt aliquis intus tecum, cui erubeſcas & jactes te. Eſt tibi, ſed cui placet humilitas, ipſe te probet. Proba & teipſum tu ipſe. Semper tibi diſpliceas quod es, ſi vis pervenire ad id quod nondum es. Nam ubi tibi placuiſti, ibi remanſiſti. Si autem dixeris, *ſufficit*, & periſti. Semper adde, ſemper ambula, ſemper profice. Noli in via remanere, noli retro redire, noli deviare. Remanet, qui non proficit: retro redit, qui ad ea revolvitur unde jam abſceſſerat; deviat qui apoſtatat. Melius it claudus in via, quam curſor præter viam.

Prov. c. 24. v. 16. *Epheſ.* c. 5. v. 15. *Coloſſ.* c. 1. v. 10. *Aug. ſerm.* 15. *de verb. Apoſt.*

Laudata illa Moabitis Ruth, ut ſacræ paginæ teſtantur, *collegit in agro uſque ad veſperam, & quæ collegerat, virga cædens & excutiens, invenit hordei tres modios.* Conſtantiæ monet pertinax hic labor, &

Ruth. c. 1. v. 17.

exigendæ ab animo rationis ſub ſerem veſperem. Quiſquis es, hoc tibimet tuto perſuade, non uſquequaque omnia ex amuſſi & ad unguem te facturum, quin à te facta limam admittant, imo exigant: quantumcunque induſtrius & ſolers ſis, tamen tam puri ſeminis acervum non colliges, quin collectum diligenter excutere oporteat, quando multa facimus, quæ velut caſſa nux omni nucleo carent, & præter ſolam virtutis ſpeciem nil habent in ſe pretioſi. Quam multi quærunt ſcientiam, & pauci conſcientiam! Verendum ſane, ne olim cum reddenda erit ratio, eveniat nobis quod infelicibus illis Ephratæis, Iordanem tranſire molientibus. Hi namque à Galaaditis intercepti & interrogati an Ephratæi eſſent, illis negantibus, imperatum porro, vernaculi idiomatis notam ederent, pronunciarentque vocem *Scibboleth*, hoc eſt, ſpica granis plena. Hîc miſeris inaſſueta lingua non parebat, neque illi aliud enunciare poterant quam, *Sibboleth*, hoc eſt, culmus grano vacuus. è vocali hoc ſigno, hoſtes eſſe noſcebantur. ideoque *ſtatim apprehenſi jugulabantur in ipſo Iordanis tranſitu.* Et nos in itu perpetuo atque tranſitu ſumus, è noſtro in orbem prorſus alium & novum: neque fas tranſire ulli, quem non excipiat ſeverum examen, in quo ſola virtus non re-

Bern. c. 21. de int. dom.

Indic. c. 12. v. 6.

rejicitur. Animus à virtute vacuus, velut ſteriliſſimus culmus ad incendia æterna dejicitur. At vero quemadmodum ſpicæ licet prægnantes granis, ob paleæ tamen ſterilem ſocietatem flagellis excutiuntur, ita vix ulli actus humani tam puti puri ab omni defectu & ſorde, quin & in his pretioſum à vili, ſincerum ab impuro ſit ſecernendum. Ergo teipſum, tuaſque actiones, mi Chriſtiane cæde & excute; rejice paleam, remove omnia quæ maculant. Et ſane par eſſet, ut, quod Ruth fecit, trium modiorum menſuram quotidie comportares. Hos ſacri interpretes ajunt eſſe cogitationis puritatem, locutionis veritatem, optimæ operationis ſinceritatem, ut diem totum ſibi rapiant & ſanctæ cogitationes, & colloquia utilia, & honeſtiſſimæ actiones unius Numinis honori editæ. Et hoc ipſum nocturnæ diſcuſſionis pars erit videre, num tres modios iſtos repleveris.

Omnes igitur cordis noſtri receſſus (inquit Caſſianus) jugiter perſcrutandi ſunt, & aſcendentium in eos veſtigia indagatione ſagaciſſima retractanda. Aureus ille orator ad idem graviſſime ſuos hortatus: Et ne, inquit, ita ſimpliciter jejuniorum hebdomadæ prætereant, ſcrutemur ſuam

Caſſ. coll. l. 1. c. 12.

Chryſ. hom. 11. in Gen. ante med.

quisque conscientiam, & rationem examinemus, & consideremus quidnam in hac hebdomada probe actum sit, quid in alia, & quale augmentum fecerimus ad sequentem, quas in nobis affectiones correxerimus. quod si vitam nostram non instituerimus, magnam animæ nostræ curam habentes, nihil nobis usui erit jejunium vel inedia quam toleramus, præsertim si comperti fuerimus inferiores his, qui tantum studium colligendis opibus impendunt. Opus suum probet unusquisque. unusquisque enim onus suum portabit. Suum opus, inquit Anselmus, non alterius examinet, ut Pharisæus publicani. Neque tantum peccata, sed & actiones alias, quantumvis bonæ videantur, examinari vult Paulus. Deus quàm primum lucem creavit, inspicere illam & experiri voluit: *Et vidit Deus lucem, quod esset bona.* Quid luci cum hujusmodi experimentis? an non de bonitate illius constabat, maxime cum à Deo esset creata? Constabat omnino, sed ostendit hîc bonus Deus, qua ratione nostra nobis opera tentanda sint & experienda, quantumcunque bona illa & lucida videantur. Sunt quæ nitorem, non tamen naturam auri habeant.

Gal. c. 6. v. 4 & 6.

Gen. c. 1. v. 4.

Luc. c. 9. v. 18. Christus discipulos suos super fama sua examinans: Quem, inquit, me dicunt

cunt esse turbæ? Idem & nostrûm quivis de se interroget: Et quem me ajunt esse cives mei? Quem? expecta sis, mi homo, respondebo. Ajunt te esse hominem potulentum & madidum, vini amantissimum, & in dies pæne singulos ebrium: & forsan tu solus hoc ignoras? Aut dicunt te Veneris esse mancipium, ad omnem petulantiam & libidinem projectum, ore, oculis, manu inverecundum: & forsitan tu solus hæc nescis? Aut, non negant te cetera probum, sed deparcum, sordidum, avarum Euclionem, qui multæ pecuniæ longe sit appetentior, quam puræ conscientiæ, avidior numi, quam cæli: & fortassis te solum hæc latent? Aut, constanter asserunt te hominem esse turgentis supercilii, ore asperum, gestu inflatum, ceremoniarum & pompæ cupidissimum, ostentatione & arrogantia plenum: & forte tibi uni hæc ignota sunt? Aut, non equidem dissimulant te pacis & concordiæ inimicum, omnis injuriæ impatientem, ad arma & iram præcipitem ruere, difficillime placari: & tu forsan te talem ad hoc temporis non credebas?

Aut, plerique affirmant te dandis consiliis illustrem, politicum, comem; cetera te hominem tui sensus & cerebri esse, pertinacem & æneæ cervicis, nec religionis adeo tenacem: & fieri po-

teſt ut tibi ſoli hæc nunquam innotuerint. Aut, vox fere omnium eſt, te quietis tam amantem, ut nihil tibi dulcius ſit quam feriari & otio diffluere: & tu forte hoc virtutis in te non notaras? Aut, fatentur plurimi, te precum quidem ſtudioſum, ſed patremfamilias incurioſe agere, & pecuniam utraque manu inſigniter dilapidare: & forte an tibi hæc à nemine objecta? Aut, nemo eſt qui non accuſet lividos dentes tuos & oris mordaciſſimum acetum, quo omnium famam perfundi dicunt: & tu fors edentulum te credebas & manſuetæ linguæ hominem?

Quid ergo contra ſermones hos obducis? omneſne falſi? Sæpe fit, mihi crede, ut hominem ſibimet ignotiſſimum, intus alii & in cute norint. Tu ergo tuam conſcientiam quot diebus interroga, non mentietur: ſi illa te reum pronuntiarit, errores ne defende, ſed emenda & corrige: ſi inſontem te abſolverit, rumores populi generoſa patientia comtemne. Conſcia mens recti, famæ mendacia ridet.

Epiſt. ad Secundinum Manich. Auguſtinus olim intrepide de ſeipſo: Senti de Auguſtino, ait, quicquid lubet, ſola me in oculis Dei, conſcientia non accuſet. Idem, quicunque alius ſerenæ conſcientiæ homo liberrime dicat; Loquantur de me alii quod volunt, modo me ad Dei tribunal defendat conſcien-

scientia. At quomodo defendet eum à quo neglecta, oppressa, vix unquam loqui permissa? Hîc forte dicas, quanti sunt, qui vix semel in anno, conscientiæ suæ potestatem faciunt loquendi: & nos quotidianas illius accusationes toleremus? Et quid oro, Christiani, malæ causæ argumentis pejoribus patrocinamur? Non est bonitas pessimis esse meliorem, aut effrenatissimis moderatiorem; non inde conscientia nostra erectior, quod ab aliis ea calcetur, neque nos culpæ eximit tantus aliorum neglectus. Iobus consiliis sanioribus usus: Veruntamen, inquit, vias meas *in* conspectu ejus arguam, & ipse erit salvator meus. & annexa causa: Verebar, inquit, omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti. Vt tuũ, ô mi Deus judicium præverterem, diebus omnibus meipsum judicavi, & velut à deprehenso reo pœnas repetii. *Iob.* c.13 v.15 & c. v.28

Pulcherrime & ex natura rei de hoc differens Chrysostomus: Est tibi tribunal, inquit, multum habens emolumentum, & nullam referens accusationem. Constitue super conscientia judicantem rationem, & in medium omnia tibi patrata propone, animæ tuæ peccata scrutare, & pœnas exige diligenter, & dic: Quamobrem hoc, & hoc ausa es? Et si hæc quidem fugiat, aliena discutiat, dic ad eam: Non de

his te judico, non pro his venisti te purgatura. Quid enim si ille malus? qnare tu hoc, & hoc admisisti? responde, noli accusare, tua consideres, non aliena. & eam in hanc anxietatem agas continue. Postea, si nihil quod dicat, habeat, sed refugiat: dilania flagellans eam quasi quandam ancillam insolentem, & fornicantem: & quotidie judicium hujusmodi constitue (*quotidie, nota Gerarde, quotidie*) & ignis flumen designa, veneniferum vermem, tormenta reliqua: nec eam amplius sinas diabolo copulari, nec impudenter loquentem toleres: Ille, venit ad me, ipse mihi tendit insidias, ipse me tentat, sed dic ei: Nisi tu velis, illa omnia superflua. Quod si rursum dicat: Corpori connexa sum, carnem induta, mundum habito, in terra commoror, dic ad ipsam: Hæc omnia sunt excusationes & prætextus. Nam & ille carnem erat indutus, & ille mundum habitans, & in terra conversans, probabilis fuit: quin & tu ipsa, cum bene te gesseris, carne circumdata id facis. Quod si doleat hæc audiens, ne tollas manum: non enim morietur, si percusseris, sed eam ex morte erues. At si rursum dixerit, quod ille exacerbavit, ei responde: sed tibi licebat non exacerbari. Certe frequenter iram compressisti. Si dixerit, quod illius species me sublevavit, dicas ei,

sed

sed tu poteras continere, propone victos, propone primam mulierem quæ dixit: Serpens decepit me, nec à crimine liberatam. Cum autem hæc examinaveris, adsit nemo, nemo tumultuetur: sed sicut judices sub velis judicant sedentes: sic & tu pro velis, quietis tempus & locum inquire. Et parvorum magnas exige pœnas, ne magnis unquam approximes. Si per singulos hoc feceris dies (observa iterum Gerarde, singulos dies) cum fiducia stabis ante tremendum illud tribunal.

Ita verbum è verbo expressit Chrysostomus, qui una gravissime questus: Sed nos, inquit, non ita facimus, sed omne contrarium. nam simul atque reclinati sumus, omnia versamus sæcularia, & hi quidem immnndas inferunt cogitationes, hi vero fœnora & commercia, & corruptibiles curas. Ita somnum pessime auspicamur, inter vanas, avaras, invidas, inter impuras & sordidas cogitationes. ita nec dormimus quidem sine vitio, cum tam vitiose obdormiscimus. *Chrys. ibid.*

Hoc est quod Christus toties repetitis clamoribus inculcat: Vigilate & orate, quia nescitis diem neque horam, qua dominus vester venturus sit. Et vos estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis veniet. *Matt. c. 24. v. 42. Luc. c. 12. v. 40.*

Pestilentissimæ incogitantiæ, & in-

ex-

explicabilis audaciæ est, conscientiam ægram, & lethalis culpæ, vel unicæ ream, ad lectum deducere, ac plumis se sepelire, nec prius Numinis offensas deprecari, & cum Deo in gratiam redire. O mortalium miserrime, periisti, & æternum periisti, si nox hæc tibi sit ultima. Et cujus promissis securus, post hanc plures tibi noctes polliceris? Diebus pæne singulis immatura efferuntur funera; morte subita hinc illinc plurimi rapiuntur ad tribunal, & tu nihilominus offenso & irato tibi Deo, lectum temerarius irruis? Ah, infelix, quam non ludendum est cum *Æternitate!* levi obstaculo aut concussu, momento unico spiritus intercipitur, & omne tuum vivere consumptum est: cras cadaver tuum in sandapila, animus erit in gehenna, si non prius peccatum excludas, quam somnum admittas. His sese periculis subducit, qui sopori se permissurus, ante serio evigilat, & quicquid per diem noxarum nævorum que contraxit, dolore abstergit & emendationis proposito.

Hic talis licet ea nocte vitam finiat, vita tamen beatiore non excidet. Ergo vigilate, qui nescitis neque diem neque horam: Estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis veniet.

Sermonem, Gerarde, una cum die finiamus. Lux hæc abiit, sed non sine

linea,

linea, quod tibi mihique gratulor. Longus fui, fateor, sed prædixi hoc futurum, & ideo longam à te patientiam postulavi. Ego quidem oppido fessus sum dicendo, sed non dubitem, quin tu etiam audiendo. Vtrique fatigationem somnus eximet, sed somnus quem præcesserit Examen conscientiæ, ut non doceamus tantum facere, sed & faciamus.

Ima-

Imaginis sequentis brevis explicatio.

SOllicita mater loquente digito diversos beatorum ordines monstrat, instruitque puerulum, qua ratione non tantum nosse Calites, sed & colere ac venerari debeat. Ab altera parte homo arumnis pressus, quem Concupiscentia carnis (Veneris puer in pavone equitans) quem & simia cum speculo, seu, Concupiscentia oculorum; sed & serpentes, afflictiones scilicet alia fatigant: hic supplicem libellum porrigit Angelo, rogatque Calitum apud Numen patrocinium, non ignarus ab Angelis ac ceteris Calitibus adeuntium desideria excipi: cum Angelus luculente dixerit Tobiæ: Ego obtuli orationem tuam Domino.

Tob. c. 12. v. 12.

Qua autem est ista justitia, inquit Chrysostomus, Sanctos colere, & sanctitatem contemnere? Primus pietatis gradus est, sanctitatem diligere, postea Sanctos. Sine caussa ergo justos honorat, qui justitiam non amat.

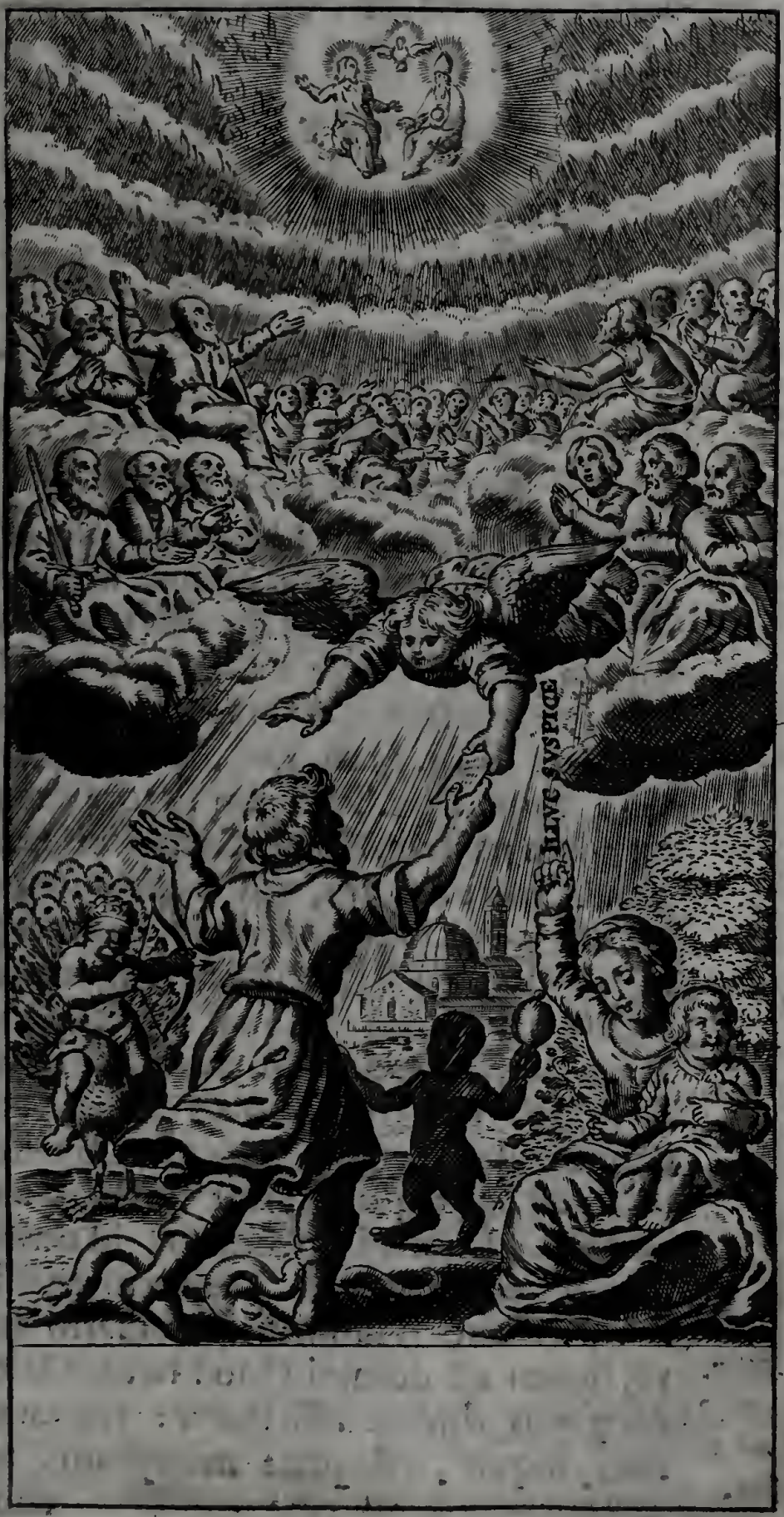
ILLVC SVSPICE

LIBER SECVNDVS

CAPVT I.

Ingressus ad sermonem DE CVLTV CÆLITVM.

Polychronius, Gerardus.

POLYCHRONIVS.

DIem primum ad conscientiæ tribunal exegimus: hunc alterum Divis Cælitibus dicabimus. Ante omnia velim audire ex te, & quæso ignosce quæstioni, Gerarde: Christianus es? GER. Sum. POL. Catholicus? GER. Sum. POL. Ergo jam peroravimus magnam partem. Nemo Catholici sanguinis fuit unquam, qui Cælites negaret esse venerandos. An nos damnabimus, quicquid omnia retro annorum sæcula probarunt? Laus Sanctorum, Laus Dei, qui omnis sanctitatis fons est & origo. Quicquid honorandum aut commendandum in Divis est; DEI donum est. quicquid igitur honoris aut cultus Cælitibus impenditur, id omne in omnium auctorem Deum meritissima pensione refunditur. Laudatio servi, honor est domini. Quod beatus Hieronymus diserte affirmans: Honoramus, inquit, reliquias martyrum, ut

Hier. ep. 53. ad Riparium.

eum

eum cujus ſunt martyres, adoremus: honoramus ſervos, ut honor ſervorum redundet in Dominum, qui ait: Qui vos ſuſcipit, me ſuſcipit. In eandem ſententiam beatus Gregorius Nazianzenus concedit, &: Athanaſium, inquit, laudans, virtutem laudabo, quoniam omnes virtutes complexu ſuo tenet. Virtutem autem laudans, Deum laudabo, à quo virtus ad homines promanat, cujuſque beneficio nobis contingit, ut ad eum per cognatam illuminationem evehamur, vel potius revehamur. *Greg. de Laud. S. Athan. Alex. Arch.*

I. Salomon humanæ ſapientiæ miraculum, in eum errorem à feminis faſcinatus eſt, ut pro uno, plurimos deos venerari cœperit. Roma caput Orbis, & veræ religionis nunc Antiſtita, olim eo prolapſa eſt abominandæ pietatis, ut diverſorum deorum ipſa triginta millia percenſuerit nominatim & coluerit. Proh quæ iſta & quam vilis deorum annona! alii longius etiam progreſſi infinitos pæne deos poſuere; alii nullos: providentes alii, aliqui otioſos. Nos, quotquot Chriſtiani ſanguinis cenſemur, Deum unum agnoſcimus, Divorum longe ultra triginta millia veneramur. Sed aliud eſt Deus, aliud Divus, qui quicquid honoris habet & ornamenti, habet à Deo.

Priſco ævo diverſi generis amici numerabantur. Erant, quos *Primæ admiſſionis* amicos dixere: Alii ſecundæ, ter-

tiæ alii vocabantur, scilicet ex ordine quo admittebantur. Tiberius Imperator, ipse amicos solitus describere in tres classes; & ab hoc more admissiones dictæ. Si hæc infima divinis fas conferre, Deus etiam amicos numerat, fere triplici classe distinctos. Amicos tertiæ admissionis dixeris, qui in gratia sunt apud Deum, sed etiamnum inter mortales degunt. Istos vero secundæ admissionis nuncuparis, qui vita functi & cælo destinati, sed nec dum cælo admissi. At illos velut primæ admissionis familiares jure veneramur, quos Deus cælo jam recepit, beatissimis sedibus locavit, & vere *admisit* in conspectum. Et hos sciamus auxiliari nobis & nosse, & velle, & posse. Preces nostras audiunt, miserias & ærumnas nostras vident, idque in eo qui videt auditque omnia. Deus illis voluntarium speculum, & theatrum longe quam amplissimum est, in quo eis universa, prout sunt, repræsentantur. Hæc illi assidue contuendo, incredibili prorsus voluptate perfunduntur. Beati utique immortali lumine circumfusi, & plura & clarius cernunt in Deo, quam ullus olim propheterarum. Atqui prophetæ ea viderunt quæ esse desierant, & præviderunt quæ nondum erant.

II. Cur ergo Cælites, qui omnigena felicitate circumfluunt, ea nesciant quæ ad ipsos spectant, quæque ab ipsis sciri

sciri cupiunt ii, qui opem illorum implorant? Helias clarissimus Hebræorum vates jam in sublime curru igneo fuerat evectus & tamen quid Ioramo Regi eventurum esset cognovit, & ad eum super futuro statu litteras scripsit. Divinus Paulus à Corinthiis corpore aberat, iisdem tamen præsens animo; & iste nunc cælestis gloriæ jubar indutus, rerum inscientia laboret? An non primus à Christo Pontifex Petrus Christianis promittit, non modo se dum viveret, sed & mortuum uniuscujusque illorum memorem fore? Dabo autem operam, inquit, & frequenter habere VOS POST OBITVM MEVM, ut horum memoriam faciatis. Istud promissi probe cepit Chrysostomus, eaque de caussa, die Principibus Apostolis Petro & Paulo natali, suis Petrum verbis compellat, monetque fidei & pollicitationis, ut qui suis discipulis promisisset, eorum se haud immemorem, post discessum è vita futurum. Ergo norunt Beati quinam opem illorum implorent; ergo nil obstat quà notitiam hanc, quo minus auxiliari nobis possint. At jam cælo injuriam fecerit, qui beatissimam illius familiam non quidem neget id nosse, sed nolle affirmet: *Caritas nunquam excidit.* Caritas apud illos nunc auctior, inviolabili cursu æternitatis manet intemerata. Et nos promissimam eorum in mortales voluntatem in du-

2. Paral. c. 21. v. 12.

2. Pet. c. 1. v. 15.

1. Cor. c. 13. v. 8.

Cypr. l. de mortalit. bium vocemus? Vere & venuste Cyprianus: Magnus, ait, illic nos carorum numerus expectat, parentum, fratrum, filiorum; frequens nos & copiosa illic turba desiderat, jam de sua immortalitate secura, & adhuc de nostra salute sollicita. Quis autem cum ratione ambigat de amplissima eorum potestate gratiaque apud Deum, à quo, ut canit vates Regius, *Constituti sunt principes super omnem terram.* Ita iis ipsis olim per Ioannem arcaniſſimorum conscium promisit: Qui vicerit & custodierit usque in finem opera mea, dabo illi potestatem super gentes, & reget eas. Ergo juvare nos norunt, & volunt, & possunt.

Psal. 44. v. 17.

Apoc. c. 2. v. 26.

CAPVT II.

Cultus Cælitum contra opiniones asseritur.

GERARDVS.

OBsecro, Polychroni, bona tua venia, liceat mihi, sicut heri pigrum, sic hodie hæreticum agere, & quæ strictim in fundamentum à te prolata, tricorni ariete concutere.

Placidissimam quietem Divorum turbari necesse est, si ad hominum vota voceſque animum debeant attendere, cum alioqui immensissimæ voluptatis suavitudine sic absorbeantur, ut alio men-

mentem nequeant avocare. Hoc primum : en & alterum cornu. In Christum Servatorem ea ratione injurii erimus, si aliis insuper advocationem nostram committamus. En & tertium. Nullum est in divinis oraculis edictum quod ab eis opem & tutelam jubeat exposcere,

I. POLYCHR. Gossipio, non ferro præfixus est hic tuus aries. Et ô fatuam religionem! beatarum mentium, quæ Deo felicissime potiuntur, vim & efficientiam eo modulo metiri velle, quo nostros animos corporum custodia & concretione impeditos. Quid in mortalitatis mala superos adoptamus? hac quidem ratione Angelis, vix liberum ullum tempus aut solutum foret, si humanæ calamitates illorum continuæ felicitati obstarent. Sic & alii Cælites æternis deliciis immersi, vix mutuos in se aspectus flectere auderent, si hac reciprocati amoris benevolentia, à divinis amplexibus abstraherentur. Somnia sunt hæc, quæ nostros mores affingunt cælo, & quod terra patitur, id fieri putant inter sidera. Alii mores supra nos sunt, & vitæ ratio nostræ longe dissimillima. Beatissimæ cum Angelorum tum hominum mentes, in eo quem nunquam videre desinunt, dilucide vident, quæ ad illos pertinent omnia, tanquam lineas in suum centrum coëuntes, cum inferior hic mundus perfecte continea-

tur & distincte repræsentetur in archetypo illo infinitæ capacitatis mundo.

Lib. 1. moral. c. 2. Gregorius de Angelis: Interius, inquit, exteriusque sciendo diffusi sunt, quia ipsum scientiæ fontem contemplantur. quid enim de his quæ scienda sunt, nesciunt, qui scientem omnia sciunt? Et de Beatis aliis: Quia, inquit, in æterna hereditate omnes communi claritate Deum conspiciunt, quid est quod ibi nesciant, ubi scientem omnia sciunt?

II. Sed tui arietis cornu alterum retundo. Palam & liberrime fatemur cum *1 Tim. c. 2. v. 5.* Doctore Orbis: Vnus Deus, unus & mediator Dei & hominum, homo Christus IESVS. Hic humanæ gentis Advocatus, Mirabilis, Vnus, Absolutus est, qui suo & nomine & auctoritate loquatur. Sed negare inferiores alios velut sequestres & proxenetas, quos eo produxerit suprema Christi auctoritas, divinis paginis plane non repugnat. An non Moses sua voce divulgans: Ego, inquit, sequester & medius fui inter Dominum & vos, in tempore illo. Propter hanc eandem rationem Basilius in Nicæno Concilio secundo laudatus, Apostolos & Martyres vocat Mediatores, eorumque opem implorandam docet his verbis: Qui aliqua premitur angustia ad hos confugiat; qui rursus lætatur, hos oret; hic ut à malis liberetur, ille ut duret in rebus lætis. Elegantes Gregorius Nyssenus Theodorum clarissimum

Deut. c. 5. v. 5. *Basil. orat. 20. in 40. Martyres.* *Greg. Nyss. or. in Theod. mart.*

simum martyrem obsecrat, ut immanitatem Scythicam armatosque cuneos Orienti jam imminentes suis precibus avertat: Vt miles, inquit, pugna pro nobis, ut martyr pro conservis utere libertate loquendi &c. Admone Petrum, excita Paulum, Ioannem item theologum ac discipulum dilectum, ut pro Ecclesiis quas constituerunt, sint solliciti. Chrysostomus, Regum & Principum, Constantini Magni præcipue pietatem in Divos dilaudans: Et ille, inquit, qui purpuram gestat, ad sepulchra illa se confert, ut ea exosculetur, abjectoque fastu stat supplex, Sanctosque obsecrat, ut ipsi apud Deum præsidio sint. Sed mens mihi non est priscorum Patrum, qui luculente idem testantur, syllabum hîc texere. Quod si censura sit ingeniorum, iis ego facile crediderim, quibus persuasum est, neminem ullum Origenis aut Augustini ingenio par unquam habuisse. Igitur quid Origenes, quid Augustinus hac in re senserint, narratione brevi, sed fidelissima pandam. Origenes: Incipiam, inquit, me genibus prosternere & deprecari universos Sanctos &c. O Sancti Dei, vos lacrimis & fletus pleno dolore deprecor, ut procidatis misericordiis ejus pro misero &c. Heu mihi, Pater Abraham, deprecare pro me. O beate Iob vivens in perpetuum apud Deum, & victor permanens in conspe-

Chrysost. hom. 26. in ep. ad Cor.

In lament. ad finem Periarchon.

Lib. 2. in Iob.

ctu regis Domini, ora pro nobis. Augustinus multo clarissime hanc in Divorum poscenda ope religionem firmat, & Iobi verba sic interpretatur: Miseremini mei, saltem vos amici mei. Angelos videtur postulare, ut pro eo deprecentur, aut certe sanctos ut pro pœnitente orent. Et Augustinus ipse Divi Cypriani auxilium implorans: Adjuvet itaque nos, inquit, orationibus suis in ista carnis mortalitate, tanquam in caliginosa nube laborantes, ut donante Domino, quantum possumus, bona ejus imitemur. In opere illo nobilissimo de Civitate Dei, hanc formulam consuetæ precationis (ô Sancte, memor esto mei) ore omnium Christianorum usurpari affirmat his verbis:

Aug. tom. 4. Ann. in c. 19 Iob. v. 21.

Lib. 6. contra Donat. c. 1.

Tom. 5 l. 21. de civ. Dei, c. 27. proxi. me finem.

Quique sui memores alios fecere merendo.

Prorsus tanquam eis diceret, quod frequentatur ore Christiano, cum se cuique Sanctorum humilis quisque commendat & dicit, Memor esto mei, atque ut id esse possit, promerendo efficit. & : Cum itaque recolit animus ubi sepultum sit carissimi corpus, & occurrit locus nomine martyris venerabilis, eidem martyri animam dilectam commendat recordantis & precantis affectus. Ideo idem Augustinus, ad subsidium à constantissimo martyre Stephano petendum hortatur, facilius enim orationes illius pro orantibus quam pro lapidan-

Tom 4 lib. de cura pro mortuis gerenda c. 4. Serm. 1. de S. Stephano.

tibus

tibus admittendas. Et: Injuria est, inquit, orare pro martyre, cujus nos debemus orationibus commendari. Nam, Sanctorum martyrum orationibus propitiatur Deus peccatis populi sui. Omnes martyres qui cum Deo sunt interpellant pro nobis. Non transeunt eorum interpellationes, nisi cum transit gemitus noster. Gaudeant de vobis qui orant pro vobis. Num tibi, Gerarde, solem claro meridie illustrioribus radiis vis allucere? nihil capit, qui hæc non capit. *Serm. 17. de verb. Apost. Quæst. 108. in Ex. Tom. 8 in ps. 85. paullo ante finem.*

III. Quod tertio loco divinas paginas requiris, en dictorum testes. Vates Hebræus Baruch: Domine omnipotens, inquit, Deus Israel, audi nunc orationem mortuorum Israel, & filiorum ipsorum qui peccaverunt ante te. Observa mihi verba, *orationem mortuorum*. Ergo etiam mortui orant? Vtique, sed ii qui jam vivunt supra cæruleas illas stellarum plagas. Laudatissimus dux, Iudas Machabæus per quietem vidit Oniam Pontificem passis manibus pro populo supplicantem. Proxime hunc alius senio & majestate venerandus assistebat, quem Onias velut digito designans: Hic est, inquit, qui multum orat pro populo, & universa sancta civitate, Hieremias propheta Dei. Quin & ipse purpuratus epulo in flammis pro fratribus rogat, ne & ipsi veniant in locum illum tormentorum: Et Petrus ac Paulus in summis beatorum deliciis, jam *In ps. 88. fine. Bar. c. 3. v. 4. 2. Mach. c. 15. v. 12. Luc. c. 16. v. 27.*

Hier. tom. 4. contra Vigil. ex toto ſecuriſsimi, tacebunt? Hoc ſenſu Hieronymus ratiocinatus: Sanctus Paulus Apoſtolus, inquit, ducentas ſeptuaginta ſex animas ſibi dicit in navi condonatas, & poſtquam reſolutus, eſſe cœperit cum Chriſto, nunc ora clauſurus eſt, & pro iis, qui in toto Orbe ad Euangelium ſuum crediderunt, mutire non poterit? Divino pariter imperio Iobi tres cognati ad Iobum ſic ablegantur, Sumite vobis ſeptem tauros, & ſeptem arietes & ite ad ſervum meum Iob, & offerte, holocauſtum pro vobis, Iob autem ſervus meus orabit pro vobis: faciem ejus ſuſcipiam, ut non vobis imputetur ſtultitia. Ergo Numinis iram mitigabit homo, etiamnum ſceleribus obnoxius, & civis jam cælo donatus, jam Numini proximus, id non poſsit? Tot in cælo potentiſsimi oratores nullam mortalitati noſtræ gratiam exorabunt? tam copioſæ fragrantiæ nubes fœtoribus noſtris mederi non poterunt? quid autem ſunt cælitum præces, niſi odorum ſuaviſſima congeries? Hoc eis nomen tribuit beatiſſimus Ioannes, &: Habentes, inquit, ſinguli citharas & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ ſunt orationes Sanctorum. Ergo, Gerarde, hæreticam larvam quam ſumpſeras, jam tuto ponere licebit iterum, & certam Divorum opem agnoſcere.

Iob. c. 42. v. 8.

Apoc. c. 5. v. 8.

GER. Si ergo Cælites colendi, an non cum delectu id faciendum?

dum? an non alii præ aliis, veneratione afficiendi? num alius alio non sublimior est in sedibus Beatorum?

CAPVT III.

Qui nam Cælitum præcipue colendi.

POLYCHRONIVS.

HIc videri possumus in ipso limine offendere & errare, dum quærimus ne erremus. Audio scriptorem sacrum qui moneat: Noli etiam inquirere de meritis Sanctorum, quis alio sit sanctior, aut quis major fuerit in Regno cælorum? Quidam zelo dilectionis trahuntur ad hos vel illos ampliori affectu, sed humano potius quam divino. Magnum est vel minimum esse in cælo, ubi omnes magni sunt, quia omnes filii Dei vocabuntur. Sed pace tua, ô magne, & ô sancte scriptor, præceptis tuis nil refragatur nostra quæstio: Non illorum dignitates distinguere, sed nostrum obsequium instruere animus est. Nec male hic credam, me omnium voce loqui, si dicam secundum Christum IESVM qui orbem restauravit suo sanguine, matrem Christi, & beatissimas illas mentes, Angelos, præcipue esse venerandos. Hoc ratio, hoc auctoritas sacræ paginæ, hoc priscorum Patrum volumina, hoc omnis antiquitatis consensus docet. Sit, qui

Thom. de Kemp. l. 3. Imita. Christ. c. 58. n. 2. 3. & 9.

qui neminem Divorum norit, matrem Dei, Deoque proximum famulatum, Angelos ignorare non poteſt. Non neſcio Chryſoſtomum in beati Pauli tutelam mirifico affectu tranſiiſſe, cujus & iconem in ſuo muſeo aſſidue oculis voluit obverſari. Scio Sanctos Philippum & Ioannem Baptiſtam à Theodoſio Imperatore præcipua veneratione cultos. Novi Paulum Elcanum Sancto Nicolao & ſanctæ Catharinæ devinctiorem quam Divis aliis. Non me latet à beata Eliſabetha Haſſiæ Landtgravia, Ioannem Euangeliſtam in Divum tutelarem adſcitum; & regem Anglorum Eduardum, nulli hujus Apoſtoli nomine petenti, quidquam negare ſolitum. Non ignoro Hungum regem Pictorum divo Andreæ, Carolum Siciliæ regem divæ Magdalenæ, Conſtantiam Conſtantini Imperatoris filiam divæ Agneti virgini, Zimiſcam Imperatorem divis Georgio & Theodoro martyribus, Vrbanum II. Pontificem divo Benedicto ſingulariter devotum extitiſſe. Pari ratione alii alios ſibi patronos delegerunt. omnes bene & pie. Sed neque noſter, puto, errabit amor, ſi præ Divis aliis omnibus, ad Beatiſſimæ Virginis, Dei matris, ſanctorumque Angelorum patrocinium confugiamus. Gerarde, ſi pie vivere & ſancte mori in animo nobis eſt, à matre Dei & ab Angelis deprecationem efflagitemus: perire non

poteſt

poteſt qui tales ſibi conciliaverit patronos. Ita ego quidem inter Cælites, Matrem Domini, & ſanctos Angelos ſingularibus obſequiis cenſeo nobis in amorem devinciendos, utrumque paullo explicatius nunc doceo.

I. Virgo beatiſſima, Dei mater MARIA, nullius preces aſpernatur, in omnes beneficiorum dives eſt. Quo major rogantis eſt miſeria, hoc amplior dantis miſericordia. Pulchre & cum ſenſu Bernardus: Ipſam, inquit, ſequens non devias; ipſam rogans non deſperas; ipſam cogitans non erras; ipſa tenente non corruis; ipſa protegente non metuis; ipſa duce non fatigaris; ipſa propitia pervenis. Ille ſolus hujus virginis laudes fileat, qui fideli prece appellatã ſuis neceſſitatibus ſenſerit defuiſſe. Illud in hac Virgine admirandum, & opulentiſſimæ gratiæ illuſtriſſimum argumentum. Adeo in hujus Virginis vultu & auguſta venuſtas, & verecunda Majeſtas certabant, ut vel ſolo aſpectu, vel ipſis tantum oculis etiam mutata concionaretur, & aſpicientis ſe animo caſtiſſimam flammam ſubjiceret. neque ſolum omnes ſui ſpectatores, ad pudicitiam mirifice accendebat, verum etiam ſi quid obſcœni ignis in ſpectantium mente ſæviret, protinus ſuo vultu, velut frigida, extingueret. Auctores hujus & teſtes complures ſunt. Hinc forſan antiqui Patres, contra carnis maligniores ille-

Serm. 2 ſuper Miſſ.

S. Th. part. 3. diſt. 3. q. 1. art. 2. S. Bon. q. 2. & 3. Gabriel Halenſis. alii poſt D. Ambroſiũ.

illecebras, Virginis hujus imaginem, velut virtutis ſpeculum, aſpicere, tam potens quam ſuave remedium cenſebant. Hinc illa Clarevallenſis Præſulis aſſidua exhortatio: Reſpice Stellam, voca MARIAM. Proxima Numini hæc Virgo eſt, quæ Numen peperit, quæ terris Deum dedit. Cum hanc Virginem laudamus, feliciori encomio ad Deum aſſurgimus. Et quam laudem hac Virgine dignam humani oris paupertas reperiat? Sole clarior, Luna pulchrior; cælum premit, ſideribus cingitur. Vere hortus concluſus, & paradiſus voluptatis, imo horto floridior, & paradiſo amœnior eſt. Propinquo Numine potentiſſima, virginitatis flore pulcherrima, in tota rerum univerſitate eminet, quam pulchra tam benigna, quam potens tam propitia. Vt Deum caperet, cælo major eſſe debuit: ſic Deum concepit utero, & enixa eſt, ut cælum in terram traheret, & caſtiſſimis viſceribus auream immenſamque cæli majeſtatem vinciret.

At cum de Virgine hac dixerimus omnia, tacuiſſe plura videbimur: innumeris & æternis virtutum facibus collucet. Quicquid præconii & laudis, quicquid ornamentorum & nominum per quoſcunque titulos ingreſſi, in hanc Divam congeſſerimus, majus tamen elogium non ſuppetet, quam unum illud naturæ ipſi obſtupeſcendum, MA-

TER

TER & VIRGO, Mater Dei, Virgo perpetua, Virgo sine exemplo, Virgo sine pari, omnibus antistans, nec primam habere similem visa, nec sequentem; inter sanctas sanctissima, inter puras purissima, cæleste prodigium, Virtutis speculum, Mundi miraculum, Orbis utriusque gaudium.

II. Vaticinatur olim de se Virgo beatissima: Beatam me dicent omnes generationes. Ab ævo in ævum sic erit. Vel hostes tui, ô Virgo, præconium tuum augebunt. Tu illa regina cæli, terræ, maris. Tu Angelorum hominumque domina. Tu fons misericordiæ uberrimus. Tu intemerata mater, & humani generis sospitatrix perpetua, semper fovendis mortalibus munifica, dulcem matris affectionem miserorum casibus dispensas. Nec dies, nec quies ulla, ac ne vix momentum quidem tenue tuis transcurrit beneficiis otiosum, quin eos qui tuam opem inclamant, mari terraque protegas, & depulsis vitæ procellis salutarem porrigas dextram. Te superi colunt, observant inferi. Tu solem illuminas, Orbem exhilaras, tartarum calcas. Tibi respondent sidera, ancillatur terra, serviunt elementa. Supra te nihil nisi Deus est, infra te est, quicquid Deus non est. Tu luna ab illo sole proxima. *Beatam te dicunt omnes generationes.* Quot enim librorum volumina, quot per orbem templa, quot divites tem- *Luc. c. 1. v. 48.*

templorum aræ, quot facundi titulis ac donis parietes, quot ſacrorum hominum cœtus, quot piorum juvenum ſodalitia te colunt, tuas laudes commemorant, tuis honoribus deſerviunt ? *Beatam te dicunt omnes generationes.* Omnibus retro ſæculis, omnes hominum ordines, ubique terrarum & locorum *te Domini Matrem*, religioſiſſimo cultu venerantur. Vna ubique Virgo es, ſed materni divinique affectus ignem locorum varietate multiplicas : templa ornas, ſcholas erudis, domos protegis, imples Orbem beneficiis, virtutibus, gratiis, miraculis. Nimirum ab uno jubare innumeri emanant radii. O ſtella maris, quot naufragos ſervaſti ? quot perditos in ſalutis regnum revocaſti ? Mater es omnium qui cupiunt eſſe filii. O Magna, ô Admiranda ! quæ in omnes eſſe benefica per te vis, per filium autem potes : ô vere animatum cælum, ô abyſſus gratiæ, ô Mater Dei ! Nemo hanc matrem coluit, & ſervus fuit ; agnoſcit illa nomen ſuum amabile, & in cultores derivat : reddit affectum, & filios appellat.

Et hanc Divam, Gerarde, præ Divis omnibus colamus, aſſidua ſed non perfunctoria pietate. Totis, inquit Bernardus, medullis cordium, totis præcordiorum affectibus, votis omnibus MARIAM veneremur, quia ſic eſt voluntas ejus, qui totum nos habere voluit per MARIAM.

Bern. erm. de Nativ. B. Virg.

RIAM. Si viæ duces hîc quæris, si exempla desideras, sanctissimos homines, augustissimos Imperatores, Reges, Principes, Virgini Matri devotissimos, his ipsis vestigiis præeuntes observa, & sequere.

At Angelorum Reginam tanto potentius nobis demerebimur, quanto studiosius & Angelos reverebimur. Huc Ambrosius digitum intendens: Obsecrandi sunt, inquit, Angeli pro nobis, qui nobis ad præsidium dati sunt. *Ambr. t. 4. l. de Viduis.*

III. GER. Mihi sanè placet, quod una & Angelos, & Angelorum Reginam à nobis coli oportere doceas. Regina cæli supra omnes Angelorum ordines sublimis, illis præsidet, per Angelos ergo transeundum est ad eorum dominam sua vota contendenti. POL. Totus hoc sentio, beatissimam Virginem ab eo rectissime coli, qui & Angelorum amicitiam ambiverit: & quisquis Angelos amaverit, Reginam eorum utique amore prosequetur. Guilielmus Baldesanus, scriptor insigniter eruditus & pius hoc ipsum diserte docet, ante Cælites alios omnes, beatissimam Matrem Virginem, & secundum hanc, purissimos illos genios, nobilissimos cæli ephebos, Angelos, veneratione singulari afficiendos. Multum debemus Angelis, multum supra omnem modum, & præsertim suo quisque tutelari Angelo. Hic nobiscum quasi nascitur, & *Lib. 3. stim. Virt. c. 12. & c. 13.*

ad cunabula noſtra mox vigilare non dedignatur. Hic nutricem fideliſſimam longe ſuperat, & infantem ſæpius, quem nutricis negligentia necaret, tutiſſimis manibus (ſic loquar) excipit. Poſt cunas cuſtoditas, pædagogum agere, vile ſibi non putat. Semina maxime & veluti fundamenta virtutum, præalto affectu inſinuare clientulo ſuo laborat. Simul vitiorum averſandam fœditatem proponit; intemperantiæ, mendacii, fraudis, inobedientiæ, libidinis turpitudine, velut inſolentia prodigiorum exterret, faſtigium præmiaque virtutis monſtrat: præcipue vim Numinis venerari docet, nunc beneficio, nunc vindicta ſuſpiciendam. Et hoc ipſum non atroci aut moleſta ratione urget Suaviſsimis impulſibus, hæc prima rectæ diſciplinæ initia, in ſui clientis animum ſtillatim transfundit. Vbi lenibus his rudimentis pueritiam initiavit, ad virilem cautamque virtutē exhortatur.

Quod vero admirandum, & in ſummis beneficiis æſtimandum, quantumcunque indocilem & refractarium diſcipulum ſit nactus, eum tamen magiſterio ſuo non excludit, ſua ope non deſtituit, non ſubtrahit ſaluberrimos inſtinctus, diurnas nocturnasque excubias non laxat, non ſubducit ſe; hominem quantumvis improbum & contumacem ad uſque ſupremum halitum conſtantiſsime tuetur & erudit.

O mi

O mi Deus, ô mi amantiſsime Tutor Angele, quantis beneficiis per momenta pæne ſingula obruimur, nec ſentimus, incogitantis animi ſtupore defixi morimur ingrati.

IV. Nos miſellos, viles vermiculos, tanti Deus æſtimat, ut jugi caſtrorum incinctu providiſsime nos tueatur. Baſilius Magnus, illud regii vatis, *Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum*, ſic exponens: Omni, inquit, in Chriſtum credenti Angelus aſſiſtit &c. Conſidera igitur quanta ſit Angelorum natura, quoniam univerſo exercitui, & caſtris numeroſæ hominum multitudinis unus aſsimilatur Angelus. Ob magnitudinem itaque ejus qui te cuſtodit, caſtra tibi munitionesque præbet Deus: propter Angeli vero virtutem, veluti circumvallat te undique ſecuritate, quæ eſt per illum. *Baſil. in Pſ.* 33. *v.* 8.

Quot ergo nominibus huic caſtrorum vigilantiſsimæ fidelitati obſtringimur? Et quinam Cælites in priſcæ novæque legis ſacris voluminibus crebrius laudantur quam Angeli? Non eſt liber è divinis, qui Angelorum elogia non recitet. Angeli per tota biblia largiſsime commendantur. Vix quidquam olim patravit Deus, quod effectum non ſit actoribus Angelis, qui ſemper vigilantiſsimis ſtudiis noſtram ſalutẽ curarunt. Et hæc, mihi crede Gerarde, cauſsa fuit cur meipſum Angelis arctiſsima

devotione in omnem vitam ſtrinxerim? Non reperio per omne cælum nec plures numero, nec origine nobiliores ſeu miniſtros Numinis, ſeu amicos. Ab his mihi tibique omnem benevolentiam fidentiſſime polliceor. Angelorum in nos beneficia & plurima ſunt, & maxima ſunt, & ſunt perpetua. Nihil eis ſordet in miniſteriis & obſequiis erga nos, dum proſint nobis.

Et num me periturum trepidem, ſi pro me in extremis conſtituto, jam jamque animam acturo, infinita pænè millia Angelorum, admotis precibus Deo fiant ſupplices? Num in hoc tribunali ſalutarem mihi litteram non exorent, tot apùd judicem gratioſiſſimi deprecatores? Num cauſſæ meæ alioqui non bonæ diffidam, ſi tantos habeam advocatos & Oratores? Ita dico: beatiſſimæ Virgini & Angelis amicus, perire non poteſt, niſi quem ipſa pereundi libido præcipitat. Non perit illis, niſi qui prius ipſe ſibi.

V. Illud tamen unum hîc monuerim, quod à priſco Philoſopho diſcamus. Epictetus, ille origine quidem vilis, ac debilis corpore, ſed mente nobiliſſimus, & qui inter omnis ævi lumina refulſit; cujus lucerna fictilis, illo mortuo, mille drachmis, ſeu, centum philippeis væniit, in memoriam & honorem viri, & ob divinas ſcriptiones, quas ad lucernam illam elucubravit: non eſt ſane in-

ter

ter priſcos illos qui bonam mentem magis aut trahat aut formet, tam docta ſcripſit, tam & ſalutaria. Hic, inquam, philoſophus de tutelari Angelo diſſerens: Procuratorem, ait, unicuique addidit, genium cujuſque, eumque illi cuſtodiendum tradidit, & talē quidem qui nec dormiat nec decipiatur. Cum igitur fores clauſeritis, & conclave tenebroſum effeceritis, cavete, ne unquam dicatis vos eſſe ſolos; neque enim eſtis, ſed Deus intus eſt, veſter genius intus eſt. Non erubeſcimus ad has voces, Gerarde? hoc viderit philoſophus in illius ævi tenebris? ita Deum, ita cuſtodem Angelum præſentem eſſe monuerit? Nos Chriſtiani, nos beatiſſimæ Virginis ſodales, tam inſana libertate in vetitum ruamus, ac ſi Deus, ac ſi cuſtos Angelus longiſſime remoti, nihil noſtri ſceleris arbitrarentur? O temeritatem furialem! O impure, ô libidinoſe, quisquis es, quid impium illud SOLVS SVM, in laſcivam turpitudinem te animat? ah, cogita, ubicunque es, nuſquam SOLVS ES. Quibuſcunque vel tenebris vel latebris tegaris, nunquam SOLVS ES. Habes tui ſceleris vel ſecretiſſimi ſpectatorem Deum, & cuſtodem Angelum, & eum quidem cuſtodem (uti Epictetus) qui nec dormiat nec decipiatur. Ergo attende tibi, & obſcœnarum cogitationum vel primos aſpectus exhorreſce: NON ES SOLVS, etiam cum ſolas cogitationes *Epict. l. 1. diſſput. c. 14.*

animo versas, Deus intus est, intra tuum animum præsens est, libidinem tuam omnem vel latentissimam cernit. Ah, non SOLVS ES, ubique DEPREHENSVS ES; ipsa te conscientia nusquam deserit, ubique comitatur, omnium actionum testis & accusatrix, nusquam SOLVS ES.

CAPVT IV.

Quanam potissimum ratione colendi Cælites.

NOn est dignior litatio sanctis, quam Sanctorum imitatio. Satis illos coluit, quisquis imitatus est. Augustino teste, summa religio est, imitari quod colimus. Atque: Si ad consortium, inquit, Sanctorum martyrum pervenire volumus, de imitatione martyrum cogitemus: Solennitates enim martyrum, exhortationes martyriorum sunt, ut imitari non pigeat, quos celebrare delectat. Neque arduum nimis videatur, eos qui hac via præcesserunt, eadem & sequi. Illi ipsi jam beatissimi cælites iisdem, quibus nos initiis creverunt, iisdem quibus nos elementis adoleverunt, easdam quas nos, molestias senserunt, & sæpe majores; ab iisdem hostibus impugnati, simillimis illiciis ad vitium invitati, iisdem nobiscum periculis obnoxii, nec aliis quam nos

Serm. 30. de Sanctis, & serm. 47. qui Augustino tribuitur.

nos ſuppliciis & pœnis caſtigati, neque ipſis pectus ferro aut chalybe ſtetit; corpus eorum æque ac noſtrum fragile, & ad omnem injuriam projectum; tam ipſos quam nos Mundi rabies allatravit; ipſis non minus refractaria fuit caro quam nobis; Satanas in eos non mitior, quam eſſe ſolet in alios omnes. At illi vincendis ſuis hoſtibus, rationem monſtrarunt, qua noſtros & nos debellaremus, ſi velimus eſſe victores. Illisne Deus adfuit? aderit & nobis. Vim eis & robur ſacramenta contulerunt? & nobis conferent. Aliorum illis Divorum favor auxilio fuit? nec nobis deerunt, tam illorum quam horum conjuncti favores. Divos igitur venerari conemur potiſſimum *imitando*. Porro nobiliſſimum hoc venerationis genus fere triplici capite conſtat, oratione, carnis caſtigatione, ſacra lectione. de his, ſi ita tibi videatur Gerarde, libabo paucula, ut paullo copioſius diſſerere liceat de menſtrua Divorum ſortitione, de qua hîc dicere inſtitui. GER. Nihil contradico.

I. POL. Oratione nobis conciliamus Divos, ſi tamen oratio è puro caſtoque pectore Deum anhelet. Nos ſæpe generoſum Creticum propinamus, ſed poculo tam illoto & fœdo, ut id etiam vehemens ſitis averſetur. Quandoque optimas preces Superis allegamus, ſed animus interim ſuo hæreſcit luto.

Eccl. c. 15. v. 9. *Non est speciosa laus in ore peccatoris.* Beatissima Virgo, Dei mater, uti narrant, uni adolescentum per quietem sese spectandam dedit hac ratione. Vinum ei, ut videbatur, generosissimum porrigebat, sed poculo immundo. miratus adolescens tam nobile donum in vase tam sordido. Cui Virgo: Vide, inquit, fili, rosarii tui preces mihi gratæ sunt & instar optimi potus, sed calix quo hunc offers, non placet. Oratio tua bona est, non item vita tua; pulchre precaris, sed turpiter vivis: ut in utroque placeas, castius vivas. Motus adolescens tam salubri spectaculo, castiores mores induit, ut se cælo probaret tam vivendo quam precando.

Præcipue Alb. Cast. de rosario.

Illud autem frequentissimum, ut precantis quidem animum tam fœdæ sordes non involvant, eum tamen cogitationes plurimæ plusquam Metium Suffetium distrahant, & à precibus amabili fraude abducant. ita sæpe animus nihil minus cogitat, quam quod orat, seque ipsum sibi blandissima vi suffuratur. *Isa. c. 29 v. 13.* *Appropinquat populus iste ore suo, & labiis suis glorificat me, cor autem ejus longe est à me.* Nec tantum puræ, neque attentæ tantum, sed & constantes sint preces nostræ. Heu, nimium lunæ in suscepta pietate ostendimus. Sæpe diem unum alterumve, unam alteramve hebdomadem magno precum numero fatigamus cælum: mox elan-

elangueſcit ac hebeſcit pietas, & jam vel pauca tœdet precari. Conſtantius, obſecro, conſtantius, nec enim in re ulla laudabilior eſt conſtans importunitas, quam in precibus. *Deus non faciet vindictam electorum ſuorum clamantium ad ſe die ac nocte? Et ſi ille perſeveraverit pulſans*, ait Chriſtus, *dico vobis, dabit illi quotquot habet neceſſarios* panes. Ergo, orationi inſtate, vigilantes in ea, orantes omni tempore in ſpiritu. GERARD. Odi ego meam ipſe inconſtantiam, nec tamen arceo: cœpi nuper Angelos quotidianis precibus venerari. Sed heu quod mihi antea quotidianum erat, jam vix eſt menſtruum. POL. Nos ipſi nobis ſæpe peſſimo exemplo ſumus, ſed en meliora & majoris conſtantiæ.

Luc. c. 18. v. 7. *Luc.* c. 11. v. 8. *Coloſſ.* c. 4. v. 2. & *Eph.* c. 6. v. 18.

Bernardinus patria Senenſis, qui jam à parvulo in virtutis leges jurarat, annis compluribus, idque quotidie, & nudis genibus, ad beatiſſimæ Virginis effigiem precari ſolitus eſt. Eadem fuit plurium aliorum ſanctiſſima in his conatibus pertinacia. Sed vicina & recentia neſcio delectent magis an moveant. Prodigium eſt pæne, quod noſtri ævi teſtimonium habet. S. Carolus Borromæus, Pii Quarti, Summi Pontificis nepos, è ſtirpe nobiliſſima, Romanus purpuratus ſenator, vir ad omnem virtutem à teneris factus, præter quotidianas prolixas ſacerdotũ preces,

Officium & coronam Beatiſſimæ Virginis quotidie, idque flexis genibus recitare conſuevit, & nec in itinere quidem moris ſui negligens fuit. En, tantus præſul, Cardinalis, Archiepiſcopus, tanta mole negotiorum preſſus, nihilominus velut otii abundans, diebus ſingulis, flexo poplite ſuas Matri Virgini laudes liberaliſſime admetitur. Idem ſanctus Antiſtes, quandocunque æris campani ſignum ad Angeli ſalutationem audiret, quocunque loci eſſet, in via etiam fracta & cœnoſa, mox in genua ruebat, ab equo etiam deſiliebat, & humo poplites figebat, ſalutans cæleſtem Virginem. Pari pietatis officio, ſi quem per compita ſacerdotem, qui ægro Angelorum ferculum deferret, offenderet, cœptum iter deſerebat, & Chriſtum dominum per omnem viam deducebat, nec prius abſcedebat, dum in templo Euchariſtia in ſuum locum reciperetur.

GER. Quid nos, viles animæ, quid nos ſimile? eſt ſane quod colorem ducere & erubeſcere ad hæc talia velimus.

POL. Iure merito, in quibus nec umbra tam magnificæ virtutis elucet. Nec tacendus nobis vir ille doctiſſimus, Martinus Navarrus, qui ſexaginta amplius annis roſarii quotidie recitandi conſuetudinem habuit. Quis noſtrûm hoc unquam fecit tamdiu, quis facturus? utinam longe faciliora non ſubterfugeremus. Sine incuria non præterierim illum

Miſell. 24.

lum Beatissimæ Virginis cultorem eximium, Ioannem Godefridum Bambergensem & VVürzburgensem Episcopum, qui Divæ matris officium & rosarium, quantiscunque negotiis distineretur, etiam in itinere, præter statas sacerdotum preces, quotidie recitavit, idque adeo constanter, ut illa ipsa qua obiit nocte, Canonicas preces (Matutinum & Laudes) una cum officio & rosario Beatissimæ Virginis recitarit, quod & S. Carolus Borromæus morti jam proximus feciſſe perhibetur.

Porro Ioannes Godefridus ad Divæ Virginis Dettelbacensis ædem, duobus milliaribus dissitam, supplicationem crebrius instituit, nudis pedibus. Divi quoque Caroli Borromæi exemplo, quotidie hora una post cœnam, æris campani signo omnem aulicam familiam convocari jussit, ut in sacello litanias una recitarent, & examinarent conscientiam. En, quanti hac præeant; quin sequimur?

II. Sed hîc, Gerarde, velim una mecum in saluberrimam consuetudinem non consentias tantum, sed jures. Solent Beatissimæ Virginis, & suæ salutis amantiores singulis horis, ad cujusque horæ principium, verbis Gabrielis Matrem *Domini* salutare, eidemque illud præsertim, NVNC, *& in hora mortis nostræ*, ardentius commendare. Mos hic utilissimus quot horis Angelicam salutationem

nem recitandi, etiam ſummorum Pontificum ſacra liberalitate ſtabilitus eſt. Leo Decimus piæ memoriæ, Chriſtianis omnibus mille dierum indulgentias impertiit, qui horæ ſigno audito, illam Angeli ſalutationem pronunciarent. Idem, piæ memoriæ Paulus Quintus Pontifex Max. anno milleſimo ſexcenteſimo undecimo confirmavit. Putem ego, decere admodum, ſi id loci ac temporis ratio ferat, ſubmiſſis genibus hoc facere. Gerarde, eſt quod tibi hîc in aurem, imo è meo pectore in tuum mihi amiciſsimum pectus transfundam, ſi tamen ſilentium ſpondeas. GER. Fidiſsimum. & ſaxo dictum credas, quod dicturus es, POL. Ego, quandocunque domi in muſeo meo, aut alibi ſolus ago, mox atque horam audio, in genua procumbo, & oratiunculam Ave Maria &c. pronuncio; addo quæ ex Horologio Tutelaris Angeli didici: Benedictus Deus in æternum. Miſerere mei Deus, ſecundum magnam miſericordiam tuam: etſi Domine minor ſum cunctis miſerationibus tuis. O Dominus meus, & Deus meus, ego me tibi offero in omne tuum beneplacitum: fiat voluntas tua. Ita Deo Deique matri, me, mea, meumque obitum horis ſingulis commendo. Hoc tu alios docere quidem poteris, de me nec verbulum poteris effu-

effutire, quia fidem tuam mihi obligasti in silentium.

Ceterum piam hanc industriam etsi facillimam, multis aliis precandi exercitiis prætulerim, modo quod instituimus facere, faciamus constanter. Et quid enim necessarium magis, aut magis optandum nobis, quam bona vitæ clausula & felix obitus? Hunc uno die millies & unice à Deo flagitemus, neque enim aliter quam precibus impetrari potest hoc prorsus gratuitum donum. hunc ipsum obitum nostrum divinæ Matri quot horis ardentissime commendemus: *& in hora mortis nostræ.* Ah, ab hoc mortis momento tota nobis pendet *Æternitas.* Hoc ergo momentum, Gerarde, momentis singulis prospiciamus, & vel singulis saltem horis serio precemur: *& in hora mortis nostræ.* Vix mala morte defungetur, qui omnibus ante horis, illam ultimam prævidit, nec prævidit tantum, sed in eam cælestè sibi præsidium comparavit. GER. In tuam sententiam me omnino pertrahis, nec invitum. Felici obitu nil felicius in hac vita, nec ullum operæ pœniteat, horis omnibus supplices preces cælo admovisse, modo unicam illam supremam horam impetret sibi benignam ac propitiam. Igitur, *ô Sancta* MARIA, *mater Dei ora pro nobis, nunc, & in hora mortis nostræ. O* MARIA, *mater*

gra-

gratiæ, mater misericordiæ. Tu nos ab hoste protege, & in hora mortis suscipe.

Sic statuo: hac hora, & deinceps horis omnibus, ad usque horam ultimam, hoc unum assidue rogare non desinam: ita me juvent omnes Cælites.

III. Pol. Prima ergo ratio, Divos Cælites colendi, oratio est. Altera, Carnis castigatio. Hactenus nobis de Dei matre, & sanctis Angelis sermo est, de quibus & hæc dicta volo, quæ subjungo. Divus Bonaventura memorat, Angelorum Reginam cum devota sibi matrona (is Elisabetham fuisse autumat) in hæc fere verba locutam: Dico tibi filia, sine magno labore, continua oratione, ardenti desiderio, profunda devotione, multis lacrimis & afflictione, nihil gratiarum aut donorum me obtinuisse, gratia sanctificationis excepta. Scias igitur nullam gratiam cælo in animam descendere, nisi per orationem & corporis afflictionem.

C. 3. med. vitæ Christi.

Levit. c. 16. v. 29. & c. 23. v. 29. Tob. c. 12. v. 8.

Sane jam olim saxeos illos Iudæos toties Deus urget: Affligetis animas vestras: Omnis anima quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis suis: Hoc & Angeli inculcant: *Bona est oratio*, sed, *cum jejunio.* Testudinis fides nisi admonitæ & pulsatæ non respondent: hominis corpus nisi severius habitum rationi non obedit. Res gestas omnium Sanctorum evolve, & fatebéris neminem illorum non novercam

fuisse

fuiſſe in ſeipſum. hoc omnium certamen erat, corpori non blandiri.

S. Carolus Borromæus, quem paullo ante nominavi, non precibus tantum, ſed & jejuniis, & inſolitis aliis rigoribus gratiam divinæ matris ambiit. Et quamvis frugalitatem nunquam non amarit, hoſtis lautitiarum, inſuper tamen, omnibus Deiparæ pervigiliis pane ſolum & aqua ex more victitabat tantus princeps, velut pauperrimus mendicus. Nec in eo uno fuit abſtinendi ardor. Non lubet hîc eorum catalogum texere qui ſingulis ſabbati diebus, Beatiſsimæ Virginis honori cœna abſtinuerunt, & etiamnum id faciunt. Fecerunt hoc ſanctiſsimi homines, potentiſsimi principes. S. Nicolaus Myrenſis Pontifex etſi quavis hebdomade diebus Lunæ, Mercurii, Veneris non cœnaret, nihilominus tamen divæ Virgini honorandæ, omni Sabbato præter aridum panem & fontanæ hydriam in opſonium nil admittebat. Idem fecit jam inde à puero S. Bernardinus Senenſis, idem S. Didacus Complutenſis, qui pariter omne ſabbatum ac pervigilium Virginis, fonte & modico pane traducebat. Illuſtriſsimum illud ſidus, in comitiis extinctum, Ioannes Godefridus Bambergenſis & VViirzburgenſis Pontifex per omnẽ vitam, omnibus Sabbati diebus, beatiſſimæ Virginis honori, cibo abſtinuit. Idem omnino fecit, qui in

Ratisbona. Anno 1622.

eodem

eodem ſolio præceſsit Nythardus Bambergenſis Antiſtes, qui quovis Sabbato circa veſperam à negotiis jam magis vacuus eſſe voluit, ut Virginem Matrem impenſioribus ſtudiis coleret. Bono igitur omine, die Sabbati natus, Pontifex creatus, inauguratus; eo demum die vita functus, eo ſepultus eſt, ſingulari utique beatiſsimæ Virginis favore ac patrocinio. Beatus Aloyſius Gonzaga caſtiſsimus juvenis, è Societate Iesv, Sabbato cœnare nefas ſibi duxit, ob amorem ejuſdem ſanctiſsimæ Virginis. Idem fecerunt alii complures, quorum exemplo ducti idem hodieque faciunt, non tantum religioſorum hominum plurimi, ſed & reges, & principes maximi.

IV. Hîc ego nil arcani evulgo; urbs tota Monachium ejus rei conſcia, jam pridem tacita veneratione ſuſpicit, Sereniſsimum ſuum Ducem & Electorem Maximilianum cum Sereniſsima conjuge Eliſabetha, omnibus per annum Sabbatis cœnam rejicere ſolere, Virginum Virgini colendæ. Et quis Monachii neſcit, omnibus itidem Sabbatis eoſdem Sereniſsimos principes, cum aulica familia in hypogeum (beatæ Virginis cryptam nominant) deſcendere conſueſſe, atque illic, dum res divina fit, in pavimento humi genibus niti; locum ipſum etſi ab aulico Palatio remotiorem ſæpe pedibus adire, ita divinæ

Matri

Matri se devotissimos in rebus omnibus approbare. Qua in re & illud illustri argumento est. Cum Serenissimus Elector, Dux Bojariæ Maximilianus rebelli Austriæ ac Bohemiæ arma inferret, in labaro aulico, quod suum dominum fidelibus auspiciis præcedebat, beatissimæ Virginis imago eleganter depicta visebatur, cum hac inscriptione: *Da mihi virtutem contra hostes tuos.* Vere dedit, toto expeditionis tempore, præcipue ad urbem Pragam, fugatis, cæsis, debellatis hostibus, victoria æternum memoranda; utraque Austria, Bohemiaque jam domita & in Cæsaris potestatem redacta. Possem plura tenerrimi in Dei Matrem affectus symbola in medium dare, ab iisdem Serenissimis Principibus petita: sed arcanum non temero.

En, Gerarde, quantis exemplis ad divinæ Virginis & Virtutis cultum trahimur! Nec desunt aliorum Principum, Regum, Imperatorum imitanda in hoc facinora.

Illa cælo dignissima Lusitaniæ Regina Elisabetha, Petro Perpiniano teste, non tantum preces plurimas, sed & plurima jejunia Angelorum Reginæ in obsequium deferebat. Incredibile pæne est, quam illa in orando fuerit assidua. Siquidem diebus singulis sacerdotum preces ad omnes horas, Pontificum institutis comprobatas, septem *Perp. l. 1. laudationis. orat. 3. in B. Elisabeth. ante med.*

psalmos pœnitentiæ scriptos, Officium defunctorum, una cum Officio Beatissimæ Virginis recitavit. Nec ei satis erat annuum vernum quadragintadiale jejunium, huic insuper alterum duplex & geminatum, æque diuturnum adjecit. Nam in honorem Matris Virginis à die festo D. Ioannis Baptistæ, usque ad diem Virginis in cælum assumptæ, quadraginta omnino diebus, & ab hac Beatissimæ Virginis die ad S. Michaelis Archangeli festum diem, diebus plane totidem, si dominicos demas, pane tantum & aqua jejunium perpetuavit. Idem omnibus diebus dominici Adventus, omnibus S. MARIAE, & Apostolorum pervigiliis, idem diebus Veneris & Sabbati fecit, idem multis aliis diebus, quos ipsa privata quadam religione, propter certorum Sanctorum merita delegit. Præter hæc stata definitaque anni tempora tribus hebdomadæ cujusque diebus à cibo se continuit. Ita Regina hæc, ut summam jejuniorum ineamus, post omnes Adventus dies jejunio transactos, triplex insuper quadragintadiale jejunium servavit. Addidit per annum omnia Beatissimæ Virginis & Apostolorum multorumque aliorum Sanctorum pervigilia, omnes dies Veneris & Sabbati, quibus diebus omnibus communi continentiæ more non contenta, non solum carnes lautioresque cibos removit, sed nihil opsonii ad-

adhibuit, pane tantum & aqua vitam ægre toleravit. Tu jam numera, quibus diebus per annum non abstinuerit, & eos pæne digitis computabis. GER. Repeto, quod ante dixi, jam multo confirmatior: quid nos simile, quid obsecro tantæ virtuti affine facimus? nescio quid magni præstare nos credimus, cum leges non contemnimus. Illustrissima certe sunt illa, & magni nominis exempla, quorum nos nec umbram assequimur.

POL. Quid jam aliorum voluntarias afflictationes memorem? Henricus Imperator vere pius, vere Divus, quotiescunque Romam adiit, primam semper noctem in basilica S. MARIAE majoris pervigil inter preces exegit. Maria de Oegnies quotannis ad ædem Deiparæ, duobus milliaribus domo dissitam, unica ancilla comite, nudis pedibus, aspera & rigente hieme revisit, impransa & incœnata biduo illo duravit, noctem totam in Virginis templo precando insumpsit. Eadem unius diei noctisque spatio millies & centies in genua procubuit æternam Virginem salutatura; & hoc salutandi officium subinde quadraginta diebus, ardore mirifico perseveravit. Sed ista me libaturum dixi. Orationi, & corporis afflictationi sacram lectionem subjungo. *Io. Nauel. gen. 34*

V. Quam necessarium sit piæ lectionis studium, id nos etiam NICETAS, seu,

Triumphata Incontinentia docet: notum tibi libellum nomino. Hîc tantum, quos de Beatiſſima Virgine & SS. Angelis legamus, digito monſtrare inſtituo. Franciſci Albertini de Cuſtode Angelo libellum non ignotum tibi reor. Horologium Tutelaris Angeli, heri, me ſpectante manibus verſabas. Hos perge crebra lectione terere, neque enim Ambroſios aut Auguſtinos, ingentia volumina præcipio legẽda. Libelluli, quos dixi, nec lectoris faſtidium obruunt, & virtutum radices quotidianis incrementis erigunt. Hac ergo ſuaviori lectione animum irriga quam creberrime, nunquam non eruditior, aut melior lectionem deſines. De Matre *Domini* duo itidem ſcriptores præ ceteris tibi commendaverim: Franciſcum Arias, &, Petrum Antonium Spinellum: Ille Imitationem, iſte Amorem Deiparæ Virginis conſcripſit, uterque magno emolumento legendus. Sed, quæſo te, vidiſtine illud libri miraculum? Verſus eſt unicus, nec plurium quam octo vocularum, & librum implet. In tenui ſcriptione ingens Divæ Virginis encomium eſt; in opere puſillo æternum argumentum. Poëta hic, totum verſu uno complexus eſt cælum. GER. Hæc ænigmata tua, ego ſane non capio. POL. Explico: Bernardus Bauhuſius, verſum ſcripſit unicum, hunc ipſum quem recito:

Tot

Tot tibi ſunt dotes, Virgo, quot ſidera cælo.

Hunc verſum quatuordecim ſyllabarum, millies, bis & vicies mutavit, iiſdem prorſus verbis, ſenſu, & metro, ſervatis. Quis hoc ſcriptionis prodigium non obſtupeſcat? Verſus quidem mille viginti duo numerantur, ſed unicus eſt: in uno mille, in mille unus. Res inaudita & inviſa, verſum pangi qui magnitudine ſua liber atque volumen ſit. Vulgus ſtellarum numerum, quem confuſum cernit, infinitum facit, quia oculis credit. E doctis alii jam olim ad calculos cælum vocarunt, ſtellas numerare auſim, hodieque non plures quam mille viginti duæ recenſentur. Hunc ſtellarum numerum poeta expreſſit verſu unico, qui in mille viginti duos verſus diducitur, & plane in librum dilatatur. O admirandum voluminis compendium, novo prorſus & inaudito carminis miraculo: faciem mutat & pulchritudinem ſervat, numerum auget nec à monade recedit. Hic ſeu Verſus, ſeu Liber, Proteus Parthenius inſcribitur, & jure, nam mille viginti duas facies ſuſtinet. Huic Erycius Puteanus vir eruditiſſimus, Thaumata pietatis adjunxit: ſcriptum terſum, elegans, admirabile.

GER. Oro te, Polychroni, quæ officina venalem habet hunc librum? non morabor vel centum aſſibus emere.

POL. Hoc volui: capta eſt hæc avicula. decepi te, fateor, credebam enim hac

offa te facile ineſcandum. Vbicunque novi quid aut curioſi emergit, huc manibus pedibuſque certatim advolamus. O vitium humanæ gentis! O curioſitas! quam blande & ſuaviter rebus plane omnibus te inſinuas? Pietas ipſa technis tuis capitur. GER. Feci quod multi, & rei novæ paullo appetentior fui. POL. Hic noſter morbus eſt. In pleriſque omnibus curioſa majoris apud nos pretii ſunt quam utilia, quam pia. Adoleſcentulis in ludo litterario ſimillimi ſumus, quibus non tam placent ſolida quam picta, qui potius pulchra quam docta ſectantur, nec tam agentia diligunt quam ſonantia, & ut vere Chryſologus, magis gaudent foliorum amœnitate conſpergi, quam fructuum ubertate nutriri. Æqua eſt, & illius ſcriptoris querimonia: O quanti veritatem quærunt non in veritate, ſed in vanitate: quæſitam inveniunt non ad veritatem, ſed ad vanitatem, & quod miſerrimum eſt, in verbis vitæ lucra mortis negotiantur! Ita, mi Gerarde, pii eſſe volumus, ſed ſimul curioſi; eruditionem ſectari, ſed curioſitatem non negligere; in libros ſtudioſe incumbere, ſed ſimul etiam curioſe: amamus pia, ſed vana non ſatis odimus. Ergo ut famam hanc ſequiorem declinemus, eos libellos noſtræ lectioni deſtinemus, qui nos facturi ſunt meliores. Hiſtoriam ad ſolam contemplationem legere, otioſa volu-

Prol. ſuper Matt.

Rich. de S. Vict.

ptas

ptas est; imitari autem laudatos olim viros, vera & publica eruditio. Da veniam libertati meæ: quærere, ubi Franciscus Arias de Divæ Virginis imitatione vendatur, hoc decet hujus Virginis sodalem. Formandis moribus, non fallendo tempori hæc talia legenda sunt. Nec multa simul aut raptim lustranda, sed uti cibum bene mansum in stomachum trajicere, sanitati conducit; ita lecta bene expensa in animum demittere, probitati. Vnica subinde sententiola menti fidelius impressa, magna dedit incrementa Virtuti. Eo spectant gnomæ menstruis Divis subscribi solitæ. Hîc nobis ostium sponte se reserat: si placet, ingrediamur, & quia de Cælitum cultu dicere instituimus, hoc agamus, obsecro, & de menstrua Divorum electione seu sortitione breviter, ordine, compendio differamus. Ger. Hoc ipsum avidus expecto audire. etiam hîc curiositatem pascere licebit; res est nova, nec mihi audita, nec ab aliis, puto, dicta. Et hoc, spero, non leviter faciet ad cultum Cælitum uberius promovendum. Sed agamus lege inter nos jam nota: magistrum alium quam te, Polychroni, hîc neminem admitto; ex lingua tua prorsum captus sum. Pol. Hoc quidem auribus das. Sed quæso, ostende ex intervallo, te linguæ usum nondum perdidisse. nimis stricte Pythagoræus es: loquere & tu interdum.

GER. Pœnitet me audaciæ, qua jam toties te loquentem interrupi. Incipe Divis faventibus. POL. Sed nunquid prius metas ducimus, & dictionem noſtram ſeptis includimus? Ordo & perſpicuitas, vagum dicendi genus & extra ſuos limites effuſum non amant. Certos ergo fines ſtatuamus: & ne ſaltemus extra oleam, per hæc nobis capita eundum. Primum, quæ origo ſit ſortitionis iſtius menſtruæ. Alterum, quid ſibi velit Divi Cælitis nomen in menſtrua ſchedula expreſſum. Tertium, quo fine addatur ſententioſum dictum. Quartum, quo conſilio preces imperentur per menſem proximum. Quintum, adſcripta Virtus quid moneat.

CAPVT V.

Origo menſtruæ ſortitionis Divorum Cælitum.

INter complura colendorum Divorum pia incitamenta, primarium videri poteſt, menſtrua ſortitio Sanctorum, tam Partheniorum ſodalium, quam religioſorum cætuum conſuetudine recepta. Origo illius hæc.

Franciſcus Borgias, Gandiæ Princeps, vir ſane magnus quacunque ſpectetur. Opibus florebat, doctrina non carebat, virtute præſtabat, gratia pollebat. Nam à Carolo Quinto Imperatore Maxi-

Maximo in aulam adſcitus, honoribus & latifundiorum terrarumque cenſu auctus eſt. Inter has ille divitias atque delicias, inter has illecebras aulæ Sirenumque cantus, jejuniorum famem, flagellorum ſævitiem, ciliciorum aſperitatem non intermittebat, divina frequentabat aſſidue, pius magis in aula quam multi in cœnobio. Si quando ille aucupio vacabat, vincendi ſui cauſſa, ſæpius captas jam volucres generoſo animo liberas rurſum avolare permittebat, & miſſionem dabat: aut etiam dum aliis minorum gentium avibus caſſes & retia intendebat, tantiſper animo volutabat, quam non diſſimili fraude cacodæmon miſeros homines in ſuas pedicas pertraheret. Inter hæc tam varia pietatis exercitia, illud etiam minime neglexit. Erat ſollenne familiæ Borgiæ vetere inſtituto, ut è Divorum numero aliquem quot annis ſorte educerent. Hunc illi toto quidem anni ſpatio, ſed illo præcipue die qui ei Divo ſacer eſſet, ſingularibus obſequiis colebant ſibique demerebantur, adhibito ad lautas epulas certo mendicorum & pauperum numero, quos vicatim colligebant, iiſdemque ad menſam miniſtrabant. Servabat religioſe hunc morē, etiamnum adoleſcens Franciſcus, qui poſtea felici ingenio reperit, ut quot menſibus Divorum ſinguli, ſingulis ſchedis inſcriberentur diſtribuendi.

Atque hanc sortiendorum Divorum rationem Borgias, postquam in sancti Ignatii Lojolæ familiam transivit, Societatem IESV amplexus, in eandem secum migravit & omnium suffragiis hoc sanxit, ut eo quo dixi modo singulis mensibus suum quisque Divum sorte caperet, vario cultu afficeret, eique se quotidie per mensem illum impensius commendaret, & devoveret. GER. Nesciveram sane tantum virum consuetudinis istius auctorem, qui olim Dux Gandiæ, Gothalaniæ Prorex, tertius in Societate IESV Generalis fuit. vir magnæ virtutis & vel inde notus, quod cum juvenis obeso admodum & crasso esset corpore, post assiduis jejuniis ciborumque abstinentia, à cœna temperans, adeo se ipse maceravit, vt ventris cutem duplicaret, & pellem togæ instar, quo vellet, traheret; utrem dixisses esse inanem. POL. Hanc tu abstinentiam miraris? nec immerito: ego tamen magis animi demissionem miror & obedientiam, quæ utraque virtus in hoc viro vere admiranda. Habemus igitur auctorem menstruæ illius sortitionis, quæ suam nobilitatem suo debet inventori.

CA-

CAPVT VI.

Cælitum nomen in menſtrua ſcheda expreſſum quid ſibi velit.

INdagavimus originem & caput piæ iſtius conſuetudinis, nunc porro videamus, quid ipſis ſchedulis perſcribatur.

Primum quod in oculos incurrit, eſt nomen Cælitum, ſeu, Patroni menſtrui aut Patronæ, appoſito unà menſis die qui eidem dies mortis & ultimus fuit, ſeu natalis & primus vitæ quam adiit immortalem. Hîc ego te, mi optime Sodalis, aut quiſquis alius menſtruum Sanctum capis, ad examen cito, quæroque: Amabo te, mi juvenis, mi vir, quid cogitas, cum in menſtruali chartula (ut agamus de eo, in quo agimus menſe) Divum tibi in auxiliarem patronum deſignatum legis, & vel Miſnenſis Pontificis, & Monacenſis Tutelaris Patroni Bennonis, vel Pontificis Auguſtani Vdalrici, vel magni Apoſtoli Iacobi, vel Chriſti amatricis Magdalenæ, vel Mundi deceptoris Alexii, vel nobiliſſimi medici ac martyris Pantaleonis nomen intueris, quæ hîc animi tui ſenſa, quæ tuæ cogitationes ſunt? An vero ſatis eſſe putas Divum menſtruum accepiſſe, reverenti oſculo ſalutaſſe, nomen inſpexiſſe, perlegiſſe reliqua

qua: Mox, ubi domum ventum est, obvio libello abdere, aut pulpito velut captivum includere, aut etiam contemptim ut vilem chartam abjicere, mensem elabi sinere, nec mense toto vel semel porrecti Sancti nomen aspicere, imo nec meminisse quidem accepti. Hoc non est honorare, non est hoc colere Cælites: satius esset hospitem hunc è cælo nunquam domo admittere, quam sic habere irreverenter, aut turpiter ejicere. Aliud sibi postulat menstrua sortitio Sanctorum. Atque ideo omnium primo in hunc modum cogitationes tuas formabis: En, novam vitæ meæ mortisque tutelam. En, D. Christophorus, en D. Margarita, aut, en D. Ignatius pia sorte mihi assignatus est in patronum. Et hic quidem homo fuit perinde ut ego, quem fames sitisque exercere, quem frigus & calor urere, quem humanæ miseriæ omnes, æque ut me affligere, quem mors denique superare solum vero Peccatum expugnare non, potuit. Non quod ille ab omni prorsus labecula eximius vixerit, sed quod pravorum affectuum & sui ipsius victor insignis, nullum in se gravius delictum admiserit, aut admissum mature gemitibus & oculorum fontibus eluerit. En, (dices tibi ipsi) hic Divus, aut hæc Diva jam supra est, in illo meliori orbe, in illo cæruleo palatio, in arce illa stellata & aurea, in immenso Divorum theatro,

tro, Angelorum cognatus, imo ipse Angelus, Deo fruitur, Christum videt, Christi Matrem intuetur, ambrosia pascitur & nectare, vitam vivit immortalem & beatam. ô quantum mutavit ab illo! non hoc futurum credebant, qui illum olim contumelijs, irrisionibus, convitiis impetebant: mori videbatur, & ecce vivit non moriturus æternum. Hæ, mi Sodalis, mi Religiose, cogitationes tuæ primæ sint, quoties in manus sumis schediasma menstruum.

I. Proximum est Sanctorum res gestas libris comprehensas adire, & in iis, quem tuus ille Divus vitæ tenorem servarit, exquirere. Qua in re Surios, Lipomanos, Baronios, aliosque complures habemus luculentos scriptores, & Divorum disertos encomiastas, è quibus tu tibi unum delige, qui omnia ex ordine, patroni tui acta & virtutes percenseat, ostendatque qua imitari possis, qua debeas. Vbi mores illius sanctissimos & omnem vivendi periodum pervidisti, tecum ita deinceps statue. Ergo huic aut constantissimo martyri, aut castissimæ Virgini, huic Cæliti defensori meo, hoc mense has quotidie preces adnumerabo; hæc illi jejunia, has illi flagellationes, has eleemosynas, hæc alia atque alia ipsius honori sacrabo, simulque certa die qua alioqui non solerem, ubi prius omnem animum per confessionem purgaro, divinissimum epu-

epulum accumbam, in quo mihi eum in amicum & patronum magis conciliem atque propitiem, per illum ipsum cæli regem dominumque, quem lingua mea perinde ut alimoniam sum excepturus.

II. Hîc ego te, Gerarde, rem unam bene & in solidum velim capere: De cultu Cælitum agimus & quidem tali, qui & ipsis placeat, & nobis prosit. In quo mihi videntur ii præclarissime & sibi consulere, & Sanctis plurimum deferre, qui festis diebus omnibus Christi Domini, Sanctorum Angelorum, Divorum Apostolorum, notiorum martyrum, celebriorum Virginum, divinam mensam frequentant, Regem Sanctorum omnium suscipiunt, & tam illum ipsum Dominum quem suscipiunt, quam per illum, illius diei Divum, ad vitæ suæ horam ultimam, & supremam cum morte luctam invitant. GERAR. Consilium mihi non displicet, sed quæso, explicatius hoc trade. POL. Obsequor quantum possum: ausculta. Sit dies Christo Nascenti, aut è sepulchro Resurgenti, aut in cælum Ascendenti sacer: sit dies Matri Virgini aut Natæ, aut Lustratæ, aut ab Angelo Salutatæ, aut cælo Receptæ festus: sit dies Divo Michaeli Archangelo, aut sancto Bartholomæo Apostolo, aut generosissimo martyri Laurentio, aut doctissimæ Virgini Catharinæ, aut cuicunque alteri è no-

notioribus Divis Natalis : hoc tali die, ita Christum, ita & Cælites meo bono venerabor. Animi sordibus per confessionem expiatis, sanctissimæ Eucharistiæ divinum epulum accedam, & ubi cælestem hunc panem jam in ipsam linguam recepero, si dies sit Christo Nato solennis, sic precabor: *O mi amantissime IESV, ego te per teipsum, quem ore jam fero, & per hunc Natalem diem tuum humillime rogo, sis mihi in ultimo decessu meo propitius judex.* Quod si dies Divo Michaeli Archangelo, & universis in cælo Angelis sit sacer, preces illas paullulum variabo in hunc modum : *O beatissime Archangele Michael*, &, *O Sanctissimi Spiritus, Angeli Dei, per hunc Dominum meum & vestrum, universos vos ad agonem meum ultimum invito, adeste tunc mihi, & in extremis meis juvate me.* Hæc ego in specimen solum propono : addi his potest quicquid tunc temporis melior sensus aut affectus suggesserit. Quod si dies festus sit, aut uni Apostolorum, aut alicui è Martyrum, vel Virginum cætu, aut quibuscunque demum Divis aliis, tum ego preces meas sic instruam: *O beati Apostoli Philippe & Iacobe*, aut, *O beate Georgi Martyr*, aut, *O beate Ioannes Baptista, per hunc ipsum Dominum, quem lingua gero, ardentissime te precor, adsis mihi morienti, & à bono Deo hanc unam pro me gratiam impetra, ut in obitu meo cum Deo sim in gratia.* Vix ullus ab omni sensu tam

tam ſterilis eſt, quin his & plura & meliora in rem ſuam precari poſſit, ſi animum attendat. Et hoc ego magni momenti duco, ſic piis ac providis curis ad ultimum cum morte luctamen, ad fatalem illam neceſſitatem, ad illum Æternitatis ingreſſum ſe ſuaque mature diſponere. Si quid ego judico, vix gratia divina excidet, qui gratiam illam tam laudabili ambitu quæſierit; non pavebit ad æternitatis oſtium, qui tot viæ duces ac comites habuerit; diabolorum rabiem non formidabit, qui tot Angelos obtinuerit defenſores: vix cauſſa cadet ad ultimum tribunal, cui tot patroni ſuppetias venerint; vivet, qui ſic mori conabitur. Et hoc quoque arcanum è meo, mi Gerarde, in tuum mihi cariſſimum cor libuit transferre. Scis, conſilia bona, primum bona ſunt cum fiunt. Nec ignoras, neminem gratis ſervire Deo, aut Divis. quicquid officii Cælitibus impenditur, ampliſſimo redit fœnore. Audi rem miram & veram, cui conſignatæ tabulæ fidem tribuunt. Eſt certe, ut dixi: Cælitum cultus nunquam indotatus, & ſine præmio abit.

Anno 1586. III. Henricus ab Haiden Canonicus Trevirenſis, pari morum elegantia & nobilitate juvenis, cum ab extrema pueritia ſeptem annos in Collegio Germanico Romæ egiſſet, inſtanter requiſitus à ſuis, reditum parabat in patriam: ſed veram illi patriam Deo deſtinante, incidit

incidit in febrem, quæ octavo die attulit mortem. Monitus à sacerdote de necessitate ultima (jam ante se generali confessione præmunierat) ad Apostoli Andreæ corpus quod Malphi colitur, pro valetudine peregrinationem vovet: certam dein pecuniam ad crucem argenteam ponendam in æde S. Apollinaris, is est Collegii patronus: itemque ad pallium, quo altare operiretur Deiparæ Virginis, in cujus erat Sodalitio, reliquit. His rebus ita dispositis, eum somnus multis præsentibus oppressit, post paullo evigilans, accersito sacerdote, qui erat ei à confessionibus: O pater, inquit, ô mi Pater, quæ ego vidi? Quæ? interrogat ille. Cui æger: Quæ nec oculis, inquit, nec auribus, sed nec ullo sensu percipi possunt. Cum commovisset expectationem, & jungerentur omnium preces, subjecit inter attonitum lætumque, sed propior læto: Salus mea fuit in angusto: at benignitas MARIAE Virginis, Sanctorumque Andreæ, Apollinaris, & Martyrum nostrorum tutelarium in tempore succurrit. à dæmone sum ductus ad judicem. magna vis (cum solus essem) circumstabat accusatorum, varia crimina objectantium, jam jamque exactor supplicii me pertrahebat ad gehennam. Cum abesset prope nihil quin essem miserrimus, adstitit misericordiæ parens, & ad illos conversa: Quo vos

istum ? quid vobis cum illo, qui tot annos mihi in mea Congregatione servivit ? Consecutus deinde Andreas, idem indignans, titulum ostendebat mei patrocinii, quam voveram ad ejus tumulum peregrinationem. Sanctus postremo Apollinaris cum cæteris martyribus, quorum sacra lipsana in æde nostra sunt, vim inhibuit adversariorum, memorans crucem, quam proxime mandavi faciendam. Ita, quæ Deo est gratia, periculo simul somnoque solutus sum. Hæc cum dixisset exultans, quarta fere post hora animam reddidit Conditori. Ita nemo gratis colit Cælites, quisquis eos animo colit sincero.

CAPVT VII.

Quo fine menstruis Calitibus sententiosum dictum addatur.

ALterum, quod post Divi nomen in menstrua tabella perscribitur, est pronunciatum (nos sententiam dicimus) vel ex ipsis divinis Bibliis, aut è sanctorum Patrum monumentis, aut piorum scriptorum libris. Quod quidem dictum etsi unum sit, & plerunque breve esse soleat, sæpe tamen ei cui sorte obtigit, plus attulit emolumenti, quam si is omnia Abulensis præsulis Tostati volumina evolvisset. Paucæ sæpius voculæ miros in animis hominum effectus dederunt.

I. S. Antonius etiam juvenis, cum in templo illud Christi promissum decantari audiisset: *Centuplum accipiet & vitam æternam possidebit*, vix è sacra æde digressus patrimonii sui rutilantem acervum hilari ore invasit, & maximam illius partem ambabus manibus in pauperes tribuit, totum daturus, ni soror obstitisset. brevi post idem in templo, Euangelico illo monito: *Nolite solliciti esse in crastinum*, sic attonatur, ut nihil jam amplius cunctandum ratus, moræque omnis impatiens, continuo toti Mundo, rebus suis omnibus, sibique ipsi dixerit æternum Vale, multarum gentium in Ægyptia eremo factus pater. Seraphicus Franciscus prima verba dominicæ precationis: *Pater noster, qui es in cælis*, attentius secum expendens, mox patri suo & matri, mox opibus & voluptatibus omnibus renunciavit, & ad trophæum crucifixi Regis pervolavit nudus. Notum est & illud in ejusdem Divi ore frequentatissimum: *Deus meus, Deus meus & omnia*. S. Hieronymum assidua formidine perculsum tenebat unica illa sententiola: *Surgite mortui, venite ad judicium*. Hoc illi epulas omnes perfudit amarissimo cinere. Christus è rudi piscatorum plebe Orbis oratores, & cæli Principes fecit, duabus solum voculis istis, *Sequere me*. Simeon Stylites audit in templo à sacerdote cani: *Beati qui lugent, quoniam*

Matt. c. 19. v. 29.

Matt. c. 6. v. 34.

ipſi conſolabuntur, & protinus opilionem exuens, monachum induit, vitamque egit omnibus poſt ſæculis admirandam. S. Eucherius proſapia nobiliſſima oriundus, cum legendo in illud D. Pauli dictum deveniſſet: *Sapientia enim hujus mundi, ſtultitia eſt apud Deum*, loco quam primum conſurrexit, & ſuas Mundum res habere juſſit, meliori ipſe domino ſerviturus. S. Paulinus, vir complurium voce laudatiſſimus, cum illud Chriſti dictum ad opulentum juvenem: *Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo: & veni ſequere me*, penſiculatius cogitaſſet, vitam priorem deſiit, & ordiri novam, meliorem, ſanctam aggreſſus eſt, atque in Gemetico cœnobio, cæleſti philoſophiæ ſe totum mancipavit. Quot hominibus ſalutem attuliſſe credendum eſt breviſſimum illud, *Noſce teipſum?* S. Ignatius Lojola quantum ſibi, ſuis, Orbique toti profuit illo brevi effato: *Omnia ad majorem Dei gloriam?* Neque dubium eſt quin multos improborum vehementi ſæpius horrore affecerit ſerium illud & ſeverum de Euangelici Epulonis ſepultura pronunciatum: *Et ſepultus eſt in inferno.* O profundum ſepulchrum! exclamat Auguſtinus. Et quis ille animus in ſaxum ita obriguit, ut ad tales voces & monita, non vivat ac ſentiat?

1. ad Cor. 3. v. 19.

Matt. c. 19. v. 21.

Luc. c. 16. v. 22.

II. Vir olim religioſus quiſpiam ad molliſſimum juvenem, & pæne alterum Smindyridem, vitiis una & deliciis omnibus innutritum, alia lege aditum ſibi aperire non poterat, niſi prius promitteret, de rebus piis, divinis, cæleſtibus mentionem ſe nullam facturum; de morte nihil, multo minus de inferis quidquam locuturum: lex autem erat, paribus poculis ſi certare collubitum eſſet, veniret, propinaret, reſponderetque propinanti, diceret quæcunque vellet. tantum non pia aut ſacra, conditionem etſi iniquam prudenter accepit homo religioſus, nec dubitavit juvenem illum parte aliqua patere, qua ſaluberrime feriri poſſet. Adeſt ergo, & ſano conſilio multa diſſimulat, & ut pacta conventa erant, nec de Deo, nec de diabolo quicquam ſermoni aſpergit. aſſidet lætus, ad riſum etiam verba componit: jocatur ſimul, ſed pudice, meridiatur una, ſed parce, reſpondet propinanti, ſed ſobrie. demum abeundi veniam extorquet. Sub digreſſum, occaſionem captat qua in animo incauti vel unicum pietatis aculeum defigat. Cumque bona fortuna juvenis ille lectum ſuum ſelecta pluma turgentiſſimum abituro monſtraret, tum Pater: Nobilis domine, inquit, Iſaias vates novam lecti rationem deſcribens: *Subter te*, inquit, *ſternetur tinea, & operimentum tuum erunt vermes.* Atque *Iſai. c. 14. cum v. 11.*

cum dicto valedixit, & placidi ſomni propitiam noctem precatus eſt. Mox juvenis, id vero contra pacta & legem actum eſſe pronunciat, alio ſe tempore de eo pœnas ſumpturum, delicti piaculum fore prægrande ſalutatorium poculum, quod in mulctam ei uni foret exhauriendum. cetera jam valeret, atque ita hominem religioſum dimittit; voluiſſet quidem iiſdem foribus illud de vermibus dictum excludere, ſed id nequaquam potuit. hærebat illud animo & reluctantem trahebat, fodicabat, impellebat, ſtimulabat, urgebat, miſeris demum modis angebat; inquieti vermes omnem ei quietem turbabant. Hîc juvenis tam inſolentis & occulti concionatoris impatiens, remedium huic malo circumſpicere: itaque ad ſolitas compotationes redire, ambulationes iterare, ſociorum nûmerum etiam augere, novos luſus excogitare, choreis plus indulgere, jocis effuſius hilareſcere, hoc demum agere ut à ſole nunquam ſobrius conſpiceretur, quo hæreſcentem animo moleſtiam detergeret, abigeretque importuniſſimum conſcientiæ monitorem, & vel ſic tandem moleſtiſſimos hos vermes excuteret. Non evaluit tamen, quicquid egit contra domeſticum hunc carnificem. agmen hoc vermium inſuperabile animo expellere non potuit, quocunque conatu. Dum ridebat, dum bibebat,

dum

dum ludebat, vermes illi, & illæ tineæ conſcientiam identidem pervellebant arrodebantque. Evigil vit tandem miſer juvenis, & prioris vitæ veternum excuſſit hoc ſecum inſtituto ratiocinio: Et quid, inquit ipſe ſibi, proficimus? dies noctesque contra importuniſſimam hanc & vermiculoſam cogitationem pugno, nec inducias ullas aut quietem impetro, nec aliud hactenus egi reſiſtendo, quam ut altius inhæreret; quo magis repugno, hoc minus excutio. Quod ſi ſola de vermibus cogitatio animum ita compungit ac lacerat, quid vermes ipſi facient, præſertim ſtygii, & nunquam morituri? quid facient illi æternæ mortis miniſtri vultures? Sed mittamus hæc moroſa & triſtia. Si poſſem, equidem vellem. Da te lætioribus, & gaude cum gaudentibus. Sed ah, quam vanis & ſimul quam brevibus gaudiis inhiamus? hodie genialiter vivimus, cras inter alienas lacrimas perimus. Ita eodem ſæpe loco quo luſerunt navigia, ſorbentur. Et quis tandem finis, ubi amabili inſania diu luſerimus? & ipſi demum ludibrium ſumus immitiſsimæ mortis. Ergo: Ergo: dixi; nunc cœpi. Alius fui, alius ero in poſterum. Vela feci ad gehennam, nunc ad cælum remigabo. Munde vale; diu ſatis ludos me feciſti, habes alios quos ludificeris: ego me mature ſubduco. dixit, & fecit. & eodem quo cœpit pede ex magno

Mundi proſtibulo in caſtra Chriſti tranſiit, unica illa breviſſima comminatione permotus.

III. En tibi quam diſerta fuerit & efficax concio, vel unica ſententiola. Laudatiſſimus ergo Partheniorum cætuum mos eſt, ſingulis tutelaribus Sanctis, ſingulas adſcribere ſententias, quas quivis non ſemel tantum legat (hoc enim parum, hoc nihil eſt) ſed toto illo menſe accuratius in omnem partem ſenſumque ſecum exputet. Nunquam ſine fructu eſt, quæ de talibus inſtituitur cogitatio, nec fruſtra ſcribitur, quod ad pietatem eſt calcar. Teſtimonio eſt luculentum hujus rei exemplum.

Anno 1606. Ante annos certe non multos Ingolſtadii juvenis fuit, qui ut vel morbi ſævitiem, vel certe Mundi blanditias evaderet, Deo ſeſe devovit & religioſo ſtatui. Morbus abiit & brevi poſt bonum hoc propoſitum cum illo. Senſim enim quicquid pietatis in morbo hauſerat, evanuit: & ita juvenis iſte poſt reſtitutam corporis valetudinem ægrotare primum cœpit animo, & poſt perſanatum morbum pejus habere. Principio quidem ſervebat & volabat, poſt paullo lentius ibat, deinde ſtabat, ſed nec diu nec impigre; mox languere incipiebat, tandem aperte vitiorum dulcedini ſuccumbebat. Nam Mundi facies, quæ prius terrebat, jam arri-

arridere; religioſus ſtatus qui antea placebat, jam terrere; ſocietas bona qua gaudebat, diſplicere incœpit. ita miſer tam ſuaviter & facile obliviſci potuit primum voti ſui, dein ſui ipſius, poſtea cæli, demum ipſius Dei. Ita paullatim per gradus ibat, ſed non ad cælum: rendebat in præceps, ſed via molli & clementer declivi. neque enim repente peſſimus factus eſt, ut qui hodie fuit aureus, cras vix argenteus repertus eſt: brevi poſt æreus, exinde ferreus, denique factus eſt luteus, & ipſum cœnum. Ita prodigus ille Euangelicus, primo patrimonium repetiit: hoc impetrato in regionem longinquam abiit, parentiſque oculis ſe ſubduxit: neque hîc ſtitit, pravæ etiam ſocietati ſe junxit. nondum finis. ea tandem fecit quæ ſocii & ſociæ; gula & luxuria in quotidianos mores tranſierunt. Ita ad mentẽ Siracidæ, Eſt proceſſio in malis viro indiſciplinato. Hoc plane modo, juvenis ille de quo cœpi dicere, ſenſim ſeipſo deterior factus eſt, & è ſancto progreſſu temporis in improbum mutatus: hoc fere ſolum retinuit boni, quod Beatiſſimã Virginem & Marianæ Congregationis cœtum non penitus deſeruerit, ſed ſubinde ſe præſentem ſtiterit, ſaltem in ceremoniam. Ita factũ eſt, ut ſtato die cum ceteris menſtruum ſanctum acceperit, & quidem ſorte prorſus divina. Nã ſententia quæ *Eccl. c. 20. v. 9.*

pronunciata est, dum ille ante crucifixi signum ex more flectit genua, è melli-
S.Ber. epist. 105. ad Romanii. Rom. Curiæ Subd. fluo doctore Bernardo transcripta erat, hisce omnino verbis: Quid tardas ipsum, quem jam dudum conceperas spiritum parturire salutis? nil mortalibus vel morte certius, vel incertius hora mortis. quomodo vivere potes, ubi mori non audes? Audiit hæc juvenis, tacitus quidem, sed quasi fulmine ictus, monitorem è cælo agnovit, & illo statim die fugam è lubrico in tutum paravit, altera vero luce hilaris & alacer ad Religiosam domum contendit, iisque sese aggregavit, quos diu fugerat, victurus illic ubi mori non trepidaret.

IV. En tibi vel unica iterum sententiola, menstruo Divo subscripta, apud juvenem istum tantum evicit, quantum vicenæ aut tricenæ conciones non potuissent. Ergo probo instituto menstruis Cælitibus sacrum aliquod piumque effatum subscribitur: sed illud malo contemptu sæpe non legitur, aut lectum non perpenditur. impius sane neglectus hic est cum concio tam brevis non auditur, aut oblivione quam primum sepelitur. Hoc ergo fine, Divorum nomini an menstruis illis chartulis, dictum aliquod de dictis melioribus subjungitur, ut aurem vellicet legenti, eumque officii moneat, addatque stimulum ad vitam emendatiorem. Non multum absimili modo sortem olim capta-

captabant è divinis oraculis, quod vel ex hoc pateat, quod ſubjungo. Meroveus Regis Francorum Chilperici filius, homo regii quidem ſanguinis, ſed probroſæ ambitionis, & qui ſcelus etiam per pietatem quæreret. Hic Turone D. Martini ſepulchro tria ſacra volumina, Pſalmorum, Regum, & Euangeliorum impoſuit, eaque nocte tota illic pervigilans, ſanctiſſimum Antiſtitem Martinum rogavit, oſtenderet quid eventurum, & an regno potiri poſſet. Huic pervigilatæ nocti triduum inſuper adjecit, quod jejuniis, precibus, vigiliis exegit. O ambitio quid non mortalia cogis pectora! Exacto hoc triduo ad Divi tumulum regreſſus, ſacram hiſtoriam Regum aperuit, primus autem explicatæ paginæ verſus hic erat: *Pro eo quod dereliquiſtis Dominum Deum veſtrum, & ambulaſtis poſt deos alienos, nec feciſtis rectum Dei, ideo tradidit vos Dominus Deus veſter in manibus inimicorum veſtrorum.* Primus Pſalmorum verſus erat iſte: *Veruntamen propter dolos poſuiſti eis mala: dejeciſti eos dum allevarentur. quomodo facti ſunt in deſolationem? ſubito defecerunt: perierunt propter iniquitates ſuas.* Ex Euangeliis, in capite paginæ hoc legendum occurrerat: *Scitis quia poſt biduum paſcha fiet, & filius hominis tradetur, ut crucifigatur.* Ad hæc librorum reſponſa Meroveus, qui regnum inique affectarat, rubore & la-

lacrimis confusus, assumptis in comitatum quingentis viris, discessit loco. in via ab Erpone Regis Gunthramni duce captus est, uti Gregorius Turonensis memorat. Quemadmodum vero sacri codices olim per usitatam sortem consulti, de futuris quandoque monuerunt, ita fit nonnunquam ut in menstruo Divorum sortitu, & oraculi vim habeant & vaticinii, quæ è sacris codicibus exscripta traduntur.

Hist. Franc. l. 5. c. 14.

Vt ut sit, minime negligendum est breve illud monitum in charta menstrua perscriptum: quanto enim minoris est operæ, illud quotidie perlegere, tanto majoris est negligentiæ, in re etiam tam facili torpere. Sed pergo.

CAPVT VIII.

Quo consilio preces indicantur in mensem proximum.

TErtium, quod in scheda menstrua visitur, est orandi scopus, nos intentionem dicimus, quæ aliud non est quam propositum & pia voluntas pro istis atque illis preces ad Deum allegandi, quandoquidem in tabella menstrua cuivis sodalium suaviter imperatur, pro quibus illo potissimum mense debeat precari. Ita pro omni statu sexuque, pro ætate omni & ordine, pro regnis & provinciis,

ciis, pro amicis pariter & inimicis, probis, improbis, vivis, mortuis deprecationes instituuntur; ita ad omnem virtutem impetrandam, ad avertendam omnem noxam, & pestem quamcunque, certi precandi fines præscribuntur. Inter hos tamen ii singulariter observandi, qui preces nobis indicunt pro iis in quorum incolumitate vel interitu maximarum rerum momenta vertuntur. Par est omnino in precibus nobis commendatissimi sint Principes Christiani omnes, in quorum manu salus & exitium plurimorum sita sunt. ita vigilantissimos oratus à nobis postulant tota regna & provinciæ, afflicta bellis Hungaria, fœcunda martyrum Iaponia, vexata hæresi Germania, revocanda ad fidem Anglia. sic & pro magnis Regibus Hispaniæ, Galliæ, Poloniæ omni studio Numini supplicandum. Et quis oblivisci possit vel lethaliter peccantium, vel manium in purgante flamma luentium, vel infantium de lustrali fonte periclitantium? Pro his talibus precari quicunque mensis initio admonetur, is certe sine culpa sic imperatas preces penitus negligere non potest; quanti enim censendum est vel uni infantulo suis precibus cælum donare; animam vel unicam ex igne lustrali evocare; ei qui delicto lethali obnoxius est, resipiscendi gratiam impetrare, & sic è turpitudinis cœno extrahere?

here? Quantæ item neceſſitatis eſt pro dono Caſtitatis, ſibi aliiſque conſequendo, Deum frequenter & ferventer rogare, pacem & concordiam poſcere, ad Indos & extremos Sinarum populos ſuſpiria mittere, benefacta his gratiis referre, inimicis injurias hac talione compenſare, homines ad petulantiam & laſciviam obſtinatos Cælitibus ſerio commendare, poſtulare deniqne perſeverantiam nobis maxime neceſſariam. ita vere Antiochenus orator Chryſoſtomus dixit: Pro ſe precari neceſſitas cogit, pro aliis charitas hortatur; pro ſe orare, naturæ eſt, pro altero autem, gratiæ. Dulcior eſt autem ante Deum oratio, non quam neceſſitas rei tranſmittit, ſed quam charitas fraternitatis commendat.

I. Ger. Hîc ego forſan non male objecerim: Quantulus ſum ego unus, aut quæ ſunt precatiunculæ meæ, ut iis vel univerſam Galliam, vel latiſſimam Hiſpaniam, vel ampliſſimam Germaniam, aut Italiam totam, aut Principes Chriſtianos omnes fulciam? non earum ſunt virium preces meæ, ut ego Atlas ſim & humeros ſupponam ruenti cælo. Pol. Atqui audi, mi Gerarde, non tuis ſolius precibus, ſed aliorum etiam tribuendum eſt, ſi iis toti alicui provinciæ opituleris. Deus tam bonus eſt ut ad paucorum caſtas puraſque preces maximis quandoque populis pepercerit:

rit: neque dici potest quantum virtus unius etiam,& solius homunculi possit, si Deus eam posse velit. Recente mundo unicus Abrahamus Deo supplicat pro quinque civitatibus, & benignissime auditur. Et profana consideras? Vnus solusque erat Horatius Cocles, qui bello contra Porsenam, in ponte sublicio toti exercitui se opposuit, magna sui gloria & suorum bono. Q. Mutius Scævola unus solusque & primus è trecentis conjuratis Hetruscum Regem à Romano Capitolio avertit. Vnus ac pæne solus Camillus fuit qui Romam jam prope bustum factam, de manu Brenni & Gallorum ferro liberavit. Vnus solusque Hercules fuit qui monstris Orbem inauditis repurgavit. Sed ut hos taceam, Vnus solusque Ioseph fuit qui fame perituram Ægyptum ab interitu servavit. Vnus solusque Moses tot centenis millibus Hebrææ plebis toties saluti fuit, suis partim consiliis partim precibus. Hierosolyma funditus eversa in magnum cadaver corruissent, sed unus solusque Matharhias cum lugendo & suadendo,tum hortando,& agendo restituit rem. Israelis populus universus idolis litasset, nisi per unum & solum Eliam Thesbiten à tam immani scelere fuisset revocatus. Daniel unus solusque fuit, & juvenis, cum senum plebisque decreta rescidit,& Susannam paratæ neci eripuit, ipsosque judices mor-

Livius Dec. 1. l. 5.

morte mulctandos æquissime judicavit. Vnus solusque David fuit, tunc etiam adolescentulus & contemptus, cum carneam illam & loquentem Philisthæam turrim, & quasi sedem belli Goliathum, in oculis trepidantis exercitus funda saxoque expugnavit. Vnus solusque Samson fuit, tantum asini mandibula, non ære ferreo armatus, cum tot simul Philisthæos trucidavit. Vnus solusque Ioannes Baptistes fuit, qui tacentibus universis ausus est Herodem omnium facinorum quæ patrarat, arguere. Quid? etiam una & sola mulier Hebræa Holofernem, tunc terrorem Orbis, suo sibi gladio jugulavit, itaque Assyriam militiam universam una illa superavit. Vnus Mardochæus & una Esther omnem Iudæorum gentem à certo interitu servarunt. Vno Ambrosio sublato florens Italiæ status magnam partem corruit. Vnus fuit solusque Leo Magnus, cum illud Dei flagellum, Attilam, Romanis arcibus jamjam imminentem, oratione non modo stitit, sed & in Pannoniam redire persuasit.

II. At vero ut neque Danieles, neque Abrahami, neque Samsones nos simus, certe ii esse possumus qui fuerint ævo etiam nostro vel pueri & mulierculæ. Vnica ancillula, uti narrat Illustrissimus Baronius, suis precibus & cilicio, quo multos sanarat, totam gentem Iberum ad Christi fidem perduxit. Carolus V. Im-

Tom. 3 Ann. 327. n. 11.

Imperator, cum Thomam Morum, qui Regis Angli fuit Cancellarius, capite plexum inaudiſſet, dixiſſe fertur: Henricus Rex totius Angliæ caput præcidit. Tanti erat univerſo regno, virum hunc unicum amiſiſſe. Vna Ioanna, Tullienſis virgo, pudica & ſancta, ab obſidione plurimos liberavit. Melior eſt enim unus timens Deum, quam mille filii impii. Ab uno ſenſato inhabitabitur patria. Vnus itidem & ſolus Laurentius Iuſtinianus Venetorum urbem ab excidio ſuis precibus ſervavit. nam quo tempore bellum inter Venetos & Mediolanenſes arſerat, in Corcyrano nemore Eremicola vaticiniis clarus degebat. Hunc è Venetis optimatibus vir nobilis adiit, quæſivitque, cui parti bellum illud feliciter ceſſurum eſſet? huic reſpondens Anachoreta: Deus, inquit, urbi Venetorum vehementer iratus, quod nulla morum emendatio poſt tot admonitiones, poſt tantos clamores ſequatur, illam perinde ut Palæſtinæ Pentapolin jam dudum deleſſet, niſi unicus illorum Patriarcha, ſuis precibus vindictam divinam avertiſſet. Idem pæne de Simone Salo Leontius Neapolitanus Præſul commemorat. Fuit enim ut civis Emeſanus Hieroſolyma iret, quo illic ſe precibus abbatis Ioannis commendaret. Ioannes, Simeonis olim ſocius, cum illum Emeſa ad ſe veniſſe cognoſſet; Atqui quam maxime mi-

Aub. Myraus Ann. 1429. Eccl. c. 16. v. 3. & 5. Bern. Iuſtinianus orator. nepos illius. apud Zach. Lippeloo tom. 1. die 8. Ian.

ror, inquit, te tantum viæ tam cassō labore confeciſſe. Ecquid eſt quod me Hieroſolymis quæras cum Emeſæ habeas Simeonem, cujus precibus non ego ſolum, ſed & Orbis totus indiget. Deus bone, quæ tua ſunt judicia! quem hominem ut fatuum & ſtultum mundus totus deridiculo habebat, hujus precibus mundus totus egebat. Ergo unius atque unici hominis ad Deum emiſſæ preces, non tantum unum aliquod regnum, ſed & orbem terrarum univerſum ſuſtentare poſſunt. Ergo & ſodalis ille, qui cum alios innumeros juvare poſſit, tamen id tam temere negligit, innumeris nocere cenſendus eſt. vere enim nocet, qui cum poſſit non prodeſt.

CAPVT IX.

In charta menſtruorum Calitum adſcripta Virtus quid moneat.

VLtimum denique quod menſtruis ſchedis inſcribitur, una aliqua Virtus eſt per illum potiſſimum menſem crebriori actu exercenda. Campum dicendi hîc nullum ingrediar, cum exitum ſpectet mea dictio. hîc ſolum mirari multa debeo, ac etiam indignari. Et qua tu fronte, ô frigidiſſime Sodalis, quisquis es, qua conſcientia Sanctum menſtruum domi tuæ ſorde-

descere finis, & pulveribus situque obduci, aut libello clausum & male sepultum non colis ut sanctum, sed custodis tantum ut vinctum, totoque mense illius nomen nec semel quidem aspicis legisque?

Memoriæ mihi est, Gerarde, ante annos aliquot missas ad nos Oeniponto literas, quæ defuncti Brixinensis Pontificis manes nobis commendarunt, simul etiam de hujus Principis virtute illustria quædam narrarunt, inter quæ illud eximium & imitandum. Siquidem Brixinensis iste præsul, suum sibi Divum quot mensibus Oeniponto ad se mitti, eundemque nunquam nisi flexis genibus accipere voluit. quis ambigat quin religiose coluerit, quem excepit tam pie. Novi ego Beatissimæ Virginis sodales, qui omnium Divorum Cælitum, quos unquam per menstruam sortitionem acceperunt, syllabum & litanias confecerunt, quas & ipsi singulis mensibus ordinate percurrerunt, & in mortis vicinia sibi ab aliis prælegi petierunt. Bona utique & jucunda est morituro hæc prælectio, si tamen eos quos nominari audit Cælites, in vita sibi familiares fecerit frequentiore cultu. Sed nobis nunc de virtute menstruis Cælitibus adscripta sermo est.

I. O Gerarde, quam longe aliud est dicere aut docere, aliud facere. Quoties apud nos virtus laudatur, & alget?

Omnis in actione consistit virtus, nec ulla est sine labore. Virtutem in chartula menstrua notatam circumferre, virtutis sane non est. Quid porro de iis dicendum, quibus in distributione menstrua è virtutibus Patientia obtingit, ipsi vero vel asperiore verbulo afflati, velut vento pestilente correpti fremunt, frendent, furunt, calcaturi omnia si possint, laceraturi & pessum daturi omnia, adeo largiter bilem effundunt. O mi juvenis, & ô mi vir, quid menstrua te schedula docet? an non illa hortatu tacito assidue tibi occinit: *Patientia, Patientia, Patientia.* quid ais? an omnem adeo patientiam consumpsisti, ut nec levem injuriam, aut innocentem jocum, nec paucas voculas, aut obliqui oculi minas possis concoquere? ô te heroem, qui ad pulicis morsum, Herculem inclamas! Quis unquam cælo se dignum fecit impatientia? quis non probe contusus in illam patriam pervenit? quis non omnia vincere potest silendo & patiendo? quid indignaris, quid sævis, quid minaris? hi mores cælo non conveniunt. Sapientiæ comes est Patientia, quæ dolori cuicunque fert remedium. Iter ad cælum sine Patientia nunquam reperies. Ergo schedam tuam inspice, lege, & centies relege: hæc tua lectio voce unica constat, PATIENTIA.

II. Et quid de iis sentiendum, quibus

in menſtruis chartis Obedientia præſcribitur, at ipſi nihil minus faciunt quam quod imperatur: quibus jejunium ſuadetur, illi nec unico bolo genium ſuum fraudant: quibus Veritas conſulitur ſequenda, illi technas, fucos, ſutelas, mendacia conſarcinant. Sic auditorum ubique multos reperias, factores paucos. An non ii auditores ſolum, apud quos pax publice laudatur, rixis illi ac jurgiis turbant omnia: examen conſcientiæ jubetur, illi toto menſe nec ſemel quidem in ſeipſos deſcendunt: quatuor noviſſimorum meditatio proponitur, illi mortis & judicii immemores, cæli & inferorum ſecuri vivunt: vigilantia præcipitur, illi venientem ſolem hora ſeptima in lecto ſalutant, ubi ubi tandem ſit ſacrum: pia lectio commendatur, illi libellos pios nec habere quidem ſtudent, nedum legere: frequens confeſſionis uſus inculcatur, vix illi ut hoc quovis bimeſtri ſemel faciant, adducuntur. Et de illis quid dicas, quibus Virginitas & Pudicitia colenda indicitur? obſcœnos illi Catullos pro ſtimulo virtutum legunt. O mi ſodalis, an non iſte menſis identidem tibi occentat, *Caſtitas, Caſtitas, Caſtitas.* Vide obſecro quam caſti ſint tui oculi, quam verecundi geſtus, quam pudica verba, vide ante omnia quam puræ & mundæ ſint cogitationes tuæ; ſi hæ libidinis cœnum admittant, ne

mireris & oculos, & gestus, & verba eodem luto infici. ubi cor libidinem olet, ubi cogitationes castæ non sunt, nec lingua, nec vultus, nec oculi cordis indices castimoniam spirabunt. Ergo & tu menstruam tabellam tuam inspice, lege atque relege centies, sexcenties; lectio tua finitur verbo. *Castitas, Castitas, Castitas.*

III. Quid porro de iis censendũ qui menstruali scheda Sobrietatis monentur, illi diem mero frangere, & crumenam in calices studeant exhaurire. Quid de iis videtur quos pia illa sors ad desiderium patriæ cælestis erigit, illi in variam curiositatem effusi, omnibus vanitatibus indulgent. Quos pures eos, quibus scripta traditur Carnis afflictatio, illi hoc unum agunt, ut Carni faciant bene, ut corpus mulceant & saginent. Quid de his, inquam, omnibus sentiendum? qui prorsus in contrarium nituntur, & alia omnia faciunt quam quæ Sancti menstrui monent, suadent, jubentque. De te, Gerarde, tua me virtus meliora vult ominari. In eos dixi hactenus, qui torporem & desidiam nec alienis quidem tegunt oculis, qui suo se officio functos credunt, cum consuetudini paruerunt, tametsi mense toto nec Divi cura, nec statæ preces, nec specimen virtutis ullum se prodat. Ita alios atque alios Sanctos, ita plurimos accipiunt colendos, nullum colunt, tunc

maxime

maxime ſenſuri quam malum ſit Divos Cælites negligere, cum ſerum nimis erit velle coluiſſe, cumque nihil ultra reſtabit quam ut tam profanæ ſocordiæ fruſtra pœniteat. Non ſatis eſt, ô juvenes; ô viri, non ſatis eſt menſtruas ſchedas flexo poplite, reverenti manu, pioque oſculo excipere, perlegere, retinere, niſi & Divos in iis deſcriptos colere, & virtutem in iis notatam placeat exercere. Nemo virtuti favet, niſi qui eam ſequi poteſt, & Cælites nemo experitur propitios cum moritur, qui eos ſibi amicos non conciliat dum vivit.

Ger. Sæpe cœpi, ſed ſæpe etiam deſii Divis menſtruis honorem habere, nunc oblivione, nunc etiam tædio victus. Pol. Vix eſt ubi altioribus clamoribus ſit opus, quam cum bene cœptorum conſtantia docenda. Animus humanus ingenerato pondere nunquam non deflectit in prava, varius ſemper & mutabilis: virtutem præſentem ſæpe non odimus, ſed negligimus, ita virtutum radices non raro antequam adoleſcant, ſterili frigore exareſcunt, ut jam ſupra demonſtratum eſt. Sed quicquid dixerimus, minus ſemper quam par erat, dixiſſe videbimur. Et quia de Conſcientiæ, de Cælitum, de Corporis cultu agimus, hunc nobis laborem neceſſario ſumemus, Gerarde, ut belluam iſtam huic triplici cultui infeſtiſſimam pro viribus impugnemus.

Sane ab hac animi levitate & inconſtantia admirandæ metamorphoſes, & ſæpe monſtra vitiorum horrenda proveniunt, quæ ab iis eduntur qui quandoque ſanctiſſime incipiunt, finiunt ſceleratiſſime, ab angelis, ſuo vitio, in diabolos mutati. Hæc enim inconſtantia, & lentus ad vitium deſcenſus, non unam aliquam virtutem enervat, ſed univerſas. Audi funeſtam tragœdiam in qua hiſtrio ſeu actor, & conſcientiam & Cælites religioſiſſime cœpit colere, ſuum etiam corpori, qui conveniret, cultum tribuere; ſed quam ſancte incœpit, tam impie finivit. Audi miram, bis miram cataſtrophen.

CAPVT X.

Inconſtantia in Animi & Cælitum cultu, exemplo inaudito coarguitur.

VNus quidam adoleſcens, & honeſto loco natus, & à fortunis felix atque copioſus, melioris ſanctiorisque vitæ ſtudio incenſus, parentem obnixe rogavit, liceret ſibi rebus mortalibus abdicato, Chriſtum & immortalia ſequi. Negavit hoc ei pater. Inſtitit rurſum ac ſæpius filius: cum actum agere ſe putaret, propinquos in parentem immiſit, ut id à parente extorquerent. Impetravit tandem ab invito po-

teſtatem abeundi, & mox in cœnobium ſe incluſit, in quo tam magna & illuſtria continentiæ & abſtinentiæ quotidie documenta ceteris dedit, ut haberent omnes quod imitarentur. Cum aliquamdiu in cœpto vitæ curſu profeciſſet, ratus ſe perfectiorem quam erat, affectat ſolitudinem, & à Cœnobiarcha ſecedendi copiam flagitat. dehortatur juvenem prudens hoſtilium technarum pater, pericula proponit, inſidias exponit, enumerat damna ex eo diſceſſu ſecutura, nec perſuadet tamen juveni, quem jam perſuaſit, imo abripuit affectus. Si ergo, inquit præſes, audendum eſt, dabo ſocios qui comitentur. Ita diſcedenti comites geminos è contubernio ſuo adjungit, qui novo eremicolæ locum opportunum quærant. Faciunt una iter diem unum atque alterum, ac per vaſtam ſolitudinem feſſi oberrant, æſtuque tandem ac labore fracti in terram corpora abjiciunt, ſomno pauxillum vires refecturi. Cum aliquamdiu placide omnes quieviſſent, ecce tibi ales ſtreperis advolat pennis, & clangore alarum excitat ſopitos. Hîc comites: En, inquiunt, ſocium Dominus cælitem tibi miſit, ſequere ducentem. Ille de providentia Dei mire lætus, ſalutatis comitibus, ſequitur præviam ductricem. Ales poſt pauca ſpatia ſemel atque iterum ſubſidit, ac vaneſcit, in quo loco novus incola ſilvæ

antrum reperit, juxtaque ſalientem ad ſedandam ſitim, & dactylos ad pellendam famem. Intellexit eam ſibi regionem à Deo per avem deſignatam, ubi Deo preces aſſiduas ſterneret, & vitæ curſum feliciter perageret. Ergo totum ſexennium in ſumma vitæ innocentia & ſanctitate ſolus & unicus traducit. Et jam de tironis felici progreſſu non parum ſollicitus erat cacodæmon, timebatque ne tam altas virtutis radices ageret, quas non poſſet amplius convellere. Aggrediendum itaque ſibi militem advocatis in conſilium conſuetis artibus decernit, perſonam inculti & horridi natuque grandis anachoretæ ſumit, tironem adit, ſeſeque ſpectandum primum exhibet. horret juvenis, & aſpectu inuſitati hoſpitis percellitur, nam intra ſexennium mortalium neminem aſpexerat. Dat ergo ſe in preces, precatur una in ſpeciem vaferrimus inſidiator, ſurgentemque hortatur, ut denuo ſecum etiam votis Deum conveniat. Tum perſonatus ille dæmon: Quamdiu, inquit, hîc degis? Sexennium, inquit juvenis. O infelicitatem, inquit hoſtis; quî te tam vicinum tamdiu ignoravi! non amplius quatriduum eſt cum hîc eſſe te cognovi, ſtatimque conſurrexi loco, & ſalutatum te perrexi, uti de iis inter nos rebus, quæ ad utriuſque ſalutem pertinerent, ageremus. Quid agimus hîc in tam vaſtis &

de-

deſertis ambo ſaltibus, à ſacris Chriſti myſteriis, à divino Euchariſtiæ epulo excluſi? vereor equidem ne ab ejus quoque regno excludamur. Ad decimum quintum hinc lapidem duo ſita ſunt cœnobia, quæ licebit nobis feſtis diebus adire, ac percepta ſacra ſynaxi redire. Viſa res imperito tironi ſalutaris ac neceſſaria, ſpecum deſerit cum ipſo dæmone, quem virum ſanctum exiſtimabat, & dominico die monaſteria petit. Templum ingreſſus, & in preces fuſus cum paullo poſt circumſpiceret, & ſocium ac ductorem ſuum requireret, nuſquam invenit. Quærit ex cœnobitis ubi comes ſuus & pater eſſet: neminem, inquiunt illi, niſi te & prorſus incomitatum adventantem vidimus. Tum demum ſenſit ſe à veteratore circumventum, & per dolum è cubili ſuo extractum, neque tamen nimium doluit, ad homines poſt tantum temporis, reviſiſſe. Ergo ad latibulum ſuum reverſus progreditur in conſueto vitæ inſtituto. Sed adeſt rurſus ſtropharum fabricator dæmon, verum jam alia longe via perniciem incauto machinatur. Iuvenis formam induit, habitum civilem, & patrium finxit, ut cui ſemel illuſerat, eundem denuo falleret, ac tandem à loco, pietate, religione penitus averteret, ac in ſempiternum exitium præcipitaret. Adeſt ergo & in latebra ſedentem ad ſui ſpectaculum elicit, nihil ef-

fa-

fatus, ſed perinde ac ſi è patria quæſitum religioſum juvenem veniſſet: adſtat, intuetur curioſe, hæret, & modo vultum, modo alias corporis partes reſpicit, ut adſciſcitandam provocet tacentem. Nec fruſtra; rumpit ſilentium prior imperitus Anachoreta,&: Quid, inquit,ades,quid me tam exquiſite contemplaris? Hîc architectus mendacii: Haud videris me noſſe amplius,religioſiſſime domine, poſt tantam temporis intercapedinem. Ego ſum vicini patris tui filius, Pater tuus ita audiebat, hoc nomen erat matri, hoc ſorori: ſed mater quidem ac ſoror,ante biennium naturæ conceſſere, pater hoc anno defunctus,te hæredem ex aſſe ſcripſit, ut tu veluti pius ac religioſus filius relictum aurum ac theſaurum omnem, pro utriuſque ſalute in egentes diſpertias, miſitque, qui te perveſtigarent, nec hactenus ab ullo reperiri potuiſti, quod equidem vehementer gaudeo,mihi eam felicitatem divinitus oblatam, ut in te inciderem. Reſpondet anachoreta religioſe,modo etiam conſtanter: Ego vero pecuniæ cauſſa locum hunc deſerturus non ſum. Et ille: Quid enim mali ſuadeo? non ſum auctor tibi ut opes poſſideas, aut retineas, ſed in pauperes tribuas, ac relictam ſolitudinem quam primum repetas. Quid, reſpondebis,de neglecta & direpta tanta pecuniæ ſumma, ſummo judici? quid patri? quid egeni?

egēnis ac miſeris, quos tanta miſericordia privas? Huic anachoreta: Ego, inquit, hactenus rerum caducarum curam penitus nullam habui: conſcientiam ſolum, & cælum atque Cælites curavi. Et hoc eſt (inquit larvata vulpes) conſcientiam & cælum atque Cælites curare, parentibus, in cauſſa præſertim tam pia, ſucurrere, pauperibus per occaſionem tam bonam non deeſſe. qui hæc non curat, conſcientiam negligit, & cælum atque Cælites contemnit. Ad hæc anachoreta iterum: An non ſunt, inquit, alii, an nemo ſupereſt cognatorum, qui me abſente, bona hæreditaria in egenos dividat? Si tu deſis, inquit impoſtor, avariſſimus quiſque advolabit, & prædam faciet pro libitu: interim mendicorum turba lugebit & abibit inanis, cujus culpam tu ſuſtinebis. Ductus & victus his dolis ſimplex & ſtolidus juvenis, ſurgit, pedem, quem retulit nunquam, ex ædicula profert, ſolitudinem ſimul ac cælum Cæliteſque deſerit, viam init, patriam repetit. In via non pauca nec levia nequitiæ rudimenta accepit à viæ ſocio, à quo inſigniter & cum fallaci venuſtate malus eſſe didicit, antequam id ſe doceri crederet. In patriam ubi pervenit, ecce domum paternam ingredienti pater ipſe, quem dæmon finxerat mortuum, occurrit, miratur novum hoſpitem, nec agnoſcit filium, ſed probe filius patrem.

Quærit

Quærit pater, quis, unde domo, quid adeſſet? Attonitus prope filius, quod videret vivum, quem audierat defunctum, fingit (tantum in itinere ex comitis ſocietate profecerat) fingit inquam, ſe deſiderio patris extremum videndi & ſalutandi adeſſe. agnitum pater in ædes admittit, & amiciſſime ut filium tractat. Sed non diu in ædibus paternis verſatus, Mundi mores & leges exacte addidicit, fortaſſe illas nunquam ſatis oblitus, tanto jam appetentior vanitatis, quanto ante pietatis ſtudioſior, perinde ſi doleret tamdiu vitiis non ſerviſſe, ita ſapere cœpit miſero peccandi licentia. Conſcientiam quam antea quotidiano examine ſolebat explorare, jam opprimere, eique ſilentium imperare; Cælites quos prius aſſiduiſſimis obſequiis conſuerat colere, jam contemptim negligere, & faſtidire; corpus quod aliquot annis laboribus & inedia macerarat, jam vere colere, & molliſſime procurare cœpit. his gradibus in præceps ibat, ſeipſo deterior factus in dies. adeo dulcis ei erat vitiorum libertas, qua tamdiu carere potuiſſe mirabatur. Sic per ſummum ſcelus pudorem & innocentiam amiſit, turpiſſimiſque ſeſe flagitiis contaminavit, ita ut à parente plagis etiam multatus, tamen non reſipiſceret, ſed infelicem animam in ſcelerata vita exhalaret.

O prodigium! ô portentum! quis unquam

unquam hoc ſanctius incœpit, quis flagitioſius finivit? Mali origo eſſe ſolet: melioribus non parere, ſibi fidere, ſeipſum non noſſe. hinc iſtæ lacrimæ. Verum quid huic miſero iraſcor? mihi deberem. Et ego hunc luſum in aliis atque aliis quotidie ludo: & hoc, & iſtud, & illud incipio, nullum finio.

I. Tales Protei ſumus, hodie conſcientiam luſtramus & purgamus, & vix craſtinum expectamus, cum eandem novis ſceleribus implemus: hodie Divorum genua advolvimur, iiſdem cras tergum obvertimus: Iſaiæ vaticinium in nos plane non quadrat: *Current & non laborabunt; ambulabunt & non deficient.* Nos ambulamus quidem, ſed brevi deficimus; currimus, ſed medio ſæpe curſu laſſeſcimus; quandoque etiam finem jam vicinum, jam proximum, ſtultiſſima præcipitatione corrumpimus. Saul regum optimus, ſi ejus principia ſpectes, à Samuele juſſus ſeptem diebus expectare, dum victimas ſimul immolarent, expectavit omnino ad uſque ſeptimæ diei ſerum veſperem, cumque populus ab eo dilaberetur, tanquam coactus ſacrificavit. Et en eo ipſo tempore advolans Samuel: *Stulte*, inquit, *egiſti: nequaquam regnum tuum ultra conſurget.* Heu lacrimabilem jacturam regni! ſex diebus Saul expectaverat, & undecim horis ſeptimi; anguſtiis tandem compulſus, & de Samuelis adven-

Iſaiæ c. 40. v. 31.

1. Reg. c. 10. v. 1. & c. 13 v. 8.

tu

tu diffisus : ipsa ultima hora priorem perseverantiam omnem corrupit, defecit, itaque sibi posterisque regnum perdidit. ex quo tempore per eos scelerum gradus cœpit non ire sed ruere, ut post mortale regnum amissum, immortale quoque amiserit & æternum. Quam tutum est alienis malis sua dediscere & aliorum ruina cognita, in statu firmiore se componere. Et sane ultima vitæ perseverantia plurimum ab ea pendet quæ quotidianis actibus roboratur. Qui bene cœpta tories tamque facile deserit, in supremo vitæ actu ægre sibi constabit. Ideo sanctissimus Rex David: Inclinavi, ait, cor meum ad faciendas justificationes tuas in æternum. & : In æternum non obliviscar justificationes tuas. Nil magis necessarium nobis, quam quotidie firmissime statuere ac proponere. Quid autem juvet quotidie proponere, si licet propositum quotidie deponere? Nihil hoc est aliud, quàm felici manu substructa, ridicula pœnitentia destruere, aut molem Sisypheam in rupis fastigium educere, mox in infimam vallem rotatu præcipiti revolvendam.

Ita sentiunt Tostatus Abul. Thom. Aquin Bernardus, Hieronymus, & alii.

Psalm. 118. *v.* 112 & 93.

GER. Hæc labes nostræ mortalitatis est, non diu eadem consilia probare.

POL. Amamus mixtas pœnitentiæ voluptates, & bona semper placitura vix admittimus.

GER. Statui jam sæpe, nullo die conscientiæ discussionem intermittere: proposui quot mensibus oblatos

latos ſorte Cælites ſtudioſiore cultu proſequi : decrevi jam crebro corpori minus indulgere, oculorum incendia cavere, linguæ peſtilentes impetus coercere : cœpi non ſemel inſaniam amabilium nugarum & ſordium mearum deteſtari. Et tamen, quæ ſtatui non feci; quæ propoſui neglexi; quod decrevi violavi; quod deteſtatus ſum, rurſum amavi. quæſo, unde hic morbus, nunquam facere, toties ſtatuere? Pol. Mi Gerarde, forſan non ſatis firme ſtatuis. perfunctorie ac leniter leviterque velle, non animi decretum, ſed impetus eſt, qui uti cito vires acquirit, ſic cito amittit. ſubita cæli ſerenitas, ſubitis nimbis fœdatur, herbæ ac flores celeriter nati, celeri morte ſubducuntur. Firmum propoſitum non eſt, quod in cera aut arena ſcribitur : rigido metallo commendandum eſt quod diuturnum eſſe cupimus. Iobus hoc fecit; quod ſtatuit, perinde ſi exaraſſet id ære, ſic executus. Donec, inquit, deficiam & moriar, non recedam ab innocentia mea : juſtificationem meam & virtutem quam cœpi tenere, non deſeram. *Iob. c. 27. v. 2.*

II. Narrant hominem generoſi ſanguinis, ſed vitæ profligatiſſimæ, latrociniis inſuper infamem, ejus ſibi conſuetudinis *Iacob. de Vorag. archiepiſc Ianuens. Hercules Vincemala lib. I. mirac. mir. 14. Pet. Anton. Spinelli de Amore Deiparæ c. 5. fine.*

tudinis inviolabilem legem dixisse, ut nullus iret dies, quo se Matri Dei non cõmendasset Angeli salutatione. Quantula scintilla pietatis, in vasto mari flagitiorum! Habuit hic miræ & prolixæ fidelitatis famulum, qui ipsis quatuordecim annis industrie illi serviit. Patuit tandem famulatum hunc fuisse insidiosissimum. Siquidem vir sanctus qui in castro illo captivus detinebatur, hunc famulum adegit IESV Christi nomine, fateretur quis esset. Ille vim imperii sentiens, demum se diabolum fassus est sub humana specie tot annis illic serviisse, idque in mandatis habuisse, ut si quo die herus salutandæ Virginis consuetudinem omitteret, suffocatum abriperet ad impiorum carnificinam, verum ad id temporis nullum omnino diem abiisse quo herus Dei matrem pro more non coluisset. Hæc ego fide complurium aliorum recitavi. Hoc liquet mirifice placere Deo cujusque boni operis constantiam. Sicut natura indefessa operatrix ab exili planta arborem educit admirandæ altitudinis, non subitis incrementis, sed diu & continue operando; aquæ guttulæ lapidem cavant, non vi sed sæpe cadendo; ignis immortalitas tamdiu durat, quamdiu subministrantur alimenta; semper vivit flamma, semper vorando: sic Deus, assidue operatur benefaciendo, sic homo probus

probus ad immortale fastigium exurgit nunquam ignave cessan'o.

Felicem Pilatum si quo pede cœperat, decurrisset. Turpe est cedere oneri, & luctari cùm officio quod semel receperis. Posito fundamento, imponenda est & coronis. Virtus boni operis perseverantia est, qua ubique est opus.

Orpheus Euridicen ab inferis reducturus accepit conditionem, ne inconstanti curiositate duci se sineret, & retro torqueret oculos. At miser,

——*aviduſque videndi*
Flexit amans oculos, & protinus illa relapſa eſt. Ovid. l. 10. metã.

Orphei & nos sumus (ingemisco cum cogito) & vix parta mox iterum perdimus inconstantia miserabili. Et quoties suam quisque animam ab Orco revocat pœnitentia? verum quia ad pristinos amores cor iterum reflectimus, iterum etiam atque iterum, relapsam ad Orcum animam damnamus. Quid juvat, hodie in castimoniæ leges jurare, cras iterum libidinis cœno se mergere? quid prodest, hodie infra omnes se submittere, cras grande supercilium resumere, & omnes alios despicere? quid magni, hodie præclarum patientiæ specimen edere, cras omne patiendi studium abjicere? hodie frugali quadra vivere, cras helluari & græcari; hodie agni mansuetudinem induere, cras in lupum efferari;

hodie cælum atque Cælites ſolicito cultu ambire, cras Veneri & Pluto ceteriſque inferorum monſtris applaudere. Gerarde, ſi Dei matrem, ſi Divos alios venerari cœpimus, quæſo, non hoc ſolum die aut hebdomade, non hoc tantum menſe aut anno veneremur: conſtemus nobis noſtriſque cœptis, & cras ſimus quales hodie fuimus.

III. Equidem multa ſunt quæ nos ad conſtantiam hanc accendant. Nota tibi non ingeram vel alias audita. Illuſtre & prorſus inauditum apponam pro clauſula. Narrat is qui & auribus ſuis & oculis non immerito vult credi. Nuperrime in ſcriptoris hujus notitiam deveni, è cujus fide hæc ego tibi fideli narratione pandam.

Joan. Nyder l. 4. formic. c. 7. Franciſcus Retzanus rerum divinarum conſultus; è S. Dominici familia, in Auſtriæ Academia Viennenſi triginta ſex annis ſacras litteras docuit. Hic à teneris unguiculis Beatiſſimæ Virginis cultor tam fervidus quam conſtans fuit. Quotieſcumque Dei Matrem vel nominari ſolum audiit, vel eam ipſe nominavit, mox occaſione proxima ſalutationem Angeli ſubmiſſe pronunciavit. Idem fecit, quotieſcumque illius imaginem, & quocumque loco tranſiret. Ea de cauſſa non tantum in muſeo ſuo, ſed & alibi divinæ Matris iconem voluit eſſe frequentiſſimam. Preces, ſeu,

Officium

Officium Mariae Virginis vel unico die intermittere nefas duxiſſet. Pecuniam omnem quam docendi munere fuiſſet promeritus, in beatiſſimæ Virginis cultum expendi voluit. Singulis ſabbati diebus dimidiam prælectionis partem decorè & cum gratia in laudem divinæ hujus Virginis deflexit, & frequenter eo ſenſu, ut uberes lacrimæ verba dicentis interciperent. In precibus, quas magno numero quotidie huic Beatiſſimæ Matri adnumeravit, ingenti affectu animum omnem in hanc cæli Reginam intendit. Medullis ac viſceribus ei hærebat pietas in iſtam Matrem. Neque vero interim quæ ſui muneris eſſe norat, negligebat. Sic ad annum octogeſimum quartum ætatem provexit, vir miræ abſtinentiæ & hoſtis ſui corporis, quo nudo telam lineam non attigit, culcitæ non niſi laneæ indormiit, religioſi ſilentii ſemper obſervantiſſimus. Si quando è cubiculo in bibliothecam, aut triclinium, aut templum iret, aut domo ad ſcholas prodiret, ne tantilli temporis jacturam faceret, Dei parentem Angeli verbis aſſidue ſalutabat. Poſt lucubrationes plurimas & libros à ſe compoſitos, in illa Salomonis verba: *Per me principes imperant* &c. digreſſus, tria bene magna volumina conſcripſit in laudem cæleſtis Virginis Mariae, cujus in cælum Aſſum-

ptæ die, ſuum ipſe laborem elimare cœpit, & curis ſecundis perficere. Dum ergo manum habet ad tabulam, en febricula ſcribentem occupat. tantiſper ergo calamum ponit, dum imperus morbi ſolveretur. At ubi febris in dies recurrebat auctior & gravior, æger ad ſocium converſus: Quid hoc ſibi vult, inquit, Virgo beatiſſima, quod me ſuis octodialibus feſtis ſuoque opere diſtentum æſtu febrique jactari ſinat? ſed feramus, quicquid in nos Dei bonitas decernit. Et hoc etiam ſcribere eſt, hoc etiam eſt Deum Deique Matrem laudare, non repugnanter pati, ergo patiamur. Fecit, ut dixit. Iamque dies Beatiſſimæ Virginis Natæ aderat, cum ſacramentis omnibus confirmatus Franciſcus, viſu tamen (quod rarum in hoc ætatis) auditu ac mente integra conſiſteret. Horam noviſſimam præſentiens, more ſuo ſalutationem Angeli recitare cœpit, & licet in ultimis eſſet, jamque animam ageret, nihilominus tamen verba formabat, quantumvis exili ſpiritu ac intermortuis vocibus, illudque ſuum (Sancta MARIA mater Dei, ora pro nobis) continue pronunciabat, uſque dum labra non amplius contrahere aut diducere valeret. Sic extremum vitæ ſpiritum in ipſo Matris deſideratiſſimæ affatu edidit. In extincti facie ni horroris, ſed hilaritas & prope vitali deco

decor ſpirabat, qui ad gaudium invitaret ſpectatores. En, Gerarde, inſignissimam in Deiparæ cultu conſtantiam per tot vitæ ſpatia ad ipſum uſque quartum & octogeſimum annum. Et quid miremur tam lenem & felicem exitum, poſt vitam in hujus Dominæ tam pio famulatu exactam?

IIII. Huic omnino geminum & plane recens addo, quod non ita pridem Pater quidam è Societate Iesv mihi narravit, & ego nunc tibi. Paulus Hofſæus, quem incanum egomet ſæpiſsime vidi, neque enim adeo multi anni ſunt cum naturæ conceſsit. Hic in Societate Iesv ſacerdotem egit ultra quinquaginta annos, muneribus & curis variis exercitus. Cumque à Collegii Rectore moneretur, pro veterum more, primum ſacrum in templo publice repereret, vir modeſtus & ſubmiſsi animi, omniſque honoris & applauſus fugiens, privatim & in ſuo Bethlehemo (ſic appellarat extemporaneum ſacellum, quod ipſius ſenio excitatum eſt) ſacrum illud fecit. Poſt plurimos labores otioſus repertus eſt nunquam. Mane diebus ſingulis ante horam tertiam ſurrexit: totum tempus uſque ad ſextam meditando & orando traduxit. meditationibus Sacrum, Sacro lectiones & ſcriptiones illius ſacræ ſucceſſerunt. Tam in verbis ſemper conſideratus & cautus, quam in cibo

potuque omni abstinens & moderatus fuit, quo effecit ut infestam podagram ultra septuagesimum annum à se distinuerit. Et testati sunt medici, vitam ipsi in tot annos ideo prorogatam, quod tam contumaci & severa abstinentia sese exercuisset. Cibos delicatos etiam in morbo aversatus est, facile parabiles & communes aliis omnibus, amavit. Patientiæ fuit tantæ, ut sæviſsimos dolores calculi & podagræ, subinde etiam jocularibus dictis tegeret. Paupertatis religioſæ sic amans, ut ob res leviſsimas facultatem à majoribus petere sit solitus. Manes sæpius (res ei jam nota erat) ad cubiculi fores auxilium ab ipso flagitarunt. Eundem vitæ terminum habuit magnus iste, quem prior ille, de quo dixi, nam pariter ad octogesimum quartum annum ætate processit. Hæc ideo nosse interest ut sciamus quantæ virtutis viri in clientelam fidemque cælestis Reginæ confugerint. Quantum vero hic ipse Paulus Hoffæus beatiſsimam Virginem Matrem amarit & coluerit, vel ex eo solum conjicias: Omnibus Divæ Virginis pervigiliis jejunium religioſiſsime servavit, & quem senem non facile ullus unquam cantantem audiit, is ipse paucis diebus ante mortem carmen de Beatiſsima Virgine præter omnem morem cecinit. Dixisses octogenarium olorem funeri suo præ-

ludere.

ludere. Mortuus, subridenti similis, tamque amœno erat vultu, ut ab eo vocem expectasses.

V. En, mi Gerarde, adultos istos & prope nonagenarios Æternæ Virginis clientes, & cultores constantissimos. His, Francisco & Paulo, qui Angelorum Reginam præcipue coluerunt, subjungo Franciscum & Philippum, qui Angelos. De S. Philippo Nerio facile est conjicere quo honore affecerit Angelos, cum eum tanto affecerint Angeli. Nam in eam sese humilitatem submisit Angelus erga Philippum, ut ab eo etiam stipem petere mendici habitu dedignatus non sit, dixeritque, cum personam aperiret: *Veneram experiri quid facturus esses.* Eundem hunc integerrimum virum in altissimam foveam noctu prolapsum, penitus illæsum eduxit Angelus. Idem vir sanctus suavissime concinentes Angelos audivit, uti in ejus rebus gestis testatur Antonius Gallonius. At vero Franciscus Assisias, ille pæne unus ex Angelis, ardentissimo simul ac constantissimo affectu complexus est Angelos. Atque ut omnibus beatarum mentium ordinibus se vere devotissimum probaret, à die beatissimæ Virginis in cælum evectæ quadraginta continuos dies jejunio & inedia traduxit. Et quia Franciscus animorum salutem mire ardebat, Michaelem Archan-

In vita S. Phil. Nerii.

gelum, cui jus aliquod in animos corpore ſolutos, ſingularibus obſequiis ſibi demereri ſtudebat. Tantorum exemplis ducimur ad præſtantiſſimam in cultu Cælitum conſtantiam. Magni prorſus momenti eſt in omni actione nobiliori, non temere ordiri, non leviter & cito deſinere. Atque hîc præclariſſimi documenti loco ſit, quod Mathois abbas dicere ſolitus: Malo, ajebat, aliquod leve opus & continuum, quam grave & cito finiendum. Vt autem bene cœpta continuemus, neceſſarius eſt plane in rebus agendis ordo. D. Ambroſius id ſignificans: Animum, inquit, relaxaturi, videamus ne omnem harmoniam & quaſi concentum bonorum operum ſolvamus. Concentus iſte ut conſtans ſit, plurimum refert, ſi omnes diei occupationes eo fiant ordine, ut primariis hora conveniens aſſignetur, ad quam ſtatim deſignati operis capiatur initium. Hunc dives ille Booz ſuorum meſſorum labori præfinivit modum, ut horam noſſent, qua ad meſſem venirent, qua cibum ſumerent, qua ad opus redirent, qua quietem interponerent, qua demum veſperi labores finirent. Ne turbulenter facias, quicquid facere vis conſtanter, ordine fiat quicquid diu faciendum eſt.

Pelagius interpres è Græco. libell. 7. nũ. 11 apud Roſweid. Lib. 1. offic. c. 20.

Rut. c. 2. v. 14.

Sed meminiſti, Gerarde, de triplici nos cultu cœpiſſe diſſerere. De cultu Con-

Conſcientiæ & Cælitum, ego meam tibi ſententiam peregi : quam bene, tui hoc arbitrii facio Reſtat de cultu Corporis agere. Sed hoc poſteræ lucis opus erit. Iam Heſperus os cælo exerit, & dies flectit in noctem. Ego in craſtinum promitto, ut quod cœpimus finiamus, & conſtantiam doceamus non verbis, ſed re.

Ima-

Imaginis ſequentis brevis explicatio.

SAlomon ad miraculum ornatus; purpura & diademate in regem cultus, ſpeculum à Servatore propoſitum interrogat, quid de ſe illud ſentiat? Nam Dominus nos ad flores ablegans: Conſiderate, ajebat, lilia agri, quomodo creſcunt. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria ſua coopertus eſt, ſicut unum ex iſtis. Hoc ſpeculum allocutus Salomon: O vanitas vanitatum, inquit, ô vanitas vanitatum, & omnia vanitas! Quid corpus, animi ſepulchrum, ornamus fruſtra, ſi omni ornatu noſtro nec quidem lilium pedibus calcandum æquamus? Quid faſtu inani efferimur, ſi à floribus ſuperamur? Faceſſat igitur vanus corporis cultus, qui magis eſt probro, quam ornamento. Animi decor, innocentia.

Matth. c. 6. v. 28. & 29.

Eccleſ. c. 1. v. 2.

ISTVC DESPICE

LIBER TERTIVS.

DE CVLTV CORPORIS.

CAPVT I.

Animone potius, an Corpori cultus debeatur.

Polychronius, Gerardus.

POLYCHRONIVS.

Alex. ab Alex. l. 4. dier. gen. c. 20.

ERgo nos diem auſpicamur, ad ſolis occaſum, cum priſcis Ægyptiis? GER. Quid hoc verbi, Polychroni? num tibi ſol brevi obiturus eſt? mihi vix ortus eſt. POL. Hoc ajo: Diem hodiernũ non hodie, ſed heri exorſi ſumus ad ſolem jam decumbentem. An non heſternus veſper hodierno ſermoni dedit initium? ſiquidem uterque de *Cultu Corporis* nos acturos condiximus. GER. Iam capio, & ſic eſt: lucem hodiernam heri ſub noctem inchoavimus, prorſus ad Ægyptium ritum. POL. Hoc igitur habemus: Cœpimus. ut autem amici finiamus, præmoneo, tuam à me patientiam explorandam varie. & timeo ne ſubinde feriam vitalia, & de vivo quid reſecem. Sed noſti, Gerarde: Conſtans nunquam erit, qui non didicerit eſſe patiens. De *Cultu corporis* agere, res tam delicata quam ſeria eſt, quare ne in limine offendamus, & præmature ſerii ſimus,

simus, Deo Fabulino prius hostiam fe-
ramus.

Fabula est; quam refert Lactantius, Cererem, cum Proserpinam filiam quæ-reret, venisse ad Eleusium regem, cujus uxor Meganira puerum peperit Tripto-lemum, seque nutricem simulasse. Hanc regina libens filio suo recepit. Ceres, cum alumnum suum immortalem vel-let, interdiu lacte divino nutriebat, no-ctu clam igne obruebat. itaque præter-quam soliti erant mortales, crescebat. Cum hoc pater miraretur, nocturno tempore observavit nutricem, & cum Ceres puerum igne perfunderet, pater expaveſcens & filio metuens exclama-vit. Irata illa Eleusium exanimavit, ac Triptolemo alumno suo æternum be-neficium contulit: fruges ei propagan-das & currum draconibus junctum dedit, quibus ille victor orbem terra-rum frugibus obsevit. Inest non raro fabulis sapientia. fictæ illæ sunt quidem, sed ad docendum, non ad decipien-dum, si fictas esse intelligamus. Ego pro-fecto, si hac de re sententiam rogarer, quod Ceres hanc Triptolemo curam fecerit, factum bene, dicerem. Verum equidem est, illud primum quod cure-tur, occurrere, cui natura ipsa primum suum consecravit laborem. Nam cum animo constemus & corpore, animus aptum sibi domicilium à Natura vult extrui quod occupet. Idcirco natura

primam

primam corpori curam exhibet, animo tunc nondum præsenti non potest. At nos incipere debemus, ubi natura desiit: divisam operam cum illa habemus, ut sicut illa sedula fuit, fecitque quod debuit instar fidissimæ nutricis, ita nec nos desimus muneri nostro: corpus illa aptavit animo, nos animum aptemus, ut recte præsit corpori. Dignior est animus cui serviatur, qui imperet, qui colatur. nam & ab ipso naturæ Conditore homini datus est tanquam rector. Venit ille ad corpus nudus ab ornamentis omnibus, & suppetias à nobis expostulat, ut ad immortalitatem sublimem illam & beatam crescat & ornetur. immortalitas nobis cum Cerere curanda, seu lacte sit opus seu igne, sive animus eruditione nutriendus, sive exercendus pietate. Ecquis recte sentiens denegabit operam animo, quam corpori non denegat? Magnificum est aulas principum servitio colere: & cur nos nulla hujus servitutis gloria titillat? cur non magni facimus, si magnum servitium præstemus animo? est ille à magno illo Deo vere magnus, & aliquo modo illum refert, ad cujus imaginem conditus est.

I. Nihilominus corpus origine sua longe vilissimum, nimium sibi juris tribuit in animum, eodem fere dolo quo usus est Amasis. Hic Ægypti rex factus, ob natales obscuros ægre tolerabatur

ab

ab incolis. maluiſſent illi vivere ſub illuſtriori domino. Advertit hoc Amaſis, & ne qua forte ob id oriretur ſeditio, cautum voluit erudita calliditate. Pelluvium habebat aureum, ex eo hoſpitibus veſtigia & manus abluebantur, immundumque reddebatur ab immunda aqua: hoc in ignem conjectum conflavit fecitque ex eo ſtatuam, tum in publico tanquam Deum adorandum propoſuit. Circumfluxit ingens venerabunda turba, & materiam eandem quam antea ut ſordidam cum ſtomacho aſpexerunt, jam oſculis attriverunt. Nec diu cunctatus Amaſis, advocata concione hujuſcemodi verba fecit: Viri Ægyptii, & qui habitatis regna noſtra, quod videtis, etiam noſcite. Pelvis erat ante, receptaculum ſordium, oculi vix ferebant nauſeabundi, nemo coluit: at vero poſtquam arte purgatum, & formatum in hanc ſtatuam eſt, induitque Dei ſimilitudinem, omnibus eſſe honori cœpit meritiſſimo. Sic quoque mea nunc vitæ conditio eſt. fui olim unus ex vobis, imo pleriſque inferior, & merito à vobis contemptus: at poſtquam ornamenta regia ſuſcepi, & ſceptro veſtro potitus ſum, alius eſſe cœpi, quod alia geſtem inſignia. ſimilis jam ſum aliis regibus; in eorum numero jam habete ſimilem, quem alioqui juſte aſpernari poſſetis.

Egregius hic regis ſermo, etiam nobis,

bis, Gerarde, utilis est, si attendamus. Si animus è fæce hac terrea concretus esset, si ex affinitate & cogitatione animorum mortalium prodiret, esset fortasse cur cunctamur, esset cur tanquam plebejo denegaremus famulatum, sed cum supremi Regis gerat imaginem, omni officiorum genere colendus est. Corpus, quod luto proxima cognatione junctum, pro servo tractandum est. At pæne simile quid contingit corpori nostro, quod Amasis pelluvio. Corpus à natura ad servitutem abjectum est, sed pravi amoris ignis, & nescio quis adscititius vestium splendor illud sic immutat, ut à multis pro Deo habeatur, & in animum dominetur. sed verissime dixit ille: Nullos dominari deterius quam quos ad serviendum natura creasset.

GER. Sed antequam, quid corpus sit, explices, quæso quid est animus? quid enim colam hospitem ignotum?

II. POL. Heu quam multa sunt quæ esse concedimus; quæ & qualia sint, ignoramus. Habere nos animum, cujus imperio & impellimur & revocamur, omnes fatebuntur: quid tamen sit animus, ille rector dominusque nostri, priscorum philosophorum turba nunquam satis expediet. Alius illum dicet esse spiritum, alius concentum quemdam, alius vim divinam & Dei partem, alius tenuissimum aërem, alius incoporalem potentiam. Non deerit qui sanguinem

guinem dicat, qui calorem. Adeo animo non poteſt liquere dè ceteris rebus, ut adhuc ipſe ſe quærat. Empedoclem fero, ſi negligat culturam animi, quem nihil aliud eſſe contendit, quam cordi ſuffuſum ſanguinem. Zenoni ignoſco, qui animum ignem eſſe docet, ignis autem colendus non eſt, niſi fortaſſe à Perſis, qui illum pro Deo habēt. Democrito quoque venia danda, ſi hac in parte hallucinetur, corpuſque præponat animo, quem ex viliſſimis atomis conflatum ſomniat. Pherecrates etiam pacate vivat, imo hilariter, & cuticulam demulceat. quid enim ad animum attenderet, qui, ut ipſe eum definit, nihil eſt. At vero nos melius & peritius animum noſcimus, rem divinam & immortalem, originis nobiliſſimæ ſpiritum, & prope Deum in humano corpore hoſpitantem: par igitur erit eum pro dignitate colere, corpori autem tanquam ſervo herilem majeſtatem nunquam induere, aut id in ſolium attollere.

Habuit Iſocrates inter ſuos diſcipulum, quem advertit horti colendi ſtudioſiſſimum eſſe, ceterum in ornandis moribus languere, nec fere quidquam in ſtudiis proficere. Ideo aggrediendum ſibi hominem ratus: Obſecro, inquit, ne hortum habeas cultiorem quam animum. Brevis exhortatio, ſed ſeria, & omnium auribus ingerenda, eorum præcipue qui ſuos hortos, qui domos ſuas,

qui ſua corpora, qui alia ſua omnia colunt potius quam animum. de quibus jure conqueſtus Demonax : Stultiſſimi mortalium, inquit, omnem ſolicitudinem ſuam ponunt, in extruendis ædibus, & hominum qui ædes illas habitaturi, nullam penitus rationem habent. Et quid magis miremur, quam cum omnes & cupiant optime vivere, & ſciant non alia re quam animo ſic vivi, nec fieri poſſe, quin ſi optime vivant, animus colendus ſit, tamen animum ſuum minime colant. Sunt qui villas opipare extruunt, & domos ditiſſime exornant, & familias numeroſe comparant: ſed in iſtis omnibus, in tanta rerum affluentia, nihil eſt cujus illos magis pudeat quam inculti animi. Habent igitur omnia cumulata, omnia affluentia, omnia opulenta, culta omnia & ornata præter animum, quem velut alienum & rem non ſuam negligunt. ea contra quæ aliena ſunt, inter laudes ſuas numerant. Et quid, mi homo, de bonis non tuis te jactas? Nobilis, generoſus es? parentibus age gratias. Dives es? fortunæ non credas. Honoratus es? ab honorante hoc habes. Validus es? ægritudine fatigaberis. Pernix es? abibis in ſenectutem. Formoſus es? expecta paulliſper, & non eris. Animus tibi cultus & eruditus eſt? Hoc tuum eſt, hoc enim nec à patre hæreditarium, nec à caſu pendulum, nec à fortuna mutuum, nec

Hadaur. de Deo Socratis, five.

nec à ſuffragio annuum, nec ab ætate varium, nec à corpore caducum eſt. hoc à te, hoc vere tuum eſt. Animus cultus proprium cujuſque & revera magnum ac ſolum bonum eſt. Animus neglectus & incultus, intima, inhærens nimis, & vere ſumma paupertas eſt.

III. De modo colendi animi, ut video, Gerarde, quæſiturus es. An non nudius tertius abunde de hoc actum? Conſcientiam curare, eſt animum colere. Hoc tu, ſive conſcientiæ, ſive (quod forte uſitatius) animi cultum appelles; per me licet. Sed ut jam de cultu corporis ſermo ſit planior, de animo colendo ſummam rem complectar. Ceres etiamnum mihi in animo eſt. Quid fecit illa? alumnum ſuum, quem curavit, igne perfudit, ut immortalem redderet. Nec Cereri duntaxat hæc ad immortalitatem viſa fuit via. Nam & ipſam Thetin indignatam ſe Deam mortali Peleo in matrimonium collocatam, filios, quotquot oriebantur, in ignem exurendos conjicere ſolitam tradunt mythologi, quod ita rebatur mortalitatem exuri, & quod immortale eſſet, perpurgari & conſervari, uti aurum ære confuſum ignis ope purgatur. Atque ita ſex jam filios conſumpſerat, donec ad Achillem ventum, quem pater ſuperveniens ab igne exemit. Vtraque mulierum iſtarum animum curarunt per ignem, & eam hominis partem immortalem cu-

piverunt, quæ esse poterat. Duæ nobis pariter pro excolendo animo constituendæ sunt nutrices. quænam illæ? Pallas & Pietas. Pallas se primam offert, sed inermis & onusta libris, hæc suos quos informandos recipit, igne perfundit, ut æternet. quis ille ignis quem affundit? Doctrina est, mente homineque digna; nam cum omnis doctrina derivetur ab æterno illo doctore, & cælestis quædam quasi flamma sit, quid ni mortalitatem in animo comburat, & ad illas beatorum sedes erigat? Sed tamen hic ignis satis pusillus est, quantus quantus est, si virtus ejus spectatur; instar scintillarum duntaxat urit, parum aut nihil in animis excoquit, nisi & Thetis, hoc est, Pietas accedat, quæ non solum stricturas nobis inspergat, sed totos in focum præcipitet. absque his flammis crudi manent animi & confusa massa. Pietas verum ignem habet, & luminosum purumque, quo debiles & cæcas mentes roborat & illustrat. Ad cælestia & divina animi nostri non aliter se habent quam argillaceæ Promethei statuæ, quæ etiam solis radiis expositæ nec vigorem tamen habebant, nec movebantur: at vero ubi conscenso olympo virgulam soli admovit & incendit, reduxque in terras flammam superis ereptam, statuis inseruit, illico in membris motus & in statuis gressus sequebatur. ita mentes nostræ vecordes

& statuis

& ſtatuis immobilitate ſimiles, etiamſi doctrinæ igne perfundantur & colluſtrentur, tamen niſi cæleſtis & divinior illa lux ſuperveniat, nullus animo vigor, nullæ ſunt vires. Sed intervenit non nemo qui Thetin hanc impediat, qui culpet, qui exclamet & damnet. eam jam ætatem vivimus, in qua nec pietatem apud alios ferimus, nec in nobis ipſis colimus, quam à nobis facimus per ſcelera extorrem. Tandem quid ſumus? pulchræ ſtatuæ. quemadmodum Stilpon interrogatus, quem ſtatuis ſimillimum cenſeret? Hominem, inquit, ſtupidum, & animi ſui negligentem.

Verum, extra chorum ſalto. Recepī dicturum me hodie de corporis cultu, non de animi. quamvis ille ab iſto pendeat. Nos eo ipſo animum negligimus, quia nimium colimus corpus. Ita cultum hero debitum, iniquiſſima permutatione transferimus in ſervum. Quicquid ſapientum voces moneant, nos ſæpe in ſolius corporis curam intenti, mire inſanimus in exornando hoc mancipio. Et hoc eſt, quod ſevera caſtigatione digniſſimum. Suum corpori cultum non eripiemus, ſed nimias ei phaleras detrahere conabimur. Et quid eſt corpus, ut in illud potius quam in animum, omnem benignitatem tantis blanditiis effundamus? Sit ergo nobis hæc altera quæſtio: Quid eſt Corpus?

CAPVT II.

Quid sit Corpus, & unde tam dignum coli?

GERARDVS.

AN non hæc quæstio supervacua? quid quærimus quod videmus, quod tangimus? POL. Equidem videmus, sed fallacibus oculis, equidem tangimus, sed manibus in adulationem corruptis, hinc hosti nostro, etsi noxiosissimo, honestissimos tamen titulos imponimus, & pro amico colimus, odiis digniſſimum. Auxiliator noster videtur esse corpus, sed non minus insidiator est; adjutor censetur, magis tamen impugnat quam ullus hostium. quid ergo est CORPVS?

I. Corpus hominis, sepulchrum esse affirmabant prisci. GER. Itane, sepulchrum? POL. Ita prorsus. GER. Quid ergo nos ornamenta ei adjicimus, & speciosam facimus miseriam nostram? atra & tristia illud melius decerent. POL. Corpus, Græce σῶμα dicitur, quod recte Plato vocavit σῆμα, hoc est sepulchrum, quasi animus in corpore delitescat sepultus. Corpus certe simillimum sepulchro, mephitim exhalat undique. Hem! quam vanus est labor noster! popina vermium, taberna serpentum, bufonum hospitium, sordium sentina, ita splendeat, ita curetur, ita superbiat? infelix

Plato in Gorgia. Macrob. l. 1. in somn. Scip. c. 11.

felix hæc terræ gleba tam sordida, tam putris ita tegatur? tanto labore inferciatur famulæ carni, relicto hero animo, nudo & intecto?

Qui corpus sepulchrum vocant, honestiore nomine id afficiunt. fuere qui tartarum & inferos illud appellarent. Cælius Rhodiginus: Corpus, inquit, esse velut tartarum scripsere; in quo fluxiones infestent, & perflatus tumultuentur non absque æstuosis ardoribus, sitque plane mortuorum conceptaculum ac verius sepulchrum. Adjiciunt & illud auctores sanctissimi, multorum animas corpore tanquam mylone quodam, hoc est, pistrino esse obvolutas occlusasque. Et primi illi Theologi nil aliud inferos putarunt quam ipsa corpora, quibus inclusi animi, per omnium incommodorum, ægritudinum, dolorum species raptantur. Auctor hujus sententiæ Macrobius: Antequam, inquit, studium philosophiæ ad tantum vigoris adolesceret, qui per diversas gentes auctores in constituendis sacris ceremoniarum fuerunt, aliud esse inferos negaverunt, quam ipsa corpora, quibus inclusæ animæ, carcerem fœdum tenebris, horridum sordibus & cruore patiuntur. Hoc animæ sepulchrum, hoc Ditis concava, hoc inferos vocaverunt. Oblivionis fluvium, errorem dicebant animæ obliviscentis, divinæ originis majestatem: Phlegethontem, ardores irarum & incendia

Lib. 7. antiq. lect. c. 9.

Lib. 1. in som. Scip. c. 10. 11. & 12.

cendia cupiditatum: Acherontem, humanæ varietatis dolorem & ægritudinem animi fluctuantis: Cocytum, quicquid homines in luctum lacrimasque compellit: Stygem, quicquid inter se humanos animos in gurgite mergit odiorum.

II. Neque vero hi adeo aberrarunt à vero, cum corpus hoc quà mortale, & mille tam vitiorum illecebris, quam incommodorum suppliciis obnoxium, animi carcerem & inferos nominarunt: quod & Hebræo Sapienti *animam aggravans* vocatur. Hoc corpus, quod nos palatium aut paradisum censemus, pro carcere habuit sapientissimus psaltes, nam velut carcerem hunc exosus in vinculis exclamat: Educ de custodia animam meam. Num carcerem in quo Samson molebat, isto fuisse molestiorem putas? aut Iosephi lacum, aut Hieremiæ foveam, aut Danielis inter leones specum, aut Petri geminis catenis vincti militarem custodiam? non arbitror.

Bap. cap. 9. v. 15. *Psal. 141. v. 10.*

Cur igitur sepulchro, carceri, pistrino, tartaro, inferis tam pretiosum cultum, tam delicatum pastum in nostram perniciem impendimus? Hoc sciamus, à nullo nostrorum hostium tam nobis cavendum esse, quam à nostro corpore. Vis plura & speciosiora corporis elogia? Cælius, quem ante nominavi, sua corpori pigmenta conquirens: Imprimis vero, inquit, quam circumfers vestem,

L. 3. antiq. lect. c. 9.

stem, exuere oportet (corpus designat) indumentum inscitiæ, pravitatis fundamentum, corruptionis vinculum, velamen opacum, vivam mortem, sensivum cadaver, sepulchrum circumvertile, domesticum deniq; furem, qui dum blanditur, odit; dum odit, invidet, umbraculum inimicum, ad seipsum raptans deorsum, ne forte conspicias veritatis decorem, & ejus oderis pravitatem. Hoc est, CORPVS sua laude ornare. Et tamen domesticum hunc furem tam operose nos & vestimus, & alimus, ut, si forte parcior sit aut lentior furando, nostris subsidiis crescat in majorem audaciam. Hoc non est aliud quam furi suam rapiendi licentiam non tam laudare quàm imperare, quin & modum docere quo pessimas artes factitet liberius.

CAPVT III.

Quantus noster hostis sit CORPVS.

NOn tantum rem nobis & excellentia nostra indignam facimus, cum corpori servimus, sed etiam pernicioſam. Nostine, Gerarde, ingenium crocodili? Audi obsecro. Penes mulierem Ægyptiam crocodili catulus educabatur: hanc Ægyptii beatam putabant, quod scilicet Deum nutriret, ideoque & mulierem & alumnum demulcebant. mulieri huic erat filius cum crocodilo

crocodilo educatus & ludens: deus vero ille cicur erat, dum infirmis adhuc erat viribus, at aucto corpore ingenium detexit, puerumque illum occidit, atque hic finis fuit amicitiæ illius infidæ, has scilicet gratias altrici suæ retulit perfida bestia, quæ, antequam puerum forberet, lacrimas profudit sceleris futuri testes. Quid nos aliud curamus & educimus nisi crocodilum, si corpus tantum curamus? suppetias ferimus hosti, & cum postea pugnandum est, vincimur à subsidio nostro. Nec potest esse miserabilior clades quam propriis armis confici. Vere nullus major hostis hominis est, quam CORPVS, cúm illud amicum habemus & amice tractamus: blanditur nobis, dum nos illi blandimur, & quanto nos magis candide & fideliter, tanto magis subdole illud atque perfide, crocodilo animalium nocentissimo simillimum. Imo, quod pejus, non suis tantum, sed & alienis pugnat viribus, ut jam ostendam.

I. Rem mihi dixisse visus est, qui CORPVS, diaboli vallum & propugnaculum dixit, è quo ille in nos pugnat opportunitate maxima. Vndequaque patemus hosti, ad omnem incursum, ad omnem ictum, & ne frustra sudet hostilis calliditas, corpus nostrum operam suam adjungit, & nos vinci, gratiam interpretatur.

Semiramis olim regii vernæ apud Baby-

Babylonios ancilla fuit: captus illius forma rex Ninus, adeo eam deamavit, ut illa tandem temere quidvis auderet petere, ille negare non auderet. Illa in hanc occasionem prona, velut leve quid postulans, unicum sibi diem à rege indulgeri petiit, quo sceptri & solii jus penes se esset. Facile rex annuit in preces, ut videri poterant, tam modestas. Itaque poscenti concessit, in solio suo jus diceret, ejusque jussis omnes parerent. Hæc, potestatis quidem avida, primo tamen leviora imperat fieri, fiunt. Dein seria magis mandat perfici, perficiuntur. Tandem regem comprehendi jubet, comprehenditur. vinciri, vincitur. interfici, interficitur. Sic ancilla ex diurno diuturnum principatum adepta est. Æque improba vafritie corpus sceptrũ eripit male conniventi rationi. Initium à blandimentis sumitur, his fraudes succedunt, inde vis & Manliana imperia. Nec facile est corpus ab assuetis deducere, male servit hoc mancipium, postquam dominari assueverit. Quicquid ei vel semel per indulgentiam concessum est, hoc ut debitum exigit. subinde morbos simulat aut invaletudinem, ut abstinentiæ legibus fraudem faciat: jam pisces recusat, & stomachum caussatur; jam inediam non fert strictioris jejunii; jam has jamque illas vestes exigit, & ut deliciis ac pompæ honestum titulum prætexat, id ad status sui decentiam spectare

Muret l. 6. var. c. 17. & Gracorum commentariis.

ſpectare pertendit. Hoc agit CORPVS ut imperet, & rationem, quam tollere non poteſt, ad turpiſſimos aſſenſus emolliat.

Iobus de homine corpori nimium indulgente diſſerens: *Dulcedo illius vermes*, inquit, *non ſit in recordatione, ſed conteratur quaſi lignum infructuoſum.* In quæ verba Gregorius: Poteſt, inquit, apertius vermis nomine caro deſignari, unde, *homo putredo*, & *filius hominis vermis* dicitur? Sane, quiſquis putidas corporis voluptates anhelat, quid niſi vermes amat? corpus agnatione proxime vermibus junctum eſſe, ſepulchra fatentur ſincera veritate. Ita *dulcedo illius vermes*. Hinc fœdo Cupidini vincendo plurimum facit, ut hoc quod vivum quis diligit, quale ſit mortuum expendat. Fecit hoc Anachoreta, uti Hugo memorat, qui ad abolendam memoriam mulieris, quam dæmon illius animo identidem repræſentarat, tumulum jam ſepultæ & tabeſcentis clam reſeravit, & ablatam inde cadaveris partem toties naribus oppoſuit, quoties animum titillaret libido: & en, ajebat ipſe ſibi, *dulcedo tua vermes*. Ita præſigni victoria ſeipſum triumphavit. Vere, omnium luxuriæ deditorum *dulcedo vermes*, hoc eſt, corpus, brevi objiciendum vermibus pabulum. & quia homines impuri ac libidinum ſuarum ſervi, talem amant dulcedinem, & in ea felicitatis ſuæ ſummam collocant, *non erunt in recordatione* apud Deum, ut ab eo præmium

Iob. c. 24. v. 20.

L. 16. mor. c. 29.

Hugo Cardin. in c. 24. Iobi.

mium beatitudinis accipiant, *ſed conterentur velut lignum infructuoſum*, in flammas ſtygias dejiciendum.

II. Europa regis Agenoris filia, ut in fabulis eſt, ad littus Tyrii maris in prato nitidiſſimum taurum conſpicata, quamvis primo contingere metueret, tamen ubi mitem & adblandientem nec minarum quidquam habentem vidit, dempto metu adire, tangere, manu demulcere ſuſtinuit; herbas etiam & flores in pabulum porrexit. Taurus varie alludens, & nunc blandus ſtare, nunc in genua procumbere; modo collum & palearia manu palpanda præbere, modo cornua ſerto impedienda offerre, jam etiam niveum tergum ſubjicere, & velut ad ſeſſionem invitare. Tam humanam pecudem experta virgo regia, auſa eſt etiam, neſcia quem premeret, tergo confidere. Hîc taurus ſenſim atque fallaciter à ſicco littore abducere, & in primis undis falſa veſtigia ponere, inde ſubito impetu per medium æquor cum inſidente ſibi præda natare. Miſella littus relictum fruſtra reſpicere, & ſero nimis ſui luſus audaciam damnare. Veriſſima hæc effigies eſt hominis, carnis blanditiis jam capti. Plato (uti Auguſtinus Cælius refert) Europam regis filiam, animam Dei ſponſam interpretatur. Nam, ſicut regia illa virgo, etſi patriam humentibus oculis reſpectaret, tamen à tauro, cui nimium blandita L. 59

fuerat,

fuerat, à patria abducebatur: eodem prorsus modo anima æterni Regis filia, maximo salutis periculo, per medios hujus vitæ vortices, per procellosum hoc mare, ab indomito tauro, à suomet corpore in vitiorum præcipitia abripitur; & licet illa cælum, suam patriam, licet illa Deum, conditorem & parentem suum sæpius respiciat, tamen à furente hac bestia longe à patre abducitur. Sed sibi culpam illa imputet: cur tam facilis & blanda fuit in hoc pecus, cur se illi permisit, cur fictæ illius mansuetudini fidem habuit? Sic agit corpus, ubi suis nequitiis vires acquirit, sic abducit miseram animam, sic ingemiscentem abripit per voluptatum fluctus, in lacrimabile exitium. Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt. Nam, qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Huic ergo fallacissimo tauro, ô regis filia, ne fide, ne blandire, ne illum poppysmis demulce, ne sagina, aut tuum in te hostem incitas beneficiis nusquam pejus collocatis.

1. Cor. 15. v. 50. Rom. 8 v. 8.

III. Elisabetha, sanctissima illa Lusitaniæ regina, quid non fecit tulitque (jam supra demonstratum est) ut hujus tauri impetum frangeret, furorem frenaret, rabiem coerceret, ut denique hanc bestiam immanitate teterrimam perdomaret. Neque vero aliud quam hoc ipsum se feciſſe divinus Paulus tam animose proclamat: Castigo corpus meum,

1. Cor. 9. v. 27.

meum, & in ſervitutem redigo. Hic ei cultus, hæc illi beneficia debentur, his obſequiis cicuratur in melioris diſciplinæ cautionem. eadem enim corpori conveniunt quæ mancipio, quæ aſino, flagellum, onus, ſevera caſtigatio. Nam, debitores ſumus non carni, ut ſecundum carnem vivamus. Et certe, qui Chriſti ſunt, carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis & concupiſcentiis ſuis, quoniam qui ſeminat in carne ſua, de carne & metet corruptionem. Ideo vel millies nobis ingerendum monitum illud ſaluberrimum: Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini: ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis. Nemo à vitiis liber eſt qui corpori ſervit. nam ut alios dominos, quos nimia pro illo ſolicitudo invenit, tranſeas, ipſius corporis dominium quam moroſum & delicatum eſt? Ger. Ergo negligendum eſt corpus, imo & injuriis afficiendum? At tu, Polychroni, dicturum te promiſeras, qua ratione colendum ſit corpus, non qua vexandum aut affligendum. Pol. Ergo tibi, mi Gerarde, agricola ille non cenſebitur agrum colere, qui eum aratro proſciderit, qui ſteriles herbas evulſerit, qui effætum ſolum mille vulneribus ſauciarit? Nunquid non hoc colere eſt terram, ferro eam ſubigere? hæc cultura debetur agro, aliis alia, cuique ſua. Certe vix quidquam eſt in orbe, quod non ſilveſcat, ſi abſit cultura.

Rom. 8 *v.* 12. *Gal.* *c.* 5. *v.* 24. *& c.* 6. *v.* 8. *Rom.* *c.* 8. *v.* 13.

Sterileſcit ager niſi in exercendo illo aſſiduæ manus defatigentur: ſordeſcit domus, niſi eam à ſordibus cura pervigil defendat: obſoleſcit veſtis, & turpes nævos contrahit, ſi illam aquæ non lavent, non purgent ſetæ. Deſit cultura, plantæ non ſurgent, flores non erumpent, arbores in directum non creſcent, ſegetes non emergent, paſcua non vireſcent; lapideſcent & ſilveſcent omnia. Adſit cultura, plantæ ſtabunt, flores pullulabunt, arbores triumphabunt, reſpondebunt meſſes, ridebunt campi, virebunt & gaudebunt omnia. Tanti eſt in pleriſque omnibus cultura. Atqui ſi iſta humanam & operoſam manum poſtulent, à qua colantur, homo ipſe ſine cultu erit? Primus eſt qui coli debeat, & ante alia omnia. At cum homo corpore conſtet & animo, corpus autem animum degravet, impediat, mille damnis afficiat, tu nihilominus illud præ animo & ſuavi quidem ac benigna humanitate colendum cenſebis? Hîc me fines non elinguem eſſe, & libere profari quæ ad natam quæſtionem erunt, non omittam dicere quæ dedecent corpus, dum ea, quæ decent, dixero. Oſtendam hoc ipſo coli corpus optime, ſi non nimium colatur.

CAPVT

CAPVT IV.

Quantus labor impendatur à nobis corpori, hostium nostrorum maximo.

HErus fuit, qui duos in suo famulatu servos numerabat, plane dispares, æthiops alter, noctis colorem æmulabatur corpore; genere obscurus, doctrina rudis, artificii omnis indoctus; contumax etiam, vecors, ignavus, & qui non semel de domini nece cogitabat, jamque aliquoties impacta sica graviter sauciabat: Alter vero prosapia nobilissimus, scientiarum amantissimus, elegantissimus forma; natus ad omnia magna, & qui heri sui salutem curabat ut suam. & hic quidem ab hero extreme neglectus, non nisi laceris panniculis, & vix quidem tegebatur: cum alter ille fœdus æthiops ab hero plurimum amatus non nisi pinguibus & pretiosis tunicis superbiret, & jussu heri in formosum illum juvenem exerceret iniquum imperium. Subolet tibi credo, quid velim, Gerarde. Duæ sunt homini partes tanquam servientes, Animus & Corpus, ille è cælo, hoc è cœno, & tamen cœnum istud se supra cælum suum erigit, mancipium ingenuo, corpus animo præfertur. Ah, contra oportet, & grandis injuria est animi nobilitatem sic abjicere, vilitatem cor-

poris sic attollere. Ornatius est corpus, quo minus ornatur, & tunc est longe cultius, quo magis præ illo colitur animus. GER. Atqui ego hîc putem, centones & mendiculorum tegetes, depexas & pertusas tunicellas, crines incomptos & sine lege errantes, vultum fame corrugatum, exercitatum labore, pulvere & sudore madidum; illuviem, pædores, aliamque similem sorditudinem inter ea vere numerari quæ corpus dedeceant. POL. O bone, quam facis, quod ego sæpe, & erras! ista sint dedecora humani corporis, quæ quandoque etiam inter ornamenta illius numeranda? Ergo, tu idem ille purpuram auro crepantem, capillos surgentes & scite contortos, vultum longa sagina nitidum, stibio & cerussa perunctum, ad vitreum oraculum sæpius examinatum, vestes concinnas & ad omnem ostentationem factas: hæc, inquam, affirmas corporis esse decora? O quam rem tetigisses, si contrarium dixisses. GER. Atqui, hic omnium sensus est, qui meus. POL. Atqui ego velim serio sciant omnes, nihil magnum aut præclarum esse quod omnibus placeat. Communis furoris mala est defensio, furentium multitudo.

Senec. epist. 8 I. Certe aliter de cultu corporis sentit Romanus sapiens, quam sentiant isti tui omnes: Hanc sanam, inquit ille, & salubrem formam vitæ tene, ut corpori tantum

tantum indulgeas, quantum bonæ valetudini ſatis eſt. Durius tractandum eſt, ne animo male pareat: cibus famem ſedet, potio ſitim extinguat, veſtis arceat frigus, domus munimentum ſit adverſus infeſta corpori. Hanc utrum ceſpes erexerit, an varius lapis gentis alienæ, nihil intereſt. Scito hominem tam bene culmo quam auro tegi. Contemne omnia quæ ſupervacuus labor velut ornamentum ac decus ponit. Cogita in te præter animum nihil eſſe mirabile, cui magno nihil magnum eſt. Animus certe ſi nobilitatem ſuam noſſe velit; corporis velut oneris neceſſarii non amator ſed procurator erit, nec ſe illi cui impoſitus eſt, ſed illud ſibi ſubjiciet. Et hoc Senecæ judicium eſt, cui qui ogganniunt, non è ſapientiæ ſchola prodiiſſe cenſendi, ſed è taberna illiteratæ plebis, quæ nihil minus hodie negligit quam quod deberet maxime, quæ noctes & dies ſudat pro corpore.

Conferamus nos paulliſper in hoc magnum orbis theatrum; diſpiciamus mortalium conatus, quid actitent inquieti. Hinc inundant milite campi, hinc inſtitorum turba fervent ſemitæ, hinc maria ſternuntur claſſibus, hinc in montibus anxia & crudeli diligentia aurum effoditur; illinc concurrunt acies, & ferreis nubibus obtexunt cælum, unde, ut Papinius canit,

——*ſtant ferrea calo*

Nubila, & copioſa telorum grando volat.

Vrbes ingrediamur, & videamus quæ non fiant in corporis gratiam. iſthinc curiæ litigantium vocibus pæne rumpuntur, illinc opere aſſiduo æſtuant officinæ, hinc ſummis contentionibus agitur, ſudatur, curritur; omnia ſtrepunt plena negotiis. nihil vacat ab operoſis mortalibus; & moliuntur, & ſatagunt, & contendunt. Quo vero tot labores, tanta rerum impendia pertinent niſi ad corpus? cui hoc terræ punctum ferro & igni inter tot gentes dividitur.

II. Nunc vero parum ad nos redeamus, noſque ipſos noſtramque domum inſpiciamus. Non edimus, ut animus vivat, ipſe immortalis eſt, ſed ut corpus ſuſtẽtetur; bibimus, non ut mens madeſcat, ipſa non bibit, ſed ut corpus refocilletur; dormimus, non ut animus perpetuetur, qui mori non poteſt, ſed ut conſervetur corpus. Quæ vero alia noſtra ſtudia? quærimus gaudia, ſed corporis; opes ambimus, ſed corporis; ædificia ſtruimus, ſed corpori; thermas ædificamus, ſed corpori; vivaria, piſcinas, viridaria, hortos grandi ſumptu molimur, ſed omnia corpori. quicquid fere in nobis vigilat curarum, id vigilat corpori, maxime paſcendo, veſtiendo, ornando, comendo. Quotidiana cura noſtra omnis quo tendit niſi ad corpus? quo veſtitus tam vanus, niſi ad hoc ipſum corpus? propter quod novus dies

novas

novas veſtes videt. Ecquid vani ac miſeri noctes & dies pro corpore ſudamus? Quorſum omnis noſter labor & molimentum ſpectat niſi ad corpus & corporis commoda cultumque? A natura luxuria pridem deſcivit, quæ quotidie ſeipſam incitat, & tot ſæculis creſcit, & ingenio adjuvat vitia. Primo ſupervacua cœpit concupiſcere, inde contraria, noviſſime corpori animum addixit, & illius deſervire libidini juſſit. Omnes illæ artes quibus aut exercitatur civitas aut ſtrepit, corporis negotium gerunt: cui omnia olim tanquam ſervo præſtabantur, nunc tanquam domino parantur. Itaque hinc textorum, hinc fabrorum, illinc ſartorum officinæ ſunt, hinc odores coquentium, hinc molles corporis motus cantuſque docentium. Receſſit enim ille naturalis modus deſideria ope neceſſaria finiens: jam ruſticitatis & miſeriæ eſt, velle quantum Sat eſt. Sic multa concupiſcendo, omnia amittimus, & neceſſaria ignoramus, quia non neceſſaria diſcimus. Ita dum corpori nimium indulgemus, & corpus & animum perdimus.

Hîc mihi in mente eſt quod Reginaldetus narrat hunc fere in modum. Duo fratres una iter fecerunt, quorum unus intelligens & providus, alter non ſanæ mentis, homo rudis & bardus. Delati ad bivium litigare cœperunt, qua eundum eſſet. Amens ille viam prima *Petr. Reginald. in ſpecula final. retrib.*

fronte delectabilem ingrediendam ratus: Heus tu, inquit ad fratrem, hac eamus; invitat jucundissima semita, en merum viridarium. At ille providus: Mi frater, inquit, hæc viæ facies non displicet, amœna est: at exitus viæ me terret, ad pessimum hospitium deducit. itaque tibi mihique suaserim, hanc potius nonnihil asperam insistamus; principii & progressus molestiam hilari fine pensabit, ad hospitium ducet nobilissimum. At fatuus ille suæ sententiæ tenacissimus: Ego, inquit, oculis meis malo quam tibi credere: hac eo, sequere. Sic alter quamvis invitus, ne fratrem desereret, comes ivit. Dum progrediuntur, in prædonum insidias deveniunt. ab his in carceres sed diversos rapiuntur. Post aliquantum temporis, è vinculis educti, ad nescio quod tribunal sistuntur judici. Hîc alter fratrum, prudens ille & sanæ mentis: Mi domine, inquit, in has ærumnas frater iste meus, homo fatuus me conjecit. viam adiimus bonam & tutam, at ille stultitiæ suæ potius quam verbis meis fidem habere maluit, & aliam, per quam infesta sunt itinera, ingressus est. ita refractarium secutus sum altera via, amœna quidem sed intuta, & hæc latronum nos prædam fecit. itaque si moriendum est, ille horum omnium caussa pro me moriatur. Contra fatuus: Imo, inquit, non mihi sed fratri meo moriendum. nam si tam sapiens

est,

est, qualem se gerit, cur me tam facile secutus est? cur persuaderi se passus est? cur reluctatus non est? cur viam ivit, quam sciebat latronibus infestam? Ad hæc alter: O domine judex, inquit, verba mea contumaciter rejecit; nulla ratione ab errore abduci potuit. Cui stolidus: Si me, ait, reclamante tu viam tenuisses tutiorem, ego vel invitus rediissem, & te secutus fuissem: tu meæ mortis es caussa. Mox prudentior: Tu stolide, inquit, tu caussa es meæ mortis. Ita utrinque verbis acriter certatum est.

His auditis judex sententiam in hæc fere verba pronunciavit: Tu fatue noluisti sapienti credere, & tu sapiens secutus es fatuum, ideo pœnas mihi dabit uterque.

Ita prorsus, mi Gerarde, ita supremo judicii die, cum *Corpus* & *Animus* ad Christi judicis tribunal stabunt inter reos, in utrumque sententia dicetur: Quia *Corpus* fatuum, omne consilium animi spreyit, & *Animus* sapiens omnem petulantiam corporis tulit, damnationem uterque meruit: Ite maledicti, ite, ite: simul deliquistis, simul luetis. Ite, in ignem non unius horæ, nec unius diei vel anni, non unius nec mille lustrorum, non unius vel centum millium sæculorum, sed, Ite in ignem æternum. Vere de judicis istius ore *gladius utraque parte acutus exit*, qui & corpus & animum feriat: corpus quod animi *Apoc. c. 1. v. 16.*

monitiones non admiserit, Animum quod Corporis libidines non coercuerit. Ideo judex ipse fidelissime nos præ-
Matth monens: Nolite, inquit, timere eos qui
c.10. corpus occidunt, animam autem non
v.20. possunt occidere: sed potius timete
Luc. eum, qui potest & animam & corpus
c.12. perdere in gehennam. ita dico vobis
v.5. hunc timete.

Sed ad Corporis curam redeo, qua & corpus perit & animus.

Hom. III. Chrysostomus, hanc pro corpore
12. in nimiam curam merito castigans: Ani-
Gen. mæ, inquit, nobilitas quanta sit, nobis serio cogitandum, ne quid ea indignum operemur, ne coinquinemus eam illicitis operibus, ne sub carnis servitutem eam subjugemus, ac tam nobilem tantaque dignitate sublimem sic crudeliter & immisericorditer tractemus. Sed nos conciones istas tanti non facimus, ut hosti nostro minus faveamus: dulce nobis videtur cum corpore non rixari. & sive amicum illud alii dicant sive inimicum, id nobis curæ non est, sed hoc pæne solum laboramus, ne corpori
Serm. male sit. Idcirco Bernardus, nostrum
6. de hunc hostem ipsummet serio allocutus:
Ad- Propterea, inquit, noli, ô corpus, noli
vent. præripere tempora: potes enim impe-
Dom. dire animæ tuæ salutem, tuam ipsius operari non potes. Omnia tempus habent. Patere ut nunc anima pro se laboret, magis autem etiam collabora ei,

quoniam

quoniam si compateris & conregnabis. Quantum ejus impedis reparationem, tantum impedis tuam: quod nimirum ante reparari non poteris, donec suam in ea Deus imaginem videat reformatam. Nobilem hospitem habes, ô caro, nobilem valde, & tota salus tua pendet de ejus salute. Da honorem hospiti tanto. Tu quidem habitas in regione tua: anima vero peregrina & exul apud te est hospitata. Quæso te, quis rusticus, si forte nobilis & præpotens quispiam apud eum voluerit hospitari, non libenter in angulo domus suæ, aut sub gradibus suis, vel in ipsis cineribus accubabit, cedens hospiti suo locum (sicut dignum est) potiorem? Et tu ergo fac similiter.

Sed ô beate Bernarde, non facit hoc corpus, non facit. recusat subesse rusticissimum hoc mancipium, nec dat honorem hospiti, non cedit, non reveretur, non obedit; omnia turbat agitque pro libitu. Animus vero insipiens, tametsi satis sciat vix ullum pernicioſiorem sibi esse hostem quam corpus, nihilominus & connivet, & blanditur, & indulget, ac hosti suo in suum exitium benigne facit: nec grande damnum reputat, una cum perfidissimo servo suaviter perire, quicquid vel cælum spondeat, vel inferi minentur, modo corpori bene sit. hæc unica pæne actionum omnium norma est & regula: modo corpori bene

sit.

sit. Animus quidem millies & suæ originis & officii sui monetur, sed dissimulat ille, &, modo corpori bene sit, male sibi esse tolerat. Corpus ipsum, quicquid ei minarum ingeras de morte, de domicilio post mortem; quicquid ei de diabolorum crudelitate, de cruciatuum atrocitate, de tormentorum æternitate proponas, hoc unum contumaciter agit, ac si respondeat: Id scilicet curat corpus, modo corpori bene sit. Sic vivimus, sic obimus, sic interimus.

In vita ejus c.46. IIII. Pachomius, Tabennensis abbas, nobilissimis olim præceptis animum instituit, & velut dictat, qua ratione is corpori suo quotidie concionetur: Cum, inquit, vesperi venitur ad lectum, singulis membris sui corporis dicat: Suadenti mihi optima, obsecro morem gerite, dum in loco meliore simul simus; Domino mecum alacriter servite. Suis quoque manibus dicat: Erit tempus, cum vestra jactantia cadet, cum pugnus ab ira collectus solvetur, cum digiti ad res furtivas extensi rigescent. Dicat & pedibus: Erit, cum omnia vobis itinera obsepientur, cum ad omnem petulantiam excursus negabitur, velitis nolitis. Sed & alia membra sua pariter alloquatur: Eja quæso, antequam mors nos dirimat, certemus fortiter, stemus perseveranter, viriliter dimicemus; serviamus Deo sine pigritia, usque dum absterstis sudoribus, ad beatam æternitatem

tatem nos evocet. Et quid mihi vobisque proderit, omnem vitæ ſuavitatem guſtaſſe, ſi qua tamen eſt ulla ſincera ſuavitas, in tantis vitæ miſeriis? Quid vultis vos labori ſubtrahere, nata & educata ad laborem? Quid recuſatis pati? brevi vobis moriendum eſt, & ſub terram eundum. Quid mollitiem & delicias quæritis? illic, illic in cælo reperietis, ſi tamen hæc prius velitis perdere. Iactura in loco, pro lucro habenda. Non hoc deliciarum tempus, non locus eſt, ſupra eſt inter beatos. Hoc velim vos exactiſſime capere, per delicias iri ad flammas non amplius extinguendas, at per ſpinas perveniri ad delicias non amplius finiendas, & æternas. Quid contra me toties querimini & tyrannum vocatis, cum jejunia, cum vigilias, aut preces impero? indulgentia mea præſentiſſima vobis peſtis eſt. Nemo unquam alteri ſic nocuit ſæviendo, quantum ego vobis parcendo. Hoc meum parcere, eſt & vos & me in exitium ſempiternum conjicere. Si mitior eſſem, veſtram vobis gloriam & beatitudinem, quam mecum pariter habebitis, inviderem. Vultis mecum una quieſcere? una etiam laborate: vultis mecum ſimul gaudere? ſimul etiam pati & dolere ne recuſate. quæ ſocietas fuit in luctu & labore, ea etiam erit in gaudiis & honore. Rem vobis dicam: Si vos juſſis meis reclamare & obſiſtere, ego contuma-

tumaciæ veſtræ parcere velim ac indulgere, & me & vos ſupplicia manent æterna. Et quæ iſta inſania veſtra eſt, breviſſimo tempore, momento, laborem non ſummum, dolores patibiles ſufferre nolle, & tormenta ſempiterna non formidare? Quare obſecro patientiam ne rumpite. Laborum vix bene initium facietis, & beatus finis labores veſtros excipiet. brevis eſt luctus, gaudium immortale, levis eſt pugna, præmium æternum.

Hanc membris concionem ab anima quotidie haberi, ſapienter ſuaſit Pachomius. Et ſane ſi hæc capiat pars ignobilior hominis, nullum quantumvis aſperum imperium abnuet, nullum quantumvis vile tegumentum reſpuet.

Hæc generatim & univerſe dicta ſint de cultu qui corpori debetur. nunc manum propinquiorem admoveamus ad pravum, curioſum, pernicioſum cultum, qui corpori plane non debetur. Sed vide, Gerarde, ut nec patientia tua deficiat, nec conſtantia.

CAPVT V.

Quam varius ſit cultus Corporis exterior?

VEriſſime proclamat priſcus poeta:
Auferimur cultu——
Nec in alio magis aſſentior Auguſto Cæſari, quam cum inſigniorem corporis

Ovid. l. 2. de arte.

corporis cultum, & amictum plus æquo nitidiorem, superbiæ vexillum & luxuriæ nidum vocavit. Vere sic est: Decipit hac oculos Ægide dives amor. Et uti orexin quantumlibet dormientem excitant odores, sapores, colores, & exotica ciborum condimenta; sic libidinem quamvis languentem & sopitam resuscitant hæc ornamenta, lenocinia, pigmenta corporis. O quanta ubique & quam incredibilis est vestium tam varietas quam pretium! Christus ad magnatum palatia nos amandans: Ecce, inquit, qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt. Aulas ingredere, & videbis illic nitere vestes Attalicas, vestes pictas, palmatas, cycladatas, polymitas, phrygias, undantes, segmentatas, fimbriatas, paragiatas, rasiles, conchyliatas, surriculatas, auro virgatas. Et utinam hæc vestium monstra intra aularum septa se modo continuissent: in alias etiam domus jam pridem immigrarunt. Tamque nos alii, etiam è plebe, dociles sumus, ut quicquid in veste ingeniosa ostentatio invenit, felici genio quam primum imitari sciamus, antequam didicerimus. Inde ingens & copiosissima supellex vel soli capiti comendo reperta. Nosti, Gerarde, Sycophantam Plautinum sic olim gloriari solitum: Tam longum est nomẽ meum, ut ab aurora ad concubiam noctem si ambules, vix ad finem perveneris. Cui

Suet. in Augusto. c. 3.

Matth. c. 11. v. 8.

apte

apte ſenex ſubjiciens : Opus eſt, inquit, face & viatico ad tuum nomen, ut tu prædicas. Hic ego prorſus idem dixerim, & jure meliore : viatico & face opus eſt ad iter tam longæ narrationis, quæ omnem colendi corporis inſtructum & mundum explicet. Singula pæne membra ſuum ſibi, eumque ſingularem cultum vendicant. Hinc modo lunulas, modo torques, modo armillas & monilia poſcimus : nunc mitellas, nunc murenulas, nunc diſcriminalia, nunc olfactoriola, nunc dextralia, nunc palliola depromimus: jam veſtem ſericam, ſubſericam, holoſericam, jam byſſinam, bombycinam, jam cymatilem, praſinam, ruſſeam, xerampelinam, caltulam, crocotulam & carbaſinam hoſti noſtro aptamus : jam & anulos, & inaures, & gemmas fronti appendimus: jam & ſpecula, & acus, & vittas, & ſindones, jam theriſtra & Zonas, & faſcias pectorales, & periſcelides cum cura & ſtudio, nimirum ornando noſtro carceri diſponimus. Omnino face & viatico eſt opus, dum colores, formam, pretium, materiam, imo & odores veſtium diſtinguimus. Infinita res eſt cum de corporis cultu agitur. Et ſane priſcis in hoc genere non multum concedimus. Incredibile videri poſſit quod Athenæus & Plutarchus, inter Græcos ſcriptores celeberrimi memorant, conſueſſe Sybaritas

alii, cumatilem.

Athē. l. 12. Dypnoſoph. c. 6.

Plutarch. tom. 1. opuſc. in conv. 7. ſapient.

tas ad convivia, aut etiam ad sacrificia, annum ante invitare feminas, ne quid temporis deesset, corporis cultui parando. Nec Persæ Reges feminam admittebant, nisi per annum prius lotam, comptam, politam, pumicatam, delibutam, exornatamque. Et id etiam sacra Estheris historia confirmat. Nulla sunt apud nos hæc miracula; subinde audemus majora. Nec nostro ævo rarum, dies & annos, & pæne sæcula in unius corporis cultum vanissimis laboribus impendere.

Vide Perer. tom. 3. in Gē. disp. 3. c. 12. Esth. c. 2. v. 12.

I. Et quantus olim vel in pedibus solum priscorum luxus fuit? Quantum veteres Romani stemmata & prosapiam lunatis calceis jactitabant, quos aut elegans lunula insigniebat, aut corniculans fibula mordebat. Varius certe luxus veterum, vel in hac infima & vilissima parte humani corporis. Antiochi regis Syriæ cæcam & amentem luxuriam imitatus exercitus, magna ex parte aureos clavos calceis subjectos habuit. Agnon Tejus aureos quoque clavos crepidis suppactos solitus fuit gestare. Fuerunt qui gemmas & uniones calceis adderent. Tertullianus testis: Et in peronibus, inquit, uniones emergere de luto cupiunt. Testis & Tranquillus: Nec crepidarum tantum obstragulis, inquit, margaritas ponunt, sed totis soccullis addunt. Testis & Plinius: Tolerabiliorem tamen fecit (*Pompejus Magnus*) caus-

Valer. Max. l. 9. c. 1 Ælia. l. 9. var. hist. c. 3. Tert. l. 6. de pall. Suet. in Vitel. Imp. Plin. l. 47. c. 2 init.

ſam Caji Principis, qui ſuper omnia muliebria, ſocculos induebat è margaritis. Fuerunt qui pedi altiuſculos calceos inducerent, ut incrementum darent ſtaturæ. Et habuerint priſcorum feminæ elegantes illos Sicionios calceos, habuerint mulleos patricii, ſoccos alii aut ſocculos, crepidas, cothurnos: Nos ſane neque hîc cedimus, imo ſuperare contendimus, qui hanc humani corporis partem ad lutum damnatam, ſæpe ſumptuoſius tegimus quam caput. Face mihi denuo ſit opus & viatico ad commemorandas tot novas, tot deſitas formas calceorum. E rebus geſtis complurium Divorum diſcimus, quam pertinaci luxu ſuperioribus ſæculis repandi & roſtrati calcei paſſim apud omnes obtinuerint. Clamabant quidem contra hos à ſuggeſtu concionatores diverſi, ſed multis clamoribus parum proficiebant; valentior erat oſtentationis iſtius pertinacia quam ut verbis cederet. Huic tandem calceorum formæ, ſeu illa ſponte diſplicere cœperit, ſeu placuerit nova, aliæ atque aliæ ſucceſſerunt. Necdum finis eſt excogitandi novas in annos pæne ſingulos. Nam modo acuminati placent, modo lati à fronte, modo feneſtrati & diſſecti, modo illos ſine vulnere malumus. Ante paucos annos è ſimplici ſolea depreſſi fiebant, nunc paſſim cothurnos, & frangendo cruri perquam aptos videas.

Perald tom. 2. pag. 180.

hic

hic noſtri ævi furor eſt, altiuſculum lignum calceis addere, & ut audiaris quaqua incedis, & ut pedem niſi caute figas, facile frangas.

Sed nec idem color in calceis placet: pleriſque nigri, aliis candidi aut crocei præferuntur. tam varius eſt luſus, in hac pedum, ut Tertullianus loquitur, tutela. Et uti non idem color omnibus, ita nec eadem omnibus placet materies. Aliquibus ſordet corium, & pro eo holoſericum ſubſtituunt. Taceo Tyrrhenicum & Hetruſcum ſandalicum Italis Hiſpaniſque feminis uſitatum. Eo jam luxus alicubi locorum abiit, ut aliqui, pæne phæcaſiati, velut Antiſtites & Præſules, incedant. Proximis annis uſque eo calceorum pretium excrevit, ut olim totidem florenis veſtem toti corpori velando facilius præſtinaſſes, quam nuper tale par calceorum. Neque vero luxus, remittente annona, remittit, & aliquibus vix menſtruum militare ſtipendium in calceos ſufficit, tot ſuturis & elegantiis eſt opus. Neque temere & ſine delectu omne corium admittimus, nam ſæpe delicata curioſitate tam corii patriam quam vini exquirimus. Et niſi calceus ad pedem ſtrictus ſine ruga & plica niteat, velut noſtro pede indignum rejicimus: imo pedem uri & miſere torqueri malumus, quam calceum paullo laxiorem admittere. Quid ni hos tales, tam ſtultæ patientiæ homines,

Tert. c. 6. de pall.

mines, diaboli martyres vocemus?

Quid jam de calceamentorum vinculis dicam? olim ansulæ è polito ferro, aut etiam argento in usu erant: his corrigiæ, obstragula, ligulæ successerunt. Iam vero & hæc eviluerunt. & quod mireris, periscelides à genibus migrarunt ad imum crus in calceos, nam sericas fascias quibus olim utrumque poplitem vincire poteramus, nunc in calceis luculentius ostentamus; nonnunquam ex eodem serico rosas apponimus, & suam pedibus æstatem facimus. Vniverse, superbiam & luxum non tantum pedibus non calcamus, sed in regnum & supra caput attollimus. Sed quæso, Gerarde, liceat ab imis vestigiis ad hominis verticẽ ascendere. GER. Sed & prius quæso, Polychroni, hoc discamus, num olim etiam has seu vestium seu calceorum ostentationes sic amarint? POL. Etiam olim, mi Gerarde, sed nec olim quoque deerant, qui vanam hanc elegantiam reprehenderẽt. Quantum aureus orator Chrysostomus contra hanc in calceis pompam stomachatus sit, audi, sed audi patienter; tam prolixus quam disertus est. Ego nec verbulum Chrysostomi mutabo.

Chrys. tom. 2. hõ. 50. in c. 14 Matth p. 373. & seq.

II. Vultis igitur, inquit, ut largas orationi habenas mittamus, ac dedecus hujus rei præ oculis ponamus? Sed nolite, oro, irasci, imo vero etiamsi irascimini, parva mihi cura est, non enim ipse, sed

vos

vos hujus moleſtiæ cauſſa eſtis, qui cum nec peccata quidem iſta putetis, ad reprehendendum acrius tale prodigalitatis genus impellitis. Age igitur diligentiori uſi examine, quale malum hoc ſit. Quantum vobis dedecus eſſe putatis, cum ſerica licia calceamentis veſtris, quæ nec veſtibus quidem vir probus unquam ſubtexerit, diligenter inſeritis: quantis hoc dignum cachinnis arbitramur? Quod ſi huic noſtræ ſententiæ non acquieſcitis, audiatis Paulum quanta hæc cum acrimonia reprehendat, & auctoritate ipſius turpitudinem rei cognoſcite. Quid igitur hac de re Paulus ſcribit? Non in tortis crinibus, inquit, aut auro, aut margaritis, vel veſte pretioſa. Quam igitur veniam habere poteris, cum neque uxori tuæ, jubente Paulo, pretioſæ veſtes permittantur: tu calceos luxurioſiſſime polias, ac ita conſtruas, ut nimium attentus ad ridiculoſa dedecora eſſe videaris? Nonne vides naves fabricari, eligi remiges ac gubernatores, vela dari ventis, maria navigari, ac mercatores patria, uxoribus & liberis relictis, ac vita contempta, & fluctibus commiſſa, ad extremas barbarorum partes mille periculis pervenire propter ſerica hæc licia, ut tu ſcilicet calceis tuis ipſa inſeras, & corium exornes? Dic, oro; quid hac abſurditate pejus? Non erant veterum talia indumenta, ſed viris probe convenientia. Quare

ipse timeo ne tempus veniat, in quo adolescentes apud nos vestibus atque calceamentis, sine pudore aliquo mulierum utantur. Illud autem molestius differendum est, quod juvenum parentes, cum indifferentem hanc rem censeant, non increpent, non expostulent. Vultis ut afferam quod gravissimum mihi videtur, quod pecuniis ita abutimini, cum multi inedia laborent, cum esuriens Christus ac nudus in medio vestri versetur, captus, catenis etiam vinctus nonnunquam: & quibus non ista digna sunt fulminibus? illum quidem cibo necessario indigentem negligentes, vos sericum calceis inseritis. Ipse cum discipulos suos legibus instituebat, nullos illis calceos permittebat: nos autem non dico nudis pedibus, sed viriliter calceatis deambulare non sustinemus. Qua turpitudine atque ritu quid pejus fiet? Magnam enim animi mollitiem hoc ostendit, atque etiam sævitiam & crudelitatem, magnam denique levitatem una cum curiositate temeraria. Nam quando rebus poterit, qui tantis defluit luxuriis, diligenter vacare? quando animæ suæ curam habebit? imo vero, quando se ommino habere animum cognoscet? pusillanimis enim omnino est, atque abjectus qui hæc admiratur. Atrox etiam atque crudelis, qui hac de causa pauperes negligit. Virtutis quoque penitus expers,

qui

qui ſtudium ſuum ad hæc contulit univerſum. Nam qui gloriam ſerici, qui florem coloris, qui ad aureos intextus curioſe perſpicit: quando in cælum ſuſpiciet, quando illam pulchritudinem admirabitur, qui tincturas iſtas reſpiciens, & ad terram flexus altius ſe non poteſt erigere? Et Deus quidem cælum extendit, ac ſolem accendit, ut oculos tuos ſurſum erigat: tu vero ad terrena quaſi porcus, diaboli artibus perſuaſus devolveris. Hæc enim omnia ille excogitavit, ut illa tu beatitudine privatus, ad hæc miſerrima detrudaris. Ita Deus, qui cælum tibi offert, à diabolo ſerica tibi licia offerente ſuperatur: imo vero nec iſta offert diabolus, opera enim hæc etiam Dei ſunt, ſed molliciem, luxum, atque maleficas artes, quibus oppreſſi adoleſcentes aſpicere terram coguntur, qui cælorum philoſophiæ ſtudere juſſi ſunt, magis calceis ſuis gloriantur, quam ſi novas res atque inauditas geſſiſſent. Digitis enim pedum ſublevatis deambulant in plateis, nimio plerunque inde mœrore confecti, ne cœno in hieme, aut pulvere in æſtate, calcei ſui maculentur.

III. Hæc tota Chryſoſtomi dictio eſt, & ſtudio prolixam hanc facundiam in medium expromere volui, ut evidens & perſpicuum nobis ſit, quam ab illo ævo longe divertamus. quæ olim ut piacula habebantur, nos velut inane

ludicrum ridemus : noſtro an temporis vitio? Hinc liquet quædam à priſcis Patribus ſeveriſſime caſtigata, quæ nos in minuta numeramus: Chryſoſtomus hac ipſa oratione, ejus rei cauſſam reddens: Nam etſi, ait, parva hæc peccata videantur, ac ideo negligantur, majorum tamen delictorum cauſſas nobis præbent. Quod hîc prorſus veriſſimum. Illud etiam jam clarum ex hac objurgatione Chryſoſtomi, quam non otioſe nos contra nimium & vitioſum corporis cultum agamus; res digna eſt acerrima inſectatione. Sed permittes credo, Gerarde, Chryſoſtomum quod cœpit, pertexere: ſic in eundem luxum differendo pergit. Quid facis homo? animam hac luxuria in cœnum conjeciſti. eam in terra negligis detineri, & calceamentorum tanto mœrore angeris: diſcas uſum ipſorum, & tanti ea facere pudebit. Quod ſi tu ab hujuſcemodi labe munda cupis calceamenta ſervare, cervicibus tuis aut capiti connecte. Ridetis hoc audientes; mihi autem lacrimandum potius videtur, cum ſtudia in his rebus veſtra & veſaniam conſidero, cumque intelligam corpus nos malle luto, quam calceos deturpare. Ita puſillanimi, ac penitus molles hinc juvenes efficiuntur, erunt etiam alia ratione pecuniarum avidi. Nam qui veſtibus, calceis, ceteriſque hujuſmodi valde inhiare ſoliti ſunt, cum multa in his rebus conſumant, magno

Ibid.

indigent

indigent pecuniæ cumulo: quod si acciderit, ut ambitiosum etiam & ostentatorem patrem quispiam habeat, tunc vero hac turpissima captus cupiditate, acrioribus servitutis vinculis coarctatur: sin vero avarum, cogitur ad alia pejora confugere, ut sibi pecuniam ad impendia ista conquirat. Hac ratione multi ex adolescentibus ætatis florem perdiderunt, & gnathones atque parasiti divitum constituti, ut hujusmodi cupiditatem atque animū suum expleant, turpia nimium ministeria subierunt. Quod igitur avarus, effeminatus, pusillanimis atque otiosissimus sit, & ad omnem luxuriam pronior qui hæc optat, manifestum ex istis fecimus; quod autem etiam crudelis, ac inanis gloriæ cupidus, quis unquam non insanus dubitabit? Crudelis enim est, qui cum viderit pauperem, tanta sui ornatus cura detinetur, ut nec aspexisse quidem videatur: sed auro quidem atque serico seipsum ornat, pauperem autem fame deperire sinit. Inanis vero gloriæ cupidus est, qui vel minimarum rerum gloriam aucupatur. Ego quippe sic arbitror, Romanorum nunquam Imperatorum fuisse, qui se tantum propter trophæa sua jactaret, quantum luxu perditi adolescentes, ob calceorum ornatum, ob vestes scite constrictas, ob cæsariem in modum pilæ tonsoris opere circumductam: nec pudet alienis artificum

operibus gloriari. Adderem alia his graviora &c. Et hæc Chryſoſtomi hac de re ſententia eſt. Cui noſtra diſſertatio, Gerarde, bilem moverit, huic ego litem non intendam; id unum à me audiet: Ad Chryſoſtomum abi, cum Chryſoſtomo liriga, Chryſoſtomus reſpondebit, Nunc, ut dixi, à pede & calceis, aſcendamus ad caput.

IIII. Verum, omnia capitis ornamenta inſequi, mei inſtituti non eſt. Vix ulla fax aut viaticum ad tam longam narrationem ſufficiat. E capitis cultu id duntaxat ſumam, quod nos collare appellamus, tranſlata voce à canum vinculis. Collaria noſtra, ut ſcias, fere cum luna mutant, ita ut ſingulis pæne menſibus, aliqua collarium novitas ſe prodat. Perpetua hîc mutatio, & ſæpe ridicula. Iam collare denſum, & multo ſindonis volumine impeditum, jam è ſimplici tela collo affunditur; jam in orbem, jam pæne quadrangulum diſponitur: jam ferro aut chalybe à prunis calente, jam aſſerculis ligneolis in plicas & ſinus ordinatur, jam à lotione temere plicatum collo injicitur. Memini, etſi facies mea nondum computet annos, cum è ſimplici byſſo collaria in pectus uſque, geminum cornu protenderunt; nec ita multo poſt dempti ſunt apices, & cornua illa quaſi forfice præſecta: quamvis & hoc pridem deſitum. cœperunt deinde collaria nimium quantum

in

in humeros expatiari, & tergum etiam vestire, credidisses mantilia cervicibus circumposita. Nec istud diu placuit. Vidimus dein è Gallia aut Italia collaria advolare quæ velut alæ collum ambiebant, & linei candoris radiis cingebant. Sed neque ista ætatem tulerunt, jamque alia atque alia, semperque novæ formæ in consuetudinem veniunt. Passim jam videas collare multiplici plica gravidum, quod instar valli, collum ambiat. Pleraque segmentata, rugata, & striata liberaliter.

Quid, quod nec idem color in collaribus placeat qui olim. Ante annos aliquot nemini nisi candor in collari probabatur, & quo illa candidiora & magis nivea erant, hoc mundulis illis placebant magis. Iam vero & cærulea, & nigricantia & purpurea passim videas, seu filo, seu tinctura sic facta. Ger. Equidem spero ad id ætatis me perventurum, ut etiam prasina cernam & viridia collaria. Pol. Olim pepla crocea pulcherrima censebantur, quod ævi sui muliebre judicium Guilielmus Peraldus Lugdunensis Antistes acriter perstringit. Sed tædet me prorsus omnem hujus insaniæ prodigentiam percensere, & sæculi nostri pudorem tam multiplici delirio onerare. Illud constat, neque id ipsi rei inficiari possunt, nimium laboris & pretii in hoc luxus genere collocari. Femina fuit nostro ævo, numorum

morum quam pietatis ditior, quæ eo deliciarum & luxus proceſſit, ut in unicum collare lavandum, explicandum, & ad certas leges componendum, ipſos quinquaginta Philippeos expenderit ſolita mercede. Prodigium omnino nobile, & ſuſpiciendum in re tam parva tam magni luxus! Sed navis & mulier nunquam ſatis ornantur, dicebat Cato. Ceterum majorem partem videre eſt in viris feminiſque protenſa nimium & in humeros excurrentia collaria, nimis exquiſite & operoſe fimbriata, in quibus nimium & operæ & pecuniæ ponitur; neque alio nomine hæc culpa purgatur, niſi quod plerunque dicant, ita moris eſſe; hos, & illos, & iſtos idem facere, ſe illis non æquales tantum, ſed & ſuperiores eſſe tam cenſu quam ſanguine, aut dignitate; ſi illis hæc & hæc liceant, eadem ſibi potiori jure licitura. Sic ad aliorum mores pridem damnatos, componimus noſtros; peccatis à peccantium multitudine patrocinium quærimus, atque per aliena exempla perire pulchrum ducimus.

V. Et quid de aliarum veſtium faſtu, laſcivia, luxu, novitatibus innumeris dicemus? Repeto; face iterum & viatico foret opus ad narrationem tam prolixam. Auſim iterare quod dixi: novus dies, novas veſtes videt, adeo nihil neque nimium, neque ſatis diu bellum & elegans nobis videtur; pæne quotidie

novitia repertura emergit, quæ pretium sæpe à novitate metitur. Adjicit ornatus proxima quæque dies.

Pileus jam fastigiatus caput circumtegit, jam depressus; jam acuminatus placet, jam in rotunditatem planus; jam cum spira, jam sine spira elegantior habetur; jam cinerei, jam candicantis, jam mustelini aut cervini coloris præfertur. Pallium modo simplex, modo alatum est, jurares vespertilionis exuvias esse. Et an non istud insignioris luxus nobile argumentum, cum pallium è lana, quantum quantum est holoserico subducitur, quasi tegere velimus expensarum superbiam, dum maxime ostendimus. Et quis thoracis patriam investigaverit, quem modo ex Gallia, modo ex Italia, ex Hispania modo petimus, jam dissectum, jam institis obductum gerimus, quandoque singularem elegantiam censemus, vestis materiem omnem fimbriarum numero cælare. Manicæ quæ? modo amplæ, arctissimæ, & ad brachium strictæ. Et quis omnes caligarum figuras explicet? Caligæ nunc ad genu, nunc infra, nunc supra genua clauduntur; nunc laxæ, nunc adstrictæ sunt; jam volitant & genibus illudunt, jam in globum aptantur: modo follicant, modo crassa farctura intumescunt; aliqui Gallos caligis, alii Anglos iis æmulantur. Ligulæ olim in eum duntaxat usum erant, ut caligas thoraci necterent:

ſterent: nunc numeroſa ligularum ag
mina, totis caligis ſparſa, puerilem pro
ſus & ridiculam concinnitatem exhi
bent. Vere, ut vetus verbum habet, Afr
aves ſumus. Omnia hîc varia & pæn
in dies nova; infinita ſeries eſt mutatio
num cum ſtatim moritura novitate. Ne
que tantum ſe circumſpectat qui ha
novitates excogitare, ſed & qui ſequ
ſcit & imitari. Sed & alius atque aliu
in veſte color placet: ater, nimis lugu
bris eſt; lanæ nativus, ſimplex nimis. Lu
xuria veſtibus quoque provocavit eo
flores qui colore commendantur. Veſte
quærimus non ſolum quæ muniant pe
pinguedinem, ſed quæ mulceant pe
mollitiem: nec ſolum quæ per molli
tiem tactum mulceant, ſed quæ pe
colorem oculos ſeducant. Tertullianu
De cult. fem. eleganter & facete, verſicolorum ve
ſtium & purpuræ uſum perſtringens
Nimirum Deus, inquit, demonſtravi
ſuccis herbarum, & concharum alvei
incoquere lanas. Exciderat illi, cum uni
verſa naſci juberet, purpureas & cocci
neas oves mandare.

Et ô quoties, veſtium partim ponde
re, partim tormento miſere vexamur
illum calceus urit, tolerat tamen; iſtum
thorax conſtringit, tamen diſſimulat
hunc frigus ultro advocatum contra
hit, non tamen queritur, ne ſua veſt
pereat venuſtas.

O curas hominum! reliqua taceo, qua
ipſa

ipsa per se oculis loquuntur : sileo aurium vulnera, olim usitata, quasi satis anulorum digiti non caperent : omitto nebulas lineas, ventos textiles, topas vitreas, ut Arbiter & Varro loquuntur: oratione nemo satis evolvat tot tænias, tot redimicula, tot strias & fimbrias, tot undas & uncinulos, tot globulos & clavos. Nam habitu ad omnem novitatem mollis elegantiæ assidue correcto, peregrina semper magis æstimamus quam nostra : modo aliunde sit forma vestis quæcunque, mox in laudem trahitur, nec formam tantum, sed & materiam vestis peregrinam amamus, lanam, & rudioris naturæ beneficium spernimus. Peregrinitas ubique gratiam reperit, à qua res quæque pretium possidet. Quis vestes parat in quod inventæ sunt? victum cultumq; ad nova identidem exempla componimus. Hinc luxus noster transalpino serico pretium fecit; hinc non molliſſimis tantum pellibus contecti, sed serico splendore ad luxuriam vibrantes, vestium ambitiosa pretia mire augemus. Non est locus ut defleam satis, aut ut satis execrer ludibria hæc externorum habituum, quos nobis ab extremis mundi finibus furibunda præsens ætas intulit, & etiamnum quotidie infert.

Minatur Deus per Sophoniam : Visitabo super principes, & super filios regis, & super omnes qui induti sunt ve- *Soph. c. 1. v. 8.*

ste

ſte peregrina. Divus Leo Pontifex de Roma vetere: Hæc civitas, inquit, ignorans ſuæ provectionis auctorem, cum pæne omnibus dominaretur gentibus, omnium gentium ſerviebat erroribus: & magnam ſibi videbatur aſſumpſiſſe religionem, quia nullam reſpuebat falſitatem. Idem ego pæne auſim dicere de Germania, quæ cum ſuos in omnium nationum terras emittat, omnium nationum ritus recipit, & magnum ſibi videtur adſciſcere ornamentum, ſi nullum reſpuat peregrinum habitum. Vis videre veſtitu Gallos, Italos, Hiſpanos, Anglos, Polonos, tantum Germaniam luſtra, & videbis. Iuſſerat ſibi, ut ferunt, Turcarum Imperator, omnium gentium habitum veſtitumque pingi. Pictor, ubi plurimarum nationum diverſiſſimas veſtes expreſſiſſet, hominem induſio tectum ſtatuit, & juxta varii generis pannos. Hanc picturam ſuam interpretari juſſus: Hi, inquit, Vngari ſunt, hi Poloni, hi Galli, hi Britanni, Itali iſti, ita & de aliis. ubi ad hominem illum inveſtem devenit, Hic, inquit, Germanus eſt; certa veſtitus forma pingi non poteſt, nam quotidie novam excogitat. Rem dixit hic pictor. Hinc videre eſt peregrinas omnis ſtultitiæ ineptias, & exoticum laſciviæ habitum ornatumque, unde ferme nec in moribus quidquam patrii ac vernaculi ſupereſt. Tanquam originis pudeat, hoc unum omnes agunt, ut videantur

Comus Erycii Put. pag. 137.

videantur à majoribus desciviſſe. Et hæc illa ornamenta ſunt, quibus ſuperbus cinis neſcio quam altum ſtemma mentitur, & pæne Adamum tranſilit.

VI. Interjungamus hic paulliſper. Ecquid, Gerarde, hoc libri eſt quod manu tenes? GER. En nomen auctoris in fronte. POL. Non hoc quæro. GER. Quid ergo? POL. Quòd gaudeo me non reperire. GER. Ergo ſuſpicabaris mali quid latere? POL. Metus potius quam ſuſpicio erat. & quid apud te diſſimulem? mores ævi noſtri corruptiſſimos jam noſti; nihil non audemus. Hinc aliquibus non ſatis eſt domi, horas optimas peſſime conterere inſpiciendo ſpeculo, libellis etiam inſeri, & una compingi curant ſpeculum, ut ubi demum locorum ſint, vitrei hujus judicis reſponſa in promptu habeant. Et quoties aliqui de die domeſticum hoc oraculum conſulunt, quanta patientia reſponſum quantumvis prolixum præſtolantur, quam ſollicite oculos in omnem partem flectunt, ne quid nævuli induſtriam oculorum effugiat. Vah! vanitatem vaniſſimam! O vane quid ſpeculum conſulis? mores tuos intuere, conſcientiam tuam inſpice, in Chriſtum crucifixum oculos conjice, hoc tibi ſpeculum, & opifex ſplendor ſit, in hoc non fabram lævitatem, ſed cruenta tubera, & alta vulnera conſidera. Quid vis ſpeculum omni occaſione conſulere, anxie *Tertull. d. l.*

inſpicere, cum tamen cognito Deo & adempta placendi voluntate, per luxuriæ vacationem, omnia illa ut otioſa, ut hoſtilia pudicitiæ recuſantur. Nam ubi Deus, ibi pudicitia, ibi gravitas adjutrix & ſocia ejus. Tertullianus, quaſi pudicitiæ nundinatrices eas feminas habet, quæ (ut loquitur) conſilium formæ à ſpeculo petunt. Potiori jure & in viris hoc ipſum reprehendit. Veriſſime Seneca: Iam ſpeculum, inquit, ornatus tantum cauſſa adhibitum, nulli non vitio neceſſarium factum eſt. Scis, Gerarde, quid olim Pudens in oratione cenſoria velut grande crimen deteſtetur, & clamitet: Habet ſpeculum philoſophus, poſſidet ſpeculum philoſophus. An nos non vehementius vociferemur? Habet ſpeculum alumnus Parthenius, poſſidet ſpeculum ſodalis beatæ Virginis, inſpicit ſpeculum juvenis Marianus. Quid hoc, mei juvenes, ad pietatem aut litteras facit, formam ſuam ſpectaculo aſſiduo explorare? Socrates quidem philoſophus, ſuis ſuaſiſſe fertur, ut ſemet in ſpeculo contemplarentur, ſed in morum ac diſciplinæ, non in formæ gratiam id ſuaſit. hoc enim volebat vir ſapiens, ut ſi quis ſuorum à pulchritudine commendaretur, impendio procuraret ne dignitatem corporis malis moribus dedecoraret, qui vero minus ſe commendabilem forma putaret, ſedulo operam daret, ut virtutis laude turpitudinem tegeret.

De virg. vel. c. 12. & de cult. fem. c. 8. L. 1. nat. qq c. 17.

geret. Non juſſit Socrates, ad ſpeculum curioſius comam ſtruere, non capillamentum in ſtatione diſponere, non crines velut ſuggeſtum ædificare, non turres ſublimibus cincinnis in occipitio excitare, non denique tempus nobiliſſimum apud vitreum hunc cenſorem perdere, quod nos injuſſi ſæpe facimus. Graviſſime queritur Seneca contra otioſos hos fucos, quibus apud tonſorem multæ horæ tranſmittuntur, dum decerpitur ſi quid proxima nocte ſuccrevit, dum de ſingulis capillis in conſilium itur, dum aut disjecta coma reſtituitur, aut deficiens hinc atque illinc in frontem compellitur. Quomodo iraſcuntur ſi tonſor paullo negligentior fuit? quomodo excandeſcunt, ſi quid ex juba ſua deciſum eſt, ſi quid extra ordinem jacuit? &c. Quis eſt iſtorum qui non malit rempublicam turbari, quam comam ſuam? qui non ſolicitior ſit de capitis ſui decore, quam de ſalute? qui non comptior eſſe malit quam honeſtior? Hos tu otioſos vocas inter pectinem ſpeculumque occupatos? Si hæc Seneca non immerito exprobrat, ignoſcendum Cyrillo Alexandrino exclamanti: Væ calamistratis ad lædendas & vulnerandas animas. Crede mihi, hæc talia omnia, ſpeculum, & ad ſpeculi examen vibratus capillus, cirri, cincinni, gypſatiſſimæ hirothecæ, peregrini odores, moſchum, migmata, tot quæſitæ elegantiæ, tam

L. de brevit. vitæ c. 12.

diverſæ amictus deliciæ, hæc inquam, omnia caſtitatis & pudicitiæ amorem non olent. Qui caſtimoniam amat, hæc fugit & vitat omnia: optimus odor in corpore, eſt nullus. Iam olim minatus
Iſ.c.4. Iſaias: Et erit, inquit, pro ſuavi odore
v.24. fœtor, & pro zona funiculus, & pro criſpanti crine calvitium. Mirabilis mutatio! illis ego carere malim, quam cum iſtis mutare: alterutrum neceſſarium. Qui illis abſtinere non vult, audiet tandem horrendum iſtud: Quantum ſe glo-
Apoc. rificavit, & in deliciis fuit, tantum date
c.18. illi tormentum & luctum.
v.7. Neque tantum graviorem cenſuram incurrunt hæc talia, ubi honeſtas Chriſtiana viget, ſed & ab idololatris honeſti amantibus damnantur. Flavio Veſpaſiano Imperatori juvenis quidam gratias egit pro impetrata præfectura. At hæc gratiarum actio minime placuit Cæſari, ea ſolum de cauſſa: juvenis ille plus æquo comptus videbatur, & quia etiam unguento fragrabat, Veſpaſianus ſevero eum nutu contemnens: Maluiſſem, inquit, allium oboluiſſes. mox & litteras conceſſas revocavit.

Optime olet, qui nil olet, & ſatis formoſus eſt, qui formæ judice ſpeculo poteſt non egere.

VII. Ger. Si ſpeculum damnes, Polychroni, multo magis pigmenta damnabis, quæ ad ſpeculum prælinuntur vultui. Pol. Optime mones; omiſeram

pæne

pæne nobiliſſimum genus colendi corporis. Fui tamen, fateor, in errore antehac : feminas noſtri ævi fuco non uti credebam. GER. Errabas ſane, ô mi Polychroni, pridem revixit Iezabel, nec jam una tantum ceruſſatas buccas oſtentat. In urbibus tales invenire eſt, quæ ſibi ipſæ non placerent, niſi purpuriſſatum os ſpeculo propinarent. Novi feminas quæ ut tutiore nequitia hanc artem factitent, maritos id velle fingunt. POL. Pulchre conveniunt, fingere & ſtibio ſe pingere, quid enim figmentum, niſi falſitatis ſtibium ? Sed ô miſeræ, & in propriam perniciem vafræ! velint nolint, jubeant non jubeant mariti, ceruſſatam cutem nunquam ſatis excuſabitis. hic ratio & Chriſtianæ leges reclamant. Audite, oro, quid priſci ævi Patres in peſſimum hoc pingendi ſe ſtudium pronunciarint.

Tertullianus non ſine ſtomacho : In illum, inquit, delinquunt, quæ cutem medicaminibus ungunt, genas rubore maculant, oculos fuligine collinunt. diſplicet illis nimirum plaſtica Dei, in ipſis redarguunt, reprehendunt artificem omnium, reprehendunt enim cum emendant, cum adjiciunt, utique ab adverſario artifice ſumentes additamenta iſta, id eſt, diabolo. Quod naſcitur, opus Dei eſt, ergo quod fingitur, diaboli negotium eſt. Quantum autem à veſtris diſciplinis & profeſſionibus aliena *De cult. fem.*

sunt, quam indigna nomine Christiano, faciem fictā gestare, quibus simplicitas omnis indicitur, effigiem mentiri, quibus lingua non licet appetere quod datum non sit, quibus alienum abstinentiam in speciem exercere, quibus studium pudicitiæ est.

Atque utinam miserrimus ego in illo die Christianæ exultationis vel inter calcanea vestra caput elevem, videre, an cum ceruſſa, & purpurisso, & croco, & in illo ambitu capitis resurgatis, an taliter expictam Angeli in nebula sublevent obviam Christo.

Idem in eodē lib post init. De cetero cultu corporis moderando sic monet Tertullianus: Quamobrem erga vestitum quoque, & reliqua compositionis vestræ impedimenta, perinde vobis curanda est amputatio, & decessio redundantioris nitoris. Nam quid prodest, faciem quidem frugi, & expeditam, & simplicitate condignam divinæ disciplinæ exhibere, cetera vero corporis, lacinioſis pomparum & deliciarum ineptiis occupare? Hæ pompæ quam de proximo curent luxuriæ negotium, & obstrepant pudicitiæ disciplinis, dignoscere in facili est.

L. 3. pædag. c. 2. Clemens Alexandrinus non minus acerbus in tam sterilem solertiam: Turpe est, inquit, pudicam facere flaventes pilos, sed & genas fucare, & oculos depingere. Non intelligunt autem miseræ, se propriam perdere pulchritudinem

dum

dum externam inducunt. Summo itaque mane se lacerantes & extendentes, variisque ac confusis mixtionibus effingentes, vivum quidem cutis colorem refrigerant, carnem autem venenis effodiunt, curiosisque ac superfluis absterſionibus proprium decoris florem corrumpunt, & marcidum efficiunt. quocirca à cataplasmatibus quidem pallidæ cernuntur, à morbis autem facile arripiuntur, ut quæ adumbratam carnem venenis jam liquefactam habeant: hominum opificem contumelia afficientes, tanquam qui pro meritis non fuerit eis largitus pulchritudinem. Iure ergo quod ad domum ſervandam & adminiſtrandam familiam attinet, ignavæ fiunt, ut quæ ſedeant, veluti depictæ ad ſpectaculum, non natæ ad domus cuſtodiam familiæve adminiſtrationem. Quo autem nihil dici aut fingi poteſt abſurdius, fictæ iſtius ſuæ formæ, perinde ac ſi res ab eis bene geſta & confecta ſit, ſpecula excogitarunt, cum huic fraudi eſſet potius admovendum operculum. *Et paucis interjectis*: Si ergo naturalem corporis pulchritudinē minus quam pulchritudinem animæ æſtimat Dominus, quid ſentiet de adulterina, qui quicquid falſum eſt, omnino expulit.

Vt autem hujus probroſæ artis primum magiſtrum fuiſſe diabolum ſciamus, Cyprianus hoc fucandi artificium

Cypr. de hab. virg. graviſſime deteſtatus : Quæ omnia, inquit, peccatores & Apoſtatæ angeli ſuis artibus prodiderunt. illi & oculos circumducto nigrore fucare, & genas mendacio ruboris inficere; mutare crinem adulterinis coloribus,& expugnare omnem oris & capitis veritatem corruptelæ ſuæ impugnatione docuerunt. *Addit*: Manus Deo inferunt quando id quod ille formavit, reformare & transfigurare contendunt ; neſcientes quia opus Dei eſt omne quod naſcitur, diaboli quodcunque mutatur. Quod ornari te putas, quod putas comi, impugnatio eſt iſta divini operis, prævaricatio veritatis. Et : Num ſinceritas perſeverat & veritas, quando quæ ſincera ſunt, polluuntur colorum adulteriis, & medicaminum fucis in mendacium vera mutantur? Dominus tuus dicit : Non potes facere capillum unum album aut nigrum ; & tu ad vincendam Domini tui vocem vis te eſſe potiorem? Audaci conatu & ſacrilego contemptu crines tuos inficis, &c. Non metuis, oro, quæ talis es, ne cum reſurrectionis dies venerit, artifex tuus te non recognoſcat, & ad ſua præmia & promiſſa venientem removeat & excludat; increpans vigore cenſoris & judicis, dicat : Opus hoc meum non eſt, nec imago hæc noſtra eſt; cutem fallo medicamine polluiſti, crinem adultero colore mutaſti, expugnata eſt mendacio facies, figura corrupta

corrupta est, vultus alienus est. Deum videre non poteris, quando oculi tui non sunt, quos Deus fecit, sed quos diabolus infecit. Illum tu sectata es, rutilos atque depictos oculos serpentis imitata es; de inimico tuo compta, cum illo pariter & arsura.

Seria sunt hæc, ô Deus, & alte cogitanda! Atque de corporis colendi studio, universe sic sentit Cyprianus: Ornamentorum, inquit, ac vestium insignia, & lenocinia formarum non nisi prostitutis & impudicis feminis congruunt. Et; etsi ipsa non pereas, alios tamen perdas & velut gladium te & venenum videntibus præbeas; excusari non potes, quasi mente casta sis & pudica. redarguit te cultus improbus, & impudicus ornatus. *Cypr. l. de disciplin. & hab. virg. medio fere.*

Gregorius Nazianzenus: Quod si ob adscititiam formam, inquit, ita insolescis, nunquam certe pudicum animum habebis, utpote qui fucum aversatur. *Carm. de ornamul.*

Chrysostomus, huic vitio verecundam honestatem opponens: Quæ unguentis, inquit, delibuta non pergit, quæ faciem nequaquam fucis atque coloribus pingit, quæ Dei contenta opificio nihil ex se addere quasi arte molitur. Quid enim studium tuum, quid artem consummato à Deo opificio admovere præsumis, atque ad auctoris injuriam ornaris? *Hom. 4. in 1. epist. ad Tim.*

Sed & profani scriptores hunc corporis cultum vituperant. Optime dixit

Arbiter in sat. priscus satyricus: Color arte compositus inquinat corpus, non mutat.

Simocathes Theano Eurydicæ epist. 3. Theophylactus Sophista feminam ætate progressam, suavi vituperio abstracturus ab hac insania: Naturale, inquit, ornamentum tibi præteriit, & ad rugas properat elegantia. Tu vero veritatem obscurare conaris fictitio ornatu. quid frontem sputo & cerussa signas? obtempera tempori. Non enim decent prata in autumno flores. Memineris etiam mortis, cui vicina es, & modestiam ex necessitate disce colere. Alioqui senium & juventam afficis injuria: hanc enim promittens, frustraris, illud autem possidens adulterare conaris.

En, undique vapulant purpurissatæ genæ: sacri juxta & profani scriptores stibium & cerussam ab honestis matronis removent. Ergo vilior ei honestas est, cui purpurissum & fucus tantopere commendatus est.

Loc. cit. Finio cum Tertulliano qui hic agmen duxit: Quare, inquit, meditemur duriora, & non sentiemus: relinquamus lætiora, & non desiderabimus. Stemus expediti ad omnem vim, nihil habentes quod relinquere timeamus. Retinacula ista sunt spei nostræ: projiciamus ornamenta terrena, si cælestia optamus.

Multa dixi hoc capite, sed in summam colligam, quæ dixi. Quicquid carnem olet, nihil sanctimoniæ spirat: quod

Corpori

Corpori jucundum & pulchrum, Animo plerunque noxium: Conscientiam non curat, Cælites parum honorat, qui corpus nimium amat.

CAPVT VI.

De cultu Corporis quid sacræ paginæ, & sancti Patres sentiant.

EVeste virum noveris. Nam, *amictus corporis, & risus dentium, & ingressus hominis enunciant de eo.* Vt risus, ut sermo, ut incessus, animi cogitationumque character & nota sunt, sic & habitus non immerito esse perhibetur. Vestitus levis, levem; muliebris, effeminatum, monstrosus, monstrosum, plus æquo nitidus ostentationis amantem: ac vicissim gravis prudentem, modestus continentem arguit: atque ut ille probrum, sic iste laudem domino suo conciliat. Minatur olim Deus severe, omnem cultum corporis auferendum, &: In illa die, inquit Isaias, auferet Dominus ornamentum calceamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras, &c. *Eccl. c. 19. v. 27.* *Isa. c. 3. v. 18.*

Esther quamvis reginarum amplissima, tamen imminente suis fatali periculo, vestem regiam omnemque mundum muliebrem ponens, & indumentis ad luctum vestita, has Numini preces supplex admovit: Tu scis necessitatem

meam

Esth. meam quod abominer signum superbiæ & gloriæ meæ, quod est super ca-
c.14. *v. 16.* put meum in diebus ostentationis meæ, & detester illud. Quibus illa verbis luculente testata est Orbi, quantum oderit cultum corporis, qui verè signum est superbiæ. Hîc ego non diffiteor, terreri me sæpius illo Christi monito, de Epu-
Luc. *c.16.* *v. 19.* lone purpurato: *Homo quidam erat dives, & induebatur purpura & byssо.* Tantine res flagitii est, ô Christe, byssina & ostrina veste amiciri? neque enim aliena vi aut dolo rapuit, ut purpuram & byssum emeret, nec opifices manupretio fraudavit, nec mercedem famulis negavit, nec invasit aliena; è suis loculis, ære suo hæc sibi comparavit, & ut videtur, dignitati & opibus congrue se vestiit. Et tamen sepultus est in inferno. in hoc ei sepulchrum viam stravit, è byssо & purpura vestitus. Horreo cum cogito. hunc mihi horrorem augent Divi Gre-
Hom. *40. in* *Evang.* gorii verba: Sunt, inquit, nonnulli qui cultum subtilium pretiosarumque vestium non putant esse peccatum. quod si videlicet culpa non esset, nequaquam sermo Dei tam vigilanter exprimeret, quod dives qui torquetur apud inferos, purpura & byssо indutus fuisset. Nemo quippe vestimenta pretiosa nisi ad inanem gloriam quærit, ut honoratior ceteris esse videatur.

I. GER. At decorum est egregie vestiri. POL. Mos est, nec tu id ignoras,

vilia

vilia & fœda coloribus & fuco venalia facere. Hoc illustrium vestium callidum munus est, ut viles & abjectos animos velent illustri fuco. Ita profundissimum cœnum vestit fragilis indigna fronde cespes, ita simum nives induunt, nec ipsis anguibus pulchrum veneni tegmen versicolore tergo, & squamis fulgentibus deest. GER. Honori est, exquisite indui. POL. Pudebit te cultus exterioris, quoties quid eo tegatur, cogitabis. insana enim est ambitio, simum operire purpura. GER. Ecquis reprehendat vestes quam mundissimas habere? POL. Non audisti quid ille vir fortissimus apud Crispum dicat: Munditiem mulieribus, laborem viris convenire. Et quamvis sequiori illi sexui divus Paulus plusculum quid ornamenti concessit, aurum tamen & argentum & vestem pretiosam adimens: Non in tortis crinibus, inquit, aut auro, aut argento, aut margaritis, vel veste pretiosa, sed quod decet mulieres promittentes pietatem per bona opera. Ejusdem animi & divus Petrus: Quarum, inquit, non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus. GER. At vestitus insignis auctoritatem addit. POL. Sæpissime minuit, dum suspicionem auget, eum vanissima cura placendi laborare, qui has sibi phaleras circumdat. Et sæpe cultus corporis qui ad famam quæritur, risum movet: nec

Madaurēs. l. 1. Milesiar.

1. Tim c. 2. v. 9.

1. Pet. c. 3. v. 3.

ulla

ulla re pejus sibi consulit deformis homo, quam cum formosus vult videri: quod si natura ei formam non inviderit, quid adscititiis his pigmentis naturalem gratiam corrumpit? GER. An non festi dies plus cultus indulgent corpori? POL. Cadaveri, dicas. Pone in feretro aureo cadaver pallidum, gemmis illud ostroque circumda, quo plus ornatus, plus & horroris erit. Et ne ad injuriam trahas quod dixi, origo nominis inquirenda est. Cadaver à cadendo dicitur: mortui corpus cecidit, vivi casurum est; caditque continue, semper enim morimur quamdiu vivimus. ita exili discrimine, istud ab illo discedit. Hoc sensu
Iac. 5 v. 1. Iacobus Apostolus: Agite nunc divites, inquit, plorate & ululate in miseriis vestris, quæ advenient vobis. Divitiæ vestræ putrefactæ sunt, & vestimenta à tineis comesta sunt. Factum dicit, quod certo & proxime futurum erat ut fieret.

Tertullianus interrogans: Quo pacto, inquit, pudicitiam sine instrumento ejus, id est, sine gravitate tractabimus? quomodo autem gravitatem administrandæ pudicitiæ adhibebimus? nisi & in facie, & in cultu, & in totius hominis contemplatione severitas circumferatur. Nam, ut idem testatur, Pudicitiæ Christianæ satis non est, esse verum & videri. At vero qua ratione in illo videatur, qui tantopere studet, ut Tertullianus loquitur, sese *expingere?*

II. Ma-

II. Magnus Basilius, hic velut legem condens saluberrimam : Quicquid necessitatis, inquit, usum excedit, vitandum, neque corpori plus ornatus dandum est, quam quantum animæ prosit. Non minus eleganter & vere Ambrosius: Neglecta, inquit, decoris cura plus placet, & hoc ipsum quod nos non ornamus, ornatus est. Eximius hac in re Bernardus nobilissime de cultu corporis philosophatur, & : Serica, inquit, & purpura, & tincturarum fucus, decorem habent, sed non præbent. quicquid tale applices corpori, exponit speciem suam, non deponit. Secum denique tollit, cum tollitur ipsum. Porro decor qui cum veste induitur, & cum veste deponitur, vestis procul dubio est, non vestiti. Tu ergo noli æmulari in malignantibus & mendicantibus pulchritudinem alienam, ubi perdiderint suam. Ejusdem divini doctoris sensu, mollia dicuntur vestimenta, quia mollem faciunt, aut esse ostendunt. Mollia, inquit, indumenta, animi mollitiem indicant. Mollibus vestimentis delectatur regis curia: asperis vero & humilibus delectatur Christi Ecclesia. Talia debent esse vestimenta servorum & ancillarum Dei, in quibus nihil possit notari novitatis, nihil superfluitatis, nihil vanitatis, nihil quod pertineat ad superbiam, aut ad vanam gloriam. Nam, quanto amplius in compositione corporis lætamur, tanto magis

De leg. lib. gēt. hō. 24.

L. 1. de virg.

Epist. 113. ad Sophiam virg.

Idem de modo bene viv. ser. 9. initio. & fine. plura in Apol. ad Guil. abb. ante finē.

gis à ſuperno amore disjungimur.

Prov. c.30. v. 8. Orabat ſapientiſſimus Salomon, tantum victui ſuo tribui neceſſaria, non ſuperflua. Habentes (inquit Apoſtolus) *1. Tim c. 6. v. 8.* victum & veſtitum, non ornatum. Alius quidam Sanctorum: Si dederit, inquit, mihi Dominus panem ad manducandum, & veſtimentum quo operiar. *Gen. c.28. v.20.* Nota, quo operiar. Sic ergo & nos, inquit Bernardus, contenti ſimus veſtimentis quibus operiamur, non quibus laſciviamus, non quibus ſuperbiamus, non quibus mulierculis vel ſimilari vel placere ſtudeamus. GER. Sed hoc faciunt ii quibuſcum habito: ſi non facio quod ceteri, notabor quaſi numero velim eximi, & eſſe ſingularis. POL. Licerne, Gerarde, tua venia Bernardi reſponſum addere? GER. Cur per me non liceat? non eſt auditoris, magiſtro legem dicere. POL. Addo ergo, querelæ tuæ Bernardus ſic reſpondet: Propterea exi de medio eorum, ne aut in urbe notabiliter vivas, aut exemplo pereas aliorum. quid agis in urbe delicate miles? Commilitones tui quos fugiens deſeruiſti, pugnant & vincunt, pulſant & intrant, cælum rapiunt & regnant, & tu ſedens ſuper ambulatorem tuum, indutus purpura & byſſo, circuis plateas, vicos perambulas? Purpura non propulſat libidinem, non ſuperbiam, non avaritiam repellit, & ſi qua ſunt alia ignea inimici jacula non extinguit. Denique quos

Epiſt. 2. ad Fulconem.

magis

magis metuis, febrem non prohibet, mortem non arcet. Vbi ſunt arma bellica, ubi ſcutum fidei, ubi galea ſalutis, ubi patientiæ lorica? Laurentius Iuſtinianus operoſiorem cultum corporis gravi cenſura notans: Sicut, inquit, continens ac pudicus vilibus induitur veſtimentis, ut ſe oculis divinæ majeſtatis exhibeat mundum: ita impudicus ac incontinens, ut videatur magnificus, ſatagit veſtiri pretioſioribus ac mollibus. Ephrem hîc apte interrogans: Quid lucrabimur, inquit, veſtimentorum cultu, & ornato elationis amictu, niſi ignem inextinguibilem? *L. de ligno vitæ c. 5.* *L. 1. de luctu Spir. c. 2.*

III. Gregorius Magnus originem indagans cultus qui corpori impenditur: Res ipſa, inquit, teſtatur, quod pro ſola inani gloria veſtimentũ pretioſius quæratur. Nemo vult ibi pretioſis veſtibus indui, ubi ab aliis non poſſit videri. Divus Hieronymus de Pauli defuncti Anachoretæ tunica, velut de opimis ſpoliis triumphans: Vos, inquit, in tunicis aurum texitis, ille ne viliſſimum quidem veſtimentum habuit mancipii veſtri. Sed è contrario illi quidem pauperculo paradiſus patet; vos auratos gehenna ſuſcipiet; ille veſtem Chriſti, nudus licet, tamen ſervavit, vos veſtiti ſericis, indumentum Chriſti perdidiſtis. Aureus ille Conſtantinopolitanus orator Chryſoſtomus, tam diſerte quam copioſe de cultu corporis hæc pronuncians: Au- *Hom. ult. in Euãg.* *Hier. t. 1. in vita Pauli. ſub fin.* *Tom. 1 ho. 18. in c. 3. Gen.*

diant, inquit, opulenti & qui luxurian-
tur in vermium operibus, & veſtiuntu
ſericis, diſcantque quomodo ab initio
humanam naturam miſericors Deus
docuerit. Pelliceas veſtes fecit eis u
confuſionem tegerent, quo docuit nos
ut mollem & diſſolutam vitam fugia-
mus, nec inertem & remiſſam ſecte-
mur, ſed magis auſteram amplexemur.
Itaque veſtium amictus continuum no-
bis ſit monimentum, quo memores ſi-
mus quantis bonis exciderimus, & di-
ſcamus quanto ſupplicio humanum ge-
nus ob inobedientiam ſit affectum. Di-
cant igitur nobis, qui tanto utuntur ap-
paratu, ut jam uſum lanæ prorſus audire
nolint, ſed ſerico veſtiantur, eoque inſa-
niæ pervenere, ut aurum veſtibus inte-
xant. Imprimis autem mulieres huic
mollitiei deditæ ſunt. Quare, dic obſe-
cro, corpus ita ornas, & gaudes ejuſce-
modi ambitu? Non cogitas quod pro
magno ſupplicio, propter tranſgreſſio-
nem, tegmen hoc excogitatum eſt? Et
quare non audis Paulum dicentem,
Habentes victum & amictum illis con-
tenti ſimus? Vides quod unius duntaxat
rei habenda ſit hîc cura, videlicet, ne
corpus nudum ſit, ſed ut tegatur. Num
adhuc de veſtium varietate oportet ſo-
licitum eſſe?

GER. O mi optime Chryſoſtome,
quam apud multos tam ſacros quam
profanos, tam Eccleſiaſticos quam poli-
ticos,

ticos, antiqua nimis est & simplex hæc tua oratio! hæc illi monita, etiam millies ingesta, & occentata millies, non pensi habent. Te in cathedra clamantem non turbant, audiunt monita, at interim domi, non quod tu mones aut jubes, sed quod illis lubet, faciunt, & pro more nostri ævi dicunt: Fuit vehemens oratio. Hic omnis illorum profectus est, concionem frigidissime laudare: cetera nec hilo meliores, in eodem hærent luto, nemo est qui dicat: Rei sumus, emendemus nos. Pol. Sed non terretur Chrysostomus, qui omnem luxum perosus, sic pergit: Quali venia dignandi sunt, qui & in vestimentis multam vanitatem ostendunt, & quod gravissimum, in his superbiunt? Si omnia quæ intus reposita habent, indigentibus divites distribuerent, neque sic supplicium effugerent eorum peccatorum (nota Gerarde) quæ in deliciis vestium & conviviorum admittunt. quo enim supplicio non sunt digni, qui modis omnibus dant operam, ut sericis & auro intertextis induantur; & post se pompam trahunt in foro, Christus vero nudus obambulat necessario alimento destitutus? Post pauca: Quot pauperum ventres poterant inde pasci, & quot corpora nude agentium poterant contegi ex his quæ à solo collo & humeris pendent, nullius alterius usus gratia, quam in damnum & nocumentum ani-

Tom. I hom. 37. in c. 15. Gen.

mæ ? Et ut dictorum cauſſam reddat: Hoc enim ſtudium, inquit, in ornando corpore internam indicat deformitatem,& hujus deliciæ illius manifeſtam faciunt famem, & hujus veſtium ſumptus illius indicat nuditatem. Impoſſibile enim eſt aliquam agere curam animæ, & tanti facere corporis pulchritudinem ac ornatum; ſicut & impoſſibile, in externo illo cultu tantopere occupatum, illius agere curam. Ita, Chryſoſtomi ſenſu fieri non poteſt, ut is exteriorem cultum adeo curet, cui quidem curæ ſit animus. GER. Chryſoſtomus hæc ſolis mulierculis objicit. POL. Ignoſcat mihi tuus genius, mi Gerarde,erras luculente:etiam viros ob hanc colendi corporis inſaniam acriter reprehendit. & en verba Chryſoſtomi tomo quarto, homilia vigeſima octava in caput XII. epiſtolæ ad Hebræos. Lege, lege, hæc illius verba ſunt: Non enim mihi ſermo ad ſolas mulieres dirigitur,ſed etiam ad viros, omnia enim reliqua quæ habemus, ſupervacua ſunt. Soli pauperes ſupervacanea & vana non poſſident, fortaſſis autem etiam ipſi ex neceſſitate. ceterum ſi liceret, neque illi prorſus abſtinerent.Ita Chryſoſtomus ad verbum. Si quis contradicat, huic ego non aliud, quam quod ſupra,inſuſurrem: Ad Chryſoſtomum abi, cum Chryſoſtomo age, Chryſoſtomus reſpondebit. GER. Do manus, magis à

te

te victus sum quam ab Apolline Marsyas. Pol. Ergo jam ad alia.

CAPVT VII.

Cultus corporis nimius, quam à ratione, & prisci nostrique ævi legibus alienus sit.

SOlebant Indi reges majorum suorum cadavera igni siccare, deinde in palatii penetrali pretiosis funibus suspendere, auro & gemmis ornare, sic ornata servare, & pæne adorare. Ridenda superstitio, sed an nos non etiam in illa sumus, qui corpus in cadaverosam tabem brevi abiturum sic comimus, sic ornamus, sic excolimus? Num hoc cum ratione, & recte fieri dicendum? Sed hîc opportune monuerim, nullum mihi sermonem esse de habitu cuivis hominum ætati & ordini conveniente. Sunt certæ inter homines (quis nescit?) distinctiones & gradus ab ætate, ab nobilitate, ab eruditione & virtute, ab officiis & dignitate, sunt & certa pro his gradibus vestium discrimina, de quibus ego hîc nihil; neque illos philosophos audio, qui omnes attrito pallio suo amiciunt, hîc solum contendo, nec omnem, nec nimium cultum corpori esse indulgendum. quod probe solo rationis ductu intellexit Saladinus, ille Christianorum olim terror, qui

cum Syriam, Ægyptum, & Africæ bonam partem ſubegiſſet, morti jam vicinus in cogitationem hanc ſerio deſcendit, & ſolam interiorem tunicam, pro omni pompa funebri, in haſta ſublimem ferri juſſit, cum acclamatione: *Hoc unum ex domitore Orientis reſtare.*

I. Obſecro te, quicunque corpori plus æquo faves, & rationi tam audacter inſultas, intuere Adami purpuram, ovem habebat indutui, ſed non oſtro rubefactam. Non male Demonax quondam purpurato alicui inſolentius ſeſe jactanti, ad aurem immurmurans: Heus tu, inquit, hoc ante geſtabat ovis. Et quoties ſub tali ove ferocia lupina, pigritia aſinina, vulpina aſtutia, ſuperbia pavonina deliteſcit? Sunt in Palæſtina poma Gomorrhæa, quorum intrinſecus favillaceam fuliginem, extimæ cutis ambitus elegans & formoſus quidem continet, at ſi hæc vel levi tactu premantur, fumum exhalant, & in vagum pulverem fatiſcunt. Simillimum huic pomo corpus humanum eſt, quod ſæpe cinnama fragrans, balſama rorans, & vario comptu elegans eſt, ſed prematur nonnihil ſepulchro purpuraſcens hoc pomum, quid exprimetur præter pulverem, fœtorem, ſaniem? Non immerito caſtigat olim Athenienſes ſuos Græcus Cicero, quod cum in Philippum Macedonem eundum eſſet, cum aggeres muniendi, miles colligendus, exercitus inſtruendus,

ſtruendus, ipſi turres & mœnia dealbarint. Quid nos facimus aliud? carcerem noſtrum dealbamus, cum in ſtygium draconem juratum & æternum hoſtem nunquam non ſit pugnandum, cum mille alia potius agenda ſint. Num hoc rationi congruum? Refert è Seneca Auguſtinus, ille antiſtitum Antiſtes, apud Romanos in Capitolio idolis ex more lumina accenſa, velut in tenebris agentibus, ſalutantium nomina pronunciata tanquam audientibus, ſpeculum quaſi videntibus oſtenſum, capillamenta pexa, uti ſentientibus; eaſdem etiam illas ſtatuas aquis lotas, ſtrigilibus fricatas, unguentis permulſas, linteis exterſas, velut veros homines. Quam imitamur avide hanc impiam religionem! Idolum habemus *Corpus*: hoc lavatur, hoc ungitur, hoc comitur, hoc colitur. Vbi ſpeculum animo, ubi lavacrum, ubi unguentum? Ah, ſordeſcit dominus, dum ſervus bene nitidus incedit; herus calcatur, dum extollitur mancipium; princeps conſpuitur, dum ſubditus adoratur; rex cruciatur, dum epulatur famulus; necatur imperàtor, dum triumphat gregarius miles. Et hoc prorſus contra omnem rationem. O improbum mancipium, ô execrandum idolum! quod in ſuum dominique ſui malum tantis impendiis exornatur, quod videri vult & conſpici, quod locum ambit eminentem, quod omnibus ſervitiis vult coli,

L. 6. de civit. Dei c. 10.

Senec. epiſt. 105. poſt med.

I. Lipſ. l. 2. elect. c. 18.

proximum est ut faces ei accendamus, & adoremus. An non hîc & ratio & veterum exempla gravissime reclamãt? GER. Optime hæc quidem à ratione ducis, sed non æque ab exemplis veterum, qui ab hac sapientia longissime diverterunt. & si quidem de corporis cultu sit sermo, quæ non hîc portenta habuit priscum ævum?

II. Feminæ fuerunt, teste Antiphane, quæ crocodili excrementis faciem polirent. hem, eruditam insaniam, & ô dignas quæ hoc vultus sui medicamen etiam glutirent. Clemens Alexandrinus jure graviter indignatur: Ter enim, inquit, non semel dignæ sunt ut pereant, quæ crocodilorum excrementis utuntur, quæ spuma sepiarum unguntur. Poppæa Domitii Neronis Imperatoris conjux quingentas secum per omnia trahens fætas asinas, balnearum solio totum corpus illo lacte macerabat, extendi quoque cutem & vultus candorem servari credens. ajunt enim ab hoc lacte faciem erugari & tenerescere. Hæc eadem, etiam in exilium relegata, suas secum asinas trahebat. Affirmat Plinius, notum esse quasdam etiam è Romanis feminis, quotidie quingentas asinas custodito numero in hanc ipsam curam fovere. O scyllas & charybdes patrimoniorum, quæ per hunc unum corporis cultum profusissima luxuria sorbentur. Et quod illud monstrum, non femina,

L. 3. pædag. c. 2.

L. 11. c. 41. Nat. hist.

femina, quæ, ut Vmber poeta canit,

——*incedit census induta nepotum.*

Plinius visam à se ait Lolliam Paulinam Caji Principis matronam, ne serio quidem ac solenni ceremoniarum aliquo apparatu, sed mediocrium etiam sponsalium cœna, smaragdis margaritisque opertam, alterno textu fulgentibus, toto capite, crinibus, spiris, auribus, collo, manibus, digitisque, quæ summa quadringenties HS colligebat: ipsam confestim paratam nuncupationem tabulis probare. Portentum & prodigium in Oceanum deportandum! una mulier, uno corporis cultu * decies centena millia philippeorum gestet sibi circumposita? Queritur jure Seneca, &: Video, inquit, uniones non singulos singulis auribus comparatos: jam enim exercitatæ aures oneri ferendo sunt: junguntur inter se, & insuper alii binis superponuntur. non satis muliebris insania viros subjecerat, nisi bina ac terna patrimonia auribus singulis pependissent. De Christianis feminis Tertullianus: Ajunt & de frontibus draconum, inquit, gemmas erui, sicut & in piscium cerebris lapidositas quædam est. Hoc quoque deerit Christianæ, ut de serpente cultior fiat. sic calcabit diaboli caput, dum de capite ejus, cervicibus suis aut ipsi capiti ornamenta struit. Neque hic sexus immodico tantum pretio subinde, sed & nimio studio animi erga-

L. 28. c. 12.

*100-0000.

Silberkronen/ *sive.* **zwaintzigbatzner** *tanti enim philippeus, quod hic & alibi notandum.*

L. 7. de benefic. c. 9. De hab mul.

ſtulum adornat, & hoc anxie agit ut omnia corporis æquabiliter ſint ad regulam, ut inceſſus ad artem compoſitus, veſtigia nihil extra menſuram aberrantia dirigat, ut caput aliquot horis ornatum decore emineat, ut denique omnia cultum præ ſe ferant & gratiam, velut ſi de arca prodirent, aut, ut Seneca loquitur, de capſula totæ.

Epiſt. 115. initio.

III. At ne ſolæ feminæ in jus ambulent, & luxum luant, etiam viri olim in hac noxa ſunt. Quis neſcit quam ſolicite nitorem & venuſtatem veſtitus conſectati ſint Demoſthenes & Hortenſius, quorum iſte diem collegæ dixit, quod ei in loco anguſtiore forte obvius, togæ ſtructuram diſturbaverat. Ita, mi Polychroni, veteres ne nimium lauda: leges iis non malæ, ſed victrix legum audacia, in colendi corporis ſtudium certatim ſe effudit. POL. Quid cum prodigiis aut larvis luctemur? quod ſi à priſci ævi moribus patrocinium quæras cultui corporis, fruſtra es, & tuo te jaculo ſauciatum videbis, iiſdem tibi nominibus occurro. Conſtat, illum ipſum oratorem Græciæ Demoſthenem propter nimis accuratum exquiſitumque cultum, probris ſæpe laceratum fuiſſe. fecit ergo quod nec illius quidem ſæculi homines probabant. Hortenſium item Cenſorum & reprehenſorum voculas ob nimiam munditiem, nimiſque affectatum decorem

Gellius lib. 1. Noct. Attic. c. 5.

haud

haud effugisse. si rem ævo suo dignam Hortensius fecisset, in hanc reprehensionis notam non incurrisset. Quin & ipsis feminis Romæ lex Oppia, nec veste varii coloris uti, nec auri plus semiuncia habere permittebat. Et nostro ævo an non bonæ leges, & pravi mores inter se pugnant? quam præclaræ multarum urbium sanctiones sunt in hoc vestium luxu abolendo? Promulgantur, & non servantur, tabulæ figuntur & negliguntur. Quam serio edixit Augustissimæ memoriæ Imp. Carolus V. ne quis fraudem faceret legi seu latæ seu ferendæ circa rem vestiariam. Edita est Augustæ Vindelicorum, anno 1548. Reformatio politiæ Imperialis, quæ ut legis dicendæ caussam exponat, vestitus insolentiam his ipsis omnino verbis perstringit: *Modus autem vestium ac ornamentorum, cum in tantum luxum devenerit creveritque inter dominos, equites, nobiles, cives, & colonos seu agricolas, hoc pacto modoque, ut idcirco non solum privatæ personæ, verum etiam nationes & provincia inde extenuentur, egentioresque efficiantur: videlicet cum per aurea, argentea, sericaque indumenta, per Dammasena, Attalasena, Byssina, aliosque peregrinos pannos, mitras, margaritas, uniones, qui hodie abusus ad luxum magnus est multusque in Germanica natione, ex qua trajicitur atque avehitur in peregrinas & alienas regiones ingens pecuniarum copia: ut interim de livore, odio, atque invidia*

Cõstit. Imperiales. in Reform. Polit. c. 9. 10 11. 12 13. ad finem tomi.

invidia in diminutionem ac detrimentum Christiana dilectionis conticescamus. Quandoquidem igitur in tanta luxuria, & ut ita dicam, pretiositate & prodigalitate immodestia exuberat, sic ut inter Principem & Comitem, inter Comitem & Nobilem, inter Nobilem & Civem, inter civem & colonum sive agricolam, nullum discrimen nullaque agnoscatur differentia. Idcirco &c. Quid aliud diceret è cathedra religiosus Ecclesiastes? Ne igitur commune malum deflere solum videatur Imperator, & inaniter queri, etiam imperat & coercet: inter cetera & hoc quod maxime mireris: *Porro* (verba legis sunt) *Nobiles, sericas, aut carmasinas atlasinas vestes non gerant.* Ergo Nobiles * serico abstineant? ergo natales suos corio aut panno patrio abdant? ergo nefas iis veste serica aut holoserica uti? certe sic lex jubet. Sed quis legi paret? jam etiam textores, cerdones, sartores in totas sibi vestes holosericum conscindunt, quod viris nobilibus, in fimbrias solum lex permittit, quæ & addit: Nobilibus torques aureos non nisi involutos, pro veteri ritu, nec ultra ducentorum florenorum licere gestare, evolutos torques, & sine fascia, tantum equestri dignitate auctis permitti. Eadem lex Baronibus & Comitibus vestes intertextas, seu, Attalicas penitus interdicit, & nec fimbrias quidem tales affui concedit. Tu illic reliqua vide, & miraberis legibus tam probatis,

*sam mat.

mores

mores tam corruptos invaluisse, quamvis etiamnum maximorum virorũ modestia sibi constet, & communem furorem exemplis luculentis damnet. Sed hoc ipsum uberius jam demõstrabimus.

CAPVT VIII.

In cultu corporis quanta maximorum virorum fuerit modestia.

MOdestiam cultus appello eam virtutem, quæ decorem in cultu corporis, & alio rerum externarum apparatu servat. Alexander Rex Macedo, hoc etiam nomine Magnus, & jure laudandus, quod ei cultus corporis habitusque paullulum à privato abhorrens fuerit. Cumque corpus à labore calidum adhuc & sudore perfusum, in Cydno amne pararet abluere, decorum quoque futurum ratus est, si ostendisset suis, levi & parabili cultu corporis se esse contentum. Augustus Imperator, vel hoc ipso nomine augustior, quo modestior in hoc cultu. Hic tantus monarcha, non verbis tantum sumptuosas illas vestium elegantias exagitavit, sed & exemplis damnavit modestissimis. nam nec toro cubitavit nisi humili & modice instrato, nec temere alia quam domestica veste, ab uxore, sorore, & filia neptibusque confecta uti consuevit. Has sartrices, ditissimus hominum,

Leßius de Iure & Iust. lib. 4. dub. 14 Curt. lib. 3. c. 10.

Suet. in August.

minum, Romanorum Imperatorum maximus domi aluit, & compendio admirando eandem & conjugem ſuam & ſartricem, eaſdem & filias & netrices ſuas habuit. En, cunctorum dominus, paucas quidem ſibique junctiſſimas feminas occupabat: nos, aliorum ſervi, disjunctiſſimas fatigamus gentes. Equidem nobis Chriſtianis, addo, nobis & mendicis ad Auguſtum collatis, turpiſſimum eſt à tanto principe moderatione in hoc ſuperari. Neque vero alii non ſecuti ſunt poſt ipſum Imperatores. Hadrianus Cæſar frequenter vili tunica contectus proceſſit in publicum, baltheo præcinctus in quo nihil eſſet auri. Septimius Severus Imperator humili amictu contentus, ſic factùm defendit: Imperatoria Majeſtas virtute conſtat, non corporis cultu. Veſpaſianum etiam ſcimus veſte & habitu neglecto fuiſſe, & vix à gregario milite diſtante. Neſcio an non præcipuus adſtricti moris auctor Aurelianus Imperator, qui non modo veſtem holoſericam in veſtiario ſuo non habuit, ſed nec alteri utendam dedit. Quid ni etiam Alexandrum Severum nominem, quem conſtat veſtes holoſericas nunquam induiſſe: ſubſericam nunquam donaſſe. Imo quod gemmarum ei fuit, vendidiſſe, aurum autem in ærarium contuliſſe, dicto addito: Gemmas viris uſui non eſſe. Quid Tacitum Imperatorem memorem, qui holoſerica

veſte

veſte viris omnibus interdixit; toga qua ipſe privatus fuerat uſus, nonnunquam in Imperio utebatur. Verum, ne fabulas à me narrari putes, etiam noſtri ævi Principes, Reges, Imperatores in cultu corporis modeſtiſſimos, paullo poſt tibi ſiſtam.

I. Nec omittendum illuſtre Cari Imperatoris exemplum, quia nec vulgatum. Narrat hoc Syneſius, ſed quod ille de Carino homine ignavo per errorem affirmat, hoc ad Carum qui in Perſas movit, referendum. Carus ergo Imperator, cum ad Armeniorum limites perveniſſet, militem corpus curare juſſit, & cibum è ſuo commeatu capere, brevi ex hoſtico (ſimul elata manu Parthorum agros oſtendebat) petendum. Dum id agit miles, ecce adſunt hoſtium legati, neque tamen ſperant ſe illico ad Imperatorem admittendos; opinabantur ſcilicet futurum, ut primo ad proceres quoſdam aulicos deducerentur: deinde dierũ aliquot intervallo ad ipſum belli ducem. At ille ad ſe recta jubet adduci. Cœnabat tum caſu, cum ingreſſi ſunt. Et vide, mi Gerarde, quæ in victu veſtituque tanti Imperatoris pompa fuerit. Iacebat in herba Carus, frequens miles circumſtabat, ſed argento vel auro nil cultus. Veſtis Cari erat punicea chlamys; cibus, vetus aliquod & nigrum pulmentarium, & in eo fruſtula quædam ſalſæ ſuillæ carnis. Atque ut vidit

oratores

oratores illos ad se ita jacentem ingressos, nihil omnino turbatus, & illos ad se ultro vocans: Scio, inquit, quid vester hic adventus velit, hic ipse Carus est qui vobis quæritur. Sed redite, & juveni vestro regi renunciate, nisi resipiscat, futurum, ut intra unam Lunam omnis illius ager, tam glaber sit & nudus, quam hoc meum caput, & simul cum dicto pileum sustulit, & caput tam glabrum ostendit, quam galea ejus fuit quæ adjacebat. Vos vero manum in ollam mittite, & mecum pultem haurite, si quidem appetitis: sin minus, statim abite, & extra Romana castra este, tanquam legatione omni jam defuncti. Ita me Deus amet, ista virum olent, imo heroem, qui in comitatu suo, qui in victu, qui in omni vita quam minimum voluit esse tragœdiæ & pompæ.

II. Neque Græcia viris caruit, qui cultum in animo, non in corpore posuerunt. Agesilaus dignus rex Sparta, senex jam in Ægyptum Regi Tacho suppetias ivit, & cum navi vehens propinquaret, ingens Ægyptiorum turba in portum se effudit, ad celebrem illum ducem spectandum. Præceperant animo, majestatis plenum virum, veste, comitatu, ipso corpore spectabilem. At ille prodiit vili & defloccato palliolo, gregalibus suis non multum aspectu cultuque absimilis. Non impar huic Philopæmenes, Achæorum præstantissimus dux,

Iust. Lipsi. lib. 2. Monit. Politic. c. 15.

dux, de quo non sine lepore Plutarchus hæc narrat. Megaram ivit hic Philopæmen ad quemdam suorum familiarium, cui se vespere affuturum convivam prænunciari jussit. Civis ille Megarensis lætus ob talem hospitem, curam uxori demandat ut quam celerrime domi paret, verrat, sternat, nec quicquam eorum omittat quæ tanto hospiti conveniant: ipse in forum officiosus properat ut obsonet. Dum abest & rerum suarum satagit, adest Philopæmenes obsoleta amictus chlamydula, & comitibus post se relictis, hospitam inquietam salutat, illa resalutat, sed ut erat curarum plena, virum non agnoscit, sed de cultu ejus & corpore unum aliquem ex ministris & antecursorem suspicata: Heus tu, inquit, manum admove, & adjuta, festinamus. en, paratum tibi laborem, quæso te, hæc mihi ligna finde, & una porrigit securim. neque ille moratur; chlamydem abjicit, & ut rogatus seu jussus, ligna scindit impiger. Supervenit interea ille de foro, & attonitus exclamat: Quid hoc rei est, Philopæmen, ita te & me dedecoras? Subridens ille: Pœnas, ait, do cultus & vultus mei, adeo non indignatus est se pro servo habitum, ut ultro in se sit jocatus.

Quam nos, ad hunc virum delicati sumus? ubi vel suspicio est nostram dignitatem lædi, mox ira & impotens sui animus se prodit, superbire scimus ex-

acte, quid sui despicientia sit, plane nescimus. Auctoritate florere volumus inviolabili: nemo nos tangat, honoris vel minimi derogationem non ferimus sine stomachi noxa. Verbo, belli homines sumus, & præterea nihil. Sed Cari & Philopæmenis modestiæ comites damus.

III. Quinque & quadraginta magistratus gessit Phocion, ille Athenienſium clarissimus, sed quo sit vestis genere interim usus, calceandi ratio in eo demonstrat. Nam, inter urbanos in proverbium cessit, ut cum immensum frigus & intolerabile significare vellent, Phocion, dicerent, calceatus est. Omitto hîc Synopæum Diogenem Cynicæ disciplinæ assectatorem, qui pallio vixit unico contentus, tanto rigidior Antisthene, qui ejus sectæ princeps, pallium duplicavit. Reipsa hi tales viri docuerunt, etiam in hoc vestitus genere verissimum esse illud: Natura paucis contenta.

Portius Cato (ut Romana Græcis misceamus) qui à nobilissima censura quam gessit, Censorii cognomen tulit, nunquam toga usus est pluris quam *drachmis centum empta. Apud nos mediastini & atrienses famuli lautius vestiuntur. Nec Catone sumptuosior esse voluit Thebanus dux Epaminondas tot victoriis clarus, qui tam exactæ fuit continentiæ, ut unica veste contentus

* *Sunt tantum 13. floreni, & 10. sestertii. Ælia. lib 5. var hist. c. 5*

ætatem

ætatem fuerit, & si quando vetustate detritam resarcire opus foret, domi se clausum continere cogebatur, dum sarta vestis rediret. Huic tam rerum inopi, quam fortitudinis & prudentiæ diviti, cum rex Persarum magnam vim auri dono misisset; modeste repudiavit. In qua quidem munerum abstinentia, ut mea fert opinio, celsiore animo fuit is qui tantum auri potuit non accipere, quam qui potuit offerre. Epaminonda & Catone ditior esse noluit Agesilaus, sextus Lacedæmoniorum rex, qui sub eadem veste & æstivos calores, & brumæ frigus pertulit. Porro Dionysius Siculorum tyrannus, cetera illaudatissimus, hoc uno tamen in præconii partem venit, quod cum sicarios aut depeculatores gravibus suppliciis afficeret, iis tamen, qui splendidarum vestium aut ornamentorum fures essent, iram donare difficilis non esset, quo scilicet facilius Syracusani lascivam habitus elegantiam dediscerent.

Ergo jam satis liquet, prisco etiam ævo exquisitum corporis cultum vestiumque luxum, & exemplis præclarissimis, & honestissimis legibus damnatum fuisse. Neque tibi, Gerarde, amplius integrum negare, quòd vestium curiositas, ut Bernardus loquitur, & morum judicium sit, & mentium deformitas. *Lib. 3. de Cõsid.*

IV. Priscorũ in habitu modestiã, etiam

Albert Crant. lib. 8. metrop. c. 48.

noſtri ævi magnates ſanxerunt. Benedictus XI. ſummus Pontifex, humili loco natus, cum ad hoc dignitatis faſtigium evectus eſſet, non erubuit ſuæ paupertatis rudimenta. Mater illius, dum is inter monachos ageret, pannos lavit. Hanc, creatus jam Pontifex ad ſe venire juſſit. Venit illa, ſed pæne alia quam ante fuerat. Matronæ illam, ut Pontificis matrem, ſummis honoribus extulerunt, & veſtibus in diverſam à priori feminam mutarunt, decere hoc ratæ, pro magnificentia ſummi principatus in filio. Ita in conſpectum filii producta eſt. Pontifex, ubi eam aſpexit, agnoſcere diſſimulans: Quid, inquit, facitis errando? meam mihi matrem adducite; hanc ego dominam non novi. mea mater lotrix eſt, cum hac colloquar: ite. Obruebantur pudore, qui honoris cauſſa matrem deduxerant. Detracto igitur omni mundo muliebri, pannuciam illi ſuam reddidere, ac denuo reduxerunt. Tum eam amplexatus Pontifex: In hoc, inquit, veſtium apparatu matrem meam reliqui, ſic jam novi, ſic recipio. O tempora, & ô mores, novos quidem ſed malos! ab antiquis illis moribus quantum mutatum eſt? Quis jam è ditioribus illis non ruborem ducit, ad occurſum pauperculorum parentum aut cognatorum? ita tenuitatis noſtræ primordia erubeſcimus, veſtes & numos humanius ſalutamus quam cognatum

gnatum ſanguinem. Hos mores gravi cenſura notans beatus Iacobus: Etenim, inquit, ſi introierit in conventum veſtrum, vir aureum anulum habens, in veſte candida, introierit autem & pauper in ſordido habitu, & intendatis eum qui indutus eſt veſte præclara, & dixeritis ei: Tu ſede hîc bene: pauperi autem dicatis: Tu ſta illic, aut ſede ſub ſcabello pedum meorum: nonne judicatis apud voſmetipſos, & facti eſtis judices cogitationum iniquarum? *Iacob. c. 2. v. 2.*

V. Poſt Pontifices, Imperatores & Reges maximi, majus ſibi decus pararunt aſpernando cultum corporis quam uſurpando. Rudolfus I. Auſtriacus, Imperator, in veſtitu adeo moderatus fuit, ut à plebejo nihil differret. & accidit, ut Moguntiaci quodam mane ſolus egreſſus piſtoris domum ingrederetur, & ſe ad prunas furno ejectas conferret, tremulas manus (aura frigidior erat) calefacturus. Hic à piſtoris uxore, cum pro milite haberetur, non tantum audaces calumnias in Imperatorem jactas audivit, ſed tandem etiam vaſe aquario in prunas conjecto, vapore, fumo, cinere perfuſus, domo ejectus eſt, nec re minima ultus eſt. O vere virum, qui adeo omnem corporis ſplendorem contempſit, ut ob illum etiam contemni non indignaretur! Ger. Sed iſte cultus ejus privatim fuit, non dubitem quin publice plus oſtenderit Imperatorii ſplendo- *Anno 1277.*

ris. Pol. Prorsus imperite judicas, parce dicto. Nec in publico quidem ornatior fuit Rudolfus. Quis dies lætior, & aptior pompæ, quam cum victum Ottocarum, Bohemiæ regem, ad se vocatum, excepturus erat, & fidem ab eo (homagium vocant) accepturus? Rex Ottocarus cum magno & splendido comitatu veniebat: viri & equi, auro, gemmis, serico nitebant. Dictum Rudolfo, talem, & taliter adventare, & sedulo à quibusdam additum: Pararet se, veste & cultu ornatiore, tantum Regem admissurus. Rudolfus renidens: Imo rex Bohemiæ, inquit, *griseam meam vestem sæpe derisit, nunc ipsum vestis mea grisea deridebit. At vos arma & equos expedite, & accincti instructique, ut ad pugnam, state. Decus Teutonicorum armorum, non vestium, advenis illis ostendite: hoc me vobisque dignum est. Ottocarus certe illi vili cultui se & aurum suum submisit, & ad genua supplex accessit. Imperatorem nimirum, non vestem veneratus est.

*Latinis, cinereã.

Carolus Quintus Imperator Augustissimus, ut sanguinem ab eo, sic & hanc virtutem traxit, in omni vita temperans, maxime vero in cultu. Vestium adeo fuit incuriosus, ut non temere alia quam amiculo laneo plebejoque uteretur. Ostendit hoc in primo & solenni ingressu Mediolanum. Nam cum viæ omnes aulæis, tabulis, frondibus superbirent,

birent, cives vero veſtibus quam cultiſſimi cum aurea umbella obvii venirent, ille & Imperator, & non ſemel Rex ac Princeps, in lanea & nigra penula, vilique pileolo ſub aureum illud cælum ſe dedit. Videbant illum & tamen quærebant quem videbant, paſſim audiſſes interrogari: Iſtene Carolus, iſte Imperator eſt? cultu tam modicus? Vana plebs veſtes auro illuſas, & fulgentes in veſtibus gemmas expectabat.

Macti virtute Imperatores! magni fuiſtis, quo minus corporis cultu magni eſſe voluiſtis.

VI. Secundum hunc, Carolus Alberti Neapolitani Regis parens, tam eminuit hac modeſtia, ut præter reſtrictam, & ſubductam vilem tunicam, tegumentum aliud non admiſerit. Ludovicus ſecundus Rex Gallorum, gloria regnoque, in primis liberalitate, quantum ullus ſuperiorum regum, ingens, victoriis etiam clarus, lana aut bombyce induebatur, cum alii Reges ſerico & auro radiarent. Denique Ludovicus XI. Galliæ, Matthias Pannoniæ, & Alphonſus Neapolis ac Siciliæ, Reges, nihilo fuere à vulgo elegantiores hoc corporis mundo. Et Alphonſus quidem notatus à quopiam, quod parum regie veſtitus eſſet, reſpondit: Malle ſe moribus & auctoritate regem videri, quam diademate & purpura. Vox magnifica & Rege digna. Fuitque hoc magnorum aliquot

principum laus, plebi virtute eminere, cultu consentire.

Sed quam dispares ab his, Imperatores Græcanici, quos luxus & deliciæ ad cultum vix virilem traduxerũt. quod Nicetas Choniates narrat de Alexio Angelo Byzantino principe. Hic cum inaudiisset ab Henrico Quinto Imperatore legatos ad se mitti, suos omnes quam ornatissimos, auratos & gemmatos adesse imperavit, ipse à capite ad calcem nil nisi splendor & nitor fuit, rarum vel in templo aliquo spectaculum, quo legatorum oculos præstringendos putavit. Germani vero ut venerunt, Germanos se ostenderunt, hoc est, viros, & tantum abfuit, ut hoc aspectu in metum adducerentur, ut etiam ad prædæ cupidinem incitarentur, nihilque jam magis vellent quam cum effeminatis istis quam primum manus conserere. Accedentes interim Græculi, cubitis eos tangebant, & loquente digito hortabantur: viderent gemmeam Imperatoris vestem, qua ille ut floridum pratum varie nitebat. At Germani luculente probarunt se his spectaculis minime terreri: tempus esse, ut Græci his sepositis aurum commutent ferro, nam si legatio sit irrita, Græciæ pugnandum non cum pavonibus, sed cum viris vere Martiis & infracti animi. Hæc Germani ad Græcos jam tum verbis territos. quid si ad rem ventum fuisset? & fuis-

Lipſ. lib. 2. Monit. Polit. c. 15.

set,

set, nisi mors Henrici Imperatoris subsecuta, consilia ista turbasset. Hæc, majorem partem doctissimi Lipsii verbis percensere volui, qui aurum & gemmas non digna satis ornamenta magno principe agnoscit. Et præcesserunt ævo superiore, magni fastigii exempla, quæ doceant, ut dixi, virtute plebem vincere, non veste. Narravit mihi vir fide dignus, inventas alicubi in vetusta charta subductas rationes: in his inter expensa cetera, & istud studiose annotatum: Item, Cæsaris thoraci reficiendo 6. cruciferi expensi. O Deus! hæc priscam frugalitatem sapiunt, hæc illa tantorum principum adoranda modestia: hæc longe plus suspicienda posteris, quam si legant: Pro pallio nuptiali expensa tria millia philippeorum, pro cristis & pilei ornamento mille floreni, pro thorace & caligis mille ducenti aurei, pro cetero mundo corporis octingenti philippei, præter uniones & gemmas sparsim additas. Et hæc erubescendi luxus egregia sunt specimina: mirabuntur posteri lecturi talia, & ad audenda majora animabuntur. Hæc forsan admirationi sint apud imperitos, laudi nunquam erunt apud prudentiores. Et sane quisquis serio laudari vult, non à veste, aut corporis cultu, sed aliunde laudem colligat, quod illustri facto, priusquam caput hoc finiat, ob oculos ponam.

VII. Elegans cumprimis & scitu

Histor. Ioſ. & Barl. c. 6.

dignum eſt, quod Ioannes Damaſcenus vir miræ ſanctitatis & eruditionis, in hunc fere ſenſum commemorat. Iter faciebat Rex Magnus, numeroſa ſatellitum manu ſtipatus. In via viri duo ſordente & lacero habitu, ora macie confecti, exangues & pallidi obvios ſe tulerunt. Non ignorabat rex à corporis voluntaria afflictatione & laboribus, Dei cauſſa toleratis, hunc oris pallorem contractum. Vt igitur eos cominus vidit, è curru deſiliens, & prono in terram corpore illos veneratus, mox humaniſſime complexus ſalutavit. Iniquis oculis id tulerunt aulæ proceres, alienum hoc rati à regio faſtigio. Ita germanum regis ſubornarunt, moneret fratrem, ne diadematis majeſtatem ad infimorum hominum pedes deprimeret. Hæc à fratre monitus rex, verbis ambiguis & obſcuris reſpondit. Mos autem illic locorum erat, ut ſi quis capite damnandus, mortis præco tubicen ante illius fores canere juberetur. Rex igitur ſub veſperem ad fratris ædes lethalem hanc tubam, velut extremi ſupplicii nunciam miſit. Audiit regis frater, & cohorruit ad fatale hoc claſſicum. Proximo mane atratus & lacrimis perfuſus, cum omni familia ad fores palatii adeſt. Rex ad ſe accitum aſperius affatus: O demens, inquit, ſi fratris, cum quo idem tibi ſanguis, & honor pæne par, præconem ſic exhorruiſti, quamvis nullius tibi crimi-

nis

nis conſcius, eccur mihi vitio vertebas, quod ſupremi regis ſummique judicis olim affuturi præcones, ego non unius ſceleris reus, nuper ſubmiſſius ſalutarim? Tuæ ergo dementiæ caſtigandæ hoc factum: in poſterum non è facie, non è veſte judicabis hominem: ſed & illi faxo errorem ſuum intelligant, qui hanc tibi mentem injecerunt, nunc ſalvus abi. Fratre ſic correcto, quatuor arcas ligneas fieri juſſit, quarum duas auro veſtiri, ſed cadaverum oſſibus refercīri; duas alias pice & bitumine oblini, ſed ſelectis unionibus & unguentis impleri præcepit, atque has ita compactas proceribus ſuis, intempeſtivis illis monitoribus propoſuit, ut ſuam utrique æſtimationem facerent. Illi duabus auro inductis pretium ingens impoſuerunt, ut quæ indubie coronam & ornamenta regia continerent, iis vero quas bitumen obduxerat, pretium leve fecerunt. Quibus Rex: O boni, inquit, erratis largiſſime; nec me fugiebat hanc à vobis cenſionem ſtatuendam. mox arcas omnes aperiri juſſit. Et en, ait, ſtultitiæ veſtræ præſens argumentum: oculis nimium credidiſtis, & hinc viros his diebus mihi obvios, ab exteriori habitu imperitiſſime judicaſtis. Sed ite jam, non ſic feretis impune tam impudentis judicii errorem.

Sapienter prorſus rex iſta. Quemadmodum enim ſtultus eſt qui, empturus equum, *Macro. l. I. Saturn. c. II.*

equum, non ipſum inſpicit, ſed ſtratum ejus & frenum : ſic errat qui hominem ex veſte aut conditione, quæ modo veſtis nobis circumdata eſt, æſtimandum putat. Hoc non philoſophia tantum arguit, ſed ratio, & Senecam teſtem adjungo : Equum empturus, inquit, ſolv jubes ſtratum ; detrahis veſtimenta venalibus, ne qua vitia corporis lateant: hominem involutum æſtimas ? Mangones, quicquid eſt quod diſpliceat, aliquo lenocinio abſcondunt. Itaque ementibus ornamenta ipſa ſuſpecta ſunt : ſive crus alligatum, ſive brachium aſpiceres, nudari juberes & ipſum tibi corpus oſtendi. Vides illum Scythiæ Sarmatiæve regem, inſigni capitis decorum ? ſi vis illum æſtimare, totumque ſcire qualis ſit, faſciam ſolve : multum mali ſub illa latet. quid de aliis loquor? ſi perpendere te voles, ſepone pecuniam, domum, dignitatem: intus te ipſe conſidera. Nunc qualis ſis, aliis credis. Imo, mi Seneca, veſtibus & noſtris & alienis credimus, & tunc demum nos, aut alios, quaſi magnos ſuſpicimus, cum laute veſtitos cernimus. Abſurde fallimur ; & hoc eſt in emendis equis phaleras conſiderare, & balthei polimina inſpicere, & ornatiſſimæ cervicis divitias contemplari. Quoties ſub ſordido palliolo culta latet ſapientia ? quoties in vagina aurea plumbeus abſconditur gladius? ſed progrediamur.

Ep. 80 *fine.*

Madauſens. de Deo Socr.

CAPVT

CAPVT IX.

Cultum corporis, Sanctissimi homines quam & oderint, & fugerint.

NAtura, omnium parens & opifex solertissima, abunde satis docuit hominem, si unum id animal non seipsum obliviscceretur, quam non operoso sit opus velamento ad tegendum corpus. Nisi quis hanc vocare malit novercam (quod nefas dicere) ut quæ ceteris animantibus varie tegumenta tribuerit, testas, cortices, coria, spinas, villos, setas, pilos, plumam, pennas, squamas, vellera: truncos etiam arboresque cortice, interdum gemino, à frigoribus & calore tutata sit; solum hominem nudum, & in nuda humo natali die ad vagitus statim & ploratum abecerit. Atqui sapientissime hoc egit natura, velut solerter providens, non diu placiturum homini quicquid demum tegminis ei assignasset. Itaque nudum statuit hominem, docuit tamen quo fine, quibus legibus vestes sibi aptaret ipse, nimirum ut eæ tegerent & velarent, aerisque injurias defenderent. At homo legibus naturæ procul relictis, eo processit, ut per furorem & insaniam, non jam vestitum qui tegat, sed qui oneret & torqueat humana corpora, inter ignotas feras, inter peregrinos vermes

vermes & maris belluas, tam ſtulte quam laborioſe quærat.

Protoplaſtorum hominum prima veſtis, è ficu folia fuerunt, huic crudæ pelles ſucceſſere. Nec multo cultius vixit Ioannes Zachariæ filius, Iordanis accola, camelorum ſetis amictus, ſcortea zona cinctus. Chriſto, Regi ſummo, Mariæ Virginis filio, veſtes quidem mundæ fuerunt & honeſtæ, ſed, uti *Lib.* 1. Iſidorus Peluſiota loquitur, quibus uſi *epiſt.* ſunt pauperes in Galilæa. Si harum pre- 74. tium ſpectaſſent Pilati milites, Chriſtum iis amictum crucifigere potuiſſent, tam non fuerunt pretioſæ. Sed altius hic æternæ providentiæ conſilium, quæ in noſtros uſque annos ſervari voluit veſtem illam, quæ arte ineffabili contexta verius quam ſarta, cujus magnum in opificio miraculum, majus in uſu, neque enim perpetuo veſtitu attrita, neque minus habilis, ſed ad corporis modulum augeſcebat: digniſſima prorſus, quæ vaticiniis multo ante laudaretur, & in Calvaria rupe in ſortem abiret, ne ſcinderetur. Sed enim, hanc in cultu ſobrietatem, quam admirando ſpectaculo docuit Chriſtus in cruce nudus, in præ- *Luc.* ſepi linteolis obvolutus? Invenietis, in- *c.* 2. quit Angelus, infantem pannis involu- *v.* 12. tum, & poſitum in præſepio. Iam tum divinus infans vel mutus concionabatur, & mortalium in veſtitu vaniſſimas curas damnabat, ſed ea exhortationis

dulce-

dulcedine, ut delicatos illos jure pudeat non persuaderi. Et en suavissimus puer, nostrum nobis luxum non exprobrat, nec amarulentis verbis fastum nostrum ut intolerabilem perstringit; hoc unum agit, ut ostendat pompam nostram sibi non placere.

Quid servuli cunctamur, has Domini vestes minime pretiosas, hunc regis habitum modestissimum æmulari? Clamāt in stramineis cunis viles pannuli, clamat in cruenta cruce nuda & extrema paupertas, heu nimis potenter invitamur ad vestitum modestiorem. Sed confer mihi obsecro, Gerarde, has Christi fasciolas & inelaboratas telas cum vestium nostrarū lascivo & subinde monstroso ambitu. Rem miram audi, & plane monstrum pretiosæ elegantiæ. Fuit anno à pariente Virgine, millesimo quingentesimo decimo octavo Princeps sacri ordinis (nomen prætereo) qui talarem tunicam habuit, suffultam pellibus, quas pellio è * carduelium seu acanthidum capitellis, opere prorsus incredibili, confecit. Hem, quot centuriis, quot millibus avicularum, ad unam hanc togam convolandum erat? nimirum ut unicus homo ad raram venustatem vestiretur, tot avium turmæ, suis vestibus erant spoliandæ. Adeo multum apud nos possunt Christi exempla & monita? Verissime dixit Bernardus: In signum positi sunt panni tui, Domine IESV, sed in

*Au sz Stigellitzē köpflen. *Ser. in Natali Dom.*

in signum cui à multis usque hodie contradicitur. Sed nos ad lineam.

I. Nota lex Christi, quam discipulis tulerat, singuli singulas haberent vestes, non arcas vestiarias secum traherent, è quibus modo has, modo illas indutui sumerent. Iacobus Alphæi filius, qui ob faciem similitudinis indiscretæ, Christi frater dictus, è matris utero sanctus, sanctior dein Christi disciplina factus, nunquam balneo usus, nec unguento unctus, nunquam attonsus, qui esu carnium penitus abstinuit, vinum & siceram non bibit, de quo Chrysostomus: Ajunt, inquit, genua ejus obduruisse callo, tantamque in eo carnis incuriam fuisse, ut adhuc viventis omnia fere membra morerentur, atque orationis assiduitate, jugique ad pavimentum corporis prostratione, frontem quoque ejus callo similiter (*quod inauditum*) obductam, ut nihil fere à cameli genibus, si duritiem spectes, discreparet. hic sanctissimus vir, non laneis vestibus, sed amiculo lineo usus est, tam membris suis quam membrorum tegumentis pie iratus. Petrus, ille Apostolorum princeps & Ecclesiæ caput, ille primus à Domino Pontifex, nihil amplius tegumenti habuisse creditur, præter tunicam & pallium, nihil aliud calceamenti, præter caligas. Illud Clementis liber, hoc Apostolorum Actus testantur. Rideant hanc tenuitatem, qui ignorant

Hom. 5 in c. 1. Matth

Eccle-

Ecclesiam ab ipso fundatam, olim in paupertate gloriantem, postquam cumulari divitiis cœperit, virtutibus decreviſſe. Nemo divitum nunc ægrotos verbo ſanat, tunc autem ſeminudi Pontifices etiam mortuos reviviſcere juſſerunt. Nec alios Domini diſcipulos delicato aut eleganti ſerico veſtitos crediderim. Nec multum ab his diverſus Aurelius Auguſtinus, gemma Præſulum, qui veſtitu calceatuque indiſcreto vixit, cum iis, quibus ſanctitate, ſcientia, dignitate longiſſime antiſtabat. Si quis ei veſtem excultiorem obtuliſſet dono, acceptam venum jubebat dari, ut pecuniam inde exactam cum aliis communicaret, quandoquidem veſtis ipſa communis eſſe non poſſet. itaque Clericis ſuis officio præſtitit, habitu par fuit. Facile eſt ei veſtium pompam ſpernere, qui purpuram immortalitatis ambit.

Paulus, qui primus eremum habitavit pietatis ſtudio, non laneam, non ſorteam, non lineam habuit veſtem, ſed quam inculta ſolitudo ſuppeditare poterat, è palmæ foliis contextam, illuſtri exemplo humanæ luxuriæ à natura repudiatæ, quando ipſa tam modicis contenta eſt. Antonius abbas, qui Paulum ope leonum velut veſpillonum terræ reddidit, defuncti pallium adeo in deliciis habuit, ut illud feſtis duntaxat diebus indueret, tam memorabili exemplo quam Hieronymi optatu clarum, qui

maluiſſet in vilibus exuviis Pauli quam in regum oſtro conſpici. Nam: Si mihi Dominus, inquit, optionem daret, multo magis eligerem tunicam Pauli cum ſuis meritis, quam regum purpuram cum regnis ſuis. Porro Timotheum anachoretam non folia, ſed capilli texerunt, adeoque humanam ei ſpeciem ademerunt, ut à Paphnutio in ſolitudine repertus, immanis fera primo aſpectu, non homo ſit creditus, vox inde hominem aperuit, quem cultus efferatior involvit. Felix Timothee, cui ſua veſtis in capite nata eſt. Haud multum abſimilis huic Onuphrius, & ipſe eremi incola, qui conſumpta veſte, quæ illi unica fuit, foliis ſe texit. Satis indutus eſt, qui ſic cum Chriſto nudus eſt. Animam Onuphrii ab Angelis, aſpectabili obſequio ſideribus illatam tradunt. Quis noſtrûm rudiores pannos aſpernetur, cum nudi etiam ab Angelis honorentur? Hilarionem taceo, torque alios viros ſanctos, qui generoſiſſimum, quo fervebant, ſpiritum ſacco velabant. Patientiſſimus Iobus hoc exemplo illuſtris: Saccum, inquit, conſui ſuper cutem meam. Non minus aſpera fuit interior lorica illius Hebræi Regis, qui: Ego autem, inquit, cum mihi moleſti eſſent, induebar cilicio. Quo etiam ut veſte uſus: Et poſui, ait, veſtimentum meum cilicium. Sed hæc aliquanto vetuſtiora, nec recentioribus & notis deſtitui.

Iob. c. 16. v. 26.

Pſ. 34. v. 13.

Pſ. 68. v. 12.

ſtituimur. Franciſcus Aſſiſias rigidæ paupertatis cultor ſtudioſiſſimus, non in eremo vaſta, ut illi, ſed medio in luxu, craſſi nativique panni tunicam nudo induxit corpori, inductam funè compreſſit, nudis pedibus ligneas ſubjecit ſoleas, ut quantum liceret, animum à corporis contagione ſeduceret, & cæleſtibus donaret. Omitto innumeros Franciſci cum virtute æmulatores.

II. Norbertus tam ſanctitate quam ſubmiſſione ſingulari clarus, dictus jam Magdeburgenſis Pontifex, quia aſpernabili togula & excalceatus inceſſit, à janitore velut mendicus repulſus eſt. Clarevallenſis Abbas Bernardus, tenui etiam & deſpicatiore tunica eſt uſus, ceterum minime ſordida, cujus illud ſcite dictum: Veſtem ſordibus obſoletam, ſocordiæ teſtem eſſe. Ad tantorum virorum tam eximiam in habitu modeſtiam, an non ruborem ducant, quibus parum eſt, ſi veſtis munda ſit, niſi ſit & nitida? Hîc veniam & pacem præfari oportet, neque vero aliena vineta cædere, aut cuiquam importunius inſultare, mihi mens eſt, ſed monere ſolum, idque ſuccincta modeſtia. Scio, admoneri bonus gaudet: peſſimus quiſque correptorem aſperrime patiatur. Reperias forſan, Gerarde, noſtro hoc ævo viros ſacros & eccleſiaſticos, homines religioſos & Deo devotos, Antiſtites & ſacris titulis inſignes, qui magiſtri morum

Zacha. Lippejam lo 6. Iunii.

Senec. l. 3. de ira c. 37.

rum audire velint, qui Christi paupertatem & Euangelium verbis amplissime doceant, sed exemplis pæne contrariis confutent, quibus panniculi Christi & stramineæ cunæ sordent, qui legum suarum obliti, paullatim in profanos cultus degenerant, qui comam accuratius struere, barbam cura & arte pectere, collari leges suas dicere, indumentum aut colore non congruum, aut filo nimis pretiosum, aut forma parum religiosum, aut opere ultra quam decet, sumptuosum gestare solent, qui nitorem à templis & aris in corporis cultum, aut mensarum apparatum, aut equorum phaleras transferre religioni non habent: qui mappas à cœnis suis repudiarent, quas Dominico corpori substerni nimis modeste ferunt, qui numos in pauperes erogandos, in pompam effundunt, varia sed mala liberalitate. Ego hîc quidem digitum labellis impono, sed clamat pro me Bernardus: audite sanctissimi viri justas querelas: Nobis autem, inquit, est pro victu satietas, nec vestitum appetimus sed ornatum, quæritur ad induendum, non quod utilius, sed quod subtilius invenitur, non quod repellat frigus, sed quod superbire compellat: non denique (juxta regulam) quod vilius comparari potest, sed quod venustius, imo vanius ostentari. Et paucis interjectis: Ecce enim habitus noster (quod & dolens dico) qui humilitatis

Apol. ad Guilelm. abb.

militatis esse solebat insigne, à monachis temporis nostri, in signum gestatur superbiæ. Vix jam in nostris provinciis invenimus quo vestiri dignemur. Subjicit: Vanum cor vanitatis notam ingerit corpori, & exterior superfluitas interioris vanitatis indicium est.

Indumenta molliora & animi mollitiem indicant. *Monost. Trochaic.*

III. Hîc cum Bernardo non immerito quis quærat: Vbi senatus principis Christi per urbem Hierosolymorum asina vehentis? Vbi sanctissimi Ioannis Baptistæ hirsuta tunica à camelo mutua? ubi saccus Hilarionis, ubi melota Serapionis, ubi cilicium Benedicti? Laudamus veteres, & nostris utimur annis. Ex ejusdem divi Bernardi epistola unica, quam ad Henricum Senonensem Archiepiscopum dedit, quid vetat paucula delibare, ubi de sacerdotum officio: Honorificabitis autem, inquit, ministerium vestrum, non cultu vestium, non equorum fastu, non amplis ædificiis, sed ornatis moribus, studiis spiritualibus, operibus bonis. Quam multi aliter? Cernitur in nonnullis sacerdotibus, vestium cultus plurimus, virtutum aut nullus, aut exiguus. Vide cum vacat, Gerarde, quæ sequantur. Illis addit: Verum tu sacerdos Dei altissimi, cui ex his placere gestis, mundo an Deo? Si mundo, cur sacerdos? si Deo, cur qualis populus, talis & sacerdos? Nam si placere *Bern. epist.* 42.

cere vis mundo, quid tibi prodeſt ſacerdotium? nec enim potes duobus dominis ſervire, qui autem vult amicus eſſe hujus mundi, inimicus Dei conſtituitur, &c. Sed etſi ego ſileo, clamatur tamen in Eccleſia, Non in veſte pretioſa. Nunquid etſi ego non loquor, ſua cuique non loquitur conſcientia? quid ſi alius audacior me, illud gentilitium ingerat: Dicite Pontifices, non quidem in ſancto, ſed freno quid facit aurum? quam tolerabilius cernitur in ſancto, quam in freno! Hoc me etiam tacente, etſi non curia regum, tamen penuria pauperum clamat: Sileat licet fama, ſed non fames; clamant nudi, clamant famelici, &c. Noſtrum eſt quod effunditis, nobis crudeliter ſubtrahitur, quod inaniter expenditis, noſtris neceſſitatibus detrahitur, quicquid accedit vanitatibus veſtris. Duo denique mala de una prodeunt radice cupiditatis, dum & vos vanitando (*ignoſcamus hanc vocem Bernardo*) peritis, & nos ſpoliando perimitis. Plura addit Bernardus, & æque ſeria, & crede mihi, non ſunt è pelvi hæc tonitrua. Vera hæc eſſe, ſatis loquuntur oculi; improbanda eſſe, abunde teſtantur ſacri codices. Hî tantum? etiam monita priſcorum. Carolus IV. Imperator, cum Moguntiæ ageret, forte in colloquium venit cum * Archiepiſcopo

Anno 1359. Naucler. volum. 3. *generat.* 46. *Serarius hiſt. Mogunt. l.* 5. * *Qui Electo* 26. *Archiepiſcopus* 42. *Epiſcopus* 82.

ſcopo Gerlaco. Vna tum aderant, honoris cauſſa, aliquot è Canonicorum numero. Hîc Imperator paullo attentius circumſpiciens, obſervavit unum aliquem profanæ elegantiæ hominem, cujus pileus maxime, auro & gemmis nitebat. Dicebatur is Cuno ab (ſed familiæ, quia notæ, parco) hunc Imperator humaniter accedens pileum ei, velut per facetias blanda manu detraxit è capite, & ſuo impoſuit. & quæ comitas ejus erat: Mi domine, inquit, dic obſecro, quis tibi nunc videor, ſacerdoti an militi ſimilior? Et ad Moguntinum Pontificem converſus: Domine Archiepiſcope, inquit, tempus & neceſſitas flagitat, ut diſciplina Cleri corrigatur, & hi veſtium abuſus tollantur. Parere nolunt? nec ſacerdotiis fruantur. O Carole, Imperator Magne, ô veniant dies qui corrigant mores, qui tollant veſtium abuſiones, qui faciem meliorem reſtituant orbi!

IV. GER. Liceat hîc paucula. Ergo nitelam omnẽ à veſte proſcribis, ergo nefas ornari? Et an non veſtium mundities curanda? POL. Non ego ornatum omnem accuſo, laſciviam accuſo. Eo jam ventum, ut munditiem ſola pompa æſtimemus, & veſtis non veſtis ſit, niſi pretioſa. In corporis cultu plerunque non ſordes fugimus, ſed aularum delicias adumbramus, nec tam veſtiri volumus quam ornari; non calorem in habitu,

Epist. ad Nepot. bitu, sed colorem quærimus. Divi Hieronymi monitum est : Elegantias & sordes pari modo fugiendas, quia alterum delicias, alterum gloriam redolet. Nescis illud Augustini? Etiam in ipsis sordibus luctuosis posse esse jactantiam, & eo periculosiorem, quo sub nomine servitutis Dei decipit. Hoc nomine non immerito reprehensus Antisthenes, qui cum depexum & pertusum palliolum spectatoribus vanius jactasset : Aspicio, ajebat Socrates, per pallii scissuram, animi tui vanitatem, quin desinis teipsum ostentare? Idem Diogeni fuit animus. hic cum Olympiam veniisset, adolescentes quosdam Rhodios illic conspicatus, cum risu: Hoc nihil est, inquit, nisi fastus. Rursus cum in Lacedæmonios incidisset, vilibus tuniculis ac sordidis opertos : En, inquit, alius fastus, tam enim Spartani squalore, quam Rhodii ornatu sese jactabant: illi se justo plus colebant, isti se justo plus negligebant. Nec affectatæ sordes, nec exquisitæ deliciæ laudem pariunt. pulcherrimum est, nec turpia velle, nec nimia. Itaque non culpaverim quod pulchrum, aut decenter ornatum, sed quod inane, quod redundans, quod fastum, mollitiem, delicias, luxum, lasciviam, pompam præ se fert, hoc vitupero, & mecum sentit Bilbicus vates:

T. 4. l. 2. de serm. Dom. c. 12.

Ælia. l. 9. var. hist. c. 35.

Mart. l. 2. epigr. in Paulum. ep. 29.

Pectere te nolim, sed nec turbare capillos;
Splendida sit nolo, sordida nolo cutis.

An

An neſcitur medium à beatis teneri, virtutem in medio, & modum in rebus eſſe? Sed & hoc addo: Meminiſſe me apud Hieronymum legere: Sordes veſtium candidæ mentis indicia eſſe. Et beatus Hilarion ſaccum quo ſemel amictus fuit, nec lavit unquam, nec mutavit, ſupervacaneum aſſerens, munditias in cilicio quærere. Plures omnino invenias, in ſacris paginis, & ſapientum libris, ab illo munditiei & lotionum contemptu laudari, quam ab earundem ſtudio. Et pars quædam pœnitentiæ eſt, neglectus polituræ, omniumque harum concinnitatum & elegantiarum. Iſaias olim proclamat: Deſcende, ſede in pulvere virgo filia Babylon, ſede in terra. Lavat ſe David, ſed poſt fletum. Lavat faciem Ioſeph, ſed poſt lacrimas, quas viſo Benjamino fuderat. Lavat ſe Iudith & ornat, ſed Aſſyrium ducem Holofernem hoc laqueo deceptura. Sane veſtitus mollis & pumicata illa ac polita mundities, libidinum fomes, oculorum rete, animorum ſuavis eſt pernicies. Hinc Ambroſius, ſerius hac in re cenſor auſus dicere, mulierem comptam, domum eſſe omnium infernalium dæmonum. Hinc & Siracides clamat: Averte faciem tuam à muliere compta, & ex hoc concupiſcentia quaſi ignis exardeſcit. Hinc regina Eſther has tales elegantias ſignum ſuperbiæ nominat. Hinc & Hieronymus: Ingrediuntur, inquit, ex-

Epiſt. ad Ruſticum, mon. qua incipit. Nihil Chriſtiano felicius

Iſaiæ c. 47. v. 1.

Lib. de virgin. Eccli. c. 9. v. 8. & 9. Eſth. c. 14. v. 16. L. adverſus Helvid

expolitæ libidinum victimæ. Hinc omnes Sancti, & quibuscunque cordi fuit pœnitentia, hunc corporis cultum velut libidinis incitamentum, adeo & oderunt & fugerunt, ut inter prima semper pœnitentiæ specimina fuerit, suas corpori plumas & ornatum detrahere, vestem mutare, sacco se operire.

Sur. tom. 7. Novèb. 19. c. 7 p. 447.

V. Sapiens illa mulier, & regum progenies Elisabetha, plerunque trita & panniculis sarta veste amiciebatur, gestiebatque magis mendici centonibus, quam regum ostro spectari. Fuit, ut hæc sollenniori die, publico se commissura, exquisite in reginam ornaretur, & auro, gemmis, insuper regia corona irradians ad templum, rem divinam auditura deduceretur à frequenti familia. Primo fere ingressu templi, crux Dominica, & ex ea pendentis Christi cruenta imago incurrit oculos. Hoc illa aspectu ferri graviter, & animo sauciari, hîc altum ingemiscere & velut pudefacta erubescere, lacrimas demum vi prorumpentes non continere. Mox varii cogitationum æstus in animo se prodere: En creator, dicebat illa secum, en servator meus IESVS, nudo corpore, flagris laceratus, spinis redimitus, sanguine perfusus, in alta trabe mortem pro me obiit ignominiosissimam: at ego misera tot vitiis immunda, tot delictorum rea, byssо tamen auroque, purpura gemmisque culta niteo, heu vitam divinis beneficiis

neficiis indignam perdo magis, quam ago. Ah, divinum illum verticem in Pilati domo sertum spineum perforavit: ah, Domini mei aures opprobria innumera saturarunt. At vero caput meum corona cingit aurea, me numerosum circumdat famulitium, cuncti venerantur, suspiciunt, pæne adorant. Me mulierem infelicem! siccine præceptis Domini obtempero? itane Dei beneficia recogito? istane vita Christi vestigia sequor? ô membrum sub spinoso capite nimis delicatum! ô me nimis dissimilem meo Domino! Adeo mentem intimam cogitationes hæ penetrarunt, ut Elisabetha jam ægrius respirare, pallorem in ore trahere, animo linqui, humi demum defectis viribus collabi. Nec prius ad se rediit, quam gelidæ asperſione fuisset recreata.

Vna hæc regia mulier altius aliis videtur cepisse, quis cultus corporis eos deceat, qui Christi disciplinam profitentur, regi crucifixo auctorati. Elisabetham reginam sibimet irascentem intuemini vos expoliti pavones, cultissimæ imagines, vos pompæ fercula, quibus nil magis curæ est quam speculorum, anulorum, inaurium, strophiorum, cycladum & hujusmodi nugarum vanissima supellex. Vobis, ô munduli, pectunt, vobis nent, vobis texunt Belgæ, vobis Persæ, vobis Seres, vobis Indi; vobis Tyrius murex natat, vobis fragrans

Franc. Petr. l. 1. de utraq; fort. dia. 20

grans bacca hiſpidis pendet arbuſculis, vobis oves Britannicæ albicant, vobis Indica ſandix rubet, uterque vobis fudat Oceanus. Eo uſque decrevit apud vos virtus, crevitque ſuperbia, ut jam pudor ſit imitari ſanctiſſimos viros feminaſque, Norbertos aut Eliſabethas: jam optimis contemptis abire placet poſt peſſimos: ſed nec Auguſtum Imperatorem in veſtitu frugalem prorſus & ſobrium ſequi lubet, ſed Cajum & reliquos quorum nec civilis unquam, nec virilis, nec Romanus certe, nec humanus, ſed inſanus, & nunc femineus, nunc divinus, ab omni autem parte profuſus atque monſtrificus cultus fuit. Hoc ſocietas eſt vitiorum, & novæ cupiditati inhærentium oculorum, perque varios illecebrarum motus volitantis animi: ſic virtus atteritur, ſic animi corporiſque vires expugnantur. Qui exemplis vult vivere, ne periculoſa ſit imitatio, honeſtiſſima ſectetur.

CAPVT X.

Cultus Corporis quantorum malorum cauſſa ſit.

CVltus corporis nimius, non ſolum peccatum eſt, ſed multorum malorum vel cauſſa vel effectus, & argumentum eſt. Peccatum eſſe arbitratus Gregorius: Nemo, inquit, exiſtimet

met in luxu & ſtudio pretioſarum veſtium peccatum deeſſe: quia ſi hoc culpa non eſſet, nullo modo Dominus Ioannem de veſtimenti ipſius aſperitate laudaſſet: ſi hoc culpa non eſſet, nequaquam Apoſtolus feminas à pretioſarum veſtium appetitu compeſceret, dicens: Non in veſte pretioſa. Iſaias ſane Hieroſolymorum urbi inter graviores culpas, & hoc opprobrans: Et ornaſti, inquit, te regio unguento, & multiplicaſti pigmenta tua. Chriſtus ipſe hanc circa cultum corporis, ſolicitudinem & curam manifeſte damnans: Nolite, inquit, ſoliciti eſſe, dicentes; quid manducabimus, aut quid bibemus, *aut quo operiemur?* Et: *de veſtimento quid ſoliciti eſtis?* Idololatrarum hoc eſt non Chriſtianorum, diffidentiæ hoc argumentum eſt non fiduciæ. *hæc enim omnia gentes inquirunt.* Quod quid aliud eſt quam ordinem rerum turbare, & rei vaniſſimæ curam divino cultui anteponere: *Primum quærite regnum Dei.* Quod ſi Deo diſplicet ſolicitudo circa neceſſaria, quanto magis curioſitas circa ſuperflua? Atque, ſi quidem theologos audiamus, peccatum etiam letale eſt, ſi quis corpus eo animo colat, ut ad libidinem ſpectatores pertrahat: aut ſi propter cultum hunc ita ſemet extollat, ut alios deſpiciat, ſalutem aliorum nihili pendat, nec curet pernicioſum exemplum prodere: aut ſi quis alios ideo ſuppilare, debita

Hom. 6 in Evang. & homil. ult in ead.

Iſaiæ c. 57. v. 9.

Matth c. 6. v. 31.

Leſ. de Iuſtre & Iuſt. l. 4. c. 4 dub. 14.

non

non ſolvere, eleemoſynam non erogare, aut alia demum ratione ob corporis ornatum gravius delinquere non detrectet. Neque Deus in his puniendis tardus vindex. Prætextatæ matronæ nobiliſſimæ, cum Euſtochium virginem, conjuge Hymetio etiam jubente, ad ſui ſæculi laſcivam venuſtatem componeret, manus arefactæ ſunt, evidenti vindicta Numinis. & ubi per quietem monita, necdum ornatrices manus à virgine abſtineret, vincere cupiens & virginis propoſitum, & matris deſiderium: en tibi, quinto poſt menſe, miſerabili & præmaturo interitu ſublata eſt. Hujus rei narrationem Hieronymus in hæc verba concludit: Sic gemmas & pretioſa ornamenta Chriſtus defendit. Veriſſimum in hac cauſſa, quod de alia quapiam Cyprianus affirmat: Tormenta paucorum, exempla ſunt omnium.

Epiſt. ad Letam de inſtit. filiæ.

I. GER. Quid cauſſæ eſt, hæc minuta ſic puniri à Deo? POL. Cauſſam rogas, & minuta vocas? Expecta ſis, & grandia dices, & cauſſarum ſatis. has ad digitos numeremus.

Prima: Exterior hic cultus corporis, animi neglecti pæne certum eſt indicium. Vti avis è pennis noſcitur, ſic homo è veſte. Dilucide Bernardus: Quanto amplius inquit, corpus foris propter vanam gloriam componitur atque ornatur, tanto interius anima fœdatur & ſordidatur. Non ita curaretur corporis cultus,

In Apol. ad Guil. abb. & ſuper Miſſus &c.

cultus, nisi prius neglecta fuisset mens inculta virtutibus. Chrysostomus: Difficile est, inquit, difficile, ô dilecti, fortasse autem etiam fieri non potest, ut sic ornato corpore, simul quoque ornetur anima, sed necesse est, ut si alterutrum curetur, alterum negligatur; non est enim ejusmodi eorum natura, ut simul fiant. *Hom. 18. in ep. 1. ad Cor.*

De Paula non minus sancta quam nobili matrona Hieronymus: Si vidisset, inquit, comptiorem aliquam, contractione frontis & vultus tristitia arguebat errantem, dicens: Munditiam corporis atque vestitus, animæ esse immunditiam. Venuste & graviter, ut solet, Ambrosius: Neglecta, inquit, decoris cura plus placet, & hoc ipsum quod nos non ornamus, ornatus est. His subscribens Cyprianus: Sericum, inquit, & purpuram indutæ, Christum induere non possunt: auro & margaritis & monilibus adornatæ, ornamenta cordis ac pectoris perdiderunt. Quis non id execretur & fugiat, quod alii fuerit exitio? quis id appetat & assumat, quod ad necem alterius pro gladio fuerit & telo? &: Nullarum fere pretiosior cultus est, quam quarum pudor vilis est. *Lib. de discipl. & hab. virg. med.*

Ita corporis cultus, animi parum culti signum est. Nec id veteres nescierunt. Philippus rex Macedo quendam ex Antipatri familiaribus in judicum subsellia extulit: verum ubi eum, nescio quo fuco barbam & capillos tingere rescivit,

reſcivit, officio movit, & cauſſam hanc dedit, eum in rebus gerendis non videri dignum cui fidatur, qui in capillis fidus non eſſet. Auguſto Imperatori, conviviorum & veſtium luxus, ægrotantis Reipublicæ ſignum fuit. Hic idem Imperator licentiore veſtitu filiæ graviter offenſus, cum illam poſtero die, veſte mutata vidiſſet: Quanto, inquit, probabilior eſt hic cultus tam honeſtus in filia Auguſti! Hanc ob cauſſam Auguſtinus: Verus, inquit, ornatus Chriſtianorum, non tantum nullus fucus mendax eſt, verum nec auri quidem veſtiſque pompa, ſed mores boni. Ergo, plerumque ubi corpus ſic nitet, ſqualet animus. Omnis gloria ejus, filiæ regis ab intus.

Macr. lib. 2. Satur. c. 5.

Pſ. 44. v. 14.

Ger. Ne tamen, Polychroni, tot honeſtiſſimas feminas in turbam earum conjiciamus, quas parum laudavimus, feminæ factum audi prorſus illuſtre, nec ab antiquo ſæculo petitum. Hoc ipſo anno nobiliſſima matrona, non ſanguine tantum & opibus, ſed & ingenio florens, novum veſtimenti genus invenit tantæ concinnitatis & elegantiæ, ut omnium oculos in ſui ſpectaculum raperet. mirabantur aliæ feminæ, non ſolum veſtis pretium & artificium, ſed tantam ingenii felicitatem, quæ hoc artificii reperiſſet. Palla erat perquam ſpatioſa è purpura ſerica; hanc acu pinxerunt ex auro tres Phrygiones,

Anno 1624.

qui

qui annum & amplius huic vesti assiduam operam impenderunt. Ad cycladem hanc seu pallam, quam dixi, additus est thorax feminæ habilis, ex eodem purpureo serico, aureis filis pariter pictus. Primo autem die quo hanc vestem matrona illa indutui gerebat, observavit nimium in se oculos convolare, timuitque ne aliæ atque aliæ novi artificii curiositate ductæ, imitari vellent quod vidissent, peterentque ejus conficiendæ modum sibi dictari. Itaque ne facere rogaretur quod recusare vix posset, hortante vehementer conscientia, omnem hanc imitationem mature præcavit. Ergo vestem illam, unico die spectatam & semel exutam, nunquam induit amplius, sed pio consilio, quod superbiæ fuerat instrumentum, religiosæ liberalitatis & eleemosynæ ornamentum esse voluit, & illum omnem mundum Mariæ Magdalenæ in templo quodam obtulit sacravitque. Porro ex hac una tam pretiosa veste, altari sacrum frontale seu pallium, sacerdoti sacrificantis indumentum, calici velum, libro missali tegumentum, sanctissimæ Eucharistiæ amiculum confectum est. En, Polychroni, etiam feminæ in triumphum ducunt superbiam. POL. Vtinam, quibus luxum illum sectari placet, norint & hanc frugalitatem suique victoriam imitari. Sed causam alteram addo.

II. Altera cauſſa: Veſtimentorum luxus, non tantum animi corrupti eſt index, ſed & corruptor, fons, origo malorum multorum. Aperte Chryſoſtomus: Nunc autem, inquit, multa etiam alia mala naſcuntur ex nimia ornandi ſui cura, manifeſtæ ſuſpiciones, ſumptus intempeſtivi, blaſphemiæ, avaritiæ, & plura habendi cupiditatis occaſiones. Teſtem locupletem addo Tertullianum: Quid alteri periculo ſumus, inquit, quid alteri concupiſcentiam importamus: neſcio an impune abeat, qui alicui fuerit cauſſa perditionis. Perit enim ille ſimul in tua forma, ſi concupierit, & admiſit jam in animo quod concupivit, & facta es tu gladius illi. Ea cauſſa divus Antoninus Florentinus Archiepiſcopus, feminas petulantiore habitu, velut illicium diaboli, in templis non ferebat. Appoſite quærit Chryſoſtomus: Quid enim ornaris, dic quæſo? ut viro placeas? Igitur domi hoc facias. At vero contrarium fit, incultior domi, foras prodis cultiſſima. Vtinam hîc tam modeſte peccaremus, ut culpa ſe domi contineret. Sed malum hoc publicari vult, ut pluribus noceat, quo plurium oculis hanc vanitatem ingerit. Quis eam quam nulli oſtenderet, induit purpuram? nemo oculis ſuis lautus eſt, ſed alienis. His implendis, aut ſaltem in admirationem rapiendis, tot hominum omnes pæne cogitationes laborāt. Hoc mihi

Hom. in epiſt ad Coloſſ.

Lib. de cultu fem.

Sur. tom. 3. in vita illius.

mihi nemo perſuaſerit apud hos comptulos multum profundæ, aut piæ cogitationis reperiri: prima virtus, quæ apud hos exulat, notitia ſui eſt. Et ſicut ligno putrido innati vermes, lignum magis corrodunt: ſic è ſuperbia, vanitate animi, cupiditate oculorum, ſuperfluus cultus, & veſtium luxus naſcitur, idemque poſt luxus ſuperbiam auget, erigit, conſummat. Ab artifice diabolo ſunt hæc irritamenta, quæ de proximo curant laſciviæ mercimonia, & obſtrepunt pudicitiæ diſciplinis. Hinc illa Laconum ſevera lex, cujus ſervandæ curam gerebant Ephori (ſupremus magiſtratus) ut quotidie obirent inſpectiones veſtimentorum, ſi quid in illis forte à decenti juſtoque ornatu alienum inveniretur. Eandem ob cauſſam apud Syracuſanos lege cautum erat, ne mulieres auro, veſte florida, contextu purpureo uterentur, niſi quæ pudicitiam vulgaſſent, ne quis etiam vir ſupervacua veſte modum excederet. Factum bonum: nam ſi Tertulliano credimus, pudicitia non tantum in carnis integritate, ſed & cultus ſimplici munditie conſiſtit. Non minus præclara lex illa veterum Francorum, quam totidem verbis exſcribere non piguit. Hæc eſt:

Ælian. lib. 14. var. hiſt. c. 7.

Lib. de cult. fem. c. 1.

Nemo pluris vendito aut emito, quam ſagum optimum & duplum XX. ſolidis: ſimplex X. Vilnos autem minoris: Roccum Martrimum ſeu Lutrinum

óptimum XXX. ſolidis. Siſmuſimum optimum X. ſolidis. Qui ſecus faxit XL. ſolidis multator, & delatori XX. ſolidos exſolvito.

GER. Priſca hæc ſunt, & ad Euandri matrem pertinent. POL. Ergo etiam noſtri ſæculi vis ſpecimen? Antverpia Europæ oculus, inter plurimos laudum titulos, hunc quoque tulit à ſuo encomiaſta, qui de nobiliſſima hac urbe: Magna, inquit, ubique majeſtas oculorum, inceſſus, oris, veſtium: in quibus nihil quod libidinis negotium curet. nulla hîc purpura multo ſaturata conchylio, intexta auro, coloribus diſtincta; aut ſane non niſi perquam rara. Plurimum pulla veſte gaudent: & reſpondet innatæ morum gravitati & modeſtiæ, veſtitus enim pudoris prænuntius eſt, nam mores fere habitus prænunciat. gravitatem ergo hic & quamdam maturitatem ſapit, nihil levè, nihil quod matronalem, nihil quod virginalem pudicitiam dedeceat. Itaque honeſtatis exempla non deſunt, ſed imitatores.

Carolus Scribanius in Antverp. pag. 5.

III. Tertia cauſſa: Diſpendium temporis, quod corporis cultum ſequitur. Notum illud Comici: Dum moliuntur, dum comuntur, annus eſt. Sanctus Nonnus Heliopolitanus, Præſul, cum videret Pelagiam, mulierem vulgarem ad unguem undequaque gemmis & auro cultiſſimam, forte tum tranſeuntem, in ejus contemplatione aliquantulum oculis

Sur. in vita S. Pelag. Heribr. Roſweid. in vitis Patrũ. Lib 1. p. 377.

culis defixus, dein ad circumstantes versus: Et quot, inquit, horas putatis hæc mulier expendit, dum se in cubiculo comit, lavat, ungit, componit, ornat, dum se omnium oculis quam exactissime polit? & nos quantillum temporis, neque id sine nausea, insumimus, ut Deo placeamus? Cum dicto in lacrimas & preces solutus est. Et certe à Deo hoc impetravit, ut Pelagia ex impura, in castam & pudicam mutata, longe aliter finierit quam cœperit, vitæque pessimæ clausulam optimam apposuerit.

O temporis jacturam irrevocabilem! quanti horulam emerent vel unicam ad inferos dejecti? & nos tot horas optimas prodigentia pessima perdimus magis quam vivimus. Bernardi querela est æquissima: Tempore nihil esse pretiosius, sed eo nihil aut vilius haberi, aut pejus expendi. Transeunt, inquit, dies salutis, & nemo recogitat: nemo sibi non reditura momenta periisse caussatur. Cum re vera tamen dispendium temporis vel modicum, damnum sit gravissimum, damnum irreparabile, nec ullo auro reconcinnandum. Crede mihi, Gerarde, si cultus corporis aliud malum non inureret, nisi hanc temporis amissionem, nullo censu sat æstimandam, dignus esset utique quem modis omnibus detestaremur. Thomas Morus ille martyrum æmulus & Angliæ gemma, litteris & pietate clarissimus vir

In Evang. Ecce nos reliquimus omnia, &c. multi ante finem.

Staple ton. in vita Mori. c. 12.

dicere solebat: *Quam plurimos in hac vita eo labore infernum mercari, cujus vel dimidio calum lucrati fuissent.* Cumque hic ipse vir sanctus interveniret virgini ad speculum stanti, quæ multo cum labore, nec sine dolore comas nodo cogebat, & tunicam, quo gracilior videretur, arctissime stringebat, tam festive quam sapienter interpellans: *Nisi Deus*, inquit, *tibi pro hoc tuo tanto labore infernum reddat, magnam tibi profecto injuriã faciet.* Ita est; hi tales labores malo otio pejores sunt, nam & temporis pretiũ auferunt, & pestem afferũt, non unius vitii.

**Alii. Pammon. Rufin. Aquil. apud Rosweid. num. 164.*

Alexandriam contenderat * Pambus eremita, ab Athanasio Episcopo accitus: occurrit in via mulier sumptuosius ac delicatius ornata, quæ omnium oculos in sui spectaculum flexerat. Hanc ut Pambus tacito stupore conspexit, attonito similis hæsit, uti Nonnus, & protinus in lacrimas iit. Rogantibus sociis, quid hæ lacrimæ sibi velint? Duplex mihi causa flendi, respondit: una, quod videam hanc mulierem sibi aliisque exitio esse: altera, quod ego ab neutiquam tantum studii ac curæ adhibeam, ut mihi prosim & Deo placeam, quantum semina illa, ut sibi obsit & Deo displiceat. Certe hoc paullo aliquid supra dementiæ malum est, fatigari in suam perniciem. Apage sis hunc impium laborem, si non possim corpus colere, nisi velim tempus perdere.

IV. Quarta cauſſa: Cultus corporis non alium ullum aut fructum quærit aut finem reſpicit, quam *vanam gloriam*. Sæpe plus expendimus ut oculos paſcamus quam ut ventrem. Veriſſime Seneca: Non ſunt, inquit, homines ad popinam dentibus, & ventre, & ore contenti, oculis quoque guloſi ſunt. Nec ille inſcite dixit: Mundum eſſe animal mirabile, quod majores habeat oculos quam ventrem. Ergo, ut os hominum mereamur, oculis placere cupimus, & ut laudatores habeamus, ſpectatores ambimus, & tum demum operæ pretium feciſſe credimus, cum voces illas audimus: En, quam ſcite, quam eleganter, quam venuſte veſtitus eſt! en hominem ad omnem gratiam excultum! Nimirum tanti eſt Deum lædere, ut ab homine lauderis. qua una re uti nihil in ſe vanius, ita divinæ legi, & Chriſtianæ diſciplinæ nil repugnantius. Meo judicio liberaliſſime deſipit, qui ob cultiores veſtes vult aut ditior, aut doctior, aut ceteris dignior videri, quaſi vero equum phaleræ faciant generoſum, aut quaſi vero interior domus ideo ſpecioſa ſit, quod foris magnifica ſe ſpecie oſtentet. Helenam olim pingebat unus aliquis è tironibus Apellis, eamque picturam auro liberalius, quam artis erat, obduxerat: vidit hoc magiſter, & iſtud pingendi compendium minime probans: O adoleſcens, inquit, cum non

Nat. qq. l. 3. c. 18.

possis pingere pulchram, pinxisti divitem. Tales sunt qui ab exteriore corporis cultu formam sibi quærunt, & nescio quod nomen vel auctoritatis splendorem venantur, simillimi templis Ægyptiis, de quibus erudite Clemens Alexandrinus: Apud Ægyptios, inquit, templa, porticus, vestibula ac luci magnifice instructi, & atria multis columnis cincta sunt. Parietes autem lapidibus externis & artificiose depictis resplendent, ita ut nihil desit. Ædes enim auro, argento & electro collucent, & ex India ac Æthiopia variis fulgentibus lapillis: adyta vero intextis auro adumbrantur peplis. Sed si penetralia templi ambitus subieris, & ad ejus quod præstantius est, spectaculum properans, imaginem quæ templum habitat, quæsieris, non invenietur Deus qui quærebatur & expectabatur sub tanto apparatu, sed felis, vel crocodilus, vel serpens indigena, vel aliqua ejusmodi bellua, quæ templo quidem est indigna, sed antro speluncæ, ac cœno magis congruit. Ita nostrum, velut templum, variam sibi venustatem adsciscit à crine, à pigmentis, à veste; filiæ eorum compositæ, circumornatæ ut similitudo templi. En templum, sed Deum intus quære, hujus ædis incolam, & reperies animum ignorantem, indoctum, rudem, pusillum, abjectum, sordidum, impurum. en crocodilum, en felem, en colubrum

Lib. 3. pædag. c. 2.

Ps. 143 v. 12.

in

in cultiſſima domo habitantem. Vir magnus & eruditus (nuperrime mihi narratum) juvenem cetera cultiſſimum, ſed indoctum & Romani ſermonis penitus ignarum latine inſtituit examinare. hîc miſero nec vox erat nec ſenſus. Cum cantharo & poculis loqui didicerat bonus juvenis, non cum viris doctis: Bacchum noverat & Cupidinem, non Muſas, ita vel piſce magis mutus ſtabat, & ne omnino feriaretur, terram pede terebat. Vbi hominem vir ille doctus tam amuſum vidit: Pulchra eſt, inquit, beſtia; ſed dolendum, eam nil didiciſſe quam ſuperbire. De hoc tali homine veriſſime dixeris: ô pulchram ſtatuam, modo ei cerebrum non deeſſet! ô plumbeum gladium in aurea vagina! ô elegans templum, ſed in quo ignorantia pro dea colitur!

Innocentius Pontifex hoc ipſum ſapienter adſtruens: Quid, inquit, aliud eſt pretioſior ornatus, quam ſepulchrum foris dealbatum, intus ſpurcitia? Crœſus rex Lydiæ regie ornatus, ſublimi ſolio reſidens, Solonem interrogavit, an pulchrius unquam ſpectaculum vidiſſet? Vidi, reſpondit, in gallis gallinaceis, phaſianis, atque pavonibus. Certe pavones ſumus; ſpectari volumus, & ab hoc ſpectaculo quod aliis præbemus, laudari. Xantippe olim, Socratis uxor, lautius ſe veſtierat, à marito cauſſam ejus rei interrogata, reſpondit ſe ſpe-

Lib. de vilit. condit. hum. *Laert. lib. de vit. Phil. c. 2.*

ctatum prodituram, ô mea conjux, inquit ille, non ut ſpectes, ſed ut ſpecteris, ſic veſtiris. Vanitas vaniratum, dixit Eccleſiaſtes (oſtenduntur enim iſtæ res, non poſſidentur, & dum placent, tranſeunt) vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Et quid vanius iis hominibus, qui quo meliorem habent togam, eo ſibi meliores & ipſi videntur. qua una in re bis errant, neque enim minus falluntur quod meliorem putent togam ſuam quam quod ſe. Cur enim ſi veſtis uſum ſpectes, tenuioris fili lana præſtat craſſiori? At illi tamen tanquam natura non honore præcellant, attollunt criſtas, & ſibi plus pretii credunt accedere ab ornatu, honoremque quem vilius veſtiti ſperare non eſſent auſi, elegantiori togæ velut jure ſuo exigunt, & prætermiſſi negligentius, indignantur. Vanitas vanitatum! Et hanc Anglus quiſpiam non è plebe, tam feſtive quam opportune oculis ſubjecit. Londini in Angliæ metropoli moris eſt, ut cives primarii, præſertim exdecuriones, ſtatis diebus apud Prætorem urbis prandeant, etiam invocati. Ad has ergo Prætoris ædes, civis honeſte quidem, ſed non delicate veſtitus venit, cum ceteris pranſurus. Verum à janitore, velut eo cœtu indignus, repulſam tulit: ille cauſſam erroris facile addivinans, domum rediit, veſtem mutavit, ſtructius proceſſit, & priorem aditum denuo tentavit. Iam notus, jam gratus

Eccleſ. c. 1. v. 2.

Thom. Morus Vtop. l. 2.

gratus hoſpes admittitur, accumbit, prandet. Prandio expirante, & ceteris gratiarum actionem parantibus, ille togam ſibi detractam imponit menſæ, & obſervantia ſingulari venerabũdus, ſuæ veſti ob prandium illud gratias agit ampliſſimas. Aliis inſolentiam facti mirantibus, ſui conſilii rationem memoravit cum riſu & applauſu omnium. Vanitas vanitatum! quæ nos gloriæ ſed vanæ, ſed ſtultæ facit mancipia. Pulchre Chryſoſtomus: Gloriantur, inquit, in re quam vermes & gignunt, & perdunt. Noſti, Gerarde, aves in nuptiis Aquilæ indigniſſime tuliſſe, upupam avem paſtu alias obſcœnam, tamen ob verſicolores pennas & plicatilem criſtam ceteris præferri. Non minus ſtultum eſt laudare vel honorare quempiam, ob veſtem potius aut formam, quam virtutem. Hinc ille non immerito in ſuas ipſe veſtes ſæviit, quamvis ridicula crudelitate. Expertus is fuerat ſibi in obſoletiore toga ad forum deſcendenti, honorem illum minime deferri, qui tamen in nitida veſte prodeunti, magno ceremoniarum apparatu deferebatur ab omnibus. Idcirco cum è publico domum rediit, veſtem humi abjectam pedibus calcans: Eſne tu honoratus ille vir, inquit, an ego? tibine honor iſte tribuitur, an mihi? Vanitas vanitatum, & omnia vanitas!

Hō. 3. in epiſtol. 1. ad Timoth.

Hermãnus Buſchius.

V. Cauſſa quinta: Veſtium luxus & numos

numos dissipat, & rem domesticam frangit. Pecuniæ comparcere difficile est, ubi tam multiplex imperium jubet effundere. Crumena sæpius hiet necesse est, ubi corpus studiosius ornari cœptum est. Iam hoc, jam illud deest, aut certe deesse fingitur, modo istud, modo aliud argento pensandum. Res tam nota quam mira est, neminem egenum esse, cum superbiæ negotium agitur. Petunt pauperes? non suppetunt numi. Corpus ornari postulat? jam abundamus. Opem pecuniariam rogant amici? jam pridem ipsi egemus. Nova vestis commetienda est? jam turget marsupium. Opificibus merces solvenda est? differri hoc potest in aliud tempus. Novum collarium genus repertum? simile quam primum conficiatur. Necessarium quid domesticis emendum? expectent; pecunia deficit. Nuperus & novitius corpori cultus parandus? paretur; supersit loculis quod dent. Ita paupertatem nunquam pejus odimus, quam cum vestium nitori adversum it. Tunc opulenti sumus, cum sumptus faciendi in corporis lenocinium. Iure Bernardus queritur: Inveniunt curiosi quo delectentur, & non inveniunt miseri quo sustententur; cum periculo animæ acquirunt, unde oculos hominum delectent. Neque hîc formidamus nomina facere, & æs alienum cogere, modo vestis splendeat, quisquis nomina expun-

gat,

gat, aut ære alieno nos levet. Fit quandoque ut quis in veste se jactet quam adhuc sartori & mercatori debet. neque injuriarum agi posset qui accederet & moneret: Heus tu, hæc vestis nondum est tua, quid te in aliena vendis? tuus creditor suam appellat. Et quam turpe est corniculæ plumis non suis superbire? Sed ea est libido quorundam sumptuose se vestiendi, ut nullas expensas seu suas seu alienas vereantur. Hinc monstra illa & prodigia: Nero nullam vestem bis induit: Heliogabalus gemmas ab optimis artificibus sculptas in calceamentis ferebat, quæ nunquam iterabat; sed nec linteamen lotum unquam attigit, mendicos dicens qui lotis uterentur. Nec nostro ævo talium monstrorum inopia est. Gualterus Rajolæus ille apud Anglicanam Cleopatram nimis gratiosus homo, visus est in aula crepidas gestare ita gemmis distinctas, ut 6600. *hoc est*, sex millium sexcentorum aureorum & amplius æstimarentur. Ante annos non adeo multos, cum feminarum syrmata etiamnum in usu essent, sed minime laudabili, Comitissa quædam in materiam unius hujusce syrmatis, florenorum duo millia & quingentos, opifici vero in manu pretium & pro opere faciendo centum quinquaginta florenos numeravit liberali manu. Sunt, quibus fortunas omnes veste bajulare ac deterere pulchrum est,

est, tanta stultitia contemnere audent opes, qui jactant; qui gerere malunt quam possidere. Sic aliquibus omne in ornatu patrimonium est. Et eo jam luxus vestiumque pretia excreverunt, ut quo vestitu olim Comites, Marchiones, Duces usi fuerunt, illo nunc novi homines & infimæ nobilitatis viri feminæque utantur, & qui antea nobilium erat habitus, is jam plebeculæ & mechanicis vix approbetur. Hinc pretia rebus sic inflammantur, ut jam inter maximos sumptus numeretur, TEGI. Veriſſime Satyricus etiam de noſtro hoc ævo:

Iuvenal. satyr. 3. vers. 180.

Hîc ultra vires habitus nitor; hîc aliquid plus
Quam satis est: interdum aliena sumitur arca.
Commune id vitium est, hîc vivimus ambitiosa
Paupertate omnes ——

Quando ergo Principes suum famulitium splendore & sumptu vestium ægre superare queunt, rectissime sapiunt, qui sumptuosissimum hoc certamen detrectant, & quos luxu nequeunt, vincere conantur modestia. Olim qui mollibus vestiebantur, in domibus regum erant. Desierunt jam ista sæcula, aliis nunc moribus vivitur! Etiam in tabernis, tuguriis, casis sunt qui molliſſime vestiantur, quique potius sordide & parce cœnare, quam minus sumptuose vestiri velint, multi malunt male esse,

le esse, modo bene & opipare vestiantur; adeo etiam gula multum superatur à superbia. Mirum! saccus optimo tritico refertus, trioboli fune stringitur, saccus noster, corpus nostrum immunditiis plenum, non tam vestimentis quam ornamentis sumptuosissime vult cingi.

Vociferatur Amos Propheta: Væ vobis optimates, capita populorum, ingredientes pompatice domum Israel. Quãtis hodie clamoribus ageret vates, si cerneret quo apparatu, quanta pompa, non optimates solum, sed & è plebe uterque sexus in templa sese inferret. Numen suppliciter exoraturi, quanta possunt ostentatione in ædes sacras, velut ad choream conveniunt; ad divinum cultum properant, sed ut suum ostendant. Num hoc, Gerarde, mores Christianos sapit? Theophylactus velut templi custos, comptiorem feminam examinans: An saltatura, inquit, ad Ecclesiam pergis? nunquid hîc nuptias & lasciviæ oblectamenta conquiris? num ut tui spectaculum præbeas advenisti? Non iste supplicis est habitus, accessisti ut Deum pro peccatis tuis depreceris, ut cum gemitu & lacrimis veniam petas; quid teipsam ornare improbo & intempestivo studio contendis? Profecto hæ curæ nec domos ditant, nec templa ornant; illæ sumptibus exhauriuntur, hæc levitatibus & petulãtiis implentur. *Amos c. 6. v. 1.*

VI. Causa sexta: Ostentatio hæc vestium

ſtium ſine modo eſt, nec finem invenit Quod præclare docuit Clemens Alexandrinus: Ebrioſum eſſe, inquit, & vinoſum, etſi ſunt magna vitia, non tamen tanta, quantum eſt nimium ſui ornandi ſtudium. Menſa plena & frequentes calices ſatis ſunt ad implendam ingluviem. At qui auri, purpuræ & gemmarum nimio ſtudio tenentur, iis nec quod ſuper terram, nec quod ſub terra eſt, aurum ſuffecerit. Dum ergo cupiditatis limites ſibi non conſtituunt, in impudentiam impingunt. his enim opus eſt & theatro, & pompa, & ſpectatorum multitudine, & errore in ſacris, & diuturna mora in triviis, ut ſint manifeſti omnibus. Ita vitia nec finem habent nec modum, juvatque ludere impendiis, & luſus hos geminare, dum quotidie aliquid novitatis ſumptuoſius adjicitur. Linum aut byſſum patriam pridem faſtidimus, peregrinam quærimus. Belgicam aut Batavam quantovis pretio mercamur. muſcus quo chirothecæ aut veſtes imbuendæ, ab ultima Thule & terræ finibus apportetur neceſſe eſt; omnia vicina & quæ vilioris pretii ſunt, ſordent. Sic earum veſtium ſumma commendatio eſt, quarum odor invitet etiam aliud agentes. O Gerarde, male olet quicquid carnem olet, etiamſi moſchum oleat. Sed & hoc ſpectamus in cultu corporis, ut is plus artificio debeat quam naturæ, & majus

pretium

pretium ſartor exigat quam mercator, labore materiem ſuperante. Novi virum doctum dicere ſolitum: A Iuriſconſultis quibuſdam minores ſumptus fieri in libros & Iuris codices, quam à multis feminis in mundum & concinnitudines. Finem non invenit & modo caret ambitioſus hic veſtium cultus, qui jam olim excogitavit, qua ratione araneārum textura in amictum tranſiret. Diſerte Plinius affirmans: Telas, inquit, araneorum modo texunt, ad veſtem luxumque feminarum, quæ bombycina appellatur. Telas illas raritate texturæ, & macularum pervia latitudine tralucidas, ſeu veſtem Coam, cum araneorum opere confert Plinius. Sed an non hoc extra modum eſt, ſic veſtiri quaſi araneos textores habueris, & eorum retia in veſtem aptaris? O quantum à lorica diſceſſere mores, ut oneri ſint etiam veſtes! ô quam commode poſſemus veſtiti eſſe ſine commercio Serum & exoticis his deliciis! Prudentius olim jure quærit & indignatur: L. 11. c. 22.

Num pudet eſſe viros? quærunt vaniſſima quæque
Queis niteant: genuina leves ut robora ſolvant,
Vellere non ovium, ſed Eoo ex orbe petitis;
Ramorum foliis fluitantes ſumere amictus
Gaudent, & durum ſcutulis perfundere corpus:

Additur ars, ut fila herbis saturata recoctis
Illudant varias distincto flamine formas.
Vt quaque est lanugo fere mollissima tactu
Pectitur, hunc videas lascivas prapetes cursu
Venantem tunicas, avium quoque versicolorum
Indumenta novis texentem plumea telis.

D. Hieronymus ad Lætam de institutione filiæ in eandem hanc nimiam & pellucidam mollitiem invectus: Spernat, inquit, bombycum telas, Serum vellera, & aurum in fila lentescens. talia vestimenta paret, quibus pellatur frigus, non quibus vestita corpora nudentur. In Marcellæ viduæ epitaphio ad Principiam virginem: Solent enim, inquit, purpurisso & cerussa ora depingere, sericis nitere vestibus, splendere gemmis, aurum portare cervicibus. Nostra vidua talibus usa est vestibus, quibus arceret frigus, non membra nudaret, aurum usque ad anuli signaculum repudians. At nos plerunque omnia nostra, bona & pulchra esse malumus, quam nos ipsos & animum nostrum. Vir nobilis & opulens Aristippum* philosophum in ædes introduxit, & circumduxit quaqua versum. Varia ubique & pretiosa supellex, summus in omni angulo nitor, & accuratissima ubique munditics. Et jam gratiæ agendæ erant ab eo qui sic humane fuisset deductus:

De hoc queritur Seneca l. 7. de benef. c. 9. & in Consol. ad Helv. c. 15. & epistol. 90

** Alii: Diogenem.*

cum

cum ecce philoſophus ſputum colligit, & in ipſius heri barbam jacit. Ille, quaſi conjecto in ſe Tiſiphones angue, totus in fermento eſſe & ardere ira. Philoſophus ut huic incendio verborum lymphas affunderet: Quæſo te, inquit, ignoſce; totam domum luſtravi, nec angulum reperi qui immundior eſſet hac horrente tua barba. videbar ergo recte facturus, ſi in locum domus tuæ ſordidiſſimum has oris ſordes ejicerem. GER. Hîc ſilentium rumpo, vel te invito. Quanta & quam incredibilis huic philoſopho fuerit audacia? POL. Longe major eſt, ſed tectior diabolo. Vaferrimus hic philoſophus ex Orco, ubi in homine omnia compta videt & exculta, præterquam animum hominis, variis eum ſuggeſtionibus conſpuit, & hoc prolixe agit, ut tanto magis ſordeſcat animus, quanto magis niteſcit corpus. Erubeſcat ergo ſeipſum homo malum & turpem, inter res ſuas bonas & pulchras. Et ſane veſtes pudori nobis ſint potius quam honori. Nam veſtis apertiſſimum ſignum eſt, primum omnium parentem fuiſſe furem. niſi vetitum malum è paradiſo ſublectum fuiſſet, nativa etiamnum pulchritudine gauderemus. Quis vero ſtigmaticorum, ſtellantem & cauterio inuſtam frontem in laude ponit? Neque ad claudi aut loripedis gloriam facit, ligneo pede gradi vel argenteo, cum defectus fulcrum ſit,

non argumentum roboris ; neque est quod scabiosus triumphet , si scabiem panniculis nitidioribus velet. Et quid ægrotus cataplasmatum aut medicamentorum copia superbit ? Quid ergo nos vestes notissimi furti argumentum inter decora nostra numeramus? GER. At vestes ornant nos. POL. Hoc laudis esset, si nos illas ornaremus.

VII. Causa ultima: Iactura nominis & famæ. Nos laudem aucupamur ambitioso habitu; plerunque contra fit, & vituperium reportamus, aut in suspicionem sinistram venimus. Rex Ochozias, nuncios suos ad se redeuntes interrogavit , cur spe citius reverterentur? At illi remissos se ajebant à viro , qui occurrerit in via. Institit porro rex quærere, cujusnam habitus esset vir ille qui occurrisset , & mox è viri veste colligens quis esset· Elias, inquit, Thesbites est, hic ipsus est. O mi Gerarde, si te viderint alii adeo comptum & velut pumice expolitum , non te dicent Eliam, sed Thrasonem, sed pavonem, sed cultam statuam. Animum nostrum reseramus iis qui nos vident; defectus nostros aperimus spectatoribus nostris, eosque qui forte nos frugales & sapientes censebant, errasse ostendimus. Latentis in animo vanitatis indicium est, ambitiosior corporis ornatus. quam vero prona & facilis post hæc indicia, suspicio? Salomon dum se tantopere in sui cultu occupat,

4. Reg. c. 1. v. 2.

occupat, Dei obliviſcitur, & ſenſim per tot corporis lenocinia ad gentium idola turpiſſime deflectit. Vere *dedit maculam in gloria ſua*, & ſapientiam ſtultitia confudit. Quando nux ante tempus corticem abjicit, intus ſe corruptam oſtendit: quando Chriſtianus exteriorem habitum diſciplinæ Chriſtianæ congruum rejicit, hæreſcentis in animo vermiculi cariem prodit. *Eccli. c. 47. v. 22.*

Vulgare feretrum efferendis cadaveribus aſſignatum, nunquam decentius veſtitum cernitur, quam cum cadaver in illo recumbit. ah multi tales, & huic feretro ſimillimi ſunt, qui corpus ſuum tunc maxime ornant, cum animum letali culpa emortuum circumgeſtant. In hunc talem Abacuc jam olim pronuncians: Ecce iſte, inquit, coopertus eſt auro & argento, & omnis ſpiritus non eſt in viſceribus ejus. Tam varia tamque diſparia ſimul ex æquo curare non poſſumus; corpus comere, & animum excolere vix ejuſdem hominis eſt. In nimium diverſas curas hæc agunt, quãtoque plus ſolicitudinis huic impenditur, tanto plerunque minus alteri. ita dum corpus cura & diligentia noſtra complectimur, animum otioſi & negligentes fere tranſimus: nimirum ut ſervus niteat, herus in ſquallore eſt. Arca teſtamenti erat intus obducta auro, at foris cooperta cilicio: ſi animus noſter amore divino plenus, parum intereſt, *Abac. c. 2. v. 19.*

qualem se ostendat exterius. Cordis penetralia virtus occupet, nec anxius eri qua veste corpus alienis oculis commendes. Commemorat Paulus probatissimos homines priscæ legis, camelorum & caprarum pelles vice vestiun habuisse. Sciebant se nudos in hunc Orbem prodiisse, nec aliter discessuros.

Hebr. c. 11. v. 37.

Tract. de Nabuchodon.

Nescit natura divites, inquit Ambrosius, quæ omnes pauperes generat. neque enim vestimentis induti nascimur, nec cum auro argentoque generamur. Nudos fudit in lucem egentes cibo, potu, amictu; nudos recipit terra quos edidit; nescit fines possessionum, sepulchro nos includit cespes angustus, qui & pauperi abundat & diviti, & terra viventis quem non cepit affectum, jam divitem capit. Eodem sensu Seneca: Nemo, inquit, nascitur dives: quisquis exit in lucem, visus est lacte & panno esse contentus. At ista non cogitat; alios mores sapit qui vestes lautiusculas tam provide quærit, atque hoc unum agit ut placeat, sed plerunque hoc unum minime omnium impetrat: sæpissime alia omnia dicuntur quam quæ in laudem. En, ajunt, politissimam statuam, en pavonem speciose ingredientem; en vestitus insolentiam, en cultum censu majorem! Vnde huic homini ad hanc lautitiam tam dives crumena? tam magnifice non incederet, nisi & aliena marsupia emungeret. en ostentationem

inanissi-

inaniſſimam, en pompam idoli! Et quis tandem eſt hic Thraſo, qua domo, qua gente, quinam ipſius progenitores? homines è pago, ruſtici, gens agreſtis: ille ipſe olim olus vendidit, & nares brachio abſterſit, noluiſſes de manu ejus panem accipere, nunc quantus, quam ſublimis eſt? Hæc illa ſunt elogia, hi ſpecioſi tituli, quibus liberaliſſime afficiuntur ii qui ſui ſtatus & ordinis rationem ignorantes, in veſtitus elegantias plus expendunt quam laudari poſſit. Ita melioris notæ famam non auget, qui corporis cultui tam religioſe ſtudet: malignas ſuſpiciones non effugit, qui ſeipſum tam affectate comit. Pulcherrima deformitatis excuſatio eſt, veſtitus decentia & honeſtas.

CAPVT XI.

Dictorum ratio, confirmatio, coronis.

GERARDVS.

ET cur, mi Polychroni, aut unde tam diſertus es in veſtium luxum, & quidem facundia tam prolixa? POL. In aurem tibi dicam ipſiſſimam veritatem: Hoc vitium multa ſecum trahit vitia, curioſitatem, delicias, vanam gloriam, peſſimam liberalitatem, temporis jacturam, & poſt hæc omnia, re vera potens Libidinis fomentum eſt. Non venit de integra conſcientia hoc

ſtudium placendi per decorem, quem naturaliter invitatorem libidinis ſcimus. Ita Hieronymus ſentit, &: Si vir, inquit, vel mulier ſe ornaverit, & vultus hominum ad ſe provocaverit, etſi nullum inde ſequatur damnum, judicium tamen patietur, quia venenum attulit, ſi fuiſſet qui bibiſſet. Eſt ita, ut dicit: concinno veſtitu alienos oculos vulnerare facillimum. GER. Abſit hoc: POL. Ita loqui ſolemus, ſed commune nobis vitium eſt, aliter dicere & aliter facere, ut merito idem Hieronymus moneat, aut loquendum nobis ut veſtiti ſumus, aut veſtiendum ut loquimur. Lingua caſtitatem jactamus, veſte levitatem aut impudicitiam ſæpe non diſſimulamus. GER. Modo in leges divinas non peccemus. POL. Vbi politicæ calcantur, nec divinæ in honore ſunt. at politicas hîc ſperni, vel oculi loquuntur. O lex Oppia quam dudum exulas? O leges veſtiariæ tot urbium & provinciarum, quam dudum expiraſtis! jam pridem nullos limites patiuntur effuſiſſimi ſumptus in veſtium pompam. Et quæſo te, Gerarde, dic quæ biblia docent cineres ſerico velandos, cœnum auro tingendum, fimetum purpura operiendum? & an non corpus noſtrum cinis, cœnum, fimetum? Cur iſtud, mi homo, ſic operis, ſic comis? ſubter te ſternetur tinea, & operimentum tuum erunt vermes. Pulchre Ambroſius: Audi, inquit,

Ad Nepot.

Iſaiæ c. 14. v. 11.

inquit, omnes naſcimur nudi & morimur: nulla diſtinctio inter cadavera mortuorum, niſi forte quia gravius fœtent corpora divitum diſtenta luxurie.

Voluit bonus Deus ſpiritum hominis, velut divinæ particulam auræ, & ſui ſimulacrum nullo pretio ſat æſtimandum, nihilominus vili ſacco corporis abſcondere: cui jam veroſimile videatur, opificem hunc voluiſſe, corpus quod viliſſimum eſt, pretioſo tegmine involvi, qui ſpiritum inæſtimabilis pretii tam vili tegumento circumſcripſit? Et cur ipſe Deus protoplaſtis pelles in veſtem dedit, ſi nos auro & gemmis veſtiri voluit? Aut igitur miſerabili virtutis inſcitia laboramus, aut inſaniam hilarem inſanimus.

I. Quæſiit nuper è Dionyſio cognato meo quiſpiam, quos ille in ſtultorum navigio prima ſede putaret honorandos? Hæſit nonnihil Dionyſius ad ſubitam quæſtionem, &: Res hæc, inquit, multæ cogitationis eſt; at tu luce craſtina redi, & reſponſum à me auferes: interim ego ſenatum in animum advocabo, ut ſuis momentis quæſtio tam ſeria ponderetur. Rediit alter poſtero mane, &; An reſponſum, inquit, reperiſti meæ quæſtioni? Cui meus cognatus: Reperi, ait, & ut ſcias ſecreta æſtimatione rem probe penſiculavi, demum hoc ſtatui: in ſtultorum triremi primos omnino videri aut primis proximos,

qui à veſtium luxu magnum ſibi ornamentum crederent accedere. Cumque alter ejuſmodi reſponſionis rationem ſibi non liquere dixiſſet, ſubjecit cognatus meus: Tu ergo vide quid fieri dementius poſſit, quam operimenta, quæ dedecoris noſtri & infamiæ, à primis parentibus contractæ, certa ſunt indicia, in laudem & ornatum velle trahere? niſi vero tu dicas nebulonem numellis, aut furem ornari ſune. Addo: cum à lapſu protoplaſti, libido & omnis generis fœdæ concupiſcentiæ in membris noſtris jam ante nimium quàntum exardeſcant, nos infami huic incendio pabulum inſuper ſufficimus, & ardenti camino prælarge oleum affundimus; colimus & comimus nos, & ſic cultos comptoſque mutuis aſpectibus propinamus, ut ſi forte ſopita dormiat laſcivia, ad has illecebras reviviſcat. Memini, etſi nondum ſenex, cum non tantum corpora, ſed & veſtes ipſæ honeſtiſſime tegerentur: Viri ſuas promiſſiore nigro pallio, ſuas matronæ nigra & per totum corpus defluente palla tegebant. At nunc tantum abeſt ut veſtes tegantur, ut pæne etiam detegantur corpora, & initium alicubi jam factum eſt, ritu plane non Germano, ſed extero & inverecundo. Non ſatis eſt pompaticæ oſtentationis curioſitatem omnium oculis ingerere, jam etiam, quæ olim velata, nudamus, & paullatim pectus aperimus

rimus. Quod quid aliud est quam pudicitiam aperto Marte oppugnare? Quid hoc aliud quam irritare cupiditates hominum jam ante incitatas? an non hoc nobile specimen est flagitiosæ stultitiæ, & quæ primas mereatur? Quidquid dicas; hæc in veste lenocinia non sunt pudoris tegumenta, sed irritamenta libidinis. Luculenta hæc est & manifestaria insania, ad mortem damnati sumus omnes, capitis supplicium nemini non impendet, ex quo natus est: jam ducimur, in via jam sumus ad supremum exitum, & tamen etiamnum de curiosiore cultu soliciti simus? Et quam illud solers sed grandis stultitia est, domum, quæ jam vitium facit & ruinas minatur, foris magno sumptu depingere, intus nil opitulari ruituræ? Quid corpus, ruinosum hoc tugurium tam exquisito vestium nitore, tot pigmentis obducimus? jam ad ruinam inclinat; brevî abjicietur in tumbam, terra obruendum. Cyprianus objecturo hîc occurrens: At locupletem, inquit, te dicis & divitem; & utendum putas iis quæ possidere te Deus voluit; utere, sed ad res salutares: utere, sed ad bonas artes: utere, sed ad illa quæ Deus præcepit, quæ Dominus ostendit. Divitem te sentiant indigentes. Patrimonium tuum Deo fœnera, Christum ciba; commenda illic thesauros tuos, ubi fur nullus effodiat, quo nullus insidians grassator irrumpat. *Lib. de disciplin. & habit. virg.*

II. Vix credi potest, quantum post Apostolos viri doctissimi, Apostolorum imitatores laborarint, ut Christianos quà cultum corporis, in modestiæ officio continerent, præsertim cum idololatræ in eos qui neglectioris habitus erant, varie jocarentur & dicteria spargerent, uti divus Hieronymus commemorat, cujus verba hæc sunt: Si tunica non canduerit, statim illud è trivio: Impostor, aut Græcus est. Laborandum ergo fuit ne Christiani vitandis his conviciis, corpus potius excolerent quam mores. Hinc Tertullianus de cultu feminarum, Cyprianus de habitu virginum scripsit; hinc Ambrosius, Hieronymus, aliiq; complures ad hanc ipsam in cultu corporis modestiam graviter cohortati sunt. Sed ante hos omnes Iustinus martyr jam olim in eas declamat, quæ arte dolosa tentarent quod feminis Christianis esset interdictum, atque has ita objurgat: Vsu venit quibusdam seipsas fallentibus, ut cum aperte vultum pigmentis fingere non audeant, arte id faciant. Nam in undam aut oleum facie inclinata despicientes de seipsis judicant, an adversus castitatem belligerare possint. Equibus facile est scire, Christianas pudicas feminas nec speculo quidem licenter uti solitas, cum eæ, quas Iustinus perstringit, legem eluderent arte. Nec dissentit Tertullianus, qui eas

Ad Marcell. epist. 33

Ad Seren. de vita Christian.

De cult. femin. l. 8. *& lib. de virg. veland. c.* 12.

eas pudicitiæ nundinatrices nominat, (ſupra expoſui) quæ conſilium formæ à ſpeculo petunt. Et quæſo quid Numinis & naturæ ordinem invertimus? Cur ſervum ornamus, ad ſpeculum comimus, & deliciis paſcimus, dum herus & imperator fœda macie tabeſcit? Bernardo magna abuſio eſt, & nimis magna, dominam ancillari, & ancillam dominari. Apud Romanos olim ſtati dies Saturnalium, quibus per ludum & jocum, jus herile ſervi occupabant: at nos Chriſtiani Saturnalia totis annis agimus, & corpus mancipium, ſupra dominum extollimus, ut & de nobis verum ſit, quod Eccleſiaſtes notans: Vidi ſervos, inquit, in equis, & principes ambulantes ſuper terram quaſi ſervos. Incredibile dictu eſt quam acri pœnitentiæ ſtudio, quantis oculorum fontibus, illud viduarum decus Romana Paula, hanc in ſe culpam expugnarit. monita namque, parceret oculis, neve illos efflereret, reſpondit: Turpanda eſt facies, quam contra Dei præceptum purpuriſſo, & ceruſſa, & ſtibio ſæpe depinxi; affligendum eſt corpus, quod multis vacavit deliciis; longus riſus perpeti compenſandus eſt fletu; mollia linteamina & ſerica, & pretioſa, aſperitate cilicii commutanda: quæ viro & ſæculo placui, nunc Chriſto placere contendo.

Eccleſ. c. 10. v. 7.

Hiero. in epitaph. S. Paulæ.

Ejuſdem animi fuit Edildrida Anglorum regis filia. Hæc extrema ætate ſacrarum

crarum virginum antiſtita, è colli tumore magnos dolores capiebat, quos non tantum moderate & placide, ſed & egregia animi alacritate, & voluntate ſumma tolerans, dicere ſolebat: Recte omnino mecum agitur, rectiſſime; quibus membris delinquimus, his punimur. Memini me juvenculam ſupervacua monilium pondera geſtaſſe collo, jure igitur pœnas expendit ſui peccati collum. Tuum hoc, ô mi Deus, beneficium auſterum quidem eſt, ſed ſaluberrimum: Animi pharmaca ſunt, tua, mi IESV, vulnera: his plagis docemur modeſtiam.

Thom. Staplet in vita illius c.6.

III. Thomas Morus, ſidus illud Anglicum, ille ſupremus regis Henrici Cancellarius, tanto majorem meretur laudem, quanto minorem ipſe curam ſui corporis geſſit. Sileo, in menſa eum uno tantum cibi genere, quod ut plurimum bubula caro fuerat, veſci ſolitum. Veſtis ei ſimplex, & tunc ſolum ſerica, cum publici magiſtratus officium cogeret. Vna eademque ſemper utebatur, niſi cum famulus mutandam moneret diceretque: Here, hodie curiam ingredimur; paullo melior veſtis ſumenda. Ita herilis habitus arbitrium omne penes famulum erat, qui calceos, caligas, aliaque in hunc uſum neceſſaria præſtinabat. Hunc ea de cauſſa *tutorem* ſuum ſolebat vocare Morus, cumque die aliquo calceis admodum attritis & pæne pertuſis

pertusis prodiret, monitus est, veteres soleas novis immutaret: Et tu, inquit, meum tutorem roga, alios mihi emat. Denique in his quæ corporis curam cultumque attinebant, maluit vir illustrissimus, religioforum hominum more, alienis imperiis parere, quam suo nutu agere, sive ut animus excelsissimus ad hæc tam minuta non devocaretur, sive ut principem hominis Christiani virtutem, submissionem & modestiam insignius in se exprimeret. Vere, nusquam in minore pompa magnæ virtutes, quam hîc habitarunt. Saxoniæ Dux Guilielmus, honesti habitus amantissimus, in aulica familia hominem habuit vetustæ stirpis, sed mentis vanæ, & qui novitio ritu, prout nunc fere mos est, vestem gerebat. Hunc affatus princeps: Quæso te, inquit, ne recuses mihi gratificari: sartorem adi, & ex optimo panno vestiri te jube meo sumptu, sed more meo, & sciissas has vestes depone. At ille aliquantulum præceps & bilioſus: Et cur, inquit, illustrissime princeps, non meo me arbitrio vestiam? Et cur, subjungit dux, non meo te arbitrio aula submoveam? Atque mox missione data, alium sibi dominum jussus est quærere. Non iniquum imperium, & ad prisci ævi modestiam attemperatum. Certe & Lacedæmonii hospitem Milesium, in vestitu sumptuosiorem, quam pro Spartana consuetudine, jusserunt civitate

civitate excedere, & domi suæ, aut ubi demum vellet, modo extra urbem suam, Milesiam exercere. Augustus etiam Cæsar habitum vestitumque pristinum reducere studuit. Ac visa pro concione pullatorum turba, indignabundus & clamitans: En, ait, Romanos rerum dominos gentemque togatam! Itaque negotium ædilibus dedit, ne quem posthac paterentur in foro circove nisi positis lacernis, togatum consistere. Optima pudicitiæ custodia, vestitus honestas.

Lib. 3. dissert. cap. 1. Epictetus, philosophorum longe clarissimus, & pæne dixerim, Christianus, eleganter prorsus cum juvene confabulatus: O adolescens, inquit, quem vis pulchrum facere? Cognosce prius quis sis, ac tum te ornato. Homo es, hoc est, animal mortale, quod visis cum ratione utitur. Ratio vero quid est? quod naturæ sit congruenter ac perfecte. qui! ergo eximium habes? Animal? Non. Mortale? Non. Vti visis? Non. Rationem habes eximiam, hanc ornato & expolito; comam vero relinquito ei qui illam finxit, ut ipse voluit. *Et ad capitis finem*: Sed vide quid Socrates dicat omnium pulcherrimo & elegantissimo Alcibiadi: Dato, inquit, operam ut formosus sis. Quid ei dicit: Finge comam tuam, vesti tuæ nitorem adde? Absit. Sed ornato voluntatem tuam, malas opiniones abjice. In hanc Epicteti sententiam præclare di-

re dixit Iulianus imperator: Turpe esse sapienti, cum animum habeat, captare laudes ex corpore. Quod si tantopere sericum, pigmenta, byssum, purpuram amemus, Tertullianum sequamur, qui, qua ratione hæc in laudem venire possint, ingenue docens: Vestite, inquit, vos serico probitatis, byssino sanctitatis, purpura pudicitiæ, taliter pigmentati Deum habebitis amatorem. Nec est quod quis addubitet nitidas & numerosas vestes, ad animi profectum & ad cultum virtutis parum facere. Certum est enim vanitatis aut infirmitatis argumentum, *Pluribus indigere*. Prorsus ad vivendum velut ad natandum, is melior, qui onere liberior. Cui pulchrum est corpus, & anima mala, bonam habet navim, sed malum gubernatorem. *Mandatus lib. 1. Apol.*

IV. Sed vitiis facile fucum invenimus, vel quod pejus est, ea quoque importuno patrocinio tueri non dubitamus. Passim responderi audias: Dives sum, nobilis sum, in magistratu sum, sponsus, conviva, paranymphus sum, sum juvenis. Quisquis demum sis, mi juvenis, homo es, lutum es; & ad te mihi nunc potissimum sermo, nec indignaberis, si cum prisco pedestri Satyrico pauca ex te quæram: Dic quæso, quo spectant flexæ pectine comæ? melius flectitur pervicacia: quo facies medicamine attrita? animus magis indiget: quo crines in fronte refugi, & in altum ere- *Arbitro.*

cti? mens erigitur rectius: quid facit gemma in articulo? si nescis, in scriptis pulchriores sunt gemmæ quam in digitis: quid tot fasciæ pedes implicant? facilius ferrent suum truncum absque his impedimentis. Aspice mihi mendiculum disparibus & male consarcinatis centunculis semiamictum, & purulentam manum ad excipiendam stipem porrigentem. squallent horrentque comæ, sine nitore vultus est, extant nuda & sole perusta membra; an ideo illum ex hominum cœtu exturbabis, velut extremum busti cadaver, velut primum vitæ dedecus, & solum Orci fastidium? Flecte oculos ad longa retro sæcula; primus homo investis & nudus stetit suo figulo, imo nudus non fuit, nam satis tectus est, quem tegit innocentia. deinde fit nudus qui in ponte mendicat, an nescis tales nec à decem quidem palæstritis spoliari posse, & sæpe tanto minus vitiorum habere, quanto minus numorum? Adde, pares omnes nasci, pares mori, licet quod temporis intercurrit, in illis purpura fulgeat, gemma niteat, aurum splendeat, alios vix trita tegat lacerna. Nemo tamen tam nudus fuit, tam vilibus tectus, quam cum nasceretur; illud momentum æquavit omnes. de morte quid dicam? Omnium idem exitus & idem domicilium. Corpus hoc sub quacunque purpura sudaverit, arescet in pulverem; sub quacunque gemma sus-

ma ſuſpiraverit, tenuabitur in cinerem; ſub quocunque odore fragraverit, in nidorem putoremque laxabitur. Nunc ergo beatos cenſebis illos, qui gemma bibunt, qui in oſtro dormiunt, in argentea ſponda recumbunt, qui manus auro, cervicem monilibus onerant, qui delectantur catenis & vinculis, dummodo auro ligentur; nec putant onera eſſe ſi pretioſa ſint, neque vincula eſſe putant, ſi in his theſauri coruſcent? apud quos & gemmæ ſua habent pondera, & veſtes ſua habent frigora; qui in gemmis ſudant, in ſericis algent: hos tu beatos dixeris? nil horum exterret mortem. tam certa manu hos rapit, quam infimæ fortunæ mendiculos. Mors nec blandiri didicit, nec blanditias admittere.

V. I nunc, converte calamiſtro crines, vultum unguentis enubila, byſſinis & hyacinthinis lænis corpus amici, ventos balſaminos poſt te trahe, & quaqua incedis, vias imple, idem tamen gurguſtiolum ſortieris, quod hominum poſtremiſſimi. Sepulchra eorum, domus illorum in æternum. Specus ſubterranea, ad corporis modulum anguſtiſſima, brevi tuum palatium erit. Et ſciſne, mi juvenis, quam beſtiam ita colas comaſque, cum corpus colis comiſque? qualem in oculis vix feras, fœdum ſerpentem. Nam audi Plutarchum & Plinium, quorum iſte affirmate docet è medulla quæ tergi ſpina clauditur in *Pſ.* 48. *v.* 12.

homine, ſerpentem enaſci. Attende ſis, caput integrum è Plinio recitabo. GER. Modo non longum ſit. POL. En iterum te cepi. Hæc noſtra legendi & audiendi patientia eſt; ſæpe nauſeamus, & damnamus antequam audire vel legere incipiamus. GER. Audio, mi Polychroni, audio, tu tantum recita.
L. 10. POL. Vix ſunt viginti voculæ; ſic Plinius
c. 66. loquitur: Anguem ex medulla hominis ſpinæ gigni, accepimus à multis. pleraque enim occulta & cæca origine proveniunt, etiam in quadrupedum genere. Hoc totum caput eſt, & dignum ſcitu. Plutarchus vero in vita Cleomenis hæc habet: Cum comperiſſet Ptolemæus, Cleomenem ſua ipſius violenta manu trucidatum, cadaver detracta pelle in crucem ſuſtolli juſſit, & cum cura cuſtodiri. Ponuntur aliquot dies in hac cuſtodia, animadvertunt tandem milites circa ſuſpenſi caput, miræ magnitudinis ſerpentem repere, & ſaginam ſibi ex adeſis artubus inſtruere. Inceſſit regi Ptolemæo trepidatio, & cum ea quoque ſuperſtitio, ne fortaſſis innocentem & humana ſorte majorem in furcam extulerit. Alexandrini quoque ad ſupplicii locum confluunt, & viperam illam per cadaveris caulas (ut loquitur Lucretius) libere vagantem, curioſe ſpectant, Cleomenem heroem appellant, & Deorum filium. ſed erepta illis hæc mens eſt ab eruditis aliquot viris,

ris,qui liquido docuerunt,è putreſcente bove apes,ex equo veſpas, ex aſino ſcarabæos, ex hominis medulla ſerpentes progigni. En,quantos theſauros veſtes contegant,an non merito pretioſæ ſint, quæ ſemen tam pretioſum,nempe viperinum convelant? Plutarcho & Plinio fidem vix negabis: ſed alium do teſtem & recentiorem.

VI. Fuit hoc noſtro ævo nobiliſſimus juvenis,& qui Hyacinthus aliquis, aut Damocles haberi poterat, ob eximiam oris venuſtatem. At cum moriendum eſt, eximius nullus eſt; neque ille juvenum formoſiſſimus cæcum furorẽ mortis tam eleganti & luculento vultu à ſe abſtinuit; moriendum fuit. Hîc locus induciarum nullus eſt. Venit ergo ad extrema in ipſo ætatis flore, & dum naſceretur hæc roſa, conſenuit. Adſunt cognati, lectum ſepiunt, diverſa plorant, precantur multa, illud tamen maxime, uti poſteris vultus ſui vel ſic exhauſti & palleſcentis effigiem velit non invidere.ita rogant omnes,hoc ſibi monimentum relinquere non gravetur.

Surdus eſt æger ad has preces (uti olim ad ſimiles fuiſſe dicitur Ageſilaus) hoc ſolum illis annuit, ut poſtquam pluſculos dies cum matre ſua Terra fuerit, ſepulchrum aperirent, & eam quam tum reperirent formam,penicillo excipi ac depingi curarent. Maluiſſent equidem cognati obſecrationem ſuam

non repudiari, pondus tamen & momentum habuit apud illos hæc juvenis jussio, quia extrema. Faciunt ergo ut jussit, extinctum terræ inhumant, certosque dies, uti edixerat, expectant. Tandem urnam pandunt; sed heu quam fœde mutatum offendunt! illam paullo ante venustissimam faciem certatim vermes lacerant, diaphragma seu dorsi spinam aliquot serpentes occupant; macellum dixisses è quo carnes emerent esurientes colubri. Horrent consanguinei tanquam ad revelatam Persei parmam, & pæne lapideo frigore obrigescunt, nec jam vel oculis vel naribus viciniores esse sustinent, & quia id morienti datis dextris promiserant, fidem verentur fallere. Pictorem ergo adducunt, qui juvenem non juvenem sed sepulchralem larvam depingat. Extat adhuc hodie in illustri Germaniæ loco lacrimanda hæc effigies, quæ ut ætatem ferret, saxo etiam incisa est.

Etiamnum dubitamus, cui impendamus servitium & cultum, cum corpus colimus? Sed amor corporis ad illam subinde dementiam excrescit, ut malimus perire, quam non servire corpori. Et ut lignum occulta teredo consumit, sic animum vitiat paullatim & exedit ignava & se unam contemplans luxuries. Hinc ad insaniam concupiscimus, quidquid corpori placet. Apud plerosque tandem piaculi loco est, corpori non in omnibus obsequi. Sed

Sed antequam tertiam hanc veſperam claudamus, alter in alterius ſinum, Gerarde, ſuaviter & candide rem magnam confabulemur.

Ecquis eſt hodie, obſecro, qui cum inſanientibus, non dico, inſaniat, ſed non inſanierit aliquando? Contemplare mihi hominem non exquiſitiſſime cultum, quantum tamen etiam iſte in cultu exhibet inaniarum? Vide pileum è pilo canis Pontici, una cum pilei cingulo ſexcenties jam mutato: vide comam curioſe ſtructam, barbam in peregrinos ritus attonſam, neque hîc tamen ulla conſtantia: collare, oculorum fabula, innumeris gaudet mutationibus, hoc ſolo venuſtum, quod nunquam idem, quod varium ſemper & mutabile: thorax ſuam patriam ignorat, nam in pluribus provinciis domi eſt: caligæ toties in novam formam tranſeunt, quoties hero ſuo delirare lubet. Et quid tibi, quæſo, de ligulis videtur, quarum totus exercitus caligis illudit mira ridiculæ elegantiæ vanitate. Ligularum harum ea lex eſt, ut ſolutæ caligis involitent, non adſtrictæ. An hos tales, non dicas pueros, ſolutis ligulis jam paratos, ad excipiendam betulam? Alicubi his caligarum ligulis præfigunt aurum, ut fures eſcam habeant cui inſidientur: tintinnabula iis commodiſſime appenderentur, ad convocandos ſpectatores. Gerarde, fateor, improbum votum hîc mentem ſubit.

Velim urbes illas plenas esse furibus, sed qui tantum has auro armatas ligulas, & si quid harum nugarum est, dextre præscindant, arrisuro utique Mercurio. Sed post caligas tot ligulis non ligatas, sed pæne ad volatum paratas, etiam perisceelides inspice, quæ modo ante genu dependent, jam ad latus, jam etiam pone genua in globum adstringuntur. De calceis nihil habeo dicere, cum pæne nullus illorum amplius sit usus, nisi inter pauperrimam plebem. Iam cothurnos gerunt viri fæminæque. Ignotum tibi esse haud potest novum calceamenti genus, utrinque liberaliter fenestratum, & basi ligneola suffultum. Ita cothurnati jam incedimus, & calceos caprinos ostentamus. Non absurde, histriones & mimos nos dixeris, ad agendam in scena fabulam conductos. Ecquis non hodie, aut Heraclitum induat oculis jugi fonte rorantibus, aut Democritus fiat petulanti splene cachinno? adeo multum ridiculi, multum & lascivi habet vestitus noster.

In feminarum comptu res infinitæ observationis est. Ambitiosæ ligulæ etiam per illarum capita jam serpunt, sed adstrictæ. Cetera quis narret? Illud cui risum non moveat? Olim collaria largius excurrentia filis ferreis aut argenteis fulciebantur, jam nescio quis * fericus paries à cervice in obliquum sese attollit; jam collo geruntur propugnacula,

* Freß he- ber.

gnacula, quibus ſtructiſſimum collare quieta ſtatione recumbat.

GER. Ligulæ ſericæ, quarum ante mentio, tam pervulgati moris & uſus ſunt, ut putem ad id ævi nos pervicturos, quo etiam barba his vinculis illigetur. Adeo namque hæc ligularum hæreſis veſtitum omnem occupavit, ut illum, velut arborem vermes, omni parte perreptet. Caput, vittas, capillos, collaria inſident. Olim in ſcorteis collobiis potiſſimum cernebantur, ab his in caligas, inde in calceos deſcenderunt. Ego cum tam multum ſuperfluæ oſtentationis cerno, illud Diogenis animum ſubit: *Quantis non indigeo!* At miror, Polychroni, nil à te dictum de * amylo glutinoſo, quo collaria firmantur. POL. Gerarde, nunquam dicendi finis ſit, ſi omnia veſtitus vitia perſtringenda. Per omnium gentium veſtes imus, ut in uno Germano nunc gentes videas omnes. Hîc in memoriam recurrit, quod ipſe audivi ab eo qui candidum illud gluten collarium coquit. Affirmavit hic triplex amyli genus à ſe vendi: Libram unam amyli vilioris * quinque ſeſtertiis; libram ſelectioris ſex aut ſeptem ſeſtertiis; libram optimi decem ſeſtertiis eſſe venalem. Enimvero, ait, viliſſimi hominum, quibus vix ſciſſile induſium eſt, collaribus ſuis candefaciendis & firmandis amylum emũt ſelectiſſimum, ditiores ſæpe vilius. GER. Rem miram

* Kreſs ſtarck.

* 20. Kreutzer.

dicis,si veram. Pol. Verissimam.Et vide hîc cacodæmonis vafritiem.Ditioribus ea vanitas non displiceret,sed nummis parcunt. Tu jam cogita, quam largam ii dent stipem,qui etiam in his tam sordidi.Plerunq; recte dicitur Quo ditior,hoc avarior. Deinde cum opulenti ut plurimum suas opes jactent,satis vel hinc superbi sunt, nec opus eos à diabolo multum vellicari. At vero tenuiores, cum à nummis nequeant, à vestibus pretium sui parant. Vide, obsecro, mi Gerarde, quam nos varie cacodæmon vinciat:opulentos avaritia, egenos superbia irretit. Ger. An non leges vestiariæ sunt? Pol. Sunt, tam priscæ quam novæ: sed quis eas observat? At fingamus his legibus religiose obtemperari, nec ullius vestem esse holosericam,cui solum pannus aut corium permissum,nihilominus gravissime hîc delinquitur. Nam etsi vestes non peccent materia, peccant tamen forma, quæ plerunque vanissima,& omnis honestatis ignara.Hîc Rhodus,hîc saltus.Interea nemo se reum fatetur. Sartor excusat,& sic dictari ait. Qui vestem dictat: Hoc, inquit, sartor curabit,qua ratione me juvenem, me sponsum, me talem vestiat. Ita utrimque palliata superbia est: Sed nosti *suasoris & delinquentis parem esse culpam.

*heler vnd sieler.

Eo certe insaniæ prolapsi sumus, ut vestitus vix possit esse levior & magis

ad

ad laſciviam factus. Et quod pejus, tam pertinaciter his deliriis favemus, ut nec bella, nec peſtem, nec annonæ caritatem multum curemus: veſtitus nec minima quidem parte plus honeſtatem ſapit. Quærimus nimirum, non quo involvamur, ſed quo opes projiciamus. uſque adeo fortunas perdere pulchrum eſt. Et quæſo te, feminarum veſtes intuere: quam eæ leves ſunt & laſcivæ! Calcei nivem æmulantur, palla varie farta, colores refert operoſiſſimos colorum; nativa omnia jam ſordent: palliolum fœde curtum humeris injicitur, non ut tegat, ſed ut ornet. Quamvis hoc ipſum jam aliud atque aliud. In nobilioribus feminis virorum nunc pallia cernuntur. Et quamdiu hoc? nuperrime monſtrum feminæ vidi: erat ea non ocreis tantum, ſed & calcaribus, ſed & pugione ad latus pendulo armata: pileum habebat ritu militari, criſtis inſignem. Tu ſi eam vidiſſes, aut Palladem, aut ipſum certe Martem dixiſſes. Eam ætatem, Gerarde, vivimus, qua viri paullatim feminæ fiunt, & veſte, & crinibus; qua & feminæ viros induunt, atque in urbibus ac pace majeſtatem ſpirant bellicam. Sic omnia invertimus. Profecto veſtium luxus inter Chriſtianos nimium invaluit. Sed num ignoramus, à nobis non ſolum corpus caſtum, ſed & caſtum animum caſtaſque cogitationes poſtulari? Hæ leges Euangelii ſunt. At vero veſtitus tam laſcivus

laſcivus his legibus aperte contradicit. Libidinis negotium fideliter curat hæc veſtium inſolentia.

Verum, ut dixi, qui ſe reum fateatur, nullus eſt. Difficile nobis videtur conſuetudinem evertere; quod uſitatum ac receptum eſt, ſequimur, * ne contra morem agamus. Hoc fuco culpam præteximus. Heu quam non ſperanda eſt emendatio, ubi vitia in mores tranſeũt!

A la mode Monſieur.

In memoriam hîc venit apologus de equo & equiſone. Equiſo non tantum Hipponæ, ſed Mercurii quoque ſcholam triverat, & ex arte poterat furari: itaque avenam quotidie ſubtrahebat equo, eamque vendebat. Nihilominus equum ſolerter curare, accurate calceare, ſternere, ſtrigilare, infrenare, atque ita credere avenam tam fideli opera reſtitutam, & equum non minus obeſum ac nitidum fore, quam ſi bona fide avena ei præberetur. Hoc autem equus indignari, & equiſonem ſuum audacter alloqui: Heus tu, ajebat, bona ſtrigilis & mala paſtio, non commendant equum: Si me vis corpulentum, avenam in poſterum ne ſubtrahe. Da mihi quod meum eſt, & tu quod tuum eſt cura, ſic utrimque melius habebimus.

Modo prorſus ſimillimo & nos agimus, quo ille furaciſſimus equiſo. Corpus lavamus, ungimus, ornamus & polimus; tanto tempore veſtes induimus, tanto capillos ſtruimus, tanto ſtolam

fundimus

fundimus & cutem fingimus, tanto speculum consulimus, & collum demulcemus, tanto alia corporis ornamenta disponimus, ut scilicet è capsula & speculo prodeamus. Atque in his omnibus libidini egregie ancillamur, & tanquam suspensa hedera venalem castimoniam prodimus. Ah, nec dimidium quidem curarum & laboris animo impenditur. O furaces equisones! hoc est avenam equo sublegere, omnem pæne curam & laborem impendere corpori, huic dies & annos consecrare:

——*nosti mores mulierum:* Terentius.
Dum moliuntur, dum comũtur, annus est.

Hæc fiunt, & quis se reum fatetur? Negari tamen certe non potest, libidinem & lasciviam hoc corporis ornatu strenue promoveri. O Munde immunde quam multa numeras mancipia, cum interim vix ullus sit qui se tuum fateatur esse mancipium.

O Christiani, si vultis ut optima pars vestri non pereat, non tantum ad strigiles & phaleras equi, sed ad pabulum quoque attendite, non exteriora solum, sed animum curate, & hunc maxime. Corpus bene vestire, bene pascere, animi vix ullam curam gerere, quid aliud est quam equum studiose fricare, & inique pabulo privare. Inanis fatuusque cultus est purpura fulgere, mente sordescere. Et indignum prorsus, tot horas

his

his vilibus dare. Animi moderati, ſerii, ſedati ac compoſiti ſigna è modeſto ac moderato cultu elicimus. Ita fere quo quiſque prudentior ac maturior, hoc in veſte modeſtior. Beatos nos, ſi tantum venerationis, temporis, ſudoris in Deũ conferamus, quantum in hanc veſtium nimiam religioſitatem. Ah, ubi in Chriſtiano nomine Chriſtiana facta?

Eberhardus Barbatus.

Aliter Eberhardus Sueviæ dux, qui æternam ſui memoriam ad poſteros conſecravit, laudabili veſtitus frugalitate. Venerat ad eum juvenis ſacerdotium impetraturus. Forte huic candidato ventus talarem veſtem aperiens, ita reflarat, ut princeps caligas ritu militari ſciſſas videret. Qui illico, ut erat morum ac diſciplinæ acerrimus vindex, hominem jubens faceſſere: Tu, inquit, militem agis, & ſacerdotium ambis? Tua te veſtis prodit, quam male cultus tibi ſit animus: abi, nil impetras. Nimirum judex animi veſtis, & de moribus pronuntiat habitus. Vbi videris in nitore ſupra mediocritatem curioſum, & quaſi ad faſtidium elegantem, totum pæne animum in veſtem defluxiſſe cogita; alibi ne quære.

Hoc tam multiplex luxus choragium innumera infert damna, ut jam demon-

Proximo c. 10.

ſtravimus. Rem hîc in compendium conferam. Veſtitus ad hujus ævi mollitiem factus, Caſtimoniam, Tempus, Pecuniam occultis, ſed maximis viribus

ſuffura-

ſuffuratur, & ubique ſpargit nequitiæ ſemina. De Caſtimonia res in aperto eſt: ad libidinem ſæpe potentius invitat petulantia adſcititiæ polituræ, quam præſtantia formæ; imo hæc ſine illa quandoque ſpernitur. ita laſciviæ negotium maxime agit oculis blandiens veſtitus. De Tempore quid controverſi? Ille omnium minime temporis parcus eſt, qui ſui corporis ſervus eſt. Horæ integræ in otioſiſſimos hos labores inſumuntur, nec id in damno ponitur, quod longe damnoſiſſimum eſt. Quiſquis horam aufert vel unicam, nil dignum tanto impendio redditurus eſt. Pecuniam variis meatibus illic diffluere, ubi veſtium luxus in pretio eſt, nemo non experitur. Mihi nuper maximæ urbis patricius ingenue faſſus eſt, ſe ſuoſque cives occulta, ſed ambitioſa paupertate incredibiliter laborare, atque ſi cui civium etiam primariorum mille antea floreni fuiſſent, jam nec centenos ſupereſſe. Hîc ego interpellans: Quo ergo, inquam, omne aurum diffluit? Non in menſas primas, nec ſecundas, reſpondit ille, ſed in arcas veſtiarias: quamquam & convivia apud nos olim & rariora fuerint, & frugaliora. Tanti eſt VESTIRI. Hæc noſtra eſt patientia, ne luxus decreſcat, patimur decreſcere divitias.

Sed num ſcire cupis, Gerarde, quid Chriſtianos Hieroſolymis, quibus olim

potie-

potiebantur, ejecerit? Compendio dicam. Princeps Saracenus, Admiraldum vocant, in Christianos humanissimus, Canonico Trajectensi Guilielmo quondam narravit, Christianorum leges inde sibi notas, quod puer educatus esset Hierosolymis, in ea tamen urbe mores tunc viguisse corruptissimos: Gulæ & Luxuriæ cognatis vitiis neminem non deditum; vestitus vero insolentiam fuisse tantam, ut verbis æquari vix possit, tam varie & forma, & colore, & pretio exorbitatum. Quantum istud me offenderit, ajebat, vestes meæ pro me dicent. Eæ profecto nec auro nec serico virgatæ, sine plicis, sine artificiosis futuris, nihil curiositatis aut artis præferebant. Addidit: Ecce, hæc illa sunt vitia, ob quæ Deus Palæstinam Christianis denuo ereptam aliis commiserit. Ita nos non tam nostris viribus vos illinc ejecimus, quam vestris vitiis. Hæc Canonicus ille Trajectensis Guilielmus, qui postea sacræ Cistercienſium familiæ se adjunxit, fideli narratione aperuit.

Fuse narrat Cæsarius Heisterbach. l. 4. de mirac. c. 15.

En, Gerarde, etiam ab hostibus nostris sapere docemur, modo sint qui discere non recusent. At nos, post clades etiam nostras, cladium causſas amamus, tam alte nobis hæret inepta & misera vanitas. Pedi ligneo in aurea crepida, ut verbum est, simillimi sumus.

Lucianus adversus indoctos.

Fuit in Asia vir opulentus, cui calamitoso casu, cum per nives iter faceret, putre-

putrefactus frigore uterque pes deperiit. Ille tam miserabilem fortunam expertus, ut infelicitatem suam solaretur, mutilo corpori aptavit pedes ligneos, quos & calceis texit: ipse famulis innixus, novo sed ægro incessu sese inferebat. Vbi hoc insuper ridiculum comminiscebatur, ut crepidas pulcherrimas semper & novas haberet, quibus scilicet speciosam faceret miseriam suam. O nobilem compositionem! *Pes ligneus in aurea crepida.* Istud nos felicissime æmulamur: Miseriarum, vitiorum, ignorantiarum scatemus, clauda mente & sensibus siculneis sumus, plane *pedes ligneis*: vestibus tamen, supellectile, libris, ac ædibus speciosis studemus enitere. Nimirum, ut magis conspicua sit nostra insania, & miseria speciosior, libet cum ratione insanire. Ita humanæ stultitiæ præclarum stat trophæum & symbolum, *Pes ligneus in aurea crepida.* Quid tu ad hæc, Gerarde?

VII. Ger. Tot ictus infers, Polychroni, ut vel superbissimam quercum dejeceris. Tam à me quam ab aliis emendationem spera. Pol. Si modo sperare liceat constantem. Mores nostros nosti, Apriles dies imitamur, quorum sæpe serenus ortus, occasus pluvius: id jam supra demonstravimus, de Conscientiæ & Cælitum cultu. Sed omnibus horis dicendum est, quod nunquam satis dici potest. Nimium flexibi-

les ſunt hominum voluntates, inſtabiles nimium mobileſque. Leviter incipimus, varie imus, inconſtanter progredimur, diſſimiliter finimus. Volaticus eſt ſæpe conatus noſter, qui à ſeipſo brevî deſciſcit. Itaque aſſiduiſſime ingerendum nobis eſt illud: CONSTANTER.

Fons eſt in Idumæa, ut refert Iſidorus, qui ter in anno mutat colorem. Parum eſt hoc noſtræ inconſtantiæ; ter in hebdomade, ſubinde ter in die ſincerum virtutis colorem mutamus, ſicut lacus ille qui apud Troglodytas eſſe dicitur, ob maleficam vim inſanus appellatus. Hic ter de die fit amarus ſalſuſque, ac deinde dulcis, totieſque noctu etiam mutat, ſcatetque albis ſerpentibus vicenûm cubitorum. Ab hujus aquæ genio non multum diſſident mores noſtri, qui tam inæquabili motu feruntur, ut jam blandi, jam aſperi; aliquando profuſi, mox ſordidi ſimus, jam vehementer amemus, jam ſupra modum oderimus, nunc ſanctimoniam induamus, jam toti prolabamur in vitium: omnis dies, omnis hora nos mutat. Sed non eſt quod hujus rei culpam aut diabolo impingamus, aut Mundo. Neminis alterius vitio mali ſumus, ſed noſtro. Illud Spartani dictum mihi etiam nunc ſemper in animo hæret: Athenienſes ſcire equidem quæ recta eſſent, ſed nolle facere. Athenienſium nos prorſus ſimillimi ſumus, quæ agenda ſint, exacte

Plin. l. 31. c. 2. med.

ſcimus,

ſcimus, ſed agere ea nolumus: Noluit intelligere ut bene ageret. Ignorantiam culpæ prætexere non poſſumus, cum ignorantia voluntaria laboremus: voluntarie ignorat, qui diſcenda diſcere non curat, aut ſi quæ recte didicit, didiciſſe male diſſimulat. Atque his quidem decretum eſt non bene agere, ſed modo hunc, modo illum voluntatis impetum ſequi. Vt Chamæleon, quoniam aura (ut ajunt) non cibo veſcitur, hianti ſemper eſt ore: ſic illi variarum cupiditatum vento inflantur, hoc volunt, hoc nolunt: hoc hodie ſpernunt, cras appetunt. & ut rami aut tigilla quæ fluminibus innatant, temere impingunt in hanc illamve partem: ita nos varie fluctuamus, & ſæpe nec icti ſapimus, vel beſtiis magis excordes. Memini me legere, viro nobili in aula Wirtenbergenſi canem fuiſſe, qui ubi vel ſemel tantum ab aulicis canibus male acceptus eſt, injuriæ damnique memor, deinceps herum ſuum ad veſtibulum tantum arcis aulicæ comitatus eſt, & mox domum ſe recepit in tutum. Obſervavit dominus ſui canis tam circumſpectum obſequium, &: Vere, inquit, meus canis plus me ſapit: ego in aula toties peſſime habitus, in dies tamen uſque redeo.

Pſ. 35. v. 3.

Io. Manl. tom. 3. collect. p. 196.

Et nos quoque, moniti toties, rogati, caſtigati toties in eaſdem iterum culpas impingimus, frequenter gravius quam ante, & *mentitur iniquitas ſibi*. Ita fit

Pſ. 26. v. 22.

Senec. epist. 120. fit subinde ut ad aliquam habitus sobrietatem nos componamus, corporique detrahamus superflua. Et quamdiu hoc? dum nos pœniteat fuisse hac in re sobrios & frugales. tunc autem ejuscemodi pœnitentiæ obnoxii sumus, cum videmus aliis non eandem in veste modestiam placere, cum veremur ne minus opulenti, aut parci sordidique habeamur. Sic nostra probitas ad aliorum oculos se fingit, ad sermones aliorum huc illuc se vertit, & quod erat, esse desinit; sic modo palliati modo togati, frugi sumus & graves, & modo prodigi & vani: mutamus subinde personam, & contrariam ei sumimus quam exuimus, plane multiformes sumus. Magnam rem puta, unum hominem agere. Malæ mentis indicium est hæc fluctuatio, ac inter simulationem virtutum, & amorem vi-
3. Reg. c. 18. v. 21. tiorum assidua jactatio. Vsquequo claudicatis in duas partes (clamat Elias) si Dominus est Deus, sequimini eum, si autem Baal, sequimini illum. Quid ora hominum pavemus, quid mortalium oculos reformidamus, si Deus Dominus noster, si modestia in cultu placet, cur Deum offendere, modestiam abjicere
Vita S. Bernardi l. 1. c. 7 non veremur? Divi Bernardi soror, hac in re animo fuit plane non femineo. Fortiter incœpit, constanter perfecit incœpta. Petiverat illa in colloquium cum fratre admitti: sed quia comptior erat quam fratris oculis probari poterat,

rat, ab aditu monasterii repellebatur. Hanc illa injuriam mitius ferens, fratri renunciari jussit, si delinquentem rejiceret, saltem admitteret corrigi volentem. Admissa est. Hîc ei Bernardus gravissimis verbis, & in os, illum vestium luxum & vanissimum lenocinium objecit: Christianæ feminæ non esse, corpus brevî in putredinem iturum sic perornare. Profuit illi hæc audiisse, nec distulit ad frugem se corrigere: mox pretiosam vestem, mitras, armillas, monilia, inaures, vittas, speculum, discerniculum, anulos, gemmas, & omnem mundum exilio damnavit æterno, jussitque Pompam & Voluptatem res sibi suas habere, ipsa Domino deinceps servitura. modestiam quam cœpit, hanc & finiit. Non languide ad virtutis difficultatem exurgendum: alacriter incumbendum est inchoatis. Vera modestia non tam principium invenisse gaudet, quam finem addidisse: in extremo actu non corruit, usque ad *Plaudite* persistit, à carceribus ad metam decurrit.

VIII. At nos, ô arundines vento agitatas, ô homines mollibus vestitos! quibus tunc demum modestia in cultu placere incipit, cum numi in fundo suspirant, imo sæpe ne tunc quidem. nam multis suavius est nomina contrahere, quam aliquid pompæ vestium detrahere. O Iordanis accola, ô Ioannes Baptista! quam constanter rigidissimam tui

veſtitus modeſtiam, ad uſque ultimum vitæ actum retinuiſti! cameli pellem, non purpura, non ſerico unquam emutaſti. Nos vero indociles diſcipuli, nec monita ſequimur magiſtri, nec exempla: annis & ſæculis in eadem claſſe hæremus, aut ſi paullulum promovimus, mox ad eandem recurrimus.

Cleobulus in convivio ſeptem ſapientum appoſite narrans apologum: Luna, inquit, à matre petiit, tunicam ſibi ſuiſque annis convenientem texeret. Cui mater: Et qua ratione id poſſim, ô mea filia, cum te modo grandem & obeſam, modo gracilem & perparvam videam? mutabilitatem ejura, & veſtem à me ſpera. Lunæ nos germani fratres ſumus, & jam decentem in veſte modeſtiam ſapimus, jam pompam & faſtum ſpiramus, frequenter in hoc etiam expiramus. Indubie, Gerarde, noſti, quem exitum ſortita ſit nobiliſſima illa Campaniæ Comitiſſa, Maria Ludovici Pii Galliarum regis filia, ſed moribus non perinde ſimilis parenti. Hæc, licet vidua, nihilominus ambitioſiſſimum corpori cultum non deſinebat, dum mors pulſaret fores, & irrueret importuna. Iam ergo moribunda Perſaniæ abbatem acciri juſſit, cui conſcientiam aperiret, verum cum ille adveniſſet, illa jam è vita diſceſſerat. Neque hîc morati famuli, rerum ſuarum quiſque ſatagebat, hic veſtem, hic vaſa, ille culci-

Thom. Cantiprat. l. 1. mirac. c. 7

tras,

tras, iſte tapetia diripuit. ſed nec mortuæ parfum eſt. nam infimæ ſortis homo, dominæ ſuæ cadaver lecto evolutum, in terram pronum ejecit, & ſibi linteamina in ſpolium rapuit. Admiſſus demum abbas in defunctæ conclave, ubi miſerabile hoc ſpectaculum vidit, & corpus illud, cultiſſimum olim, jam male opertum & abjectum humi reperit, exclamavit: Venite, cernite nobiliſſimæ Comitiſſæ pompam: En, hic rerum humanarum exitus, hæc fides eſt fallacium voluptatum, hanc habent clauſulam mortalium triumphi. ô vanitas, ô ludibrium! Ita, mi Gerarde, ita qui hodie florent, in autumno ſuo decident, & fortaſſis etiam calcabuntur. Viderit, quem juvat de carne gloriari.

IX. Ger. Licetne interrumpere? huic non abſimilem eventum nuperrime mihi recitari audii. Pol. Dic liberrime. Ger. Camberiæ in provincia Lugdunenſi, anno milleſimo quingenteſimo octogeſimo ſeptimo, matrona nobilis, amœniore cultu, quam decebat, delectabatur dum viveret. Admonebat eam frequenter ſacerdos, qui ei à confeſſionibus fuit, meliori daret operam ornatui, quo placeret non humanis oculis, ſed Deo. Illa, ut erat ingenio liberiore, ſerium ſermonem familiari joco eludens, ſolebat rogare, corporis colendi curam ſibi relinqueret, aliud nunc ævum, alios eſſe mores: ſciret, & ſibi, ani-

mi ſui ſalutem cordi eſſe, quare hoc unum potius orare, ut in extremo vitæ tempore adeſſet morienti. Sacerdos, ad futurum ſe recepit, ſi quidem ullo modo poſſet. Et vero etiam adfuit, ſed illa ſibimet non ſatis aderat, nam morbus miſeræ audiendi uſum abſtulit. ita æquo Dei judicio factum videtur, ut quæ ſalutaria ſacerdotis monita noluit audire cum potuit, nec audire quidem poſſet, cum velle debuit. POL. Igitur, ut audio, mortua eſt ſurda & tacens, ſed nunc etiam vivit exemplo & inclamat imitatores ac imitatrices, ut ſint in cultu moderatiores.

Quin ergo iſta contemnimus, propter quæ vulgus inſanit? Satis paruimus corpori, reddamus nos tandem in diſciplinam virtuti. Præclare Romanus ſapiens: Fateor, inquit, inſitam eſſe nobis corporis noſtri caritatem; fateor nos hujus gerere tutelam, nec nego indulgendum illi, ſerviendum nego. Multis enim ſerviet qui corpori ſervit, qui pro illo nimium timet, qui ad illud omnia refert. Sic gerere nos debemus, non tanquam propter corpus vivere debeamus, ſed tanquam non poſſimus ſine corpore. Hujus nos nimius amor timoribus inquietat, ſolicitudinibus onerat, contumeliis objicit. Et hoc ipſum tam vere quam ſapienter in hæc verba conſignat: Honeſtum ei vile eſt, cui corpus nimis carum eſt. Et ſicut plerunque

Sen. epiſt. 14 & 88.

quorum

quorum corpora in ſagina, eorum animi in macie & veterno ſunt, ſic etiam quorum curæ adeo fervent in colendo corpore, horum in ornando animo ſtudium fere nullum eſt. Vt catuli ad venandum inepti ſunt, qui ſaltare & ejuſmodi delicias norunt: ſic ad exercitia magis ſeria & ſacra parum apti, qui in curioſiore ſui cultu operam ponunt. Simplici cura conſtant neceſſaria, in delicias laboratur: ſed labore non vano tantum, ſed & noxio. *Idem ep. 90.*

Dionyſius olim rex Siculus, Archidami filias multi pretii veſte donavit. quas tamen Archidamus modeſte recuſans ajebat: Vereri ſe ne ſuæ filiæ tam inſolenti amictu turpes videantur. Intellexit vir prudens virgines nullo cultu melius ornari quam ſimplici. Sane ut luxus veſtium animum parum ſobrium arguit, ſic ſpectatores ad libidinem ſuavi fallacia invitat ac pertrahit. Decet autem ut homo caſtitatis amans & virgo, undique virgo ſit, nec ulla ex parte ſignificationem det corruptæ mentis. Cur ergo vitiis jam ante in nos graſſantibus ſubſidium feramus, labore tam ſumptuoſo? Optime dixiſſe mihi videtur Muſonius, qui eodem modo utendum eſſe ajebat veſte, quo armis, nimirum tutando corpori, non oſtentando. Sicut igitur ea optima ſunt arma quæ firmiſſima, non quæ nitidiſſima: ſic optimus eſt amictus, qui corpori commo-

diſſimus, non qui ſplendidiſſimus, aut qui ſpectantium oculos in ſe rapiat, ſed qui ſeveritatem redoleat, qui pudicitiam teſtetur.

Quid ergo vani agimus, quid corpori, hoſti noſtro ſplendorem quærimus tot ſumptibus? quid ingenioſi ſumus in perniciem noſtram? Deum culpa offendimus, hominibus exemplo nocemus, egenos ſubſidiis fraudamus, rem familiarem frangimus, tempus pretioſiſſimum, irrecuperabile dilapidamus. Apage mihi hanc peſtem, ſi aliter placere aliis nequeam, niſi diſpliceam Deo, malo diſplicere omnibus, ut uni placeam Deo. Gerarde, ſancte potius quam ſcite veſtiri velimus, &, ut Auguſtinus loquitur, non affectemus veſtibus placere, ſed moribus.

In reg. com. I. fine.

Et hæc de cultu *Conſcientiæ*, *Calitum*, *Corporis* dicta ſint. Triplex funiculus eſt ruptu difficilis. Hæc trias mihi viſa eſt inſeparabilis. Cælitum cultus illic exiguus eſt, ubi nullus eſt cultus conſcientiæ vel animi, & multus corporis. Qui corpus tam ſtudioſe colit, conſcientiam profecto negligit; porro qui conſcientiam ſilveſcentem habet & incultam, quomodo colet Cælites? Ergo, mi optime Gerarde, ut non negligamus conſcientiam, minus colamus corpus, & plus Cælites.

Eccl. c. 4. v. 12.

FINIS.

APPROBATIO
R. P. Provincialis.

TRISMEGISTVM *Christianum, quem* P. HIEREMIAS DREXELIVS, *Societatis nostræ presbyter scripsit, aliquot ejusdem Societatis Theologis censum probatumque; Ego* GVALTERVS MVNDBROT, *Societatis* IESV *per superiorem Germaniam Præpositus Provincialis, facta mihi potestate ab admodum R. P. N. Generali* MVTIO VITELLESCO, *in lucem dari permitto, fidemque mea manu facio, & more Societatis consigno, Monachii Nonis Iulii, Anno Christiano,* 1624.
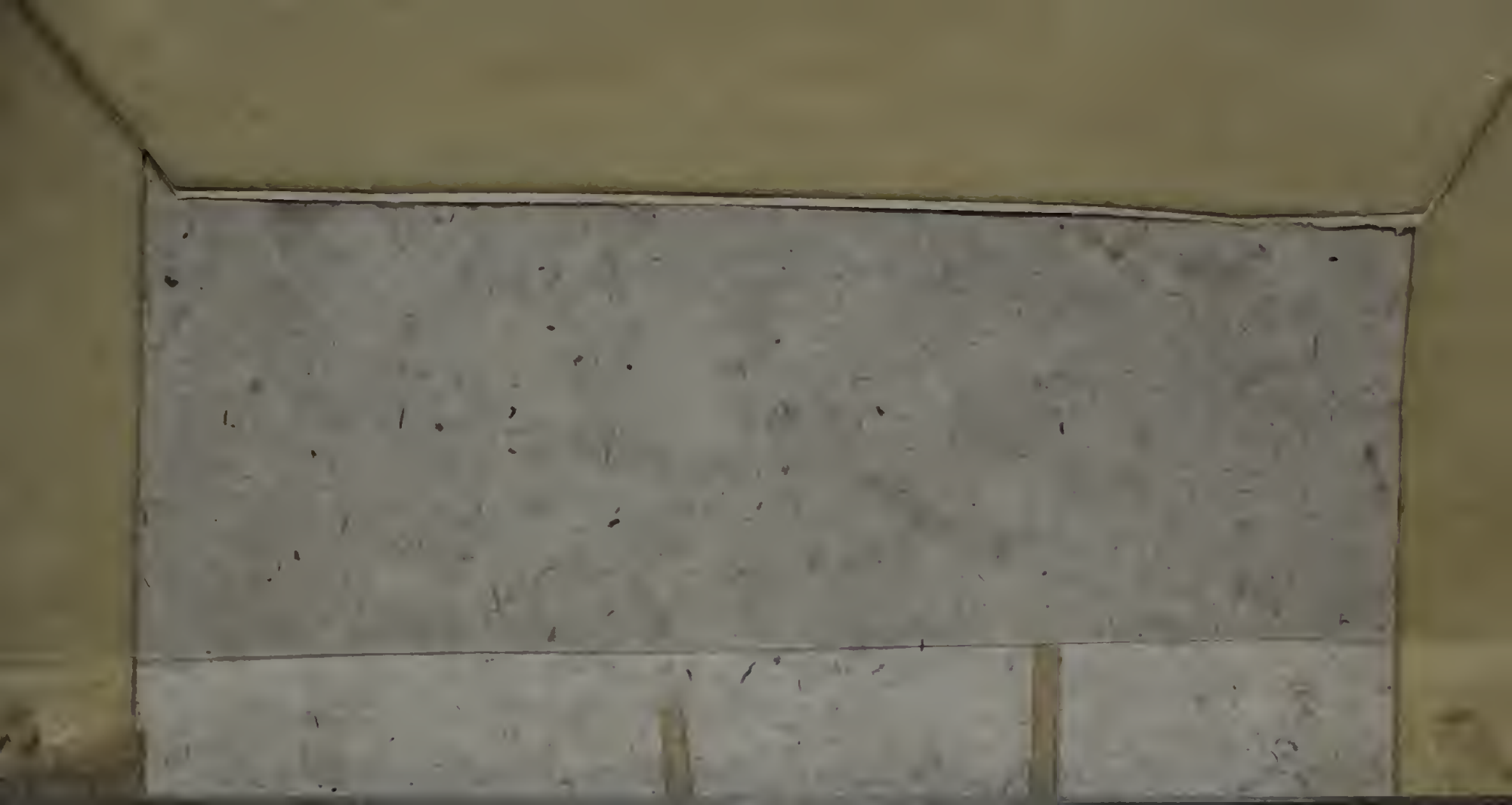
Gualterus Mundbrot.